UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Bojan Korenini

Mentorica: red. prof. dr. Anuška Ferligoj

Metoda skladnega veriženja

Doktorska disertacija

Ljubljana, 2015

Posvečeno Tanji, Domnu in Jakobu.

Iskrena zahvala Anuški Ferligoj, ki je mentorica, da si boljše ne bi mogel želeti. Zahvala gre tudi Dennisu Hinklu in Deviju Jankowiczu za njune komentarje in vzpodbude v času zgodnjega razvoja metode skladnega veriženja.

Doktorsko delo je prejelo financiranje s strani Evropskega socialnega sklada.

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

Kardeljeva ploščad 5
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon 01 58 05 120

I Z J A V A O A V T O R S T V U
doktorske disertacije

Podpisani/-a **Bojan Korenini**, z vpisno številko **21091322**, sem avtor/-ica doktorske disertacije z naslovom: **Metoda skladnega veriženja**.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predložena doktorska disertacija izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (UL RS, št. 16/07-UPB3, 68/08, 85/10 Skl.US: U-I-191/09-7, Up-916/09-16)), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko doktorske disertacije ter soglašam z objavo doktorske disertacije v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 27. 2. 2015 Podpis avtorja/-ice: _____

Povzetek

Metoda skladnega veriženja

V doktorski nalogi razvijemo in predstavimo novo raziskovalno metodo, ki jo imenujemo skladno veriženje. Ta metoda je utemeljena v Kellyjevi teoriji osebnih konstruktov, ki služi tudi kot teoretsko izhodišče Hinklove metode veriženja. V tej nalogi na novo interpretiramo dele Kellyjeve teorije in na ta način predstavimo koncept skladnosti v predvidevanju. Podoben koncept do sedaj ne obstaja ne na področju metode veriženja ne na širšem področju, povezanim s teorijo osebnih konstruktov. V doktorski nalogi preučujemo tudi koncept pomembnosti osebnih konstruktov v okviru posameznikovega sistema osebnih konstruktov. Obstoječi raziskovalni pristopi k merjenju pomembnosti osebnih konstruktov to razumejo kot sodbo, ki jo posameznik izrazi v povezavi z nekim osebnim konstruktom. V doktorskem delu izpostavimo, da lahko z gledišča osebnih konstruktov, medsebojno povezanih v omrežje, dosedanjo koncepcijo pomembnosti označimo kot tako, kjer je pomembnost analitično razumljena kot lastnost konstruktov. Predstavimo in zagovarjamo nov pogled, kjer je pomembnost konstruktov predstavljena kot relacijski koncept v okviru omrežja konstruktov. Ideja glede razumevanja pomembnosti konstruktov kot relacijskega koncepta je nova in ni bila predhodno opisana ne v povezavi z metodo veriženja ne na področju katerekoli druge raziskovalne metode, povezane s teorijo osebnih konstruktov.

Za razliko od obstoječih inačic metode veriženja v skladnem veriženju zbiramo dodatne podatke, ocene preučevanih elementov na konstruktih in pomembnost konstruktov v okviru njihovih neposrednih naslednikov v omrežju konstruktov. Predhodne inačice metode veriženja so bile omejene le na ugotavljanje ubeseditev konstruktov, ali konceptov v primeru Reynolds-Gutmanovega veriženja, in povezav med njimi. Dodatni podatki, ki jih zbiramo v skladnem veriženju, lahko služijo tudi za ugotavljanje, ali je intervjuvani skladen v svojih navedbah ali ne. Ideja merjenja skladnosti v intervjuvančevem konstruiranju predhodno ni bila opisana v povezavi z nobeno od obstoječih inačic veriženja. Za namen odkrivanja omenjenih neskladij v intervjuju smo oblikovali več novih mer (ne)skladja. Te mere v doktorski nalogi predstavimo in poglobljeno obravnavamo.

Eden izmed glavnih namenov ugotavljanja (ne)skladij v intervjuvančevem konstruiranju je v tem, da to lahko usmerja raziskovalca med samim intervjujem. Različne mere (ne)skladja lahko usmerjajo raziskovalca k določenim delom intervjuja, kjer bi bilo morda potrebno intervjuvanemu zastaviti dodatna vprašanja, da bi zagotovili, da je raziskovalec intervjuvanega zadovoljivo razumel ipd. Lahko se primeri, da je intervjuvančeva neskladnost v navedbah le navidezna, ker ta ni bil dobro razumljen, zaradi tega ker raziskovalec ni ugotovil vseh pomembnih konstruktov, ki jih intervjuvani pri svojem predvidevanju uporablja, in da je intervjuvani v svojem predvidevanju v resnici popolnoma skladen. Ideja ugotavljanja skladnosti ali ugotavljanja psiholoških konfliktov v konstruiranju z namenom zagotavljanja tega, da je bil

intervjuvani primerno razumljen (itd.), predhodno še ni bila uporabljena, niti v povezavi z veriženjem niti na širšem področju metod, povezanih s teorijo osebnih konstruktov. Gre za nov pristop, ki ga razvijemo in predstavimo v tej doktorski nalogi.

Ker je izračunavanje mer (ne)skladnosti med samim intervjujem praktično neizvedljivo brez računalniške podpore, smo razvili poseben računalniški program. Ta program, ki smo ga poimenovali CLAD, do katerega lahko uporabniki dostopajo preko interneta, se lahko uporablja ne samo za izračunavanje omenjenih mer (ne)skladja, temveč ga lahko raziskovalci uporabljajo od pričetka intervjuja dalje. Ima grafični uporabniški vmesnik in omogoča različne funkcionalnosti, ki omogočajo izvajanje intervjujev po metodi skladnega veriženja. Omogoča grafično predstavitev omrežja konstruktov ali pa le dele tega omrežja, npr. šibko povezane komponente grafa, vse najkrajše poti med dvema konstruktoma v omrežju, če omenimo le nekatere možnosti. Vse te možnosti so seveda na voljo tudi med samim izvajanjem intervjuja.

Po metodi skladnega veriženja smo opravili tudi testno raziskavo, v kateri smo preučevali konstruiranje štirih učbenikov za poučevanje slovenščine kot drugega ali tujega jezika na vzorcu lektorjev, ki te učbenike uporabljajo pri svojem delu. Prednosti uporabe metode skladnega veriženja pojasnjujemo tudi preko opisovanja primera.

Metoda skladnega veriženja ni omejena na preučevanje konstruiranja nekega posameznika. Konstruiranje, povezano z določeno temo, lahko po tej metodi preučujemo tudi na ravni skupine, in sicer preko preučevanja konstruiranja vseh pripadnikov te skupine ali pa preko vzorčenja pripadnikov širše opredeljene populacije. V primeru takšnega načina uporabe metode skladnega veriženja je kodiranje pridobljenih podatkov bistvenega pomena. Razvili smo nov način kodiranja takšnih podatkov, ki vključuje tudi uporabo konceptov s področja analize omrežij, in ga predstavljamo v tej doktorski nalogi. Takšen pristop h kodiranju podatkov predhodno ni bil opisan v okviru nobene izmed obstoječih inačic metode veriženja, niti v povezavi s katerokoli drugo raziskovalno metodo s področja osebnih konstruktov v splošnem.

V doktorski nalogi prikazujemo, da je mogoče omrežja konstruktov, ugotovljena po metodi skladnega veriženja, preverjati tudi z anketnimi raziskavami. Za dokaz tega smo izvedli spletno anketo, v kateri so vhodne podatke v raziskovanju predstavljala ugotovljena omrežja konstruktov. Obstajajo tudi drugi pristopi k uporabi veriženja v okviru anketnega raziskovanja, vendar pa se predstavljeni pristop bistveno razlikuje od obstoječih.

V primeru, kjer omrežja konstruktov predstavljajo vhodne podatke za oblikovanje anketne raziskave, se analiza podatkov, pridobljenih z anketno raziskavo, izkaže kot zahtevna. Ker v takšnih podatkih nastopajo tako atributivni kot tudi relacijski podatki, se tradicionalni pristopi k razvrščanju v skupine, npr. razvrščanje v skupine po metodi voditeljev, izkažejo za nezadovoljive. V nalogi zato v ta namen predlagamo uporabo večkriterijskega razvrščanja v skupine. Na

ta način smo analizirali podatke, pridobljene v spletni anketi, in rezultate analize predstavili v doktorski nalogi.

Napisali smo tudi poseben računalniški program za večkriterijsko razvrščanje v skupine, s katerim smo analizirali podatke, pridobljene v spletni anketi. Ta program je primeren za uporabo v internetnem okolju, načrtujemo pa tudi njegovo vključitev v CLAD, do katerega raziskovalci že lahko dostopajo in ga uporabljajo na internetu.

Ključne besede: skladno veriženje, veriženje, raziskovalna metodologija, osebni konstrukti, tržno raziskovanje.

Abstract

Consistent Laddering research method

This doctoral thesis introduces a new research method named Consistent Laddering. It is grounded in Kelly's theory of personal constructs, which is the theory that serves as a basis of Hinkle's Laddering. In this doctoral thesis parts of Kelly's theory are reinterpreted, and through this the concept of consistency in anticipation is described. This concept has not been introduced previously, neither in connection to Laddering, nor in the field of personal construct theory in general. Also the concept of importance of personal constructs within system of personal constructs is examined. The existing approaches to measuring the importance of personal constructs understand this importance as a judgment made by an individual that is placed upon a construct. It is pointed out that from the perspective of networked constructs in the existing approaches importance can be technically understood as a property of a construct. In this thesis it is brought to attention that understanding the importance of constructs as a relational concept is a fruitful one. The idea regarding understanding importance of constructs as a relational concept has not been described previously neither in connection to Laddering nor in connection to any other method that belongs to the wider field of personal construct methodology.

In contrast to any of the existing variants of Laddering in Consistent Laddering additional data, that is, ratings of the investigated elements on constructs, and data regarding the importance of constructs in the context of their direct successors in the network of constructs, are secured from the interviewee. In traditional variants of Laddering only data regarding verbal labels of the elicited construct, or concepts in case of Reynolds-Gutman variant of Laddering, and ties between them is collected in interviews. The additional data collected in Consistent Laddering can be used to come to a conclusion if the interviewee is consistent in his or her statements or not. The idea of measuring consistency of interviewee's construing has not been previously described in connection to any of the existing variants of Laddering. For the purpose of detecting the mentioned inconsistencies in an interview several new measures of (in)consistency have been constructed. These measures are introduced and discussed in this doctoral thesis.

One of the main purposes of measuring (in)consistency in participant's construing is to provide guidance to the researcher during the interview. Various measures of (in)consistency employed in Consistent Laddering can guide the researcher to specific parts of the interview where additional questions should be asked to ensure that the participant has been understood properly etc. It may happen that the participant just appeared inconsistent because he or she was not properly understood, e.g. not all relevant constructs that participant is using in his or her anticipation were elicited, while his or her construing was actually perfectly consistent. The idea of using consistency, or detection of psychological conflicts in construing, to ensure that participant was properly understood (etc.) has not been used before, neither in Laddering, nor

the wider field of methods connected to theory of personal constructs. It is a new approach that has been developed and presented in this doctoral thesis.

Because calculating the measures of (in)consistency during the interview would not be realistically possible without a computer program a special software has been developed by the author of this doctoral thesis. This software, named CLAD, which can be accessed on the internet, can not only be used to calculate the measures of (in)consistency, but can be used from the beginning of the interview on. It has a graphical user interface, and offers various features that may be used to conduct a Consistent Laddering interview, including graphical presentation of the network of constructs, as it grows in an interview, or parts of this network, e.g. weakly connected components of the graph, all shortest paths between two selected constructs, to mention just a few. All these functionality is available also during the interview.

An example, using Consistent Laddering, and CLAD, has been carried out on the topic of construing four textbooks for teaching Slovene language as a second or foreign language, among a sample of teachers who are using those textbooks in their classes. Benefits of using Consistent Laddering in research are described via example.

Consistent Laddering is not limited to focusing on construing of a single individual. Construing of a topic can be researched on a group level, involving a group of individuals. They may also represent a sample drawn from a larger population. In this way of using Consistent Laddering coding of the data gathered in interviews becomes essential. A new way of coding this data, which relays on the concepts from social network analysis is presented. This way of coding the data has not been previously described in any variant of Laddering or any research method involving personal constructs in general.

It is argued in this doctoral thesis that networks of constructs established in Consistent Laddering interview can be evaluated using survey research. To support this a web survey research has been carried out where data collected using Consistent Laddering has been used as an input. While other approaches to using Laddering in survey research exist the one presented here departs from the existing ones in various ways.

When network of constructs, as established in Consistent Laddering, that reflects construing of an investigated topic on group level is used as an input in survey research analysis of the data collected in a survey may prove challenging. Because the collected data is attributive and relational traditional approaches to clustering analysis, e.g. k-means clustering, may no longer be appropriate in this regard. It is suggested that multicriteria clustering approach is used instead. An analysis of the collected data using multicriteria clustering technique has been performed, and the results are presented in this doctoral thesis.

A special software to perform a multicriteria clustering analysis has been written by the author of this doctoral thesis. Data collected in the online survey were analyzed using this software. This software is suitable for use in an online environment and is planned to be included in CLAD, which can already be accessed and used on the internet.

Keywords: Consistent Laddering, Laddering, personal constructs, research methodology, marketing research.

Kazalo

1 Predgovor....13
2 Uvod....16
3 Temeljne zamisli Kellyjeve teorije osebnih konstruktov....20
3.1 Teoretska zamisel konstruktov....21
3.2 Teoretska zamisel elementov....23
3.3 Lastnosti konstruktov....24
3.4 Temeljni postulat Kellyjeve teorije in njegovi dostavki....26
4 Metodološka izhodišča, povezana s Kellyjevo teorijo osebnih konstruktov....30
4.1 Ugotavljanje konstruktov iz elementov....30
4.1.1 Kellyjeva tehnika urejanja trojic....31
4.1.2 Kasnejše izpeljanke Kellyjeve tehnike....32
4.1.3 Ovrednotenje tehnik za ugotavljanje konstruktov na podlagi primerjave elementov....33
4.2 Kellyjeva metoda Rep-test....37
4.3 Hinklova metoda veriženja....42
4.4 Hinklova metoda Impgrid....47
4.5 Reynolds-Gutmanova inačica metode veriženja....49
5 Težave v izvajanju metode veriženja (in rešitve težav v skladnem veriženju)....54
6 Dopustnost prehoda od preučevanja posameznika do preučevanja skupine....57
7 Preučevanje neskladja konstruktov v tradiciji metod mrežnih seznamov....63
7.1 Hinklova zamisel preučevanja neskladnosti v metodi Impgrid....64
7.2 Odkrivanje neuravnoteženih trojic konstruktov....65
7.2.1 Izhodiščni pristopi k preučevanju ravnotežja....66
7.2.2 Slade-Sheehanov pristop....70
7.2.3 Basslerjeva, Krauthauserjeva in Hoffmanova dopolnitev....73

7.3 Chambersova metoda mreže usklajenosti za preučevanje neskladja med konstrukti....75
7.4 Henryjeva mreža logičnih povezav....79
7.5 Trikotniška neenakost med elementom in dvema konstruktoma....81
8 Skladno veriženje....85
8.1 Teoretska zamisel predvidevanja v Kellyjevi teoriji....85
8.2 Zamisel ugotavljanja vzročno-posledičnih povezav v Hinklovi metodi Impgrid....86
8.3 Kellyjeva zamisel presečišča konstruktov....89
8.4 Pomembnost konstruktov kot relacijski koncept....92
8.5 Zamisel skladnosti v predvidevanju neposredno nadrejenih konstruktov....95
8.6 Predvidevanje in napaka predvidevanja neposredno nadrejenih konstruktov v omrežju....98
8.6.1 Predvidevanje na podlagi enega samega konstrukta....98
8.6.2 Predvidevanje na podlagi več konstruktov....100
8.6.3 Napaka predvidevanja kot mera skladnosti v predvidevanju....101
8.7 Predvidevanje in raznovrstnost podsistemov konstruktov....103
8.8 Uravnoteženost trojic konstruktov....106
8.9 Interpretacija ugotovljene (ne)skladnosti v konstruiranju....111
8.10 Temeljni postopek v izvajanju intervjujev po metodi skladnega veriženja....114
8.11 Računalniški program CLAD kot podpora v izvajanju metode skladnega veriženja....119
8.12 Raziskovanje na ravni skupine....125
9 Dodatne težave v izvajanju metode veriženja in predlogi rešitev teh težav v skladnem veriženju....128
9.1 Neobravnava elementov na konstruktih....129
9.2 (Ne)obravnava stopnje pomembnosti konstruktov....131
9.3 Sprememba teme pogovora....133

9.4 Neugotovljeni podrejeni konstrukti....137
9.5 Podobne ubeseditve zamisli....141
9.6 Različne ubeseditve zamisli....143
9.7 Široko opredeljeni poli konstruktov....144
10 Vprašanje hierarhije konstruktov v metodi veriženja....146
10.1 Hierarhija osebnih konstruktov....146
10.2 »Valovi« dvomov o hierarhiji osebnih konstruktov v metodi veriženja. 148
10.2.1 Prvi val dvomov, ten Kate....149
10.2.2 Drugi val dvomov, Butt....153
10.2.3 Drugi val dvomov, Rekom in Wierenga....156
10.2.4 Tretji val dvomov, Bell....162
10.2.5 Sklep....167
11 Raziskovanje s pomočjo metode skladnega veriženja....170
11.1 Opis raziskave....171
11.2 Primer opravljenega intervjuja....172
12 Preučevanje na ravni skupine po metodi skladnega veriženja....177
12.1 Zasičenost ugotovljenih konstruktov in povezav v omrežju....177
12.2 Kodiranje pridobljenih podatkov....178
12.2.1 Prvi krog kodiranja podatkov....184
12.2.2 Drugi krog kodiranja podatkov....185
13 Kvantitativno preverjanje omrežja konstruktov....195
13.1 Dosedanji pristopi k veriženju kot kvantitativni raziskovalni metodi...195
13.2 Kvantitativno preverjanje omrežja konstruktov, ugotovljenega z metodo skladnega veriženja....197
13.3 Preverjanje ugotovljenega omrežja konstruktov v anketni raziskavi....200
13.4 Nekateri postopki za analizo ugotovljenih podatkov....206
13.5 Večkriterijsko razvrščanje v skupine....211
13.6 Analiza podatkov s prirejenim postopkom prestavljanj....215
13.6.1 Potrebno število ponovitve postopka....216

13.6.2 Izbor razvrstitve iz množice paretovskih razvrstitev.....221
13.6.3 Število skupin, v katere razvrščamo enote.....221
13.7 Nekatere možnosti analize omrežja konstruktov ob upoštevanju razvrstitve enot v skupine.....225
14 Možnosti uporabe opisanega raziskovalnega pristopa.....233
14.1 Možnosti uporabe v različnih oblikah svetovanja.....233
14.2 Možnosti uporabe na področju trženja.....234
15 Raziskovalna vprašanja.....239
16 Razprava.....245
17 Zaključek.....252
18 Literatura.....254
19 Priloge.....264
Priloga A: Nagovor v metodi Impgrid.....264
Priloga B: Seznam najkrajših poti v omrežju konceptov v Rekom in Wierengovi raziskavi.....266
Priloga C: Omrežja konstruktov, ugotovljena v raziskavi, opravljeni po metodi skladnega veriženja.....269
Priloga Č: Poli in protipoli ugotovljenih konstruktov po prvem krogu kodiranja.....276
Priloga D: Besedilo povabila k sodelovanju v spletni anketi.....280
Priloga E: Besedilo opomnika za sodelovanje v spletni anketi.....281
Priloga F: Anketni vprašalnik.....282
Priloga G: Sumarnik podatkov anketne raziskave.....291
Priloga G1: Frekvenčne porazdelitve merjenih spremenljivk.....292
Priloga G2: Povprečne vrednosti in standardni odkloni merjenih spremenljivk.....320
Imensko kazalo..... 330
Stvarno kazalo..... 332

1 Predgovor

Metoda skladnega veriženja, ki smo jo razvili v okviru pričujoče doktorske naloge, je po eni strani zgodba o uspehu. To metodo, ki je teoretsko utemeljena v psihologiji osebnih konstruktov, sem med drugim predstavil tudi na konferenci *Constructivist Psychology Network*, ki je potekala julija 2012 v Arlingtonu, Texas, v ZDA, in tam za predstavitev pridobil CEU kreditne točke, ki jih je podelila Texas University v Arlingtonu. Dalje, v znanstveni reviji *Metodološki Zvezki – Advances in Methodology and Statistics* sem objavil prispevek z naslovom *Conducting Consistent Laddering Interviews Using CLAD*, članek z naslovom *Consistent Laddering: A New Approach to Laddering Technique* pa sem v času pisanja doktorske naloge objavil v najvplivnejši znanstveni reviji s področja konstruktivistične psihologije *Journal of Constructivist Psychology*, ki jo izdaja založba Routledge, Taylor & Francis. Med uspehe metode skladnega veriženja lahko nedvomno štejemo tudi to, da ima računalniški program CLAD, ki sem ga napisal kot podporo izvajanju intervjujev po tej metodi, v tem času več kot dvesto registriranih uporabnikov ter da je v tujini v teku več različnih projektov, v okviru katerih raziskovalci uporabljajo (tudi) metodo skladnega veriženja; gre predvsem za projekte s področja svetovanja pri odločanju o karieri, načrtovanja uporabniku prijazne programske opreme in uporabe te metode v psihoterapevtske namene.

Manj svetla stran zgodbe o uspehu metode skladnega veriženja pa je, da se je izkazalo, da je projekt uveljavljanja nove raziskovalne metode bistveno obsežnejši, kot sem načrtoval ob pisanju zasnove doktorske disertacije. Pri tem uvajanju namreč ne gre le za teoretsko in metodološko utemeljevanje metode skladnega veriženja ter pisanje programske kode računalniškega programa CLAD, kar je že samo po sebi precej obsežna naloga, saj koda programa CLAD, če bi jo natisnili na papir, po obsegu presega dolžino pričujoče doktorske naloge, temveč gre za bistveno obsežnejši projekt. Predstavitvi raziskovalne metode so sledili predvsem odzivi iz tujine, nekaj zanimanja zanjo pa je prišlo tudi iz Slovenije. Občasno so se oglasili vidnejši predstavniki skupnosti

psihologije osebnih konstruktov, nekateri z navdušenjem in vzpodbudnimi besedami, nekateri z dvomi, tako da je bilo potrebno novo idejo vsakič znova zagovarjati in 'obraniti'. Pomoč uporabnikom pri spoznavanju metode in predvsem pri uporabi CLAD-a, odgovarjanje na najrazličnejša vprašanja raziskovalcev glede primernosti uporabe metode v okviru njihovih projektov, doktorskih nalog ipd., odgovarjanje na vprašanja glede varovanja podatkov in zasebnosti, pogojev uporabe, prošenj za dodajanje funkcionalnosti ipd. je postalo vsakodnevno opravilo. Razumljivo je, da raziskovalec, ki razvija nekaj novega, ne more zapreti vrat in obmolkniti.

Ob obisku v ZDA so me stanovski kolegi vprašali, koliko razvijalcev programske opreme imam na voljo v organizaciji, v okviru katere razvijam novo metodo. Ko sem jim pojasnil, da skladno veriženje razvijam v okviru doktorske naloge in da sem edini programer pa tudi oblikovalec in vzdrževalec tega programa, povrhu tega pa tudi edini sistemski vzdrževalec spletnega strežnika, so bili precej začudeni.

V času tega pisanja sta poleg CLAD-a, računalniškega programa, ki sem ga razvil kot podporo pri izvajanju intervjujev po metodi skladnega veriženja, na voljo še dva računalniška programa, povezana z metodo veriženja, in sicer veriženja v Reynolds-Gutmanovi tradiciji te metode. Prvi takšen program je LadderUX, ki ga razvija skupina razvijalcev, povezanih s Katoliško Univerzo v Leuvenu v Belgiji, drugi pa je MECanalyst, ki ga razvija skupina raziskovalcev iz Politehnične Univerze Marche v Anconi, v Italiji. Menim, da obeh omenjenih računalniških programov pravzaprav niti ni mogoče neposredno primerjati s programom CLAD, saj je razlika med njimi prevelika. V primeru omenjenih računalniških programov, ki so jih razvili v tujini, gre zgolj za implementacijo obstoječe raziskovalne metode. V primeru CLAD-a pa gre za program, ki vključuje vse tisto, kar narekuje obstoječa raziskovalna metoda, poleg tega pa CLAD vključuje tudi tisto, kar predstavlja nadgradnjo te obstoječe raziskovalne metode. Temeljna razlika se lahko prevede v razliko v metodološkem pristopu, torej na razliko med veriženjem v Reynolds-Gutmanovi tradiciji in skladnim

veriženjem, torej raziskovalno metodo, ki jo bomo opisali v tej nalogi. In ta razlika je bistvena in tudi precej obsežna.

Uvajanje nove metode, torej metode skladnega veriženja, predstavlja 'oranje ledine' v več pogledih: v smislu teoretskega in metodološkega razvoja nove raziskovalne metode, v smislu razvoja programske opreme, v smislu načina uporabe te programske opreme med samim izvajanjem intervjuja in ne šele po tem, ko je intervju že končan, torej ne služi zgolj kot orodje za organizacijo in analizo zbranih podatkov. Nenazadnje predstavlja moje delo tudi 'oranje ledine' v 'geografskem' pomenu, saj se je v ospredju razvoja metod na področju psihologije osebnih konstruktov znašla država, ki prej na tem področju ni imela nikakršne raziskovalne tradicije in na 'zemljevidu' teoretskega in metodološkega področja psihologije osebnih konstruktov prej praktično ni obstajala.

2 Uvod

Prvenstveni namen pričujoče disertacije je, da bi bralcu predstavili metodo skladnega veriženja, ki jo razvijamo v okviru doktorskega dela. Gre za kvalitativno raziskovalno metodo, ki nadgrajuje Hinklovo (1965) metodo veriženja[1] (angl. *laddering*) in tudi Reynolds-Gutmanovo inačico te metode. Metoda skladnega veriženja predstavlja bistveni odmik od obstoječih inačic te raziskovalne metode. Ta odmik se kaže na več ravneh.

Na teoretski ravni smo preko reinterpretacije teoretske osnove, iz katere izhajajo teoretski temelji Hinklove (1965) metode veriženja, zasnovali pojem skladnosti v predvidevanju in ga nato uporabili kot temeljno zamisel v naši metodi skladnega veriženja. Poleg tega smo obravnavali koncepcijo pomena osebnih konstruktov in jo redefinirali kot relacijski koncept v okviru omrežja konstruktov, kakršna ugotavljamo z metodo (skladnega) veriženja.

Na metodološki ravni smo obravnavali ustaljene inačice metode veriženja in izpostavili vrsto pomanjkljivosti teh pristopov, ki jih drugi raziskovalci pred nami

---

1 Poimenovanje te raziskovalne metode smo pričeli prevajati kot veriženje že leta 1998, v okviru diplomskega dela (gl. Korenini, 1998). V začetku našega ukvarjanja s to metodo smo razmišljali, da bi angleško poimenovanje *laddering* prevajali kot lestvičenje, vendar smo to možnost opustili, saj bi na ta način lahko povzročili nejasnosti. Izraz lestvičenje je v slovensko govorečem prostoru že uveljavljen, saj analitično tehniko, ki jo v angleškem jeziku imenujemo *multidimensional scaling* prevajamo kot večrazsežnostno lestvičenje. Poimenovanja metode kot veriženje ustreza teoretski zamisli povezanosti točk omrežja na način sredstva–cilji, ki je za to metodo bistvena. Pri rabi poimenovanja te metode kot veriženje pa moramo biti pazljivi. V okviru analize socialnih omrežij je namreč uveljavljen izraz veriga. Ta izraz se nanaša na zaporedje točk grafa in povezav med njimi, pri čemer smer povezav ni pomembna (gl. Doreian et al., 2005, 108). V disertaciji govorimo tudi o verigah konstruktov. Gre za besedno zvezo, ki je izpeljana iz poimenovanja obravnavane metode, in se nanaša na zaporedje točk grafa, ki so povezane z usmerjenimi povezavami.

niso ugotovili. V okviru metode skladnega veriženja smo predstavili načine preseganja teh pomanjkljivosti.

Če je bilo mogoče Hinklovo metodo veriženja izvajati le s pomočjo papirja in svinčnika, pa metode skladnega veriženja ni več možno izvajati na takšen način. Zato smo napisali računalniški program,[2] ki ga imenujemo CLAD,[3] ki raziskovalcu nudi pomoč pri izvajanju intervjujev, ga usmerja in opozarja na morebitne napake pri izvajanju intervjuja. Ta računalniški program bomo na kratko predstavili v tej disertaciji.

Pot dokazovanja smiselnosti našega raziskovalnega pristopa, torej metode skladnega veriženja, v krogu skupnosti raziskovalcev s področja teorije osebnih konstruktov nas je vodila tudi preko obravnave Hinklove metode Impgrid. V ta namen smo razvili dodaten analitični pristop za obravnavo podatkov, kot jih ugotovimo z metodo Impgrid. V tem pristopu smo podatke, ugotovljene z metodo Impgrid, prikazali kot hierarhično omrežje konstruktov, kar predstavlja novost v okviru raziskovalnih pristopov, ki se uvrščajo na področje teorije osebnih konstruktov. Hkrati smo razvili tudi računalniški program za analizo podatkov, ugotovljenih z metodo Impgrid.

V okviru doktorske naloge bomo predstavili tudi možnost kvantitativnega preverjanja rezultatov, pridobljenih v intervjujih, opravljenih po metodi skladnega veriženja. Na podlagi obstoječega pristopa, ki sva ga razvila s kolegom Zenelom Batageljem (Korenini in Batagelj 2000), predstavimo inačico

---

2 Do tega računalniškega programa je možno dostopati preko internetnega naslova http://clad.korenini.net.

3 Metoda skladnega veriženja je namenjena tudi oziroma predvsem uporabnikom, ki ne prihajajo s slovenskega govornega področja, zato je celoten uporabniški vmesnik omenjenega računalniškega programa napisan v angleškem jeziku. Ker v angleškem jeziku metodo skladnega veriženja imenujemo Consistent laddering, smo v skladu s tem ta računalniški program poimenovali CLAD.

tega pristopa, ki je prilagojena kvantitativnemu preverjanju omrežij konstruktov, kakršne ugotavljamo z metodo skladnega veriženja.

V nalogi opravimo kvalitativno raziskavo po metodi skladnega veriženja, rezultate tega raziskovanja pa preverjamo v kvantitativni raziskavi, ki smo jo opravili v okviru te naloge. Razvijemo in predstavimo tudi nov pristop h kodiranju podatkov, ki smo jih pridobili z metodo skladnega veriženja, v katerem uporabljamo koncepte s področja analize družbenih omrežij.

V nalogi predstavljamo tudi nekatere analitične postopke za analizo podatkov, zbranih v kvantitativnem delu raziskovanja. Usmerimo se predvsem v večkriterijsko razvrščanje v skupine in še posebej v postopek prestavljanj, prirejen za večkriterijsko razvrščanje v skupine (Ferligoj et al. 1992). Napisali smo tudi program, ki ga poimenujemo MCPEC, v katerem implementiramo algoritem postopka prestavljanj, prirejen za večkriterijsko razvrščanje v skupine. S pomočjo tega računalniškega programa analiziramo podatke, ki smo jih pridobili v kvantitativnem preverjanju omrežja konstruktov, ugotovljenega z metodo skladnega veriženja.

O metodi skladnega veriženja ne moremo govoriti brez navezave na metodo veriženja,[4] ki jo je pred skoraj petdesetimi leti razvil Dennis Hinkle (1965). Hinklove metode veriženja pa ne moremo obravnavati izven Kellyjeve (1955) teorije osebnih konstruktov (ang. *personal construct theory*), saj ta predstavlja njeno teoretsko osnovo.

Čeprav bi tisti bralci naše disertacije, ki želijo metodo skladnega veriženja uporabljati v okviru svojih lastnih raziskovalnih projektov, morda želeli, da bi

4 Hinkle (1965) te raziskovalne metode ni imenoval veriženje, temveč je o njej govoril kot o hierarhični metodi priklica nadrejenih konstruktov (ang. *the hierarchical method for elicitation of superordinate constructs*). Poimenovanje metode kot metoda veriženja (ang. *laddering*) sta uvedla Bannister in Mair (1968), ko sta v svojem knjižnem delu obravnavala Hinklovo raziskovalno metodo.

besedilo naloge strukturirali tako, da bi pričeli z opisom same tehnike izvajanja intervjujev in s tem povezanim podrobnostim posvetili čim večjo pozornost, bomo pričeli s preučevanjem teoretskih osnov te metode. Tudi ena vodilnih teoretičark s širšega področja metodologije raziskovanja, povezane s Kellyjevo teorijo osebnih konstruktov, Fay Fransella, je opazila, da je ena bistvenih težav (Hinklove) metode veriženja v tem, da izgleda enostavno, čeprav je v resnici zelo zahtevna in terja temeljito poznavanje teoretskih osnov, kakor tudi visoko stopnjo usposobljenosti v tej, kakor jo imenuje, veščini (ang. *skill*) (2003, 112-3). Menimo, da to v še večji meri velja v primeru metode skladnega veriženja in da obvladovanje tehnike izvajanja intervjujev ni mogoče brez temeljitega poznavanja omenjenih teoretskih osnov.

3 Temeljne zamisli Kellyjeve teorije osebnih konstruktov

Teorijo osebnih konstruktov uvrščamo na področje psihologije. Kot temelj te teorije šteje Kellyjevo delo *The Psychology of Personal Constructs*, ki je bilo izdano leta 1955.[5] To Kellyjevo delo obsega tako teoretska spoznanja, njihovo umestitev v širši teoretski kontekst, konceptualne opredelitve kot tudi metodološka vprašanja in vprašanja, povezana z uporabo tega pristopa na področju psihoterapije.

Če poskusimo v nekaj grobih potezah umestiti Kellyjevo teorijo osebnih konstruktov, moramo omeniti, da le-ta predstavlja odmik od behaviorizma in Freudove psihologije (Hergenhahn et al. 2013, 543-6) in vključuje zamisli pozitivizma, empiricizma in pragmatične logike (Kelly 1963, 16-7).

Jedro Kellyjeve teorije je zapisano v obliki temeljnega postulata in enajstih dostavkov temu postulatu. Bistvene zamisli, izražene v temeljnem postulatu in njegovih dostavkih bomo predstavili v okviru tega poglavja.[6] Hkrati bomo bolj zaokroženo predstavili tudi tiste koncepte Kellyjeve teorije, ki so z vidika doktorske naloge najbolj bistveni, in jih dopolnili z obravnavami kasnejših avtorjev s področja psihologije osebnih konstruktov.

---

5 Pred tem delom je Kelly izdal tudi knjižno delo z naslovom *Handbook of Clinical Practice* (1936), v katerem je predstavil temeljne ideje teorije osebnih konstruktov, vendar kot referenčno delo šteje navedena kasnejša razširjena izdaja.

6 Temeljni postulat Kellyjeve teorije in njegove dostavke smo obravnavali že v naši magistrski nalogi (Korenini 2006), zato bomo v tem delu predstavili le zamisli, ki so bistvene z vidika naše raziskovalne metode.

Prevladujoče obravnave Kellyjevega (1955) dela najdemo predvsem na področju psihoterapije, z našega zornega kota pa njegovo delo predstavlja predvsem poskus poglobljenega razumevanja posameznika. George Kelly je bil psiholog pa tudi matematik (Hergenhahn et al. ibid., 544). Prav slednje je najverjetneje bistveno prispevalo k temu, da njegovo delo ni ostalo le na nivoju teoretskega dela. Kelly je v svojem temeljnem delu predstavil tudi metodo Rep-test in obravnaval tehnike, ki so pomembne za mnogo drugih metod s tega področja. Omenjeno Kellyjevo metodo bomo obravnavali v ločenem poglavju doktorske naloge.

3.1 Teoretska zamisel konstruktov

Morda lahko Kellyjevo teoretsko zamisel osebnih konstruktov[7] še najbolj nazorno prikažemo preko šale, ki jo je ta avtor izrekel na račun behavioristične usmeritve v psihologiji, in sicer da nikoli ni mogel ugotoviti, kaj pomeni puščica v behavioristočnem načelu D ⇒ O,[8] in da je z leti obupal nad poskusi razumevanja tega načela (Kelly 1969, 47). S to šalo želi Kelly opozoriti na pomanjkljivost v upoštevanju akta interpretacije v behavioristični psihologiji, torej da se ljudje ne odzivamo na dražljaje, temveč glede na svojo interpretacijo teh dražljajev.

V skladu z navedenim gre tudi razumeti Kellyjevo pojmovanje osebnih konstruktov kot vzorcev, ki jih »prilegamo realnostim, iz katerih je sestavljen

---

7 V okviru našega dela bomo za zapis pojma osebni konstrukt uporabljali skrajšano poimenovanje – konstrukt, daljše poimenovanje bomo uporabljali v primeru, ko bomo želeli izpostaviti osebno naravo konstruktov. V okviru Kellyjeve teorije so vsi konstrukti osebni, del teh konstruktov pa je na ravni skupine, med pripadniki iste kulture, populacije itd. podoben. Za bolj poglobljeno razumevanje bomo bralca napotili k dostavkoma temeljnemu postulatu, in sicer k dostavkoma o individualnem in skupnem.

8 (D)ražljaj ⇒ (O)dziv.

svet, ki nas obdaja« (Kelly 1955, 8-9). Prileganje teh vzorcev ni vedno popolno, vendar je tudi slabo prileganje le-teh boljše kot nič. Brez takšnih vzorcev bi svet z vidika posameznika izgledal kot nediferencirana homogena celota, navaja Kelly (ibid.).

Kako naj razumemo takšno Kellyjevo navedbo? Primer vzorca, o kakršnih govori Kelly, bi bil denimo *dobro – slabo*. Na podlagi takšnega vzorca lahko posameznik ljudi razločuje v *dobre* in *slabe*. Takšen vzorec se stvarnosti, kot jo dojema posameznik, morda ne prilega najbolje, saj ni nujno, da posameznik nekoga dojema kot popolnoma dobrega ali slabega, vendar pa je tudi situacija, v kateri se razločevalna dimenzija tej stvarnosti ne prilega najbolje, bistveno boljša (govorimo o uporabnosti takšne razločevalne dimenzije) kot situacija, kjer posameznik takšne razločevalne dimenzije ne pozna. Prav zares si je situacijo odsotnosti te dimenzije, torej posameznikov svet, v katerem bi bil vzorec *dobro – slabo*[9] popolnoma odsoten in ga sploh ne bi poznali, zelo težko predstavljati.

Kelly (1955, 59) meni, da je število takšnih vzorcev, ki jih imenuje osebni konstrukti, za posameznika lahko precej veliko, vendar končno.

Pomembna lastnost konstruktov v Kellyjevi koncepciji je njihova bipolarnost. Vsak konstrukt ima tako prednostni (ang. *preferred*) in nasprotni (ang. *opposite*) pol. Prednostni pol je želeni pol, na primer za prijatelja imamo rajši človeka, ki je *dober,* in ne nekoga, ki je *slab*. Naj poudarimo, da se osebna narava konstruktov odraža tudi v polih, tako v prednostnem kot v nasprotnem polu. Nasprotni pol tako ni nujno zgolj logična negacija prednostnega pola konstrukta, saj je slednja vseobsegajoča in lahko bistveno vpliva na interpretacijo celotnega konstrukta. Konstrukt *suh – ne-suh* bi lahko tako razumeli kot *suh – moker* ali pa tudi kot *suh – debel*, če težavo ponazorimo z nekoliko pretiranim, a toliko bolj očitnim primerom.

---

9 Bralca naj že na tem mestu opozorimo, da ubesedenje konstrukta kot *dober – slab* ne predstavlja dobre prakse, saj težimo na področju metod, ki izhajajo iz Kellyjeve teorije, k bolj podrobnim opisom.

Na področju prakse pa tudi teorije osebnih konstruktov se moramo vedno zavedati, da imamo opravka le z ubesedenjem konstruktov, in ne s konstrukti samimi. Nekateri avtorji (npr. Fransella et al. 2004) v tem smislu govorijo o verbalnih etiketah (ang. *verbal labels*) konstruktov. Dejstvo, da imamo v verbalnem komuniciranju vedno opravka le z verbalnimi etiketami konstruktov in torej z verbalnimi etiketami polov konstruktov, ne pa s konstrukti neposredno, predstavlja težavo v raziskovanju.

3.2 Teoretska zamisel elementov

Drugo z našega vidika pomembno zamisel pa predstavlja tisto, kar je Kelly (ibid.) poimenoval kot element. Elementi so lahko predmeti, osebe, dogodki ipd., skratka vse, kar lahko razločujemo glede na dimenzijo, ki jo predstavlja konstrukt. Elemente tako lahko opredelimo glede na neko razločevalno dimenzijo. Na primer elemente, denimo da gre za osebe, ki jih poznamo, lahko opredelimo glede na konstrukt *dober – slab*. Nekatere od teh oseb oziroma elementov lahko opredelimo kot dobre in nekatere kot slabe.

Samo od sebe se ponuja vprašanje, koliko elementov potrebujemo za opredelitev konstrukta. Kelly (ibid. 61) meni, da potrebujemo najmanj tri elemente. Kelly namreč opredeljuje konstrukt tudi kot »*način, na katerega sta si dva elementa podobna in hkrati različna od tretjega elementa*« (ibid. 61), in zato meni, da prav trije elementi predstavljajo minimalni kontekst konstrukta. Kelly ima pri tem v mislih predvsem oblikovanje osebnih konstruktov. Če bi imeli opravka le z dvema elementoma neke vrste, bi ju posameznik lahko razlikoval na način to je *A* in to je *B*. Šele prisotnost tretjega elementa vzpodbuja abstrakcijo od posamičnega, z drugimi besedami, vzpodbuja oblikovanje konstruktov.

Razlikovati moramo oblikovanje osebnih konstruktov od priklica že obstoječih konstruktov, s katerimi razpolaga posameznik. Kelly (1955) tudi za slednji primer predlaga hkratno obravnavo treh elementov. Kasnejši avtorji, na primer Landfield (1971), so se spraševali o smiselnosti takšnega pristopa in zagovarjali, da že obstoječe konstrukte lahko ugotavljamo na podlagi razlikovanja zgolj dveh

elementov. Ker nas v okviru tega doktorskega dela zanima predvsem ugotavljanje obstoječih konstruktov, in ne proces njihovega oblikovanja, bomo sklenili, da potrebujemo za ugotavljanje obstoječih konstruktov najmanj dva[10] elementa, s katerima je posameznik dobro seznanjen.

3.3 Lastnosti konstruktov

Navedli smo, da so konstrukti razločevalne dimenzije, da so bipolarni, da posameznikom služijo za interpretacijo sveta in predvidevanje dogodkov oziroma stanj. Tej obravnavi bomo dodali še nekaj drugih pomembnih lastnosti konstruktov.[11]

Konstrukti so lahko bolj ali manj abstraktni. Primer zelo abstraktnega konstrukta bi bil *dober – slab*, primer manj abstraktnega, torej konkretnega, konstrukta pa *velik – majhen.*

Konstrukti niso primerni za obravnavo katerihkoli elementov, z nekim konstruktom lahko obravnavamo le nekatere elemente, drugi elementi pa za obravnavo s tem konstruktom niso primerni. V povezavi s tem govorimo o

---

10 Bralec bo lahko v literaturi s področja metodologije preučevanja osebnih konstruktov zasledil tudi navedbo, da je za ugotavljanje obravnavanih razločevalnih dimenzij dovolj obravnava enega samega elementa. Takšno navedbo lahko zasledimo v delu Franselle et al. (2004, 30). Avtorji navajajo, da je Hinkle (1965) v svoji metodi Impgrid obravnaval le en sam element. S takšno trditvijo se ne moremo strinjati. Hinkle je v okviru svoje metode Impgrid resda obravnaval le eno samo osebo, vendar v dveh stanjih, dejanskem in zamišljenem. Opravka imamo torej z dvema elementoma, saj elementa ne predstavlja preučevana oseba, temveč stanje preučevane osebe. Hinklovo metodo Impgrid bomo podrobneje obravnavali v ločenem poglavju te naloge.

11 Podrobnejša obravnava bi bistveno presegla tako obseg kot tudi namen našega dela. V Kellyjevem temeljnem delu ima namreč vsaka beseda ali besedna zveza, zapisana v temeljnem postulatu in njegovih dostavkih, obširno razlago, navezave in dodatna podrobnejša pojasnila teh razlag pa obsegajo velik del njegovega več kot tisoč strani dolgega temeljnega dela. Zato se bomo v naših razlagah omejili le na tisto, kar je z vidika namena naše naloge najbolj bistveno.

razponu primernosti konstrukta (ang. *range of convenience*) (gl. npr. Kelly 1955, 68-71). Na primer elemente, kot so papir, stiropor in plastika, zelo težko obravnavamo glede na konstrukt *vesel – žalosten*. Ti elementi ležijo izven razpona primernosti obravnavanega konstrukta. Povedano na drugačen način, določen konstrukt je za posameznika uporaben le v nekaterih situacijah.

Seveda konstrukti nimajo enakega razpona primernosti. Na področju teorije osebnih konstruktov se je uveljavilo prepričanje, da imajo v splošnem bolj abstraktni konstrukti, npr. osebne vrednote, širši razpon primernosti kot bolj konkretni konstrukti.

V Kellyjevi (1955) koncepciji imajo konstrukti predvsem osebno noto, o čemer govori dostavek o individualnosti. Hkrati pa imajo ti konstrukti tudi splošen značaj. O tem govori Kellyjev dostavek o splošnem. Brez takšne, splošne, narave konstruktov komunikacija med ljudmi ne bi bila možna.

Dodatna pomembna lastnost konstruktov je, da le-ti ne nastopajo izolirano drug od drugega, temveč so organizirani v sistem konstruktov. To njihovo lastnost formalno obravnava dostavek o organiziranosti (ibid. 56). V tem smislu je pomembna tudi Kellyjeva navedba (ibid. 304), da konstruiranje nikoli ni enodimenzionalno, pač pa vedno vključuje tudi druge konstrukte, zato nobenega konstrukta ne moremo obravnavati popolnoma ločeno od drugih konstruktov. Kelly sklene, da ima obravnava konstruktov smisel le v povezavi z omrežjem konstruktov (ibid. 304).

V okviru naše obravnave je pomembno opozoriti tudi, da Kelly v svoji teoriji predpostavlja, da so konstrukti v sistem konstruktov urejeni hierarhično na način, kjer nek konstrukt implicira enega ali več drugih konstruktov (npr. ibid. 43-44, 56-59).

Konstrukti in podsistemi konstruktov v Kellyjevi teoriji ne predstavljajo statične tvorbe. Na primer nekateri konstrukti in podsistemi konstruktov se utrjujejo pod vplivom posameznikove interpretacije dogodkov in ponovitve teh dogodkov. Na drugi strani pa se lahko konstrukti in podsistemi konstruktov tudi spreminjajo. Možna posledica takšnih sprememb je, da podsistemi konstruktov medsebojno niso vedno usklajeni. Prihaja do neskladij in celo nezdružljivosti posameznih

takšnih podsistemov. Ta vidik Kellyjeve teorije, ki ga obravnava dostavek o razdrobljenosti (ibid. 83), je za nas še posebej zanimiv.

3.4 Temeljni postulat Kellyjeve teorije in njegovi dostavki

Omenili smo, da je jedro Kellyjeve teorije zapisano v obliki temeljnega postulata in enajstih dostavkov temu postulatu. Za nas bistvene zamisli, izražene v temeljnem postulatu in njegovih dostavkih, smo na nekoliko lažje razumljiv način, če primerjamo s Kellyjevim načinom izražanja, že obravnavali v prejšnjem podpoglavju, v tem podpoglavju pa bomo le zapisali temeljni postulat in dostavke temu postulatu.

Temeljni postulat:

> *Posameznikovi procesi se psihološko usmerjajo na način, na katerega on sam predvideva dogodke*[12] (Kelly 1955, 46).

Dostavek o konstruiranju:

> *Posameznik predvideva dogodke preko konstruiranja njihovih ponovitev*[13] (ibid. 50).

Dostavek o individualnem:

---

12 Ang. *Fundamental postulate: A person's processes are psychologically channelized by the ways in which he anticipates events*.

13 Ang. *Construction corollary: A person anticipates events by construing their replications.*

Posamezniki se med seboj razlikujejo glede na to, kako konstruirajo dogodke[14] (ibid. 55).

Dostavek o organiziranosti:

Vsak posameznik na zanj značilen način, kakor mu najbolj koristi pri predvidevanju dogodkov, razvija sistem konstruktov, ki vključuje odnose urejenosti med konstrukti[15] (ibid. 56).

Dostavek o dihotomiji:

Posameznikov sistem konstruktov je sestavljen iz končnega števila dihotomnih konstruktov[16] (ibid. 59).

Dostavek o izbiri:

Posameznik zase izbere tisto alternativo, ki jo predstavlja dihotomizirani konstrukt, za katero predvideva večjo možnost razširitve in opredelitve svojega sistema[17] (ibid. 64).

---

14 Ang. *Individuality corollary: Persons differ from each other in their construction of events.*

15 Ang. *Organization corollary: Each person characteristically evolves, for his convenience in anticipating events, a construction system embracing ordinal relationships between constructs.*

16 Ang. *Dichotomy corollary: A person's construction system is composed of finite number of dichotomous constructs.*

17 Ang. *Choice corollary: A person chooses for himself that alternative in a dichotomized construct through which he anticipates the greater possibility for extension and definition of his system.*

Dostavek o razponu:

> *Konstrukt je primeren le za predvidevanje končne skupine dogodkov*[18] (ibid. 68).

Dostavek o izkustvu:

> *Posameznikov sistem konstruktov se spreminja s postopnim konstruiranjem ponovitev dogodkov*[19] (ibid. 72).

Dostavek o spremembah:

> *Spremembe v sistemu konstruktov posameznika so omejene s propustnostjo konstruktov, te spremembe lahko ležijo znotraj razpona primernosti teh konstruktov*[20] (ibid. 77).

Dostavek o razdrobljenosti:

> *Posameznik lahko postopoma oblikuje raznovrstne podsisteme konstruktov, ki so medsebojno nezdružljivi*[21] (ibid. 83).

---

18 Ang. *Range corollary: A construct is convenient for the anticipation of a finite range of events only.*

19 Ang. *Experience corollary: Person's construction system varies as he successively construes the replications of events.*

20 Ang. *Modulation corollary: The variation in a person's construction system is limited by the permeability of the constructs within whose range of convenience the variants lie.*

21 Ang. *Fragmentation corollary: A person may successively employ a variety of construction subsystems which are inferentially incompatible with each other.*

Dostavek o skupnem:

> *Do stopnje, do katere posameznik uporablja konstrukcijo izkustva, ki je podobna tisti, ki jo uporablja drugi, so posameznikovi psihološki procesi podobni procesom te osebe*[22] (ibid. 90).

Dostavek o družbenem:

> *Do mere, do katere posameznik konstruira procese konstruiranja drugega, sam sodeluje v družbenih procesih, ki vključujejo to osebo*[23] (ibid. 95).

---

22 Ang. *Commonality corollary: To the extent that one person employs a construction of experience which is similar to that employed by another, his psychological processes are similar to those of the other person.*

23 Ang. *Sociality corollary: To the extent that one person construes the construction processes of another, he may play a role in a social process involving the other person.*

4 Metodološka izhodišča, povezana s Kellyjevo teorijo osebnih konstruktov

V tem poglavju se bomo seznanili s posameznimi metodami in tehnikami, ki jih metode vključujejo metode povezane s Kellyjevo teorije osebnih konstruktov. Na ta način bomo pripravili nekatera izhodišča za razvoj določenih vidikov metode skladnega veriženja. Namen tega je večplasten. Prikazali bomo temeljne metode in tehnike, iz katerih bomo izhajali v našem razvoju, prikazali bomo, katere vidike obstoječih metod in tehnik bomo vključili v metodo skladnega veriženja, hkrati pa bo iz takšne obravnave razvidno tudi, kaj je v metodi skladnega veriženja novo glede na obstoječo metodo veriženja in tudi glede na obstoječe metode, ki pripadajo širšemu naveznemu področju teorije osebnih konstruktov.

4.1 Ugotavljanje konstruktov iz elementov

Izvajanje skorajda vsake metode iz širšega obravnavanega teoretskega področja psihologije osebnih konstruktov se prične z navedbo elementov in ugotavljanjem konstruktov iz teh elementov. Seveda obstajajo tudi izjeme, na primer metoda Impgrid, kjer konstruktov ne ugotavljamo empirično, pač pa jih preskrbimo, ugotavljamo jih s katero od drugih raziskovalnih metod, ki sodijo na širše področje teorije osebnih konstruktov.

V rabi je precejšnje število tovrstnih tehnik. Ne bomo si prizadevali k temu, da bi poskusili predstaviti raznovrstnost[24] le-teh, pač pa bomo bralcu poskusili predstaviti le naš izbor. Menimo, da lahko v grobem pestrost teh tehnik zaobsežemo z nekaj temeljnimi zamislimi prisotnih v tehnikah, in sicer ugotavljanje podobnosti, različnosti ter hkratno ugotavljanje podobnosti in različnosti med preučevanimi elementi. Na podlagi izbora tehnik bomo lahko

24 Za bralčevo lažjo predstavo naj omenimo le Ayalovo (2012) tehniko ugotavljanja konstruktov iz elementov, kjer elemente predstavljajo različni zvoki.

obravnavali ključna s tem povezana vprašanja, ki so pomembna za raziskovalce, ki bodo uporabljali metodo skladnega veriženja.

4.1.1 Kellyjeva tehnika urejanja trojic

Najstarejša in hkrati najpogosteje uporabljena tehnika za ugotavljanje konstruktov iz elementov je Kellyjeva tehnika urejanja trojic (ang. *triadic sorting technique*). V tej tehniki raziskovalec intervjuvancu predstavi po tri elemente hkrati in ga sprašuje, ali sta si dva izmed njih podobna in hkrati različna od tretjega (Kelly 1955, 222). Takšna zastavitev ustreza Kellyjevi zamisli o minimalnem kontekstu konstruktov.

Ilustrirajmo Kellyjevo tehniko še s kratkim primerom. Denimo, da v raziskovanju obravnavamo tri elemente. Ti elementi so osebe, ki jih intervjuvani dobro pozna, poimenujmo jih kot *a*, *b* in *c*. Po tem, ko raziskovalec intervjuvanemu predstavi elemente, mu zastavi še omenjeno vprašanje glede podobnosti dveh elementov ob hkratni različnosti od tretjega elementa. Intervjuvani lahko odgovori, da sta osebi *a* in *b* inteligentni, oseba *c* pa je povprečna. Na ta način smo ugotovili konstrukt *inteligenten – povprečen.* Običajno na ta način ugotovljene konstrukte z različnimi metodami obravnavamo dalje.

Pod tem poimenovanjem »urejanje trojic« se skriva več sorodnih tehnik, ki jih raziskovalec uporablja glede na namen raziskovanja. Ena takšnih je inačica, kjer kot element v vsaki od obravnavanih trojic nastopa sam intervjuvani. Opravka imamo tako s trojicami oseb, npr. oseba *a*, oseba *b* in intervjuvani. To inačico imenujemo *samoopredelitvena oblika* (ang. *Self-identification form*). Druga inačica opisane Kellyjeve tehnike, ki jo imenujemo tudi zaporedna oblika (ang. *Sequential form*) pa odstopa po tem, da v primeru, ko obravnavamo več kot tri elemente, v vsaki obravnavani trojici zamenjamo natanko en element, na primer *(a,b,c), (b,c,d), (c,d,e)* (ibid. 225).

4.1.2 Kasnejše izpeljanke Kellyjeve tehnike

Navedene inačice Kellyjeve tehnike so glede na znanstvene objave s tega področja še vedno najpogosteje uporabljene. Predstavili bomo še druge tehnike za ugotavljanje konstruktov iz elementov. Bolj podrobno bomo predstavili le dve za nas najbolj zanimivi glavni izpeljanki, omenili pa bomo še nekatere druge tovrstne pristope. Ker tehnike ugotavljanja konstruktov iz elementov uporabljamo tudi v metodi skladnega veriženja, bi želeli, da je bralec, ki bo morda tudi sam uporabljal našo metodo, seznanjen z različnimi možnostmi, ki jih ima na voljo, in pa predvsem, da razume pomen in posledice tistega, kar se od daleč morda zdi kot drobna finesa pri izvajanju tehnike.

Epting, Suchman in Nickeson (1971) so predlagali poenostavitev Kellyjeve tehnike urejanja trojic, in sicer da za dano trojico elementov ne iščemo podobnosti med dvema elementoma ob hkratni različnosti v primerjavi s tretjim elementom, temveč intervjuvanega sprašujemo le po podobnosti dveh elementov izmed obravnavane trojice elementov, nato pa ga vprašamo po nasprotju ugotovljene podobnosti. V prej predstavljenem zamišljenem primeru bi tako intervjuvanega spraševali, ali sta si dve izmed oseb *a, b in c* na kakšen način podobni. Če bi intervjuvani odgovoril, da sta si osebi *a* in *b* podobni, ker sta obe *inteligentni*, bi ga vprašali po nasprotju zamisli inteligenten, in na ta način ugotovili konstrukt.

Landfield (1971) je predlagal nekoliko enostavnejšo tehniko za ugotavljanje konstruktov iz elementov. V tej tehniki raziskovalec ne obravnava več trojic, ampak le posamične dvojice elementov in intervjuvanca sprašuje, ali sta si dva elementa na kakšen način podobna oziroma ali se ta elementa na kakšen pomemben način medsebojno razlikujeta. V Landfieldovi tehniki je odločitev, ali bo v svojem odgovoru navedel razliko ali podobnost med elementoma, prepuščena intervjuvancu.

Keen in Bell (1980) sta predlagala še nekoliko drugačno tehniko, v kateri si intervjuvani izmed obravnavanih izbere nek element in nato še element, ki se po njegovem mnenju kar najbolj razlikuje od prvega. Navedba razlike med elementoma hkrati že pomeni ugotovitev nekega konstrukta. V vsakem naslednjem koraku si vprašani izbere nov element, ki se razlikuje od elementa, izbranega v prejšnjem koraku, na nek nov način.

Poleg navedenih seveda obstaja še vrsta drugih načinov.[25] Ryle (1975, 28) opiše tehniko, v kateri izhaja iz odnosov med posamezniki. Intervjuvani v tej tehniki opisuje svoj odnos do drugih ljudi in odnos drugih ljudi do njega. Crockett (1965) navaja način, kjer intervjuvani opisuje osebe, ki jih dobro pozna, raziskovalec pa iz njegovih opisov razbira navedene konstrukte.

4.1.3 Ovrednotenje tehnik za ugotavljanje konstruktov na podlagi primerjave elementov

Obravnavali bomo nekatere razlike in posebnosti posameznih tehnik za ugotavljanje konstruktov iz elementov, kakor tudi posamezne s tem povezane zamisli, za katere menimo, da sodijo v »železni repertoar« vsakega raziskovalca, ki se želi ukvarjati z metodo veriženja, metodo skladnega veriženja ali pa katero drugo izmed metod s področja mrežnih seznamov.

Yorke (1978) je v svoji obravnavi metodoloških zamisli v metodah mrežnih seznamov (ang. *repertory grids*) navedel tudi svojo zamisel o razločevanju med *monopolarnimi*[26] in *bipolarnimi* konstrukti. Pri tem je izhajal iz Kellyjevega (1955) stališča, da med posameznikovimi konstrukti in njihovim ubesedenjem ni

---

25 Bralca, ki se želi bolj poglobljeno seznaniti z drugimi načini ugotavljanja konstruktov iz elementov, bomo napotili k delu Franselle, Bella in Bannisterja (2004) ter k delu Neimeyerja in Hagansa (2002).

natančnega in popolnega ujemanja, česar se morajo raziskovalci pri svojem delu zavedati. V tem smislu se mu zdijo težavni predvsem tisti konstrukti oziroma bolj točno njihove ubeseditve s strani intervjuvanih, kjer je nasprotni pol ugotovljen kot logična negacija priklicanega pola. Yorke (ibid. 65-66) postreže s primerom ugotovljenega prednostnega pola konstrukta *učitelj daje konstruktivne komentarje*. Ker je logično nasprotje zamisli *konstruktivno* zamisel *destruktivno*, avtor opozarja na posledice na ta način ubesedenih konstruktov. Meni, da ubeseditev nasprotnega pola konstrukta na način logičnega nasprotja v raziskovanje vnaša dvoumnosti. V navedenem primeru je namreč zamisel *destruktivno* resda logično nasprotje zamisli *konstruktivno*, vendar je v opisanem kontekstu bistvena razlika med tem, ali učitelj *daje destruktivne komentarje* ali pa *učitelj ne daje komentarjev*.[27] Ker nasprotni pol bistveno prispeva k pomenu celotnega konstrukta, je ubesedenje nasprotnega pola zelo pomembno za razumevanje intervjuvanega. Opisana težava se nanaša predvsem na tiste inačice referenčne Kellyjeve tehnike, ki izhajajo iz navedene podobnosti med dvema elementoma. Te tehnike namreč predvidevajo neposredno vprašanje glede tega, kaj predstavlja nasprotje ugotovljene podobnosti, kot smo to prikazali na primeru oseb *a* in *b*, za katere intervjuvani ugotovi, da sta si podobni v tem, da sta obe *inteligentni*. Referenčna Kellyjeva tehnika je na tovrstno težavo do precejšnje mere odporna, saj od intervjuvanega zahteva navedbo podobnosti in različnosti med elementi hkrati, in ne v dveh ločenih korakih, kot to zahteva na primer tehnika, ki jo predlagajo Epting in drugi (1971).

Na drugi strani pa Kellyjeva (1955) izhodiščna tehnika trpi za nekoliko drugačno vrsto težav. Ta tehnika predvideva, da intervjuvani prepozna podobnost med

---

26 Yorke (1978, 65) se zaveda, da je zamisel monopolarnega konstrukta pravzaprav logični nesmisel, saj je konstrukt v Kellyjevi teoriji definiran kot bipolaren in to zamisel uporablja le za ilustracijo v svoji obravnavi.

27 Ta težava je na področju anketne metodologije precej dobro poznana, gre namreč za težavo dveh objektov v vprašanju ali trditvi, ki jo v angleškem jeziku imenujemo *»double-barreled questions«* (gl. npr. Converse, Presser, 1986, 13).

dvema od treh elementov ob hkratni različnosti od tretjega elementa. V našem primeru oseb *a*, *b* in *c* bi intervjuvani lahko navedel, da sta si osebi *a* in *b* podobni, obe sta *inteligentni*, in različni od osebe *c*, ki pa je *lena*. Glede na to bi imeli opravka s konstruktom *inteligenten – len*. Na tem mestu moramo opomniti, da so v Kellyjevi teoriji konstrukti v prvi vrsti osebni in v skladu s tem obstaja verjetnost, da intervjuvani res deli osebe v skladu s konstruktom, ki ga navede, pa čeprav se raziskovalcu takšen pogled zdi neobičajen. Če se vrnemo k našemu primeru, pa se zdi verjetno, da nasprotni pol *len* pravzaprav pripada nekemu drugemu konstruktu. Verjetno je, da je intervjuvani v istem stavku navedel kar dva konstrukta, in sicer *inteligenten – (neinteligenten)* in *(delaven) – len.* Navedeno težavo, kjer nasprotni pol konstrukta pripada nekemu drugemu konstruktu, je prvi opisal Yorke (1983) in jo poimenoval kot »izkrivljeni konstrukt« (ang. *bent construct*).

Naslednja ločnica izhaja iz dejstva, da v Kellyjevi referenčni tehniki ugotovljeni protipol ustreza nekemu elementu, tistemu izmed trojice, ki je različen od dveh, ki sta si med seboj podobna. V ostalih obravnavanih tehnikah pa po tem, ali nasprotni pol tudi dejansko ustreza nekemu obravnavanemu elementu, ne sprašujemo, temveč to predpostavljamo. Na primer v tehniki, ki jo predlagajo Epting in drugi (1971) po tem, ko smo na podlagi podobnosti dveh elementov ugotovili priklicani pol konstrukta, intervjuvanega sprašujemo po nasprotju tega pola, vprašanje je splošno in ni vezano na nek obravnavani element. Bistvo težave je, kot opozarjajo Hagans, Neimeyer in Goodholm (2000), da lahko tisti element, ki je različen od drugih dveh v trojici, leži izven razpona primernosti ugotovljenega konstrukta. Izven razpona primernosti pa lahko ležijo tudi drugi obravnavani elementi, ki niso vključeni v trenutno obravnavano trojico. Naj ponovno ponazorimo s primerom. Obravnavamo tri elemente, denimo da gre za avtomobile. Intervjuvani ugotovi, da sta si dva izmed trojice podobna, oba sta *črne* barve. Ko ga vprašamo po nasprotju *črne barve,* odgovori, da je to *bela*.[28]

28 Opozoriti moramo, da takšen konstrukt sodi v kategorijo vsebinsko praznih konstruktov, ki jih v raziskovanju ne obravnavamo, razen če za takšno početje nimamo posebnih razlogov. V povezavi s tem bomo bralca usmerili na obravnavo Kellyjevih manj primernih konstruktov (Korenini, 2006, 78–81).

Tretji element, denimo da gre za avto modre barve, tako leži izven razpona primernosti konstrukta *črno – belo*. Mnogo manj verjetno je, da bi se s takšno težavo srečali v referenčni tehniki,[29] saj je ugotavljanje protipola povezano s konkretnim elementom, ki pripada obravnavani trojici.

Hagans in drugi (ibid.) zato predlagajo, da v tehnikah, kjer nasprotne pole konstruktov ugotavljajo brez povezave, nekim določenim elementom dodamo pogoj, da je v ugotovljeni nasprotni pol konstrukta mogoče uvrstiti vsaj enega od obravnavanih elementov.

Dalje, tehnike se razlikujejo glede tega, da vzpodbujajo bolj ali manj skrajne ubeseditve nasprotnega pola konstrukta. Epting, Probert in Pittman (1993) menijo, da tehnike, ki izhajajo iz iskanja podobnosti med dvema elementoma, pripomorejo k bolj specifično ubesedenim polom konstruktov. Hagans in drugi (2000) pa opozorijo, da te tehnike, torej tehnike, ki izhajajo iz podobnosti med dvema elementoma, vodijo k skrajnejšim ubeseditvam. Na primer če vprašani dve osebi označi kot podobni glede tega, da sta obe *delavni,* je pričakovati, da bo kot odgovor na vprašanje, kaj je nasprotje od *delaven* (ang. *hard working*), odgovoril, da nasprotje zamisli *delaven* predstavlja zamisel *len* (ang. *lazy*). Na drugi strani pa ti avtorji menijo, da tehnike, ki izhajajo iz razlikovanja dveh elementov, običajno dajo manj skrajne ubeseditve. Tako lahko vprašani isti pol konstrukta namesto z *len* označi z milejšo obliko npr. *manj zagnan* (ang. *less driven*). Navedbe omenjenih avtorjev postanejo bolj razumljive, če se spomnimo, da se v tehnikah, ki izhajajo iz razlikovanja dveh elementov, pol in protipol nanašata na obravnavane elemente, medtem ko se v tehnikah, ki izhajajo iz podobnosti, protipol nanaša na bolj abstraktno zamišljeno nasprotje priklicanega pola. Razumljivo je, da vprašani za na primer osebo, ki jo pozna, uporablja bolj prizanesljivo obliko ubeseditve, kot bi jo uporabil v primeru, ko se opis nanaša na nek abstrakten in nedoločen objekt.

---

29 To velja za primer, ko so preučevani elementi pravilno (premišljeno) izbrani. Če so preučevani elementi raznovrstni, in zato težko primerljivi, se s to težavo lahko srečamo v katerikoli od obravnavanih tehnik.

Obravnavane tehnike se ločijo tudi glede na svojo zahtevnost. Pri tem Kellyjeva referenčna tehnika velja za najbolj zahtevno in Salomon (1976, 27) meni, da je le-ta neprimerna za uporabo v primeru, ko intervjuvamo predšolske otroke, in manj primerna, kadar intervjuvamo otroke, ki obiskujejo nižje razrede osnovne šole.[30] Na drugi strani pa Salomon meni, da so tehnike, ki obravnavajo le po dva elementa hkrati, primerne tudi za intervjuvanje predšolskih otrok (ibid.).

Ugotovimo lahko, da tehnik za ugotavljanje konstruktov iz elementov ne moremo razvrstiti v boljše in slabše, temveč so posamezne tehnike bolj ali manj primerne za uporabo v določenih situacijah. Vsekakor pa se mora raziskovalec pred uporabo zavedati omejitev tehnike, ki jo uporablja.

4.2 Kellyjeva metoda Rep-test

Kellyjeva izvorna metoda Rep-test[31] se kot večina drugih metod s tega področja prične z ugotavljanjem konstruktov iz elementov. V tej metodi so preučevani elementi izbrani glede na predvidene vloge, kot so: oče, mama, brat ali sestra, najbolj priljubljen ali najbolj osovražen učitelj, priljubljena ali osovražena nadrejena oseba na delovnem mestu, sodelavec, ki ga je bilo lahko ali težko razumeti, ipd. Kelly (1955, 221-2) predlaga 22 takšnih vlog, katerim intervjuvani v začetku intervjuja pripiše osebe iz svojega vsakdanjega življenja. Izbor vlog je prepuščen bodisi raziskovalcu bodisi intervjuvanemu. Fransella in drugi (2004, 55) kot običajno število predlagajo obravnavo desetih do trinajstih vlog. Tabela 4.1 prikazuje mrežo konstruktov,[32] v kateri je le osem elementov: a) jaz, b) moj

30 Gre za kategorijo otrok, ki jih glede na ameriški izobraževalni sistem poimenujemo kot *»junior school children«*.

31 Okrajšano poimenovanje Rep-test je izpeljano iz angleškega polnega poimenovanja *»Role Construct Repertory Test«*. V delih različnih avtorjev lahko najdemo tudi drugačne okrajšave polnega poimenovanja, predvsem RepGrid in Repgrid.

32 V izvornem, angleškem jeziku so konstrukti ubesedeni na sledeč način: *clever – not bright, disorganized – organized, listens – doesn't hear, no clear view – clear view of*

oče, c) bivša partnerka, d) etična oseba, e) moja mama, f) učitelj, ki ga ne maram, g) jaz, kot bi si želel biti, h) pomilovanja vredna oseba. V vrsticah te tabele so z X označeni elementi, na podlagi katerih je bil konstrukt ugotovljen, obarvana polja v vsaki vrstici pa govorijo o tem, da sta si v intervjuvančevi zamisli dva izmed elementov medsebojno podobna in hkrati različna od tretjega elementa.

Tabela 4.1: Primer mreže konstruktov, ugotovljene s Kellyjevo metodo Rep-test
Vir: Fransella et al. (2004, 55)

Priklicani pol	*Elementi*								**Nasprotni pol**
	a	*b*	*c*	*d*	*e*	*f*	*g*	*h*	
pameten	X	X	X						neumen
neurejen				X	X	X			urejen
posluša		X	X				X		ne posluša
nima jasnega pogleda	X					X		X	jasen pogled na življenje
me razume		X		X				X	ne razume
ambiciozen	X				X		X		ni ambiciozen
spoštovan		X			X		X		ni spoštovan
oddaljen			X			X		X	topel
dokaj agresiven	X			X		X			ni agresiven

V izvajanju metode Rep-test gre za prepletanje analize in raziskovalčevega zastavljanja vprašanj.[33] Raziskovalec preizkuša propustnost ugotovljenih konstruktov, torej njihovo primernost za obravnavo drugih elementov. Hkrati s tem pa raziskovalec opravlja še nekaj drugih nalog (Kelly 1955, 232-249). Tako na primer poizkuša iz seznama izločiti enakovredne konstrukte. Enakovrednost ugotavlja s pomočjo primerjave dveh konstruktov, z vprašanji, ki se nanašajo na

---

life, understands me – no understanding, ambitious – no ambition, respected – not respected, distant – warm, rather aggressive – not aggressive.

33 V podrobnosti izvajanja in analize podatkov, kakršne pridobimo z metodo Rep-test, se ne bomo spuščali. Predstavili bomo le nekatere vidike te metode, na podlagi katerih si bralec lahko ustvari predstavo o sami metodi in kompleksnosti njenega izvajanja. Hkrati pa lahko bralec iz obravnave razbere tudi, da nas v nadaljnjem razvoju naše metode skladnega veriženja, ki je na sedanji stopnji razvoja sicer že uporabljena in zaokrožena metoda, čaka še kar nekaj priložnosti za njeno dopolnitev.

hkratno umestitev obravnavanih elementov v posamezne pole konstruktov, denimo ali so vse osebe, ki so *pametne*, hkrati tudi *spoštovane* in ali so vse osebe, ki so *neumne*, hkrati tudi *ne-spoštovane*. Dalje, raziskovalec med ugotovljenimi konstrukti išče vzorce, kot na primer: vsebinska področja, kjer se pojavljajo propustni in nepropustni konstrukti, kontrastni konstrukti, torej konstrukti, ki si delijo nek pol, na primer *prijazen – agresiven, miroljuben – agresiven, strpen – agresiven* ipd. Raziskovalec išče tudi propustne kontrastne konstrukte, elemente, ki so vedno umeščeni v nasprotne, torej ne-prednostne, pole konstruktov ipd.

Kasnejše interpretacije iste metode nekoliko presegajo opis metode v izvorni obliki. Medtem ko izvorna oblika, kot jo je zapisal Kelly v svojem temeljnem delu, predvideva le občasno preverjanje propustnosti konstruktov in rezultat raziskovanja zato ni izpolnjena matrika, ki prikazuje povezave med konstrukti in elementi, pa kasnejše interpretacije istega dela (npr. Bannister et al. 1968, 55-56) predvidevajo bolj sistematično obravnavo trojic elementov, ki posledično pomeni izpolnjeno matriko elementov in konstruktov, kar pomeni, da raziskovalcu ni potrebno preverjati propustnosti konstruktov, saj je ta že razvidna iz omenjene matrike.

Hkrati z opisanim postopkom metode Rep-test sta se uveljavili še dve njeni inačici. Bannister in Mair[34] (1968, 61-6) opišeta možnost izvajanja te metode na način, kjer raziskovalec namesto kljukic, ki v bistvu pomenijo binarno obliko zapisa povezanosti elementov z ugotovljenimi konstrukti, v polja tabele zapisuje številčne podatke. Ti podatki predstavljajo bodisi rang elementa, intervjuvani

34 Iz objavljenih virov ni jasno razvidno avtorstvo izpeljank metode Rep-test, ki se nanašata na rangiranje in ocenjevanje elementov na lestvicah. Fransella in drugi (2004, 56) zamisel pripisujejo Phillidi Salomon, zapis te ideje pa Bannisterju. Iz Bannisterjeve in Mairjeve (1968) obravnave avtorstvo te zamisli ni neposredno razvidno, iz konteksta njunega zapisa pa je možno sklepati, da avtorstvo pripisujeta prav Kellyju. Vsi navedeni avtorji pripadajo prvi generaciji Kellyjevih študentov, ki je bila med seboj močno povezana. Še živeči predstavniki te generacije izjavljajo, da so se ideje pogosto rojevale znotraj skupine študentov in njihovih profesorjev. Tako je na primer Dennis Hinkle, avtor metode veriženja, podal zamisel za metodo mreže odvisnosti (ang. *Dependency grid*), ki jo je kasneje razvila Fay Fransella.

elemente uredi v ranžirno vrsto, ki ustreza obema poloma nekega konstrukta, bodisi oceno posameznega elementa na lestvici, katere skrajne vrednosti ustrezajo poloma nekega obravnavanega konstrukta. Primer inačice Kellyeve metode z uporabo ocenjevanja elementov na merskih lestvicah je prikazan v tabeli 4.2. V tem primeru intervjuvani obravnavane elemente, ki ustrezajo vnaprej določenim vlogam, kot so npr. intervjuvančev oče, mama, najboljši prijatelj ipd., ocenjuje na lestvicah od 1 do 5, ki ustrezajo ugotovljenim konstruktom. Intervjuvani v tem primeru vidi osebo, oziroma element *a*, kot osebo, ki je *pametna, ima jasen pogled na življenje,* vendar jo hkrati konstruira kot tako, ki *ne razume*.

Takšen pristop nudi raziskovalcem precej analitičnih možnosti. Najpogosteje uporabljena analitična postopka sta združevanje obravnavanih konstruktov oziroma elementov v skupine in večrazsežnostno lestvičenje.

Tabela 4.2: Primer podatkov, kakršne lahko pridobimo z uporabo metode Rep-test, kadar elemente ocenjujemo na merskih lestvicah, ki ustrezajo ugotovljenim konstruktom

Prednostni pol	*Elementi*								**Nasprotni pol**
	a	*b*	*c*	*d*	*e*	*f*	*g*	*h*	
pameten	1	2	3	3	2	5	2	4	neumen
urejen	3	3	4	5	5	5	1	1	neurejen
posluša	4	5	3	1	2	4	2	1	ne posluša
jasen pogled na življenje	1	1	1	1	1	4	1	2	nima jasnega pogleda
me razume	5	2	5	4	4	3	2	1	ne razume
ambiciozen	4	2	5	5	5	5	2	3	ni ambiciozen
spoštovan	3	1	2	3	5	3	3	1	ni spoštovan
topel	4	1	5	4	1	4	1	5	oddaljen
ni agresiven	3	5	1	5	4	4	5	1	dokaj agresiven

Sliki 4.1 in 4.2 prikazujeta primer analize,[35] s kakršno se srečamo pri izvajanju obravnavane Kellyjeve metode. Omenimo naj, da je izvajanje te metode precej

35 Analizo smo opravili s pomočjo računalniškega programa WebGrid 5, namenjenega analizi podatkov, ki jih ugotovimo s pomočjo Kellyjeve raziskovalne metode Rep-test. Ta računalniški program so razvili na univerzi v Calgaryju v ZDA.

dobro računalniško podprto z vrsto namenskih programov, ki so dostopni preko interneta.

Slika 4.1: Primer združevanja konstruktov in elementov v skupine glede na podobnost ocen elementov na merskih lestvicah, ki ustrezajo konstruktom

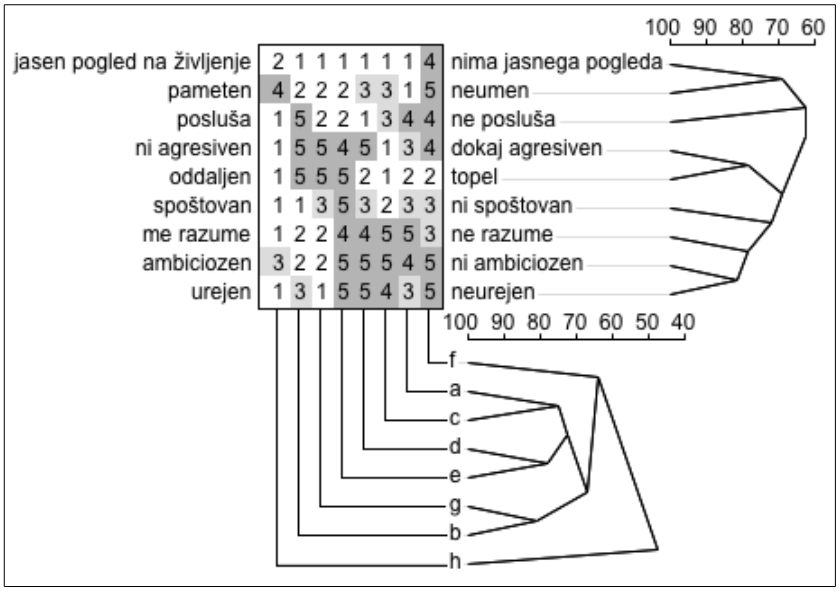

Slika 4.2: Primer prikaza podobnosti preučevanih elementov s pomočjo redukcije večrazsežnostnega v dvorazsežnostni prostor

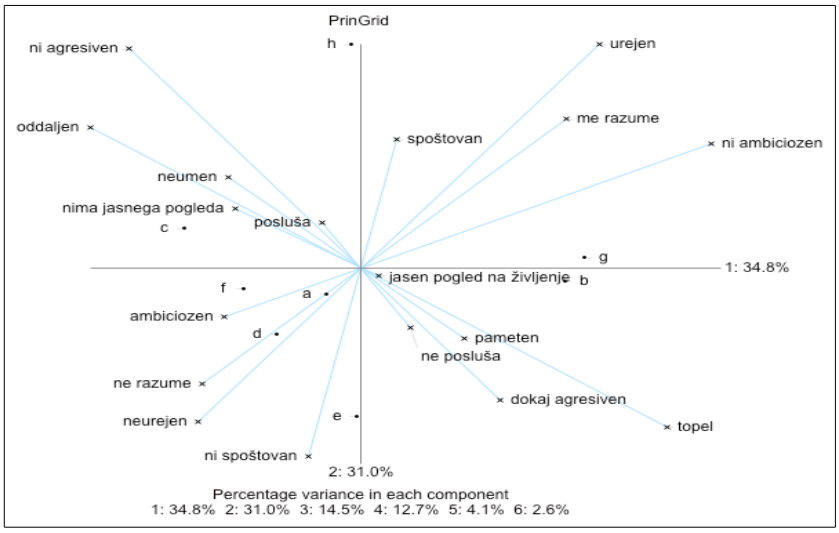

4.3 Hinklova metoda veriženja

Hinklovo (1965) delo ne predstavlja le metodološke inovacije na področju teorije osebnih konstruktov, pač pa tudi teoretsko. Njegov najbolj bistven prispevek predstavlja ugotovitev, da je za razumevanje nekega konstrukta pomemben njegov kontekst, ki ga predstavljajo podrejene in nadrejene implikacije tega konstrukta.[36] Za razumevanje nekega konstrukta je torej bistvena obravnava v okviru omrežja konstruktov, v katerega je ta umeščen. Hinkle sklepa, da bo lahko isti konstrukt v različnih situacijah v omrežju povezan s popolnoma različnimi drugimi konstrukti.

Hinkle je sisteme konstruktov, skladno s Kellyjevim (1955) nazorom, predstavil kot hierarhično urejena omrežja. Relacijo v takšnih omrežjih pa je izpeljal iz zamisli predvidevanja[37] (ang. *anticipation*). Zamisel predvidevanja pa je obravnaval kot sopomenko pojmov napoved (ang. *prediction*) in pričakovanje (ang. *expectation*) (Hinkle 1965; Bannister et al. 1968, 78). Vsekakor zamisli predvidevanja in njenih, kot je to opredelil Hinkle, sopomenk ne smemo razlagati kot zdravorazumske zamisli, temveč jih moramo interpretirati v kontekstu Kellyjeve teorije. Relacija v omrežju osebnih konstruktov je tako opredeljena kot predvidevanje, pri čemer ta pojem obravnavamo kot teoretsko zamisel.

Za ugotavljanje in obravnavo konstruktov je Hinkle (1965) oblikoval tri različne raziskovalne metode, in sicer: metodo veriženja (ang. *Laddering*),[38] metodo upora spremembam (ang. *Resistency to change grid*) in metodo mreže implikacij (ang. *Implication grid*), ki jo skrajšano imenujemo tudi Impgrid. V

---

36 Bralca lahko spomnimo na Kellyjevo (1955) opredelitev, ki jo obravnava (tudi) v okviru dostavka o organiziranosti konstruktov, in sicer da lahko nek konstrukt implicira enega ali več drugih konstruktov kot svoje sestavne dele. Na ta način konstrukti tvorijo sisteme konstruktov (gl. npr. Kelly 1955, 56–59).

37 Angleška beseda *»anticipation«* je pomensko blizu tudi zamisli pričakovanja.

nalogi nas seveda zanima predvsem metoda veriženja, do določene mere pa tudi metoda Impgrid, s katero se bomo seznanili nekoliko kasneje. Hinklova metoda upora spremembam, s pomočjo katere je Hinkle ugotavljal, da so nekateri konstrukti bolj odporni na spremembe kot drugi, pa v okviru naše naloge ni pomembna.

Z metodo veriženja je Hinkle želel iz že ugotovljenih konstruktov ugotavljati druge konstrukte, ki so v posameznikovem sistemu konstruktov slednjim nadrejeni glede na predpostavljeno hierarhijo. Metoda veriženja zato izhaja iz Kellyjeve tehnike ugotavljanja konstruktov iz trojic elementov oziroma katere od njenih inačic. Metoda veriženja predvideva, da raziskovalec za vsak ugotovljeni konstrukt najprej ugotovi, kateremu polu ugotovljenega konstrukta intervjuvani daje prednost. Denimo, da raziskovalec in intervjuvani obravnavata ugotovljeni konstrukt *umirjeno življenje – pustolovsko življenje*. Raziskovalec tako sprašuje, kakšno življenje bi intervjuvani raje živel, *umirjeno* ali *pustolovsko*.[39] Po tem, ko je intervjuvani navedel svojo preferenco pola konstrukta, ga raziskovalec sprašuje po razlogu njegove navedbe. Takšno spraševanje Hinkle imenuje »tehnika kazalca« (ang. *pointing*). Raziskovalec tako sprašuje, zakaj so prednosti, ki izhajajo iz izbranega pola konstrukta, za razliko od slabosti, ki izhajajo iz nasprotnega pola, za intervjuvanega pomembne. Ne gre za standardizirano vprašanje, temveč za tip vprašanja, ki ga raziskovalec prilagodi

---

38 Hinkle je v svojem delu metodo poimenoval kot »hierarhična metoda za ugotavljanje nadrejenih konstruktov« (ang. *the hierarchical method for elicitation of superordinate constructs)*. Poimenovanje metode kot »Laddering« pa sta v pisni obliki prva uporabila Bannister in Mair (1968), vendar Dennis Hinkle v osebni korespondenci navaja, da je on sam avtor takšnega poimenovanja.

39 Na tej točki bi bralca želeli opozoriti, da v Kellyjevi (1955) teoriji osebnih konstruktov sistem konstruktov ni opredeljen statično. Ta sistem je podvržen procesom stalnega spreminjanja in s tem tudi posameznikova preferenca polov konstruktov. Velja prepričanje, da so konstrukti, ki delujejo na bolj abstraktnih nivojih hierarhije bolj stabilni od konkretnih konstruktov, kakršne najdemo v nižjih nivojih hierarhije (gl. npr. Hinkle 1965, 27).

trenutni situaciji. Takšne prilagoditve označujemo kot tip vprašanja »Zakaj je to za vas pomembno?« Odgovor, ki ga navede intervjuvani, predstavlja novo izhodišče za zastavljanje vprašanja navedenega tipa. Na ta način ugotavljamo zaporedja konstruktov, ki jih imenujemo verige. S spraševanjem raziskovalec zaključi, ko intervjuvani ne more več podati odgovora na zastavljeno vprašanje oziroma ko odgovori le z drugačno ubeseditvijo ali pa s podajanjem istega odgovora na nekoliko drugačen način.

Za bralčevo bolj nazorno predstavo je na sliki 4.3 prikazana veriga konstruktov, ki smo jo ugotovili v intervjuju z diplomantom Pravne fakultete, ki se odloča glede svoje nadaljnje kariere. Na tej sliki, kjer so prednostni poli konstruktov označeni s črko P, nasprotni poli konstruktov pa z N, se veriga prične s konstruktom *široko področje strokovnosti – ozko področje strokovnosti*. Ta konstrukt bi lahko označili kot zelo konkreten konstrukt, torej konstrukt, za katerega je značilna nizka stopnja abstraktnosti. Na koncu navedene verige pa je prikazan konstrukt *finančna stabilnost – negotovost*, ki je zelo abstrakten konstrukt, prednostni pol tega konstrukta pa lahko umestimo med osebne vrednote. O slednjem bomo podrobneje spregovorili v okviru predstavitve Reynolds-Gutmanove (1988) inačice Hinklove metode veriženja.

Slika 4.3: Primer verige ugotovljenih konstruktov na temo načrtovanja kariere

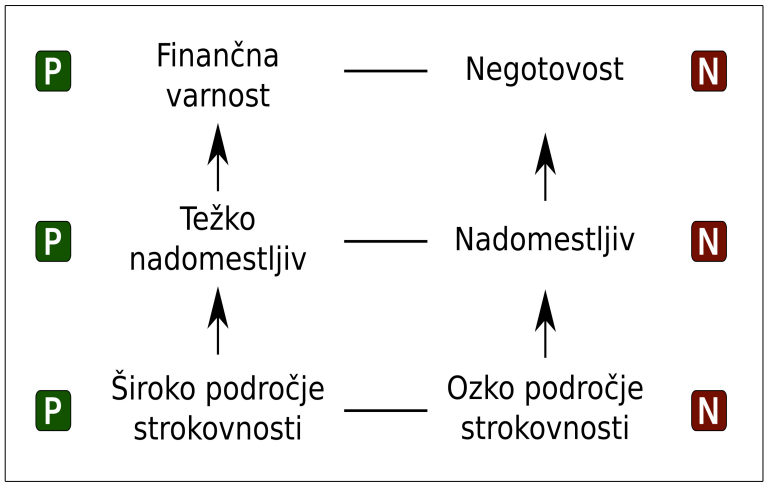

Pri ugotavljanju nadrejenih konstruktov v verigo ne moremo vključiti vsega, kar navede intervjuvani. Na podlagi do sedaj zapisanega je samoumevno, da v verige vključujemo le tiste navedene zamisli, ki ustrezajo opredelitvi konstrukta. Posameznik mora biti sposoben na podlagi izrečenih zamisli razločevati dogodke, osebe, zamisli, stanja ipd. in na podlagi teh konstruktov predvidevati, pri čemer pojem predvidevanje razumemo v okviru Kellyjevega (1955) in Hinklovega (1965) teoretskega dela. Povezanost dveh konstruktov mora ustrezati tudi Hinklovim priporočilom, zapisanim v obliki t. i. implikacijskih dilem (ang. *implicative dilemmas*). Hinkle (ibid. 18-9) te dileme predstavi v obliki primerov dovoljenih in nedovoljenih implikacijskih kombinacij, ki pa jih bomo zaradi lažjega razumevanja pretvorili skladno z relacijo v omrežju konstruktov, ki je Hinklova zamisel predvidevanja. Hinkle (ibid.) obravnava štiri tipe povezanosti, in sicer: vzporedni (ang. *parallel*), pravokotni (ang. *orthogonal*), vzajemni (ang. *reciprocal*) in dvoumni (ang. *ambiguous*) tip povezanosti. Ker so konstrukti opredeljeni kot razločevalne dimenzije, moramo povezanost interpretirati v smislu idealnih stanj in njihovih nasprotij. Ti tipi povezanosti so predstavljeni na sliki 4.4, ki obravnava dva konstrukta A in B, s prednostnima poloma A+ in B+ ter nasprotnima poloma A- in B-.

Primer vzporednega tipa povezanosti dveh konstruktov najdemo na sliki 4.3, na primer povezanost med konstruktom *široko področje strokovnosti – ozko področje strokovnosti* in *težko nadomestljiv*, kjer intervjuvani predvideva, da *široko področje strokovnosti* vodi v *težko nadomestljivost* na delovnem mestu, *ozko področje strokovnosti* pa vodi v *nadomestljivost* na delovnem mestu.

Če bi intervjuvani predvideval, da ne le *široko področje* strokovnosti, pač pa tudi *ozko področje strokovnosti* vodi v *težko nadomestljivost*, bi imeli opravka s pravokotnim tipom povezanosti. Enako tudi, ko bi lahko intervjuvani predvideval le na podlagi prednostnih polov, glede tega, ali *ozko področje strokovnosti* vodi v *nadomestljivost* na delovnem mestu, pa ne bi mogel predvidevati. Z dvoumnim tipom povezanosti dveh konstruktov pa bi imeli opravka v primeru, ko bi intervjuvani na podlagi nekega pola hkrati predvideval oba pola nadrejenega konstrukta, na primer če bi predvideval, da *široko področje strokovnosti* hkrati

vodi v *težko nadomestljivost* na delovnem mestu in na *nadomestljivost na delovnem mestu*. Naslednji tip povezanosti pa je vzajemni tip. Hinkle (ibid. 18) meni, da gre v tem primeru za funkcionalno enakovrednost konstruktov ali točneje, ubeseditve polov konstruktov.

Slika 4.4: Dovoljeni in nedovoljeni tipi povezanosti dveh konstruktov

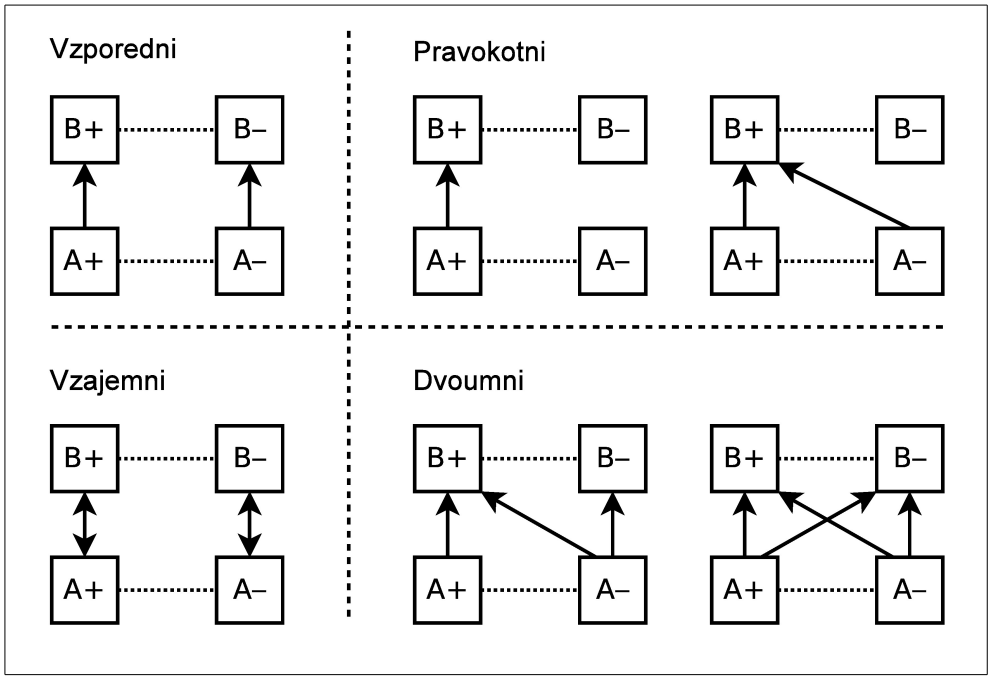

Hinkle meni, da so za vključitev v verigo konstruktov primerni le tisti konstrukti, kjer par konstruktov lahko uvrstimo v vzporedni ali vzajemni tip povezanosti. Hkrati Hinkle (ibid. 19) meni tudi, da so dvoumne situacije v povezavah med poli konstruktov posledica bodisi nepopolnega razlikovanja med konteksti, v katerih je bil določen konstrukt uporabljen, bodisi uporabe enakega ubesedenja polov konstruktov za dva različna konstrukta, zato naj bi v raziskovanju pravokotno ali dvoumno povezane konstrukte razrešili v takšne, ki so povezani vzporedno ali vzajemno.

Veriženje pa ni omejeno le na ugotavljanje posameznih verig, saj ljudje lahko na podlagi nekega konstrukta predvidevamo vrsto dogodkov, stanj ipd. ali pa nek dogodek ipd. predvidevamo na podlagi različnih konstruktov. Verige odgovorov se v skladu s tem združujejo ali pa tudi razdružujejo, običajno pa se izkaže, da

ima ugotovljeno omrežje konstruktov obliko narobe obrnjene piramide, kot to prikazuje slika 4.5. Ker že za nekoliko večje omrežje zapis konstruktov na način ločenega zapisa prednostnega in nasprotnega pola postane nepregleden, točke omrežja izrazimo le s prednostnimi poli konstruktov.

Slika 4.5: Del omrežja konstruktov diplomanta Pravne fakultete

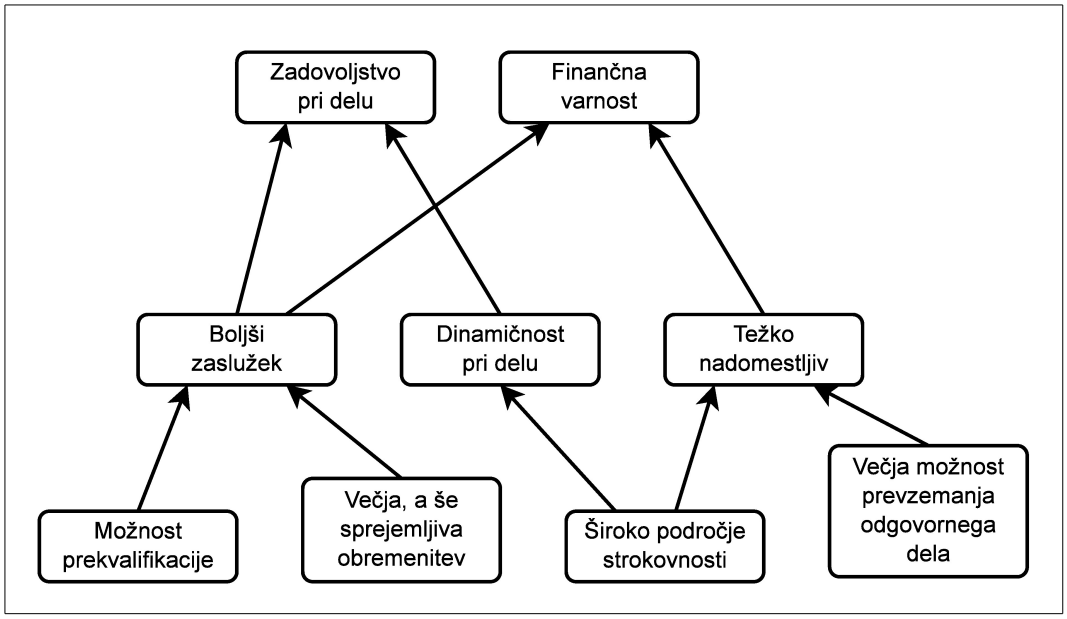

V okviru kratke obravnave metode veriženja moramo omeniti tudi Bannisterjevo in Mairjevo (1968) tehniko veriženja navzdol (ang. *laddering down*). V tej tehniki ne ugotavljamo nadrejenih konstruktov, pač pa izhajamo iz nekega že ugotovljenega konstrukta in z zastavljanjem vprašanj tipa »Na kakšen način?« ugotavljamo konstrukte, ki so glede na predpostavljeno hierarhijo slednjemu podrejeni.

4.4 Hinklova metoda Impgrid

Navedli smo, da Hinklovo (ibid.) delo predstavlja prvo dopolnitev Kellyjeve (1955) teorije osebnih konstruktov, bistvo te dopolnitve pa je, da je položaj nekega konstrukta znotraj omrežja konstruktov pomemben za razbiranje njegovega pomena. Iz dosedanje obravnave je razvidno, da Kellyjeva

raziskovalna metoda Rep-test tega ne zmore ugotavljati.[40] Hinkle je zato želel ugotavljati odnose podrejenosti in nadrejenosti že ugotovljenih konstruktov. Zamislil si je tehniko, v kateri s pomočjo zamišljenih situacij ugotavljamo vzročno-posledične povezave, govorimo torej o predvidevanju, med konstrukti, ki smo jih ugotovili s katero od metod, ki ugotavljanja povezav med konstrukti ne omogočajo. Metoda Impgrid[41] je tako osnovana na postavljanju intervjuvanega v zamišljeno situacijo, v kateri intervjuvani ugotovi, da je doživel spremembo na nekem konstruktu, raziskovalec pa ga nato sprašuje po posledicah te spremembe glede umestitve intervjuvanega kot obravnavanega elementa na vseh preostalih konstruktih. Če bi navedeno proceduro zamišljenih sprememb ponovili za vsak obravnavani konstrukt, bi ugotovili vzročno-posledične povezave med vsemi obravnavanimi konstrukti. Tako si je metodo zamislil njen avtor.

Hinkle je v metodi Impgrid uporabil precej dolga navodila intervjuvanemu, kako naj pristopi k zastavljenim vprašanjem ali bolje k zamišljenim situacijam. Hinklova navodila v angleškem jeziku vsebujejo kar 215 besed. Celotno besedilo navajamo v prilogi A, na tem mestu pa povzemamo le del teh navodil:

> *Za trenutek razmislite o konstruktu (konstrukt 1). Torej, če bi se morali spremeniti sem in tja, iz ene strani na drugo – torej če bi se nekega jutra prebudili in ugotovili, da vas najbolje opisuje neka stran konstrukta, medtem ko bi vas dan prej najbolje opisovala nasprotna stran konstrukta, če bi ugotovili, da ste se spremenili v tem smislu – kateri izmed preostalih*

---

40 Eden od analitičnih postopkov, povezan s Kellyjevo metodo Rep-test, vključuje tudi združevanje konstruktov v skupine glede na njihovo podobnost oz. različnost ter izpis s tem povezanega dendrograma. Bralca moramo opozoriti, da takšen dendrogram govori le o podobnosti in različnosti ocen elementov na obravnavanih konstruktih, ne pa tudi o strukturi omrežja konstruktov, kot ga ugotavljamo z metodo veriženja.

41 Menimo, da je Hinklova metoda Impgrid zelo zanimiva raziskovalna metoda. Iz Hinklovih spoznanj, ki jih je predstavil s to raziskovalno metodo, deloma izhajamo tudi v metodi skladnega veriženja. Hkrati pa v nalogi opozarjamo tudi na težave metode Impgrid, ki zmanjšujejo veljavnost merjenja s to metodo.

devetnajstih konstruktov bi se spremenili z vašo spremembo zgolj na tem konstruktu? (Hinkle 1965, 37)

Če bi z metodo Impgrid obravnavali konstrukte, denimo da gre za konstrukte, povezane s posameznikovo zaposlitvijo, točneje z nekim predvidenim delovnim mestom: *boljši zaslužek – slabši zaslužek, finančna varnost – negotovost, večja možnost prekvalifikacije – manjša možnost prekvalifikacije* in *dinamičnost pri delu – monotonost,* bi si kot izhodišče naključno izbrali nek konstrukt in intervjuvanega najprej prosili naj navede, kateri pol konstrukta njega samega najbolje opisuje. Če bi se opredelil kot takega z *boljšim zaslužkom*, bi ga prosili, naj si zamisli, da nekega jutra ugotovi, da njega samega bolje opisuje oznaka *slabši zaslužek*, in ga nato prosili, naj navede, na katerih drugih konstruktih bi se njegova umestitev spremenila kot posledica takšne ugotovitve. Ko bi zabeležili njegove navedbe, bi za izhodišče določili nov konstrukt itd.

Težava tovrstnega pristopa je, da si intervjuvani poskušajo osmisliti spremembo in kontekst vprašanja prilagoditi tej izmišljeni situaciji. S prilagajanjem konteksta je mogoče vzpostaviti vzročno-posledično povezavo med večino konstruktov, ki pripadajo neki preučevani temi. Tako lahko na primer intervjuvani ugotovi, da zamišljena sprememba iz *boljšega zaslužka* v *slabši zaslužek* posledično pomeni ne le spremembe glede *finančne varnosti*, temveč tudi glede *možnosti prekvalifikacije* in *dinamičnosti pri delu.* Zato so omrežja konstruktov, ugotovljena z metodo Impgrid, bistveno bolj gosto povezana od tistih, ugotovljenih z metodo veriženja.

Čeprav menimo, da metoda Impgrid predstavlja inovativen in teoretsko premišljen pristop, pa menimo tudi, da raziskovanje s to metodo ni veljavno. S tem vprašanjem se bomo bolj poglobljeno ukvarjali v poglavju, v katerem se ukvarjamo z obstoječimi kritikami predpostavljene hierarhične ureditve konstruktov v metodi veriženja.

4.5 Reynolds-Gutmanova inačica metode veriženja

Reynolds-Gutmanova inačica metode veriženja predstavlja teoretski odmik tako od Kellyjeve (1955) teorije osebnih konstruktov kot tudi od Hinklovih (1965) teoretskih zamisli. Namesto tega navezni teoretski okvir išče v vrsti

pojasnjevalnih teorij, ki obsegajo teorijo sredstva-cilji (ang. *means-end*), teorijo pričakovane vrednosti (ang. *expectancy value*), Young-Feiginov model verige koristi (ang. *benefit chain*) in Rokeachevo (1973) teorijo vrednot, če navedemo le najpogosteje omenjane. Zaradi množice pojasnjevalnih pristopov trpi jasnost teoretskih temeljev te inačice metode veriženja, s tem pa tudi možnost nadaljnjega razvoja metode znotraj Reynolds-Gutmanove tradicije. Enakega mnenja so tudi Grunert, Beckmann in Sorensen (1995, 1), ki navajajo, da razrešitev metodoloških problemov terja napredek na teoretskem področju.

Reynolds-Gutmanova tradicija tako ne obravnava več osebnih konstruktov. V verigah se namesto njih pojavljajo koncepti. Razlika med slednjima je tehnično predvsem v tem, da so konstrukti bipolarni, kot na primer *dober – slab,* medtem ko koncepti zamisli nasprotnega pola ne poznajo. Težave, ki jih očitamo Hinklovi metodi veriženja, takšna zastavitev še poglobi. Težave metode veriženja bomo navedli in preučili v ločenih poglavjih te naloge. Razen tega je izvajanje metode veriženja v Reynolds-Gutmanovi tradiciji enako kot v Hinklovi tradiciji. Raziskovalec intervjuvanemu predstavi preučevane elemente oziroma se o elementih, ki jih bo raziskava obravnavala, z intervjuvanim dogovori, nato pa s pomočjo tehnike urejanja trojic ali pa z uporabo sorodne tehnike ugotovi izhodiščne koncepte. Z zastavljanjem vprašanj tipa »Zakaj je to za vas pomembno?« ali pa s katero od dopolnilnih tehnik[42] raziskovalec nato ugotavlja za intervjuvanega pomembne, hierarhično nadrejene zamisli.

Po našem mnenju je najpomembnejši doprinos Reynoldsovega in Gutmanovega dela (1988) razčlenitev hierarhičnih nivojev omrežja, kot to prikazuje slika 4.6.

---

42 Reynolds in Gutman (1988, 16–8) predvidevata še nekaj tehnik, ki jih lahko raziskovalec uporabi v intervjuju. Tako lahko raziskovalec a) pogovor usmeri na neko situacijo, v kateri je intervjuvani uporabljal izdelek, b) intervjuvanega navaja na to, da si zamisli odsotnost nekega objekta ali stanja, c) če je tema za intervjuvanega občutljiva, pogovor zastavi tako, da intervjuvani odgovarja, zakaj je po njegovem mnenju obravnavani koncept pomemben za neko drugo osebo ipd.

Hinkle (1965) je namreč ugotovil le, da z napredovanjem po hierarhiji omrežja narašča tudi nivo abstraktnosti ugotovljenih konstruktov. Reynolds in Gutman (1984) pa sta ugotovila, da na višjih hierarhičnih nivojih omrežja najdemo osebne vrednote. Takšno ugotovitev so kasneje privzeli tudi avtorji s področja teorije osebnih konstruktov (gl. npr. Jankowicz 2004). Hkrati pa sta navedena avtorja ugotovila, da se preučevanje ljudi kot elementov s Kellyjevo tehniko urejanja trojic bistveno razlikuje od preučevanja potrošnih izdelkov.

Če ljudi kot preučevane elemente intervjuvani razlikujejo na podlagi koristi, izkustev in vrednotnih sodb, pa izdelke, ki so bistveno manj kompleksni za obravnavo od ljudi, razlikujejo na nižji stopnji abstraktnosti, najpogosteje na način lastnosti, ki jih je mogoče zaznati s čutili. V skladu s tem sta navedena avtorja hierarhične nivoje omrežja razčlenila v lastnosti izdelkov, koristi, ki izvirajo iz njihove uporabe, in osebne vrednote. Vsakega od teh nivojev pa sta še podrobneje razčlenila, kot to prikazuje slika 4.6.

Slika 4.6: Shematski prikaz Reynoldsove in Gutmanove razčlenitve hierarhičnih nivojev v metodi veriženja

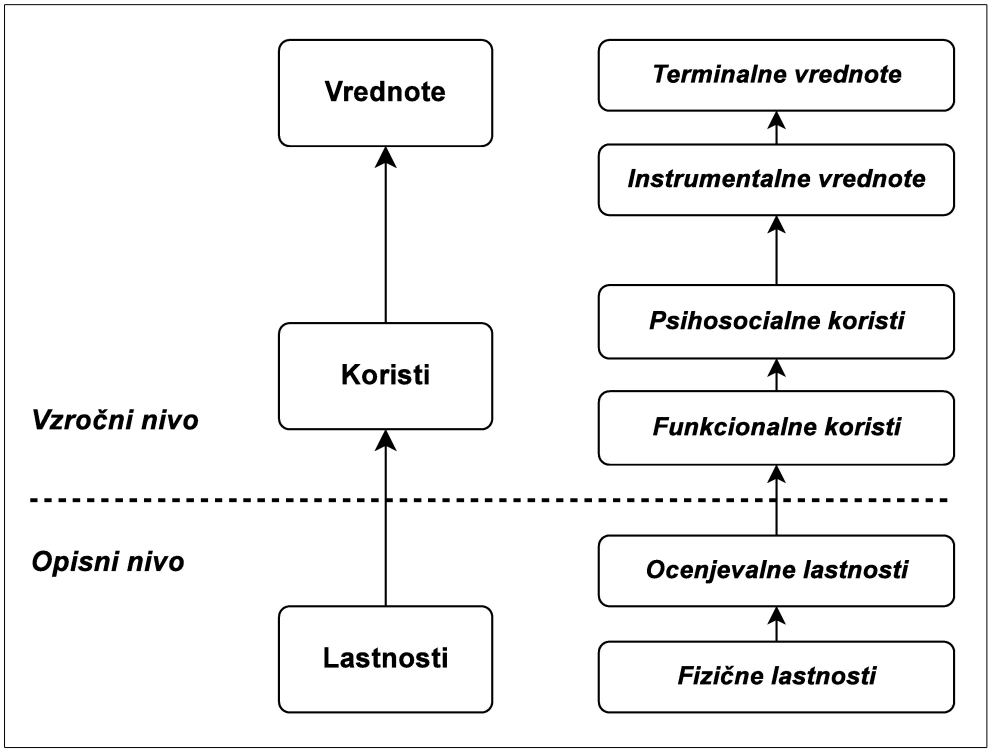

Naslednji pomemben prispevek Reynoldsa in Gutmana k metodi veriženja pa je prehod od preučevanja posameznika k preučevanju skupine na način, kjer rezultati raziskovanja povzemajo najpogosteje navedene ugotovljene zamisli potrošnikov obravnavanih izdelkov.

Navedena avtorja sta zasnovala pristop, v katerem z uporabo njune inačice metode veriženja raziskovalec oziroma raziskovalci opravijo določeno število intervjujev, ugotovljene konstrukte razvrstijo v kategorije lastnosti, koristi in vrednot ter jih po kodiranju zapišejo v t. i. »hierarhični zemljevid vrednosti«,[43] ki je pravzaprav matrika povezav. Vrednosti v poljih te matrike predstavljajo število ugotovljenih povezav med dvojico zamisli v vseh opravljenih intervjujih. Takšno matriko raziskovalec priseka pri nekem arbitrarno določenem številu povezav med koncepti in jo predstavi v obliki hierarhičnega omrežja z vrednostmi na povezavah. Primer takšnega omrežja je prikazan na sliki 4.7.

Vrednosti na povezavah predstavljajo število navedb povezav na ravni skupine intervjuvanih. Na ta način so iz omrežja izpuščene povezave med koncepti in koncepti, ki jih je navedlo le manjše število intervjuvanih. Takšen pristop je po našem mnenju mogoče uporabiti le za preučevanje majhnih skupin posameznikov in ga razumemo le kot predhodnika inačic veriženja, ki vključujejo tudi anketno raziskovanje, npr. Hofstedejeva, Audenaertova in Steenkampova (1998) tehnika asociacijskih vzorcev (ang. A*ssociation Pattern Technique*) in Korenini-Batageljeva (2000) metoda strukturno determiniranega veriženja (ang. *Structurally Determined Laddering*).

---

43 Gre za precej svojevrstno poimenovanje, ki sta ga skovala Reynolds in Gutman (1988). V izvornem angleškem jeziku se zamisel imenuje *»Hierarchical value map«* ali okrajšano HVM. V tem poimenovanju se avtorja poigravata z dvojnim pomenom angleške besede *»value«*, ki lahko označuje tisto, kar je za nekoga pomembno in ima zato zanj neko vrednost, ali pa označuje bolj abstraktno zamisel vrednote. Na ta način sta, sklepamo, želela izpostaviti vzpostavljeno povezavo med manj abstraktnimi pomembnimi potrošnikovimi zamislimi in njegovimi osebnimi vrednotami, kar ugotavljamo v metodi veriženja. Takšnemu poimenovanju se bomo v nalogi poskušali izogniti, namesto tega bomo raje govorili o matriki povezav.

Slika 4.7: Del omrežja konceptov iz Reynoldsove in Gutmanove raziskave vinskih nizkoalkoholnih pijač
Vir: Reynolds et al. (1988, 19)

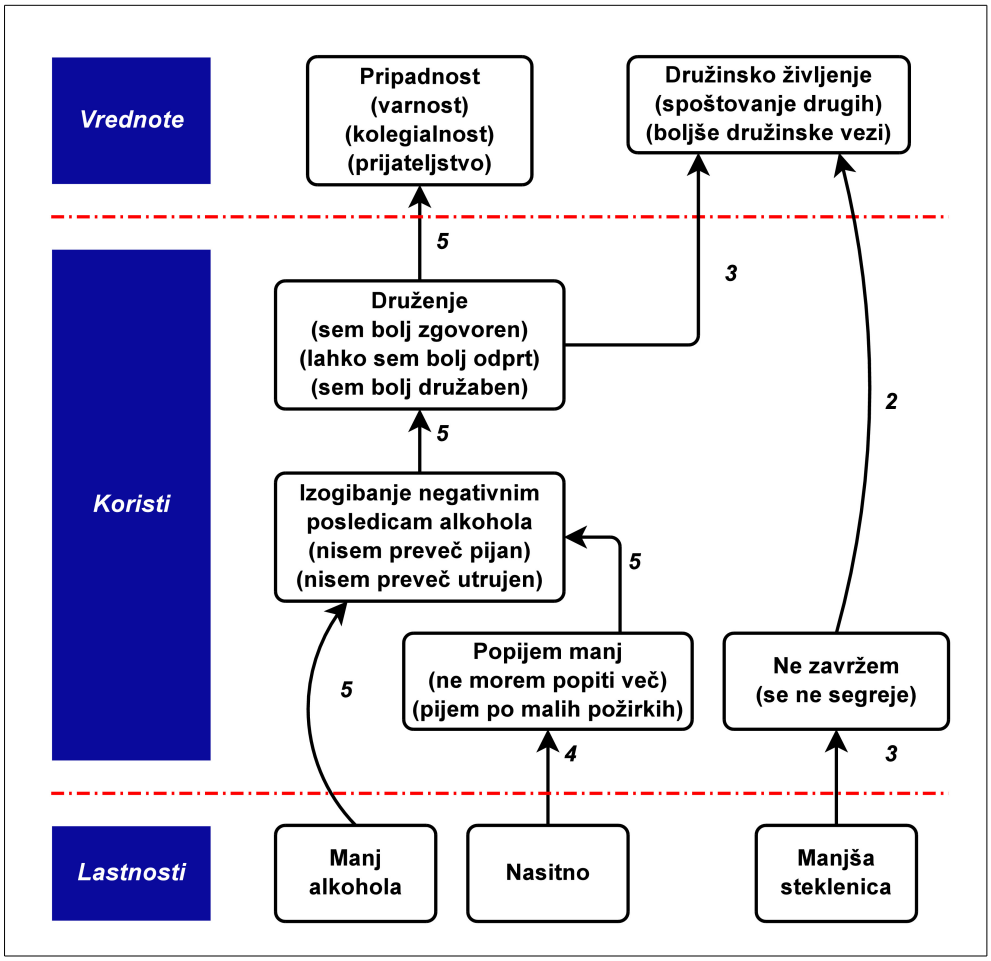

5 Težave v izvajanju metode veriženja (in rešitve težav v skladnem veriženju)

Da bi zamejili področje obravnave, moramo najprej opredeliti, kaj pravzaprav štejemo med težave v izvajanju metode veriženja. Iz obravnave bomo tako izključili vprašanja, povezana s temeljnimi predpostavkami te metode. Z vprašanjem predpostavljene hierarhije konstruktov v metodi veriženja se bomo namreč ukvarjali v ločenem poglavju te naloge. Iz obravnave bomo izključili tisto, kar bi lahko opredelili kot težave pri usvajanju raziskovalne tehnike, saj je naša naloga predvsem metodološke narave.

Večkrat omenjena težava je, da intervjuvani za navedeni konstrukt ne more jasno določiti prednostnega in nasprotnega pola konstrukta.[44] Takšno težavo je prvi opisal Neimeyer (1993) in oblikoval dopolnilno tehniko, ki jo je poimenoval dialektično veriženje (ang. *dialectical laddering*). Bistvo te tehnike je, da ugotovi točko združitve obeh polov konstrukta, kar nato služi kot podlaga za oblikovanje novega konstrukta, za katerega intervjuvani lahko označi prednostni in nasprotni pol. Fransella (2003, 117) navaja primer pacientke Suzy, ki je izjavila, da ima težavo zaupati komurkoli. Hkrati je v intervjuju navedla tudi osebni konstrukt *zaupljiva – nezaupljiva* (ang. *trusting – distrusting*). Oba pola konstrukta sta imela zanjo negativen pomen, oziroma drugače, posledice tako zaupanja kot tudi nezaupanja drugim ljudem so bile z njenega gledišča negativne. Po vprašanju glede združitve obeh polov je pacientka Suzy navedla zamisel *realistično zaupanje* (ang. *realistic trust*), ki pa zanjo ni več imela negativnega pomena.

Jankowicz (2004, 188) opozarja, da je zastavljanje vprašanja »Zakaj?« v raziskovalčevem prizadevanju, da bi intervjuvanega navedel k navedbi hierarhično nadrejenega konstrukta, grobo vprašanje, ki se mu je vredno

---

44 Vsi nam znani objavljeni primeri izhajajo iz področja psihoterapije. V izvajanju metode veriženja se s tovrstnimi osebnimi konstrukti še nismo srečali.

izogniti. Jankowicz zato predlaga uporabo inačic tega vprašanja kot na primer: »Zakaj je za vas osebno to pomembno?«, »Kaj sledi kot rezultat te vaše izbire? Mislim, za vas osebno.«

V nedavno objavljenem zborniku o metodologiji raziskovanja na področju psihologije osebnih konstruktov Walker in Crittenden (2012, 79-84) navajata težavo, povezano s priklicem nasprotnega pola konstrukta. Navedeni avtorici menita, da nas v raziskovanju ne zanima slovarska opredelitev nasprotja, temveč »nasprotje, kot ga vidi intervjuvani« (ibid. 79). Iz njunega zapisa ni jasno razvidno, ali naj raziskovalec slovarsko opredelitev protipola konstrukta zavrne ali le spodbuja k bolj osebni ubeseditvi protipola ugotovljene zamisli. Avtorici postrežeta s primerom priklicanega pola *integriteta* (ang. *integrity*) in priporočata, da raziskovalec intervjuvanega prosi, če lahko opiše nekoga, ki nima *integritete*. Kot primer sprejemljivega odgovora navajata *nekdo, ki ni pošten,* in *nekdo, ki ni konsistenten*. S takšno obravnavo se žal ne moremo strinjati. Konstrukt, na primer *integriteta – nepoštenost*, sicer daje vtis poudarjeno osebnega konstrukta, vendar menimo, da sta na opisani način ugotovljena pola rezultat načina zastavljanja vprašanja, kjer je ugotovljeni protipol, torej *nepoštenost*, le poseben primer zamisli nasprotnega pola, torej *neintegritete*. Situacijo, kjer en konstrukt vključuje drugega kot enega svojih sestavnih elementov, Kelly razlaga v kontekstu hierarhične organiziranosti konstruktov (Kelly 1955, 57). Ne vidimo razloga, zakaj kot protipol konstrukta ne bi mogli zapisati ubesedenja, ki je enako slovarski opredelitvi nasprotja priklicanega pola, če tako navede intervjuvani. Kelly (1955) konstrukte deli v javne in zasebne. V skladu s tem menimo, da slovarske opredelitve lahko ustrezno povzemajo nasprotja zamisli, ki jih ugotavljamo v metodi veriženja. Oziroma drugače, ni razlogov, da nek posameznik ne bi v svojem konstruiranju uporabljal takšnih protipolov zamisli, kot to uporabljajo tudi drugi. To sledi tudi iz Kellyjevega dostavka o skupnem. Menimo pa, da v primeru, ko intervjuvani iz katerihkoli razlogov ne more ubesediti protipola obravnavanega konstrukta, raziskovalec intervjuvanemu lahko pomaga na predlagani način, vendar pa odgovora ne more obravnavati kot ubeseditve protipola, saj obstaja nevarnost, da sta protipol, ki ga intervjuvani ni mogel ali znal ubesediti, in primer tega pola povezana na način hierarhije.

Nadaljujemo z opisi že zapisanih težav v izvajanju metode veriženja. Walker in Crittenden opišeta tudi težavo, kjer intervjuvani hkrati kot odgovor na vprašanje tipa »Zakaj je to za vas pomembno?« navede več odgovorov (ibid. 81-2). Dopuščata možnost, da gre tu bodisi za pole konstruktov, ki jih druži isti protipol, govorimo torej o izkrivljenih konstruktih, samostojne konstrukte, kjer intervjuvani na podlagi nekega konstrukta predvideva več različnih nadrejenih konstruktov, ali pa gre za konstrukte, ki so si enakovredni. Avtorici priporočata, da raziskovalec prične z ugotavljanjem nadrejenih konstruktov na podlagi najbolj konkretnega izmed navedenih.

Naslednja težava, ki jo v okviru Reynolds-Gutmanove inačice veriženja zapišeta Grunert in Grunert (2005), se nanaša na intervjuvančevo zamenjavo teme pogovora v toku intervjuja. Vendar bomo to težavo na tem mestu le omenili, saj menimo, da lahko v okviru skladnega veriženja to težavo bolj podrobno obravnavamo ter ponudimo boljše predloge njenega razreševanja, kot jih ponudita navedena avtorja. Njune zamisli bomo zato obravnavali v poglavju, v katerem obravnavamo težave Hinklovega in Reynolds-Gutmanovega veriženja, ki postanejo očitne šele, ko v veriženju privzamemo dopolnitve, ki jih vključuje metoda skladnega veriženja.

6 Dopustnost prehoda od preučevanja posameznika do preučevanja skupine

V obravnavi metode veriženja ne moremo mimo dejstva, da je bila ta metoda izvorno zamišljena kot zgolj metoda za obravnavo posameznika. Za začetek se bomo namenoma izognili oznaki idiografska metoda. Način rabe metode veriženja izven izvornega področja pa je pogosto usmerjen k skupini ljudi. Zato menimo, da ta vidik potrebuje nekoliko podrobnejšo obravnavo.

Kot je razvidno iz Hinklovega (1965) dela, je bila metoda veriženja, kot jo je zasnoval navedeni avtor, v prvi vrsti zamišljena kot analitikov pripomoček, namenjen boljšemu terapevtovemu razumevanju svojega pacienta. V skladu s Kellyjevo teorijo osebnih konstruktov, iz katere metoda veriženja izhaja, so raziskovalca oziroma terapevta na izvornem področju obravnavane metode zanimali predvsem tisti konstrukti, na podlagi katerih je intervjuvani oziroma pacient konstruiral pomembne bližnje osebe, ter konstrukti, ki so v njegovi percepciji iz slednjih konstruktov izhajali.

Enak način rabe, torej način rabe, kjer je bil objekt preučevanja v prvi vrsti posameznik, je bil v zgodnjem obdobju značilen za celotno družino metod mrežnih seznamov. Tako Kellyjeva (1955) izvorna metoda Rep-test, Fransellina (1972) metoda bipolarne mreže implikacij (ang. *Bipolar Implications Grid*), kot tudi druge zgodnje nadgradnje in prilagoditve na področju metod mrežnih seznamov so večinoma stremele k prav poglobljenem razumevanju posameznika, najpogosteje na področju uporabe v terapevtske namene. Usmerjenost k posamezniku znotraj omenjene družine metod mrežnih seznamov je sovpadala s potrebami raziskovalcev na področju psihologije osebnih konstruktov, kar je razvidno že iz bežnega pregleda nekaterih aktualnih tem iz tistega časa: preučevanje nevroz, fobij, motenj pri starejših osebah, motenj odnosov med zakoncema ipd. Opisana situacija je razumljiva, saj je, kot navaja Epting (1981, 189-97), sama teorija osebnih konstruktov v veliki meri zrasla prav iz psihoterapevtskih prizadevanj.

Kljub prvenstveni usmerjenosti k posamezniku pa v okviru metod mrežnih seznamov, tudi v zgodnjem obdobju razvoja teh metod, torej v šestdesetih in sedemdesetih letih, ni izostalo preučevanje skupin. Tovrstno preučevanje je bilo usmerjeno zlasti v klinično opredeljene skupine, kot so shizofreniki, depresivni ljudje, alkoholiki, psihopati ipd. (gl. Epting 1981, 197). Namen omenjenega preučevanja, ki je presegal zgolj ukvarjanje s posameznikom, je bilo iskanje skupnih vzorcev v konstruiranju pomembnih tem z vidika obolelosti, kar naj bi prispevalo k reševanju težav pripadnikov takšne skupine. Med najbolj znanimi primeri preučevanja skupin v terapevtske namene je najverjetneje prav Fransellino (1972) preučevanje ljudi, ki so trpeli za jecljanjem, kjer je avtorica izhajala iz primerjave sistemov konstruktov tistih pacientov, ki se jim je govorna sposobnost izboljšala, in tistih, ki v smislu odpravljanja jecljanja niso napredovali.

Preučevanje skupnih vzorcev v konstruiranju se je ohranilo tudi v razvoju novih metod preučevanja konstruktov in sistemov konstruktov na izvornem področju. Primer takšne metode je t. i. izmenjava mrežnih seznamov (ang. *exchange grid*), kjer pripadniki preučevane skupine v prvem koraku izvajanja te metode na podlagi svojih lastnih konstruktov ocenjujejo določene elemente, ki so enotni za celotno skupino, v naslednjem koraku pa iste elemente ocenjujejo na podlagi preskrbljenih konstruktov, kot so jih navedli drugi člani iste skupine (Neimeyer G. J. in Neimeyer R. A. 1994).

Iskanje skupnih vzorcev, in seveda tudi posebnosti oz. razlik, je pogosto prisotno tudi v prenosih raziskovalnih metod, ki pripadajo družini metod mrežnih seznamov, na druga področja. Tako na primer v zadnjih nekaj letih lahko opažamo preučevanje organizacij s pomočjo metod, ki pripadajo obravnavani družini. V okviru tega je predmet preučevanja tudi npr. t. i. skupinska miselnost[45] (ang. *group mind*), kjer so raziskovalna prizadevanja osredotočena prav v odkrivanje skupnih vzorcev v konstruiranju pripadnikov določene organizacije (gl. npr. Robertson 2003).

45 Kelly zamisel skupinske miselnosti opredeljuje kot temeljni vzorec kognitivnih procesov posameznikov, ki pripadajo določeni skupini (gl. Fransella, 1995, 124).

Iz navedenega kratkega pregleda obravnavanega vprašanja je razvidno, da se je tako na izvornem področju, torej na področju uporabe metod mrežnih seznamov v terapevtske namene, kot tudi izven tega področja uveljavila raba teh raziskovalnih metod na način, ki presega zgolj obravnavo posameznika. Na mestu je vprašanje o teoretski utemeljenosti takšnega početja. Ob vprašanju rabe raziskovalnih metod mrežnih seznamov za preučevanje skupine ljudi se namreč soočita dva navidez izključujoča momenta, in sicer splošno in posebno. Slednje ima v okviru teorije osebnih konstruktov, kot smo to lahko videli, zelo pomembno mesto.

Skupaj z vrsto avtorjev s področja teorije osebnih konstruktov lahko ugotovimo, da sta z vidika obravnavanega vprašanja bistvena dva Kellyjeva dostavka temeljnemu postulatu teorije osebnih konstruktov, in sicer dostavek o individualnem in dostavek o skupnem. Oba dostavka smo v okviru doktorske naloge že navedli. Kot navaja Grice (2004, 205) lahko oba dostavka povzamemo na sledeč način. Dostavek o skupnem se nanaša na to, da lahko ožje opredeljene skupine, kot so družinski člani, prijatelji ali pa tudi večje skupine, in tudi celotna družba uporabljajo konstrukte, ki so enaki. Za razliko od dostavka o skupnem pa se dostavek o individualnem nanaša na to, da so lahko nekateri konstrukti lastni le določenemu posamezniku, hkrati pa je posameznikov sistem konstruktov, gledano v celoti, enkraten. Če povzamemo, opravka imamo torej s konstrukti, ki jih uporablja le nek posameznik in s konstrukti, ki so skupni neki skupini. Podobno velja tudi za organiziranost konstruktov v sisteme konstruktov, kjer je lahko nek podsistem za posameznika enkraten ali pa je podoben podsistemom drugih posameznikov. Sistem konstruktov kot celota pa je v smislu konstruktov in njihove organiziranosti enkraten za vsakega posameznika.

Na enak način, torej s Kellyjevima dostavkoma o individualnem in skupnem, lahko utemeljujemo primernost uporabe metode veriženja na način, ki presega zgolj obravnavo posameznika.

K že navedeni obravnavi naj dodamo še, da tudi nekateri nekoliko sodobnejši avtorji (gl. npr. Pike 2007, 381; Runyan 1983, 423) metode, ki pripadajo družini

mrežnih seznamov, uvrščajo na področje idiografskih[46] pristopov k raziskovanju. Vendar pa lahko ugotovimo, da že izhodiščno teoretsko delo s področja teorije osebnih konstruktov takšno pozicijo zavrača.[47] Kelly že v svojem temeljnem delu (1955/91, 59-60) predvideva tudi možnost posploševanja določenih ugotovitev, do katerih je raziskovalec prišel ob preučevanju posameznega primera. Navedeni avtor v tem smislu predvideva več korakov v preučevanju, pri čemer izhodišče predstavlja preučevanje določenega primera, ki mu sledi raziskovalčevo prepoznavanje in oblikovanje s primerom povezanih konstruktov ter v zadnjem koraku preverjanje teh konstruktov v širše opredeljeni populaciji.

---

46 Koncepcija ideografskih in nomotetičnih raziskovalnih pristopov je na širšem področju psihologije osebnosti v veliki meri že preživeta in v temeljnih teoretskih delih tega področja že dalj časa ni v uporabi (Runyan 1983, 414). Po zgledu delitve znanosti, kot jo je zasnoval nemški zgodovinar in filozof Windelband, je leta 1937 omenjeno koncepcijo na področje psihologije osebnosti vpeljal Gordon Allport (Rosenzweig in Fisher 1997), in s tem sprožil številne polemike, ki so dosegle vrhunec v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja (Runyan 1983, 413). V letih, ki so sledila omenjeni Allportovi opredelitvi, so se zagovorniki idiografskih pristopov zavzemali za to, da bi se na področju psihologije osebnosti ukvarjali predvsem z razumevanjem posameznih oseb ter z enkratnostmi v njihovem razumevanju in odzivanju na okolje, na drugi strani pa so zagovorniki nomotetičnih pristopov menili, da bi se morali na omenjenem področju ukvarjati predvsem z bolj splošnimi spoznanji oziroma z lastnostmi posameznikov ali skupin, ki jih je mogoče kvantificirati (Grice 2004, 204). Obravnavana delitev na idiografsko in nomotetično je bila na področju psihologije osebnosti pogosto predmet kritik, predvsem z vidika nezadovoljive opredelitve (gl. Runyan 1983, Lamiel et al., 1983 Grice et al. 2006). Tako je tudi Allport kasneje pričel opuščati obravnavano delitev in poizkušal uvajati nadomestne koncepte. Leta 1958 je namesto koncepta idiografsko pričel uporabljati koncept idiodinamično (ang. *idiodynamic*). Kasneje, leta 1962, pa je koncepta idiografsko in nomotetično poizkušal zamenjati s konceptoma dimenzionalno (ang. dimensional) in morfogeno (ang. *morphogenic*). S slednjim poimenovanjem, ki ga je privzel s področja biologije, je želel izpostaviti posameznikovo enkratnost v smislu kombinacije bolj splošno razširjenih lastnosti (Rosenzweig in Fisher 1997, 407–413). Bralca, ki bi se z omenjenimi razpravami želel bolj podrobno seznaniti, bi napotili predvsem k delom Rosenzweiga in Fisherja (1997), Runyana (1983) in Lamielalla et al. (1983).

Kelly je svoje temeljno delo ustvaril v petdesetih letih prejšnjega stoletja, torej prav v času burnih razprav glede idiografskih in nomotetičnih pristopov v raziskovanju. V povezavi s temi pristopi in umestitvijo svoje teorije je svoje stališče nekoliko humorno ponazoril s primerom preučevanja otrokovega sesanja palca. Menil je, da se lahko raziskovalec v preučevanju posamičnega primera zaplete v past in spregleda dejstvo, da se lahko posameznikov sistem konstruktov tudi spreminja. Tako lahko, brez upoštevanja tovrstne spremembe, pri čemer sta lahko stari in novi sistem konstruktov lahko tako različna, da sklepanje iz enega na drugega ni mogoče, v raziskovanju pride do zaključka, da bo štiriletni otrok, ki sesa palec v povprečju petnajst ur dnevno, zrasel v odraslega človeka, ki bo palec sesal približno petnajst ur dnevno (Kelly 1955, 83-84). Meni, da je v smislu izogibanja takšnim napakam bolj priporočljivo, da raziskovalec izhaja iz otrokovega vedenja, pri čemer upošteva tudi njegovo preteklo vedenje, ugotovi s tem povezane pomembne konstrukte in nato v nadaljnjem raziskovanju zamenja perspektivo in izhaja iz nomotetičnih izhodišč. V skladu s slednjim raziskovalec preverja, ali se ugotovljeni sistem konstruktov štiriletnega otroka, ki ima težave s sesanjem palca, prilega sistemom konstruktov drugih otrok, oziroma ali nekateri od otrok, pri katerih so prisotni tovrstni konstrukti, zapadejo v kategorijo tistih, ki imajo težave z oralnim vedenjem, medtem ko drugi, pri katerih tovrstni konstrukti niso prisotni, v to kategorijo ne zapadejo. V naslednjem koraku raziskovanja pa raziskovalec preverja, ali konstrukti, ugotovljeni na vzorcu, ki ga predstavljajo otroci, sovpada s konstrukti, ki jih raziskovalec ugotovi na vzorcu odraslih oseb (ibid.).

Kelly tako že v temeljnem delu predvideva možnost prehoda od idiografskega k nomotetičnemu raziskovanju, kjer v izhodišču v okviru idiografskih raziskovalnih prizadevanj ugotavljamo z vidika ciljev preučevanja pomembne

---

47 Dodati moramo, da je Kelly na Allportovo delitev v idiografske in nomotetične pristope naslovil kritiko, v kateri je menil, da slednja delitev ni najbolj smiselna. Menil je, da se mora tudi raziskovalec pri izvajanju idiografske raziskave nujno opirati na bolj splošna spoznanja glede človeškega vedenja, saj v nasprotnem primeru obstaja nevarnost, da so njegovi opisi brezpomenski (Kelly, 1963, 42).

konstrukte in jih nato v smislu nomotetičnih raziskovalnih izhodišč preverjamo na opredeljeni populaciji.

Oba Kellyjeva dostavka, torej dostavek o individualnem in skupnem, ter opisana Kellyjeva zamisel glede prehoda od preučevanja posamičnega primera do preverjanja teh ugotovitev na širši populaciji predstavljajo teoretski temelj preučevanja konstruiranja z metodo veriženja tudi na ravni preučevane skupine.

7 Preučevanje neskladja konstruktov v tradiciji metod mrežnih seznamov

Kelly se je zavedal, da ne moremo pričakovati, da bodo ljudje vedno skladni v svojem konstruiranju dogodkov ipd., in to poudaril v okviru dostavka o razdrobljenosti, v katerem zapiše, da lahko posameznik postopoma oblikuje raznovrstne podsisteme konstruktov, ki so medsebojno nezdružljivi (1955, 83).

Na področju psihologije osebnih konstruktov je bila razvita vrsta različnih pristopov, katerih skupni imenovalec je, da si prizadevajo k analizi dela intervjuvančevega sistema konstruktov, ki omogočajo raziskovalcu, ki je najpogosteje intervjuvančev terapevt, da izrazi neko sodbo o intervjuvanem. Namen skladnega veriženja je nekoliko drugačen, v prvi vrsti je namen te metode, da bi raziskovalec intervjuvanega lahko ustrezno razumel, v glavnem si torej prizadevamo k povečevanju veljavnosti merjenja.

Ustaviti se moramo pri vprašanju, ki se z našega vidika kaže kot terminološko vprašanje. Neskladja v konstruiranju lahko prerastejo v stanje, ki ga na področju psihologije osebnih konstruktov opisujejo kot nasprotovanje[48] (ang. *conflict*). Le-ta, glede na izhodiščno teoretsko osnovo, ne predstavlja nujno tudi patološkega stanja, vendar pa je stanje tovrstnega konflikta značilno za določene oblike psihopatoloških stanj (Chambers 1983, 33). Metodološka dela

48 V nalogi nas nasprotovanja in vsebinski vidiki preučevanja na izvornem področju obravnavanih metod ne zanimajo. Vendar pa se tej kategoriji neskladij ne moremo izogniti, za kar z našega vidika obstajata dva razloga. Prvič, temeljni avtor področja, torej George Kelly, v svojem delu izhaja prav iz nasprotovanj, in drugič, posamezni avtorji (npr. Fransella et al., 2004, 122–123) v obravnavi metod za preučevanje neskladij le-te predstavljajo kot metode za obravnavo nasprotovanj in jih tako obravnavajo v skladu z njihovo vlogo v raziskovalnem ali terapevtskem procesu in ne v skladu z neposrednim rezultatom teh metod.

bomo zato obravnavali z vidika najmanjšega skupnega imenovalca, torej z vidika neskladij v konstruiranju.

Bralca moramo opozoriti, da imajo znotraj polja, povezanega s teorijo osebnih konstruktov, raziskovalni pristopi, ki jih obravnavamo v tem poglavju, nekoliko slabši sloves, ki ga Fransella in drugi povzemajo z opisom *»zanimivo in koristno, vendar nezanesljivo«* (2004, 123). Zato bomo v okviru tega poglavja izpostavljali predvsem kritičen pogled na obravnavane raziskovalne pristope.

Vsekakor pa je zanimanje za ugotavljanje neskladij v konstruiranju dovolj veliko, da programski paket OpenRepGrid[49] za statistični jezik R vključuje večji del tovrstnih mer, ki jih predstavljamo in preučujemo v tem poglavju.

7.1 Hinklova zamisel preučevanja neskladnosti v metodi Impgrid

V povezavi z zamislimi glede preučevanja neskladnosti v konstruiranju moramo na prvem mestu omeniti Hinklovo zamisel, ki jo je predstavil v okviru metode Impgrid. Hinklovo metodo Impgrid smo že predstavili v uvodnem poglavju te naloge. Bralca naj spomnimo le, da v metodi Impgrid izhajamo iz že ugotovljenih konstruktov, kjer nimamo podatkov glede povezav med temi konstrukti. Povezave med konstrukti ugotavljamo preko predpostavljene spremembe na nekem konstruktu in ugotavljanja zamišljenih sprememb na drugih konstruktih, ki nastopijo kot posledica predpostavljene spremembe.[50]

Hinkle je v svojem delu le predstavil zamisel oblikovanja indeksa logičnega neskladja, ki jo je izpeljal iz tranzitivnosti ugotovljenih konstruktov in povezav med njimi. Hinklovo razmišljanje lahko povzamemo na sledeč način. Če

---

49 http://cran.r-project.org/web/packages/OpenRepGrid/index.html (2. 3. 2013)

50 V nadaljevanju naloge podajamo tudi kritiko Hinklove metode Impgrid.

konstrukt *A* v intervjuvančevih navedbah implicira konstrukt *B* in konstrukt *B* implicira *C*, bi pričakovali, da intervjuvani navede, da tudi konstrukt *A* implicira *C*. Za nek konstrukt, ki implicira *A*, *B* in *C*, bi tako pričakovali, da le-ta v intervjuvančevih navedbah implicira vse tiste konstrukte, ki jih implicirajo *A*, *B* in *C* (gl. Hinkle 1965, 63). Bolj podrobno Hinkle svoje zamisli žal ni predstavil. Podrobnejše obravnave ne moremo zaslediti niti pri kasnejših avtorjih, ki so se ukvarjali z vprašanjem skladnosti konstruktov.

Ob koncu predstavitve Hinklove zamisli preučevanja neskladij naj bralca opozorimo na dejstvo, da Hinkle svojo zamisel predstavil približno deset let pred izidom klasičnega Lauterbachovega (1975) dela, v katerem se je slednji ukvarjal s skladnostjo navedb, kot bomo to predstavili nekoliko kasneje.

7.2 Odkrivanje neuravnoteženih trojic konstruktov

Ob koncu sedemdesetih let se je na področju preučevanja osebnih konstruktov razširila praksa preverjanja skladnosti le-teh na način preko obravnave trojic konstruktov. Namen takšnega preverjanja skladnosti je bil v prvi vrsti povezan s psihoterapevtskimi prizadevanji.

V okviru tega podpoglavja bomo pregledali Slade-Sheehanov pristop in delo Basslerja, Krauthauserja in Hoffmana, ki predstavlja sodobnejšo inačico Slade-Sheehanovega pristopa. Oba pristopa k preučevanju uravnoteženosti trojic konstruktov temeljita v Lauterbachovem delu, ki ga sicer ne uvrščamo na področje pristopov z vidikov osebnih konstruktov. Na to področje prav tako ne uvrščamo Heiderjevega dela in dela Cartwrighta in Hararyja, ki predstavljajo izhodišče Lauterbachovega pristopa k preučevanju neskladij. Kljub temu da dela navedenih avtorjev ne sodijo na področje preučevanja osebnih konstruktov, bomo temeljne, za nas pomembne zamisli predstavili v ločenem podpoglavju te naloge.

7.2.1 Izhodiščni pristopi k preučevanju ravnotežja

Lauterbachovo (1975) delo, ki ga bomo podrobneje obravnavali nekoliko kasneje, ima korenine v Heiderjevi teoriji ravnotežja in v kasnejši Cartwrightovi in Hararyjevi (1956) posplošitvi te teorije. Heider je v svojem zgodnjem delu (1946) obravnaval relacije in povezave med osebo *p*, drugo osebo *o* in objektom *x*. Obravnaval je dva tipa relacij, pri čemer se lahko prvi tip nanaša na imeti rad, ljubiti, vrednotiti ipd., drugi tip pa na relacije, kot na primer podobnost, bližina, vzročnost, pripadnost, posedovanje. V Heiderjevi zamisli so lahko povezave pozitivne ali negativne, imajo torej predznak. Glede na to so lahko *p*, *o* in *x* medsebojno povezni, na primer *p* ima rad stvar *x*, ki jo ima rad njegov prijatelj *o*, ali pa *p* nima rad stvari (*x*), ki jo ima rad njegov prijatelj *o.* Prvi primer predstavlja stanje ravnotežja, drugi pa stanje neravnotežja trojice *pox*. Cartwrightova in Hararyjeva (1956) posplošitev Heiderjeve zamisli predstavlja odmik od obravnave zgolj *pox* trojic k bolj splošni zastavitvi, kjer možen predmet preučevanja postanejo tudi na primer komunikacijska omrežja, omrežja moči, sociometrične strukture (Cartwright et al. 1956, 292).

V splošnem tako Heider (1946) kot tudi Cartwright in Harary (1956) navajajo, da obstajajo konfiguracije *(pox)* trojic, ki so v stanju ravnotežja ali pa neravnotežja; konfiguracije, kjer so vse tri povezave v trojici pozitivne, in povezave, kjer sta dve povezavi negativni in ena pozitivna, so uravnotežene, ostale pa neuravnotežene.[51] Takšno zamisel lahko poenostavljeno izrazimo, da je trojica uravnotežena, če je zmnožek predznakov povezav pozitiven in

---

51 Cartwright in Harary (1956) v povezavi z uravnoteženostjo poleg teorema, iz katerega sledi zapisana ugotovitev, navajata tudi strukturni teorem, ki pravi, da je omrežje uravnoteženo, če je točke omrežja mogoče razvrstiti v dve medsebojno izključujoči podmnožici na način, kjer imajo povezave med točkami omrežja znotraj vsake od podmnožic pozitiven predznak, povezave med točkami, ki pripadajo različnim podmnožicam, pa negativnega. Bralca, ki ga zanima bolj poglobljeno razumevanje te zamisli, bomo napotili k delu Doreiana in Mrvarja (1996) in delu, ki so ga napisali Doreian, Batagelj in Ferligoj (2005).

neuravnotežena, če je ta zmnožek negativen.[52] Zamisel grafično ponazarja slika 7.1, kjer neprekinjene črte predstavljajo pozitivne, prekinjene pa negativne povezave.

Slika 7.1: Uravnoteženi trojici a in b, neuravnoteženi trojici c in d
Povzeto po: Cartwright et al. (1956, 284)

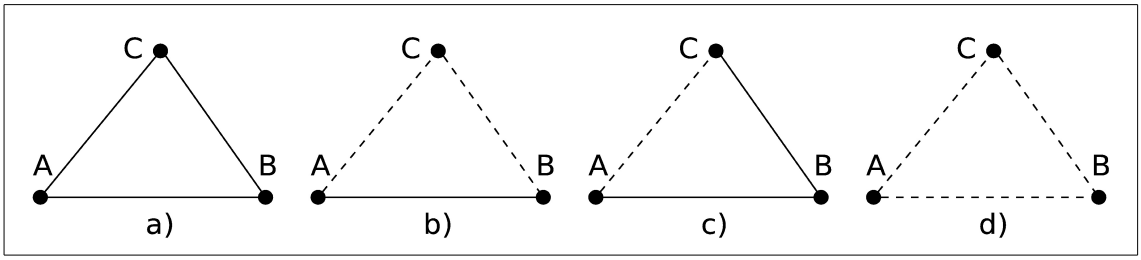

Lauterbach (1975) je Heiderjevo delo ter Cartwrightovo in Hararyjevo razširitev Heiderjeve teorije s področja medosebnih odnosov prevedel na področje posameznikovih zamisli. Njegova obravnava, podobno kot je to značilno za Heiderjevo teorijo ravnotežja, vedno obravnava tri elemente, od katerih enega predstavlja obravnavana oseba oziroma »jaz« (ang. *myself*), druga dva elementa pa predstavljata posameznikovi zamisli.

Kot navaja Lauterbach (ibid.), je lahko povezava med elementoma takšne trojice pozitivna, negativna ali nevtralna. Pri tem je pozitivna povezava opredeljena kot naklonjenost, povečevanje, pomoč, ojačitev ipd., negativna povezava pa je opredeljena kot nenaklonjenost, zmanjševanje, oviranje, slabitev. Povezava med elementoma pa je nevtralna, če obravnavani posameznik ne vidi povezave med njima, oziroma če je izmerjeni vpliv ene na drugo zanemarljiv (ibid.). Slednja Lauterbachova navedba je za nas pomembna, k njej se bomo vrnili kasneje.

52 Doreian in Mrvar (1996, 152) in Doreian et al. (2005, 299) ugotavljajo, da je opredelitev trojice s samimi negativnimi povezavami kot neuravnotežene dvoumna. K temu vprašanju se bomo vrnili v diskusiji, ob zaključku naše naloge.

Povezave med elementi je Lauterbach meril preko posameznikovih stališč do zamisli. Za primer, ki ga prikazuje slika 7.2, so ta stališča ubesedena na sledeč način: 1) Rad hodim na zabave, 2) Zabave povečujejo mojo depresivnost, 3) Ne maram biti depresiven.

Omenimo naj, da je Lauterbach preverjal tudi smer povezanosti. Ukvarjanje s posamezno trojico zamisli je tako obsegalo preverjanje povezave jaz ➔ zamisel, zamisel ➔ jaz, kakor tudi preverjanje obeh smeri povezav med obema preostalima zamislima, npr. zamisel 1 ➔ zamisel 2 in zamisel 2 ➔ zamisel 1. Pri tem je tudi povezavo zamisel ➔ jaz preverjal preko intervjuvančevih stališč, pri čemer ga je spraševal po tem, do kolikšne mere je določena zamisel del njega samega. Povezavi med jaz in določeno zamislijo, Lauterbach pojasnjuje s paradigmatskim primerom, ki se nanaša na intervjuvančevo samozavest: »Zelo rad sem samozavesten«" in »Sem srednje samozavesten« (ibid. 44).

Slika 7.2: Primer a) uravnotežene in b) neuravnotežene trojice zamisli
Vir: Lauterbach (1975, 45)

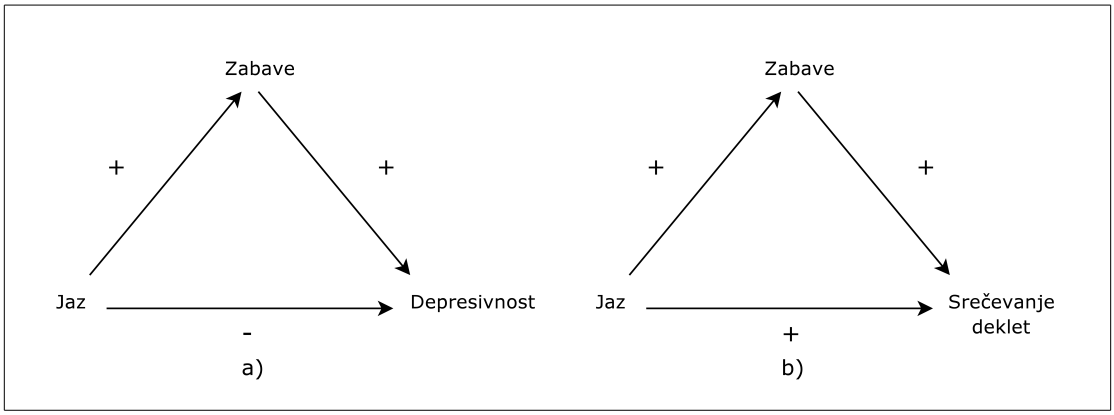

Trojica zamisli je po Lauterbachu neuravnotežena v primeru, ko vključuje liho število povezav z negativnim predznakom med posameznimi zamislimi (ibid. 45), kar je skladno že navedenim Heiderjevim, Cartwrightovim in Hararyjevim kriterijem izračunavanja uravnoteženosti trojic.

Takšen način ugotavljanja uravnoteženosti je lahko precej zamuden, saj je potrebno v preučevanju za vsako trojico z ločenimi vprašanji ugotavljati povezavo med intervjuvanim (jaz) in obema zamislima, ki sestavljata trojico, ter povezavo med obema navedenima trojicama, pri tem pa moramo upoštevati, da glede na Lauterbachovo tehniko za preučevanje vsakega para zamisli intervjuvanemu zastavljamo po dve vprašanji.

S povečevanjem števila zamisli se v preučevanju neuravnoteženosti s pomočjo Lauterbachove metode skokovito povečuje tudi potrebno število vprašanj.

Za ilustracijo smo izračunali[53] število vprašanj, ki jih moramo zastaviti intervjuvanemu, pri določenem številu preučevanih zamisli. Prikaz je predstavljan na sliki 7.3. Če za obravnavo 5 zamisli zadostuje 20 vprašanj, je za obravnavo 20 zamisli potrebnih 380 vprašanj, za obravnavo 40 zamisli pa že kar 1560.

Ugotovimo lahko, da je že pri manjšem številu zamisli ta metoda izvedbeno zelo zahtevna, pri le nekoliko večjem številu zamisli pa postane Lauterbachova metoda praktično neizvedljiva.

---

53 Število vprašanj, ki jih moramo zastaviti intervjuvanemu za ugotavljanje skladnosti določenega števila zamisli, lahko izračunamo kot vsoto povezav med »jaz« in vsako od preostalih obravnavanih zamisli ter variacijami drugega reda med temi zamislimi. Ker imamo opravka s preverjanjem dvosmernih povezav, torej povezav med »jaz« ➔ zamisel in zamisel ➔ »jaz«, potrebujemo za preverjanje tega dela vseh povezav 2*(n-1) vprašanj, pri čemer n predstavlja število obravnavanih zamisli. Ker smo tudi posameznikovo zamisel njega samega obravnavali kot zamisel, del vseh povezav, ki se nanašajo na povezave med preostalimi zamislimi, izračunamo kot variacije drugega reda med n-1 elementi. Število vseh potrebnih vprašanj tako lahko izračunamo po formuli 2*(n-1)+(n-1)!/(n-3)!.

Slika 7.3: Število vprašanj, ki jih mora raziskovalec zastaviti intervjuvanemu za obravnavo določenega števila zamisli v Lauterbachovi metodi

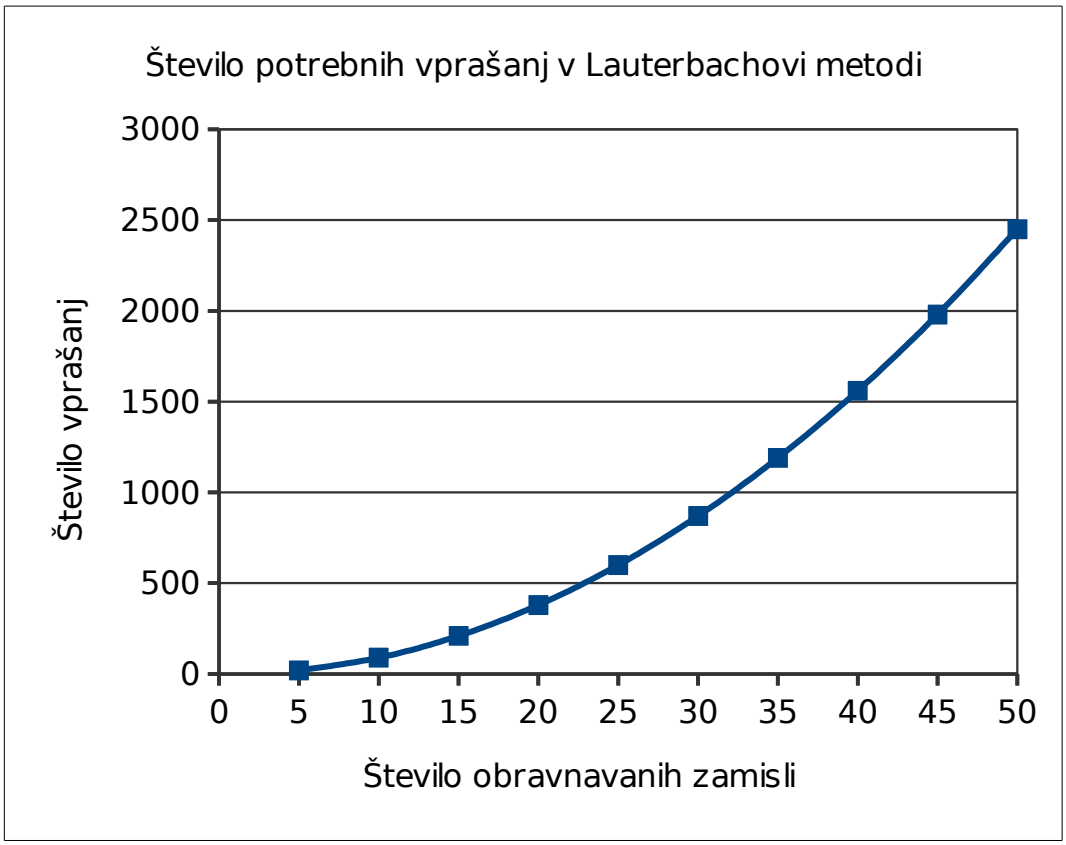

7.2.2 Slade-Sheehanov pristop

Leta 1979 sta Slade in Sheehan, oba se uvrščata med avtorje s področja teorije osebnih konstruktov, problem empiričnega preverjanja neuravnoteženosti med konstrukti zastavila nekoliko drugače. Pri tem sta v glavnem izhajala iz že obravnavanega Lauterbachovega dela, vendar kot izhodišče za oceno skladnosti posameznikovega konstruiranja nista izbrala neposrednih vprašanj o stališčih glede povezanosti obravnavane konstruktov, ki pripadajo določeni trojici, tako kot je to zastavil Lauterbach, temveč sta izhajala iz korelacije obravnavanih

konstruktov[54] (Slade in Sheehan 1979). V tem primeru konstrukti predstavljajo spremenljivke, ocene obravnavanih elementov pa predstavljajo vrednosti teh spremenljivk.

Podobno kot v primeru Lauterbachovega pristopa tudi tu neuravnotežene trojice konstruktov predstavljajo tiste, pri katerih imamo opravka z lihim številom negativnih korelacij med konstrukti v trojici. Uravnotežena trojica konstruktov je tako tista, pri kateri imajo, v smislu vrednosti korelacijskega koeficienta, vse tri povezave pozitivno vrednost ali pa tiste, kjer ima ena povezava pozitivno, dve pa negativno vrednost. Neuravnotežene trojice pa so tiste, kjer imajo vse tri povezave negativen predznak, in tiste, pri katerih imata dve povezavi pozitiven ena pa negativen predznak (ibid. 519).

Sladeov in Sheehanov pristop k ugotavljanju neuravnoteženih trojic konstruktov bomo ilustrirali s primerom, kot ga avtorja navajata (ibid. 552) v izvornem prispevku, v katerem sta predstavila svoje delo. Gre za primer pacientke, pri kateri sta Slade in Sheehan na podlagi analize empirično ugotovljenih konstruktov odkrila stanje psihološkega nasprotovanja v odnosu do njene mame. Tako sta avtorja obravnavala sledeče pacientkine konstrukte: *je kot moja mama – ni kot moja mama*, *nervozen - sproščen*, *šibek človek – močen človek* in *sposoben posredovati svoja čustva – vedno nerazumljen.*[55] Trojici konstruktov, ki ju izpostavita Slade in Sheehan (ibid. 522) sta zapisani na sliki 7.4. Vrednosti na

---

54 Gledano z razvojnega vidika raziskovalnih metod, ki se uvrščajo na področje teorije osebnih konstruktov, se na tem mestu, torej pri delu Sladea in Sheehana (ibid.), prvič srečamo z zamislijo in tudi besedno zvezo korelacije konstruktov. Ta besedna zveza in njene izpeljanke se je kasneje uveljavila na področju teorije osebnih konstruktov in postala splošno sprejeta besedna zveza, ki jo najdemo tudi v sodobnejših delih s tega področja, na primer pri Franselli (2004) in Jankowitzu (2004). Besedna zveza se nam ne zdi najbolj primerna, saj s pojmom konstrukt na področju teorije osebnih konstruktov opisujemo zamisel, ki je natančneje opredeljena z njenim protipolom. Ker gre za že ustaljeno besedno zvezo, jo bomo v našem delu uporabljali tudi sami in jo obravnavali kot bolj ekonomičen zapis za korelacijo vrednosti obravnavanih elementov na lestvicah, ki jih opredeljujejo poli in protipoli pripadajočih konstruktov.

povezavah so Pearsonovi korelacijski koeficienti. V analizi Slade in Sheehan graf z vrednostmi na povezavah reducirata v označeni graf in trojice interpretirata v skladu z že navedenimi načeli uravnoteženosti.

Slika 7.4: Primer neskladnih trojic konstruktov
Vir: Slade et al. (1979, 522)

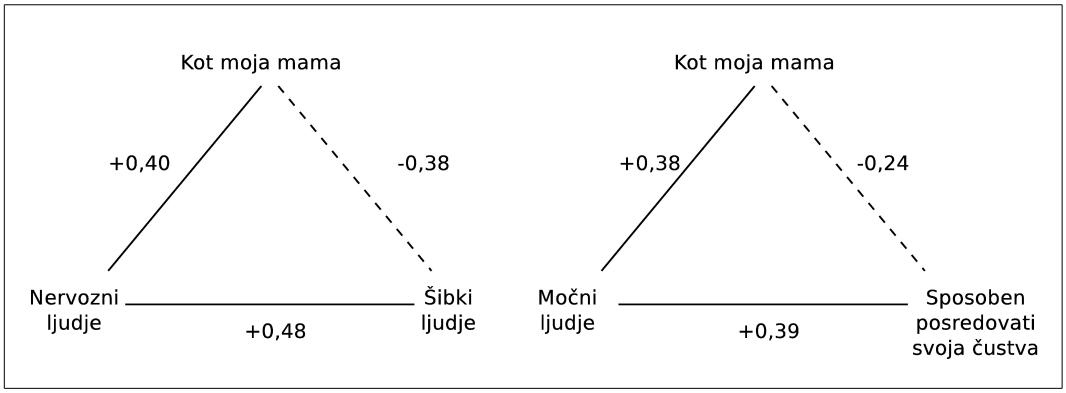

Kot ugotavljata Slade in Sheehan, odnosi med konstrukti, ki jih prikazuje slika 7.4, kažejo dvoje neskladij, ki ju po mnenju avtorjev s pacientkinega gledišča lahko zapišemo kot: a) »Moja mama je bila nervozen človek, nervozni ljudje so nagnjeni k šibkosti, moja mama ni bila šibek človek.« in b) »Moja mama je bila močen človek, močni ljudje so običajno sposobni izražati svoja čustva, vendar moja mama tega ni zmogla.«

55 Navedeni konstrukt *sposoben posredovati svoja čustva – vedno nerazumljen* (ang. *able to communicate one's feelings – is always misunderstood*) lahko najverjetneje opredelimo kot posebno vrsto konstrukta, kot konstelacijski konstrukt, kjer gre za močno povezanost dveh dimenzij. V skladu s Hinklovimi napotki (1965, 9) bi moral raziskovalec v takem primeru preveriti, ali so v respondentovi percepciji vsi elementi, ki so opisani z negacijo enega od polov konstrukta, nujno opisani z nasprotnim polom tega konstrukta, torej v obravnavanem primeru, ali so vsi tisti, ki so vedno razumljeni, sposobni posredovati svoja čustva. V Sladeovem in Sheehanovem delu gre torej bodisi za pomanjkljivost v izvedbi intervjuja bodisi za pomanjkljivost v interpretaciji rezultatov, saj po našem mnenju v takšnih primerih izbor pola konstrukta, ki služi kot »verbalna etiketa« tega konstrukta, bistveno vpliva na pomen, ki ga lahko razberemo iz zapisane trojice konstruktov.

7.2.3 Basslerjeva, Krauthauserjeva in Hoffmanova dopolnitev

Omenili smo, da sta obravnavana avtorja graf z vrednostmi na povezavah v analizi reducirala v označeni graf. Winter (1983) je opazil, da z uporabo Slade-Sheehanovega pristopa pri intervjuvanih, ki kažejo večjo stopnjo kognitivne kompleksnosti,[56] običajno ugotovimo večji delež neuravnoteženih trojic kot pri tistih, ki kažejo nižjo stopnjo kognitivne kompleksnosti.

Na podlagi tega je Winter (ibid.) izpostavil pomanjkljivost Slade-Sheehanovega pristopa k ugotavljanju (ne)uravnoteženosti trojic konstruktov. Opozoril je, da opredelitev trojice kot neuravnotežene ni upravičena, če je v trojici prisotna ena ali več povezav, kjer korelacijski koeficient, ki predstavlja vrednost na tej povezavi, le malo odstopa od nič. Izpostavil je, da trojico z vrednostmi na povezavah npr. 0,01, –0,02 in 0,03 težko označimo kot neuravnoteženo. Z redukcijo grafa z vrednostmi na povezavah v označeni graf ti podatki postanejo prikriti in v omenjenih mejnih primerih je opredelitev trojice kot uravnotežene ali neuravnotežene precej odvisna od naključja.

Bassler, Krauthauser in Hoffman (1992) so izhajali iz navedene Winterjeve (1983) kritike in dopolnili Slade-Sheehanov pristop. V sodelovanju s podjetjem za razvoj računalniške programske opreme so navedeni avtorji razvili program z imenom CT, ki v ugotavljanju uravnoteženosti trojic upošteva s strani raziskovalca določeni kriterij.

Ta pristop je po mnenju avtorjev mogoče uporabiti v primeru, ko je vrednosti na povezavah določena s Pearsonovim ali pa Spearmanovim korelacijskim koeficientom, ki ga izračunamo na podlagi ocen elementov na konstruktih. Bistvo njihovega pristopa je v sledečem postopku:

---

56 Gre za sposobnost, da intervjuvani neko temo obravnava z več zornih kotov, kar se kaže v večji varianci ocen elementov na ugotovljenih konstruktih. Več o tem v Bieri, 1955.

1. Transformiraj vrednosti korelacijskih koeficientov s pomočjo Fisherjeve z transformacije.
2. Po transformaciji korelacijskih koeficientov dobljene vrednosti z deli s 3, da so vrednosti opredeljene na intervalu od –1 do +1.
3. Uredi korelacijske koeficiente po velikosti: $z_{max} > z_{med} > z_{min}$.
4. Če je $z_{max} * z_{med} > 0$, $z_{max} * z_{med} - z_{min} \leq$ kriterij.
   Če je $z_{max} * z_{med} < 0$, $z_{min} - z_{max} * z_{med} \leq$ kriterij.

Če vrednosti na povezavah obravnavane trojice konstruktov ustrezajo enemu od pogojev v koraku 4, je trojica uravnotežena, sicer pa je neuravnotežena. Bassler in drugi (1992: 99) kot privzeto vrednost kriterija, glej četrti korak navedenega postopka, priporočajo 0,03 in navajajo, da lahko raziskovalci to vrednost prilagajajo svojim potrebam.

Nekoliko težaven se nam zdi tretji korak navedenega postopka, saj tudi po deljenju z arbitrarno določenim številom 3 transformirane vrednosti niso opredeljene na intervalu od –1 do +1.[57] Za vrednosti, ki se približujejo skrajnim vrednostim Pearsonovega ali pa Spearmanovega korelacijskega koeficienta, z vrednosti namreč limitirajo k neskončnosti, kot je to razvidno iz slike 7.5.

Omenjena težava se pokaže v primeru, ko imamo opravka s (skoraj) funkcionalnimi ekvivalenti konstruktov.

Menimo, da gre v primeru predstavljene metode za precej inovativen popravek Slade-Sheehanovega pristopa. Iz slike 7.5 pa je razvidno, da je rešitev, ki jo ponujajo Bassler, Krauthauser in Hoffman, kompromisna rešitev, ki bi zahtevala bolj poglobljeno nadaljnje utemeljevanje.

57 Do podobnih zaključkov je prišel tudi M. Heckmann (2014, 72).

Slika 7.5: Odnos med korelacijskim koeficientom in transformiranimi vrednostmi tega koeficienta

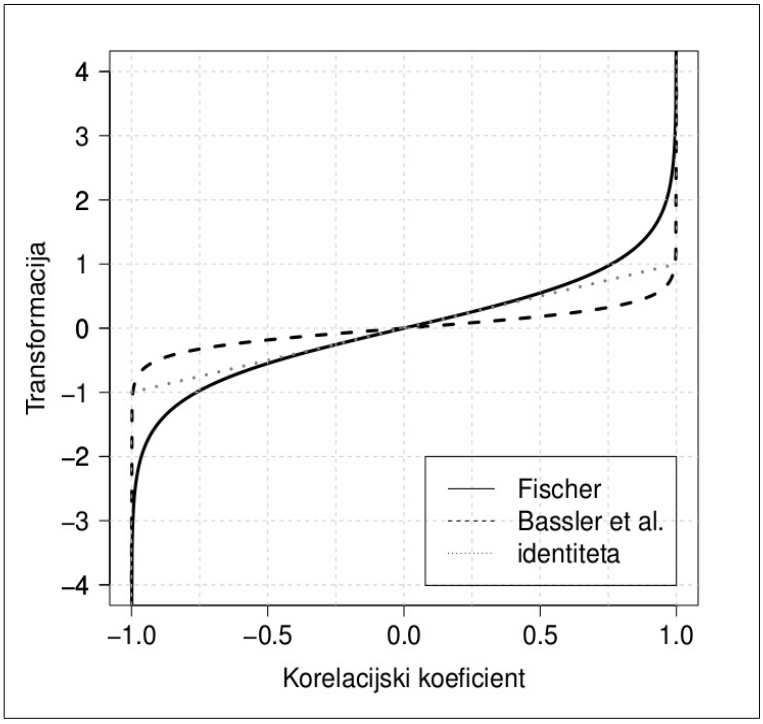

7.3 Chambersova metoda mreže usklajenosti za preučevanje neskladja med konstrukti

Chambersovo (1983) metodo mreže usklajenosti (ang. *coordinate grid*) bi želeli le na kratko opisati in preučiti, saj menimo, da le-ta predstavlja stranpot glede na naša prizadevanja in, kot bomo poizkusili prikazati, vsebuje nekatere metodološke pomanjkljivosti. Navedeni avtor je v svojem pristopu izhajal iz intervjuvančevih navedb podobnosti obravnavanih elementov. V svoji raziskavi je Chambers uporabil nabor vlog, kot so jaz, moja mama, moj oče, moj prijatelj, moj znanec. V okviru izvajanja raziskave s pomočjo omenjene metode je bila naloga intervjuvanega primerjati te vloge glede njihove splošne podobnosti. Intervjuvani je tako za vsak element, ki je nastopal v raziskavi, ocenil njegovo podobnost z vsakim drugim elementom in le-to izrazil z rangiranjem elementov. Primerjave parov je raziskovalec nato zapisal v vrstico kvadratne matrike.

Chambersovo metodo mreže usklajenosti lahko ilustriramo s podatki v tabeli 7.1, kjer elementi *{a, b, c, d, e}*, zapisani v čelu in glavi tabele, predstavljajo vloge: jaz, oče, mati, sestra, najboljši prijatelj. V vrsticah tabele je zapisan rang elementov, navedenih v glavi tabele, glede na podobnost elementu, navedenem v čelu tabele. Ker je vsak od elementov seveda najbolj podoben sam sebi, je diagonala matrike že vnaprej izpolnjena z oceno 1.

Tabela 7.1: Ilustrativni primer Chambersove mreže usklajenosti

	a	*b*	*c*	*d*	*e*
a	1	3	4	2	5
b	3	1	4	5	2
c	4	3	1	5	2
d	2	4	5	1	3
e	3	4	5	2	1

Izhodišče Chambersove analize predstavlja predpostavka, da se intervjuvančeva percepcija podobnosti med elementi, torej vlogami, odraža v podobnosti glede rangiranja elementov. Bolj podobni so si torej tisti elementi, pri katerih so elementi po podobnosti v ranžirno vrsto urejeni na podoben način.

Analiza takšne mreže podobnosti zato sestoji iz izračunavanja Spearmanove korelacije ranga med pari vrstic v tabeli. Tako izračunane korelacije med vrsticami tabele zapišemo v kvadratno matriko in jim določimo rang glede na njihovo velikost po vrsticah tabele. Končni rezultat predstavlja vsota absolutnih vrednosti razlik med izračunano tabelo in prvotno tabelo, v kateri so zapisani odgovori glede podobnosti med elementi. Kot navaja Chambers (ibid.), večja vrednost končnega rezultata kaže na večjo neskladnost v konstruiranju obravnavanih elementov.

Opisana Chambersova metoda je sicer zanimiva, vendar po našem mnenju skriva vrsto težav.

Prvo težavo Chambersove metode vidimo v zgolj navidezni enostavnosti izvajanja te metode. Oblikovanje splošne ocene podobnosti se lahko, po našem mnenju, izkaže za precej zapleteno nalogo. Težavnost postopka je še zlasti očitna v primeru, ko intervjuvani obravnavane objekte dojema večplastno. Denimo, da intervjuvani samega sebe dojema kot strogo, gostobesedno osebo, ki je prav tako marljiva, kot sta njegova oče in mama, oče je strog in bolj redkobeseden od mame, ki pa je bolj popustljiva od očeta, medtem ko je starejši brat manj marljiv in redkobeseden. Menimo, da je podajanje splošne ocene podobnosti v primerih, kjer je njegovo dojemanje obravnavanih elementov večplastno, lahko precej zapleteno opravilo, saj metoda zahteva ocenjevanje podobnosti iz precej različnih zornih kotov.

Kot posledico težavnosti podajanja natančnih ocen lahko zato pričakujemo odstopanja izmerjenih vrednosti od dejanskih, oziroma z drugimi besedami, pričakujemo lahko prisotnost precejšnjih merskih napak, pri čemer se sicer skladno intervjuvančevo konstruiranje v rezultatih, pridobljenih s pomočjo Chambersove metode, kaže kot neskladno konstruiranje.

Ker je opredelitev posameznih delov, na podlagi katerih intervjuvani podaja splošno oceno podobnosti, v celoti prepuščena le njemu samemu, raziskovalec pa v način, na katerega je intervjuvani oblikoval to splošno oceno, nima vpogleda, lahko nastopijo tudi druge težave. Naj ilustriramo le s primerom razpona primernosti konstruktov. Denimo, da intervjuvani iz že opisanega primera konstruira očeta in mamo v odnosu do njega samega kot osebe, ki si prizadevata dajati dober zgled s svojimi dejanji. Ko v skladu s takšnim konstruktom poizkuša opredeliti svojega mlajšega brata, ugotovi, da to ni mogoče, saj le-ta ne predstavlja osebe, po kateri bi se on sam zgledoval. Element leži izven razpona primernosti obravnavanega konstrukta. Intervjuvani je na ta način lahko postavljen pred nemogočo nalogo, kjer mora podobnost elementov ocenjevati glede na neprimerljive kriterije, ki jih predstavljajo različne razločevalne dimenzije.

Na to težavo v Chambersovem delu ne moremo najti odgovora, saj omenjenega vprašanja Chambers ne obravnava.

Naslednjo težavo, s katero se lahko po našem mnenju pogosto srečamo pri izvajanju Chambersove metode, bomo poimenovali kot težavo srednjega elementa.

V predstavitvi Chambersove metode mreže usklajenosti smo navedli, da intervjuvani matriko podobnosti oblikuje na podlagi ocen podobnosti nekega elementa z vsemi ostalimi obravnavanimi elementi.

Če za trenutek zanemarimo težave, povezane z oblikovanjem ocene splošne podobnosti, lahko ugotovimo, da je podajanje ocene podobnosti v primeru, ko izhodišče za ocenjevanje predstavlja element z nekimi skrajnimi vrednostmi glede na preostale elemente, za intervjuvanega enostavnejša naloga v primerjavi s tisto, s katero se sreča v primeru, ko izhodišče za oceno podobnosti predstavlja srednji element, torej element, pri katerem obstajajo elementi, ki so glede na neko obravnavano dimenzijo boljši, in elementi, ki so glede na to dimenzijo slabši od obravnavanega elementa.

Pojasnimo s primerom. Preučevani element *c* ima neko lastnost. Ta lastnost je denimo pri elementu *d* bolj izražena kot pri elementu *c*. Ista lastnost pa je pri elementu *a* bolj prikrita v primerjavi z elementom *c*. Je torej elementu *c* bolj podoben *a* ali *d* ? Vprašanje je težko, saj od intervjuvanega zahteva, da pretehta, ali je lastnost pri *a* bolj prikrita, kot je pri *d* izražena, v primerjavi z elementom *c.* To težavo na grafičen način, kjer so ocene podobnosti izražene kot razdalje *(d1, d2, …, d8),* predstavljata sliki 7.6a in 7.6b, kjer prva predstavlja situacijo, kjer je kot izhodišče za primerjavo izbran element, ki ima, glede na ostale elemente, skrajno vrednost neke lastnosti, v drugem primeru pa obstajajo elementi, izmed katerih so glede neke lastnosti nekateri boljši in drugi slabši od obravnavanega elementa.

Slika 7.6: Grafični prikaz težave srednjega elementa v Chambersovi metodi ugotavljanja skladnosti konstruiranja

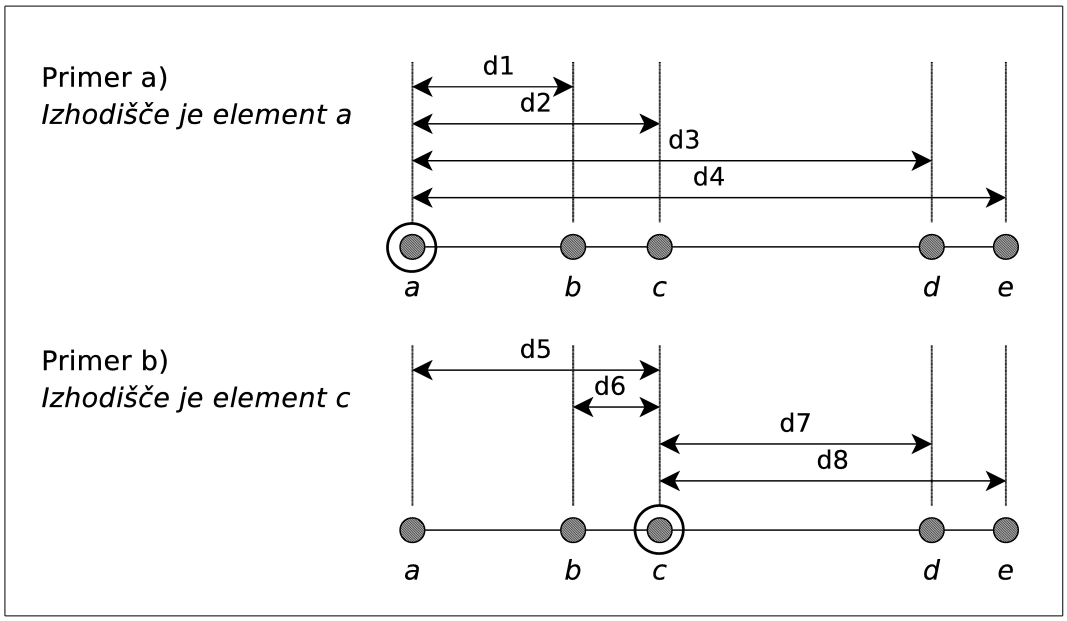

Ker mora intervjuvani pri izvajanju Chambersove metode za ugotavljanje skladnosti konstruiranja kot izhodišče izbrati vsakega od obravnavanih elementov, se pri tem nujno sreča z obema tipoma problema, tako s tistim, ki ga prikazuje primer *a*, kot tudi s tistim, ki ga prikazuje primer *b* na sliki 7.6.

Menimo, da se pri preučevanju s pomočjo te metode ne moremo izogniti precejšnjim merskim napakam. Na podlagi zapisanega dvomimo glede veljavnosti Chambersovega pristopa k preučevanju skladnosti v konstruiranju.

7.4 Henryjeva mreža logičnih povezav

Henryjeva (1991) mreža logičnih povezav (ang. *logical relations grid*), ki je namenjena odkrivanju (ne)skladnosti v respondentovem konstruiranju, izhaja iz ugotavljanja povezanosti parov konstruktov. To povezanost Henry ugotavlja z zastavljanja vprašanj tipa: »Če drži *A*, ali bi pričakovali *B*?« na primer »Ali imajo

starši, ki otroke pošiljajo v njihovo sobo, otroke, ki zrastejo v prevarante?«[58] (ibid. 291). Takšna vprašanja raziskovalec zastavlja za vse kombinacije različnih konstruktov.

Metoda predvideva, da raziskovalec za vsak par konstruktov intervjuvanemu zastavi dve vprašanji, ki se nanašata na povezanost *A* z *B* in *B* z *A*. Kot primer takšnega preverjanja povezanosti Henry (ibid. 291) navaja sledeče trditve: »Ali imajo starši, ki počnejo *X*, otroke, ki odrastejo v *Y*?« in »Ali imajo otroci, ki so odrasli v *Y*, starše, ki so počeli *X*?« Možni odgovori na takšna vprašanja so »Da«[59], »Ne« in »Mogoče da, mogoče ne.«

Povezave med konstrukti so lahko logične ali pa ne. Henry (ibid.) loči štiri vrste logičnih povezav, in sicer: a) enakovrednost (ang. *coextension*), kjer so vsi *A* hkrati tudi *B* in vsi *B* so hkrati tudi *A*, b) ločenost (ang. *exclusion*), kjer noben *A* ni *B* in noben *B* ni *A*, c) vključenost (ang. *inclusion*), kjer velja, da so vsi *A* hkrati tudi *B* in le nekateri *B* so tudi *A,* in d) presečišče (ang. *intersection*), kjer velja, da so nekateri *A* tudi *B* in nekateri *B* so tudi *A*. Vse ostale povezave med konstrukti, ki jih ne moremo opredeliti kot katerega od navedenih tipov, štejejo kot neskladje. Navedene povezave so bolj podrobno predstavljene v tabeli 7.2.

V Henryjevi metodi se nam zdi nekoliko vprašljivo vprašanje presečišča konstruktov. Vprašljivo se nam zdi že samo poimenovanje situacije, v kateri so, kot navaja Henry, nekateri *A* tudi *B* in nekateri *B* so tudi *A*. V okviru Kellyjeve teorije osebnih konstruktov se zamisel presečišča konstruktov nanaša na situacijo, v kateri na podlagi položaja elementa oziroma elementov na enem ali več konstruktih posameznik predvideva položaj elementa ali elementov na nekem konstruktu, ki je omenjenim konstruktom hierarhično nadrejen. S tem

---

58 Ang. *"Do parents who send a child to its room have children who grow up deceitful?"*

59 Za primere, kjer intervjuvani ne želijo podajati odgovorov v smislu "vedno" oziroma "nikoli", Henry predvideva tudi odgovore "zelo verjetno da" (ang. *very likely*) in "zelo verjetno ne" (ang. *very unlikely*).

vprašanjem se bomo podrobneje ukvarjali v okviru obravnave metode skladnega veriženja. Henryjeva metoda mreže logičnih povezav sodi v družino metod, ki imajo svojo teoretsko osnovo prav v omenjeni Kellyjevi teoriji. Ker se Henryjeva opredelitev zamisli presečišča konstruktov ne ujema z zamislijo presečišča, kot je opredeljena v teoretski osnovi te metode, menimo, da takšno poimenovanje vnaša nepotrebno zmedo.

Tabela 7.2: Primeri povezav med konstrukti v Henryjevi metodi odkrivanja neskladnosti med konstrukti

Vir: Henry (1991, 291-292)

	Konstrukti			
	A	B	C	D
A		1	0	0
B	1		-1	-1
C	1	1		0
D	0	-1	-1	

Legenda: 1-da, 0-mogoče da, mogoče ne, -1-ne

	Konstrukti			
	A	B	C	D
A				
B	ENAK			
C	VKLJ	NESK		
D	PRES	LOČE	NESK	

Legenda: ENAK-enakovrednost, LOČE-ločenost, VKLJ-vključenost, PRES-presečišče, NESK-neskladje

Tudi mimo tega menimo, da vzajemne navedbe, kjer posameznik iz *A* sklepa na *B* in iz *B* sklepa na *A,* s podajanjem odgovora »mogoče da, mogoče ne« ne moremo tolmačiti v smislu, da so nekateri *A* tudi *B* in nekateri *B* so tudi *A*, temveč prej, da so (nekateri) *A* morda tudi *B,* in obratno, da so (nekateri) *B* modra tudi *A*. Menimo, da takšna situacija prej opisuje intervjuvančevo negotovost glede povezave med *A* in *B* kot pa presečišče pripadnikov *A* in *B*.

7.5 Trikotniška neenakost med elementom in dvema konstruktoma

Pristopi k preučevanju neskladja, ki smo jih obravnavali v tem poglavju, so se nanašali na preučevanje neskladja med konstrukti, ki predstavljajo del posameznikovega sistema konstruktov. Bell (2004) pa predstavi način

ugotavljanja skladnosti med elementom, ki je hkrati z drugimi elementi opredeljen na dveh konstruktih, in dvema konstruktoma, ki sta opredeljena z ocenami istih elementov na teh konstruktih. Ugotavljanje neskladnosti v Bellovi zamisli bomo predstavili kar s primerom, ki ga uporabi omenjeni avtor.

Bell (2004, 54) obravnava elemente *{a, b, c, d, e, f, g, x}*, ki so ocenjeni na treh konstruktih: *topel – hladen, prijazen – krut* in *strog – nežen.*[60] Za opredeljevanje elementov na konstruktih Bell uporablja sedemstopenjsko ordinalno mersko lestvico, kjer skrajne vrednosti ustrezajo navedenim polom konstruktov, kot to prikazuje tabela 7.3. Tabela 7.4 pa prikazuje evklidske razdalje med obravnavanimi konstrukti.

Tabela 7.3: Ocene elementov (a, b, ..., x) na treh obravnavanih konstruktih
Vir: Bell (2004, 54).

	a	*b*	*c*	*d*	*e*	*f*	*g*	*x*	
topel	3	4	4	7	6	7	4	1	hladen
prijazen	3	5	4	7	7	6	2	6	krut
strog	5	3	1	1	1	2	7	1	nežen
7	ocene								1

Tabela 7.4: Evklidske razdalje med konstrukti, prikazanimi v tabeli
Vir: Bell (2004, 54).

prijazen – krut	5.7	
strog – nežen	10.4	12.4
	topel – hladen	prijazen – krut

Bell (ibid.) sklepa, da mora pod predpostavko skladnosti veljati trikotniška neenakost med ocenama elementa na dveh konstruktih in evklidsko razdaljo med obema konstruktoma. Daljša razdalja tako ne sme presegati vsote dveh

60 Ang. *warm – cold, kind – cruel, harsh – gentle*.

manjših razdalj. Bell v povezavi s podatki v navedenih tabelah tako zapiše sledeče:

> *Vsota razdalj od x do topel – hladen in prijazen – krut je 1+6=7, vendar razdalja med topel – hladen in prijazen – krut znaša le 5,7. Trikotniška neenakost ni zadovoljena, zato obstaja nasprotovanje. Prav tako vsota razdalj od x do topel – hladen in strog – nežen znaša 1+1=2, vendar razdalja med topel – hladen in strog – nežen znaša le 10,4. Tudi v tem primeru trikotniška neenakost ni zadovoljena, zato obstaja nasprotovanje (Bell 2004, 54).*

Če sledimo Bellovemu sklepanju glede navedene trikotniške neenakosti, moramo opomniti na nekaj nedoslednosti. Prva takšna nedoslednost se pojavi v ugotavljanju neskladja med elementom *x* in konstruktoma *topel – hladen* in *prijazen – krut*. Opravka imamo z vrednostmi 1, 6 in 5.7. Bell (gl. citat) se v izračunu moti. Ker načelo trikotniške neenakosti pravi, da mora biti vsota krajših stranic večja od vrednosti daljše, se pravilen izračun glasi 1+5,7=6,7. Ker je ta vsota večja od dolžine najdaljše stranice trikotnika, je torej večja od 6, trikotniška neenakost drži, zato v prvem primeru ne moremo ugotoviti neskladja.

Podobno velja za drugi primer, kjer lahko iz tabele razberemo, da prednostni in nasprotni pol konstrukta *strog – nežen* nista usklajena z ostalima dvema konstruktoma. Po spremembi polov moramo preračunati podane ocene na tem konstruktu, zato elementu *x* na tem konstruktu pripada vrednost 7 in ne 1. Ko ponovno izračunamo evklidsko razdaljo med konstruktoma iz drugega Bellovega primera in nato preverimo vrednosti glede na načelo trikotniške neenakosti, lahko ugotovimo, da tudi v tem primeru ne moremo ugotoviti neskladja, kot ga navaja Bell.

Ker sta navedena primera tudi edina primera, s katerima Bell podkrepi svoj pristop k ugotavljanju neskladja, lahko ugotovimo, da v Bellovem delu ni niti

enega veljavnega primera trikotniške neenakosti med elementom in dvema konstruktoma.

Mimo tega pa je smiselno zastaviti vprašanje, ali sploh lahko primerjamo ocene elementa na dveh konstruktih in evklidsko razdaljo med dvema konstruktoma. Po našem mnenju takšna primerjava ni smiselna.

Dalje, evklidska razdalja je mera, ki ima aditivne lastnosti. Z dodajanjem novih elementov se vrednost te razdalje lahko le povečuje. Z dodajanjem novih elementov je tako čedalje težje zadovoljiti kriterij, kjer mora biti vsota manjših števil večja od največjega od treh števil. Ker ima ocena na merski lestvici svojo določeno maksimalno vrednost, je pri nekem številu elementov, ki jih dodamo v obravnavo, pod predpostavko, da konstrukta nista funkcionalno enakovredna, navedeni kriterij matematično nemogoče zadovoljiti.[61]

61 Avtorja obravnavane metode smo spomladi leta 2013 obvestili glede ugotovljenih nepravilnosti in glede našega nestrinjanja z opisanim analitičnim postopkom.

8 Skladno veriženje

Skladno veriženje[62] je utemeljeno v Hinklovi (1965) metodi veriženja. Bistveno nadgradnjo od slednje metode pa predstavlja: zamisel pomembnosti v predvidevanju v omrežju osebnih konstruktov, ocenjevanje obravnavanih elementov na merskih lestvicah, ki ustrezajo polom ugotovljenih konstruktov, ki so povezani v omrežje, in mere skladnosti v konstruiranju ter izračunavanje skladnosti v predvidevanju na podlagi podatkov, zbranih v intervjuju (gl. Korenini 2014).

V tem poglavju bomo najprej poiskali teoretske temelje za naše dopolnitve metode veriženja, jih razmejili od sorodnih konceptov na tem področju in te dopolnitve zapisali.

8.1 Teoretska zamisel predvidevanja v Kellyjevi teoriji

Teoretska zamisel vloge posameznikovega predvidevanja ima na področju psihologije osebnih konstruktov precej ključen pomen, kar lahko razberemo že iz tega, da le-to obravnava tudi temeljni postulat Kellyjeve (1955) teorije osebnih konstruktov, ki smo mu v okviru te disertacije že posvetili kar nekaj pozornosti.

Glede na obravnavano temeljno teoretsko osnovo je posameznikovo predvidevanje v prvi vrsti proces, povezan z abstrakcijo. Kelly (ibid.) meni, da ljudje, oziroma bolje – človek, izlušči bistvo različnih dogodkov, sem seveda štejejo tudi posameznikova neposredna in posredna izkustva, zamisli ipd., preko interpretacije ponovitev teh dogodkov, kar zapiše tudi v dostavku o konstruiranju (gl. Kelly 1955, 50). Lahko rečemo, kot nekoliko poetično

62 Našo metodo skladnega veriženja smo predstavili tudi avtorju izvorne metode veriženja, dr. Dennisu Hinklu, ki je to metodo z navdušenjem sprejel in postal eden prvih uporabnikov našega računalniškega programa CLAD. Skladno veriženje smo predstavili tudi nekaterim drugim predstavnikom skupnosti PCP, ki so prav tako pozdravili razvoj nove inačice metode veriženja.

pojasnjuje Kelly (ibid. 84), da ljudje gledamo tok okoliščin, ki plava mimo nas, in poizkušamo prepoznati nekaj, kar se v tem toku ponavlja, in ko najdemo takšen vzorec, smo dobili tudi podlago za pregledovanje in vrednotenje koščkov resničnosti. Če takšnih vzorcev nismo sposobni odkriti, smo obsojeni na plavanje v neskončnem toku okoliščin, kjer ni ne pričetka in ne konca ničesar. Prvi korak v procesu predvidevanja je torej, da imamo trdno osnovo na podlagi katere sploh lahko predvidevamo (ibid.). Osnovo za predvidevanje (v Kellyjevi zamisli) tako predstavlja razločevanje. Razločevalne dimenzije, vsako razločevanje namreč nujno obsega dve zamisli, pa so v tej teoriji le drugo poimenovanje za osebne konstrukte.

8.2 Zamisel ugotavljanja vzročno-posledičnih povezav v Hinklovi metodi Impgrid

S Hinklovo metodo Impgrid smo se v tej disertaciji že seznanili. Gre za eno od treh raziskovalnih metod, ki jih je razvil navedeni avtor. Hinkle je razvil metodo veriženja z namenom, da bi ugotavljal osebne konstrukte intervjuvanega, ki so v njegovem sistemu konstruktov nadrejeni izhodiščnim konstruktom, torej konstruktom, ki jih ugotovimo na podlagi intervjuvančeve obravnave podobnosti in različnosti obravnavanih elementov. Na drugi strani pa je Hinkle (1965) razvil metodo Impgrid, s pomočjo katere je želel ugotavljati odnose nadrejenosti in podrejenosti že ugotovljenih osebnih konstruktov. Metoda Impgrid obravnava le en sam element, ki ga predstavlja intervjuvani sam. Temeljna zamisel te metode vključuje množico ugotovljenih konstruktov, na katerih je raziskovalec ugotovil položaj obravnavanega elementa, ki je v tem primeru intervjuvana oseba. Povezave med ugotovljenimi konstrukti na tej točki izvajanja metode Impgrid niso znane. To točko izvajanja intervjuja poenostavljeno prikazuje slika 8.1a, kjer množico ugotovljenih konstruktov predstavljata konstrukta *A* in *B* s prednostnima poloma *A+, B+* ter nasprotnima poloma *A-* in *B-*. Umeščenost obravnavanega elementa, ki ga predstavlja intervjuvani, je na tej sliki označena kot »jaz«. V nadaljevanju izvajanja metode Impgrid je intervjuvani postavljen v situacijo zamišljene spremembe položaja elementa na nekem konstruktu. Če je torej intervjuvani na nekem konstruktu sebe, kot obravnavani element, umestil v

določen[63] pol konstrukta, denimo *A+*, je v zamišljeni situaciji ta element umeščen v nasprotni pol tega konstrukta. Intervjuvani nato navaja, na katerih preostalih konstruktih v množici bi se položaj obravnavanega elementa spremenil kot posledica zamišljene spremembe položaja elementa na danem konstruktu. Če se položaj elementa kot posledica zamišljene spremembe spremeni tudi na nekem drugem ugotovljenem konstruktu, denimo konstruktu *B*, raziskovalec ugotovi, da sta v intervjuvančevem sistemu konstruktov slednja povezana na način vzroka in posledice, kot to prikazuje slika 8.1b.

Slika 8.1: Grafična ponazoritev ugotavljanja povezanosti med dvema konstruktoma na način vzroka in posledice v Hinklovi metodi Impgrid

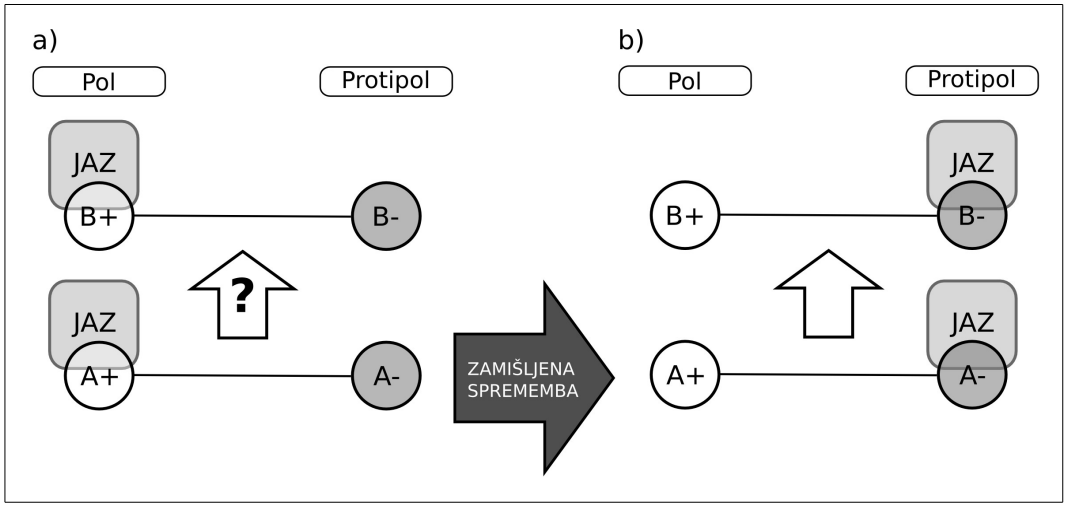

Če intervjuvani ne navede spremembe položaja elementa na ciljnem konstruktu kot posledice spremembe položaja obravnavanega elementa na izhodiščnem konstruktu, raziskovalec ugotovi, da obravnavana konstrukta nista povezana na način vzroka in posledice.

Če na metodo Impgrid pogledamo z nekoliko bolj splošnega gledišča, lahko ugotovimo, da Hinkle na podlagi znanega položaja elementov in hkratne

63 V metodi Impgrid raziskovalca zanima le intervjuvančeva umestitev obravnavanega elementa v nek pol konstrukta, ne pa tudi vrednotenje tega pola kot prednostnega, torej zaželenega pola, oziroma njegovega protipola.

spremembe tega položaja v zamišljeni situaciji sklepa na povezanost dveh konstruktov.

V povezavi s temeljno zamislijo v metodi Impgrid bi lahko sklepali tudi nekoliko drugače. Na podlagi znane navedbe o povezanosti dveh osebnih konstruktov bi lahko sklepali na umeščenost nekega elementa v pol oziroma protipol izhodiščnega in ciljnega konstrukta. Oziroma nekoliko drugače, za par konstruktov bi lahko iz znanega položaja elementa na izhodiščnem konstruktu in podatka o povezanosti izhodiščnega in ciljnega konstrukta ustvarili pričakovanja glede položaja istega elementa na ciljnem konstruktu. V primeru, ko omenjeno pričakovanje ne bi bilo izpolnjeno, bi lahko govorili o neskladju. Za ustvarjanje takšnega pričakovanja bi seveda morali od intervjuvanega pridobiti tudi podatek o tem, kateri izmed polov vsakega obravnavanega konstrukta v njegovi zamisli predstavlja prednostni in kateri nasprotni pol vsakega od obeh obravnavanih konstruktov. Če bi v nekem primeru ugotovili, da pričakovanja glede umeščenosti elementa v prednostni oziroma njemu nasprotni pol nadrejenega konstrukta ne ustrezajo intervjuvančevim navedbam, bi lahko govorili o neskladju. Našo ugotovitev lahko ilustriramo s situacijo, kot jo prikazuje slika 8.2.

Slika 8.2: Grafični prikaz zamisli neskladja v primeru dvojice konstruktov, povezane na način vzrok in posledica

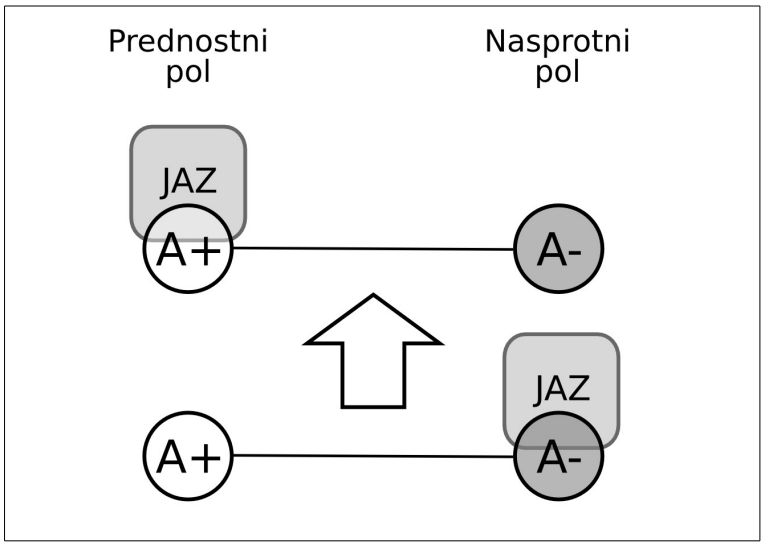

Razlogi za ugotovljeno neskladje so seveda lahko različni. Zaenkrat naj navedemo le nekaj takšnih razlogov. Intervjuvani je, na primer, napačno navedel položaj obravnavanega elementa na enem od obeh konstruktov. Intervjuvančeva navedba o povezanosti obeh konstruktov je lahko napačna. Vzrok za neskladje je seveda lahko tudi na strani raziskovalca, ki je napačno razumel ali pa zabeležil intervjuvančevo navedbo. Poleg navedenih lahko seveda obstajajo tudi drugi razlogi za neskladje, ki pa jih bomo obravnavali nekoliko kasneje.

8.3 Kellyjeva zamisel presečišča konstruktov

Hinkle (ibid.) v povezavi z metodo veriženja sicer govori tudi o konvergenci verig v omrežju, vendar njegove obravnave ne bi mogli označiti kot zadovoljivo poglobljeno. Relacija v omrežju konstruktov, kakršnega ugotavljamo v metodi veriženja, je opredeljena kot predvidevanje. Za pojasnitev tega procesa se bomo obrnili k izhodiščni, Kellyjevi (1955) teoriji.

Kelly navaja (ibid. 123), da je predvidevanje lahko precej preprost »če-potem« (ang. *if-then*) proces. To pojasnjuje s sledečim primerom. Otrok lahko na primer predvideva, da si bo v primeru, če bo poškodoval mamino ogrlico, prislužil kazen. Gre torej za preprost proces: »*če* poškodujem mamino ogrlico, *potem* me čaka kazen«. Seveda pa ni nujno, da gre v vseh takšnih primerih za preprost »če-potem« proces. Da bi otrok predvideval kazen, lahko konstruira precej širok nabor dogodkov: mamino razpoloženje, vrednost ogrlice, kot jo dojema njegova mama, njegovo lastno vlogo v poškodovanju ogrlice, okoliščine poškodovanja … Otrokovo predvidevanje, če ostanemo pri omenjenem primeru, je torej usmerjeno h konstruktu *mama me kaznuje – mama me ne kaznuje*. Posamezni dogodki, oziroma v jeziku Kellyjeve teorije, opredelitev dogodkov na konstruktih, ki jih posameznik za določeno situacijo dojema kot pomembne, lahko vodijo k predvidevanju dogodka, ki ga lahko umestimo na enega od polov konstruktov, denimo na pol *mama me kaznuje*, drugi dogodki, denimo olajševalne okoliščine oziroma njihova opredelitev, na katerem od pomembnih konstruktov, ki služijo za napovedovanje, pa navajajo k predvidevanju dogodka,

ki ga glede na konstrukt, h kateremu je predvidevanje usmerjeno, bolje opisuje njegov protipol, torej *mama me ne kaznuje*.

Omenimo naj tudi, da ima lahko proces predvidevanja ne le lastnost »če-potem,« temveč ima lahko lastnost »če-potem-toda-ne« (ang. *if-then-but-not*). Za neko dejanje lahko na primer otrok iz navedenega primera pričakuje odsotnost nagrade, povrhu tega pa tudi kazen.

Zapisano lahko prevedemo v jezik Hinklove (1965) teorije in metode veriženja. V predvidevanju nekega dogodka uporabljamo vrsto razločevalnih dimenzij, torej osebnih konstruktov, ti lahko pripadajo različnim podsistemom konstruktov. Na podlagi teh konstruktov pa seveda lahko predvidevamo različne dogodke. Z navedeno zamislijo že nekoliko prehitevamo razvoj v naši razpravi.

Da bi lahko prešli k bistvu ukvarjanja s Kellyjevo zamislijo predvidevanja in prišli do zaključkov, ki so za namen disertacije bistveni, se bomo ustavili pri Kellyjevem primeru najstnice in neporočene ženske (ibid. 121), ki ga je le-ta zapisal v okviru svoje razprave o naravi osebnih konstruktov.

Z našega vidika je pomembna predvsem Kellyjeva zamisel presečišča (ang. *intersection*) konstruktov v smislu predvidevanja obravnavanih elementov na konstruktih, h katerim je predvidevanje usmerjeno.

Kelly torej navaja (ibid.) primer najstnice, ki predvideva morebitno poroko. Ženina še ni izbrala in tako na eni strani obstaja nekaj moških in na drugi strani sistem konstruktov, ki jih omenjena najstnica uporablja za predvidevanje, ali bi bil potencialni ženin dober ali slab mož. Predvideni ženin, ki naj bi bil *dober mož* (in ne *slab mož*) torej obstaja kot zamisel, kot presečišče določenega števila razločevalnih dimenzij, torej konstruktov, in v času dekletovega predvidevanja le-tega zanjo še ne obstaja na način, ki bi bil drugačen od abstraktne zamisli. Ko pride takšen moški, ki ustreza omenjenemu presečišču, se dekle z njim poroči.

Da bi bralcu bolj nazorno predstavili primer, ga bomo ilustrirali z omejenim naborom osebnih konstruktov in ga, v skladu z našimi ugotovitvami iz prejšnjega podpoglavja, zapisali kot omrežje konstruktov. Za bolj nazorno predstavitev bomo v omrežju predstavili konstrukte na način, kjer bomo zapisali tako pole kot tudi protipole konstruktov. Opravka imamo torej s konstrukti *A, B* in *C*, ki se denimo nanašajo na lepoto, pamet in bogastvo in predstavljajo podlago za predvidevanje konstrukta *D* s sledečim polom in protipolom: *je dober mož – je slab mož*. Dekle torej določene elemente, ki jih v tem primeru predstavljajo moški, vrednoti glede konstruktov *A, B in C* in v skladu s tem predvideva njihov položaj v okviru konstrukta *D*, kot to prikazuje slika 8.3, kjer so prednostni poli konstruktov označeni z oznako +, njim nasprotni poli pa z oznako –. Tako na primer konstrukt *A je postaven – ni postaven* na sliki predstavljata prednostni pol *A+ je postaven* in njemu nasprotni pol *A– ni postaven*.

Slika 8.3: Grafična predstavitev Kellyjevega primera dekletovega predvidevanja tega, ali bi bil določen posameznik dober mož ali ne

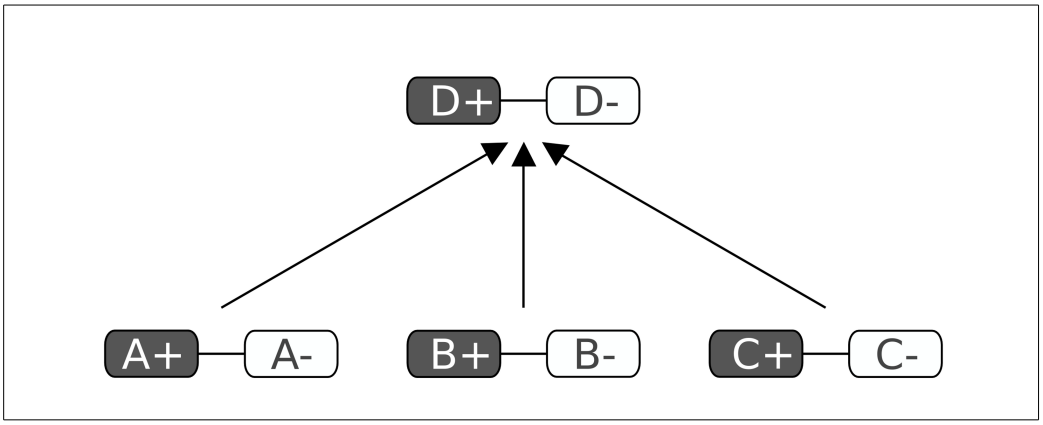

Dekle iz našega oziroma Kellyjevega primera lahko določenega morebitnega ženina vrednoti glede konstruktov *A, B* in *C* in ga opiše s sledečimi poli omenjenih konstruktov: *A+, B+* in *C+* ter na podlagi takšne opredelitve predvideva, da bi bil ta morebitni ženin lahko dober mož, kar izrazi z opredelitvijo le-tega na konstruktu *D*, kot razvrstitev elementa v pol *D+* tega

konstrukta. Če dekle nekega ženina konstruira kot *dobrega moža,* se z njim poroči.[64]

Kelly v okviru podajanja omenjenega primera predvidi tudi možnost drugačnega izida obravnavanega procesa. Če najstnica iz opisanega primera ženina, ki bi ustrezal njenim zahtevam, ne najde, se ne poroči.

Kelly s to ugotovitvijo sicer zaključi s svojim primerom dekleta, ki čaka na primernega ženina, vendar bomo njegov primer izkoristili za nadaljnjo razmišljanje, ki nas bo vodilo k izhodiščem metode skladnega veriženja.

Preden nadaljujemo, pa se moramo ustaviti še ob naši zamisli pomembnosti podrejenega oziroma podrejenih konstruktov za predvidevanje nekega nadrejenega konstrukta.

8.4 Pomembnost konstruktov kot relacijski koncept

Menimo, da je preučevanje pomembnosti konstruktov v okviru metode veriženja zapostavljeno. V Hinklovi tradiciji metode veriženja lahko zasledimo le peščico tovrstnih omemb in eno samo vidnejšo objavo, ki opisuje empirično raziskavo, v kateri so avtorji med drugim merili tudi percepcijo pomembnosti ugotovljenih konstruktov. V Reynolds-Gutmanovi tradiciji te metode pa, razen splošnih navedb, da so za posameznike osebno pomembnejše zamisli, ki jih lahko opredelimo kot osebne vrednote, podrobnejšega ukvarjanja s pomembnostjo zamisli, ki jih izrazijo intervjuvani, ne moremo zaslediti.

Za razumevanje zamisli pomembnosti konstruktov v dosedanjih obravnavah, povezanih s Hinklovo tradicijo metode veriženja, je potrebno najprej razumeti

---

64 Tudi to je pravzaprav konstrukt, ki bi ga lahko zapisali kot se poroči – se ne poroči. *Ta konstrukt se uvršča v Kellyjevo kategorijo opredmetenih konstruktov (ang. concretized constructs) in je nadrejen konstruktu D v našem zapisu primera.*

Kellyjevo obravnavo bistvenih (ang. *core constructs*) in obrobnih (ang. *peripheral constructs*) konstruktov. V Kellyjevi zamisli so bistveni konstrukti tisti, ki obvladujejo posameznikove ohranitvene procese (ang. *maintainance processes*), torej tisti, ki so povezani z njegovo identiteto in obstojem[65] (ang. *existence*) (1955, 482). Bistveni konstrukti so nadrejeni konstrukti in so pomembni za posameznika kot osebnost. Spremembe glede teh konstruktov so za posameznika lahko zelo težavne, na drugi strani pa spremembe glede obrobnih konstruktov za posameznika večinoma nimajo posledic za njega kot osebnost (ibid.).

Kelly je opozoril, da lahko včasih prehitro sklepamo glede obrobne vloge nekaterih konstruktov, in kot primer navedel vprašanje trajanja stvarjenja zemlje. Za nekatere ima lahko ta konstrukt zelo obrobno vlogo, v religoiznem kontekstu pa ima ta konstrukt lahko tudi zelo bistveno vlogo (ibid. 482).

Raziskovalna praksa je tovrstno obravnavo prevedla v preverjanje pomembnosti konstruktov z neposrednim spraševanjem intervjuvanih po oceni pomembnosti le-teh na merski lestvici. Takšno ocenjevanje pomembnosti na primer predvideva tudi inačica Kellyjeve metode Reptest, ki je namenjena podpori odločanju (ang. *decision making grid*) (gl. Fransella et al. 2004, 162-163).

Hinkle (1965) je v svojem delu vprašanje pomembnosti konstruktov obravnaval le bežno, njegova obravnava pa temelji v navedeni Kellyjevi zamisli bistvenih in obrobnih konstruktov. Hinkle zavzema stališče, da nimajo vsi konstrukti enakega pomena[66] za posameznika. Pomembnejši so seveda tisti konstrukti, ki

---

65 Kelly ima seveda v mislih posameznikov psihični obstoj.

66 Hinkle v tem smislu ne uporablja angleške besede *importance* ali katere od njenih bližnjih sopomenk, temveč uporablja angleško besedo *meaningful*, ki pa jo moramo razlagati v okviru Kellyjeve (1955) teorije osebnosti, predvsem v povezavi z zamislijo bistvenih in obrobnih konstruktov. V skladu s tem navedeno Hinklovo zamisel obravnavamo v okviru pomembnosti konstruktov.

so umeščeni višje glede na hierarhijo omrežja. Prav umeščenost konstruktov v hierarhiji omrežja je predstavljala temelj Hinklovega predloga. Predlagal je namreč, da bi lahko kot mero pomembnosti upoštevali število vseh podrejenih konstruktov, ki jih ima nek obravnavani konstrukt. Hinkle (ibid. 17) je tako predlagal oblikovanje indeksa na podlagi razmerja števila vseh podrejenih in vsote števila podrejenih in nadrejenih konstruktov nekega konstrukta. Hinklu se je v tem pogledu zdela zanimiva predvsem možnost obravnave nekega konstrukta v različnih raziskovalnih situacijah. Vendar pa Hinkle, na žalost, svoje zamisli ni obravnaval bolj podrobno, niti je ni vključil v svojo empirično preučevanje. Tudi v delih kasnejših avtorjev navedena Hinklova zamisel ni zaživela.

Najvidnejše delo, v katerem lahko zasledimo uporabo merskih lestvic za empirično preverjanje subjektivne percepcije pomembnosti konstruktov, je delo Neimeyerja, Andersona in Stocktona (2001). Gre za prispevek, v katerem avtorji dokazujejo, da so v hierarhiji ugotovljenih konstruktov za intervjuvane bolj pomembni hierarhično višje umeščeni konstrukti. Navedeni avtorji pri tem subjektivno oceno pomembnosti merijo z neposrednim vprašanjem glede ocene pomembnosti na lestvici.

Če na vprašanje pomembnosti konstruktov pogledamo z vidika omrežja konstruktov, lahko ugotovimo, da je v dosedanjih obravnavah to omejeno na preučevanje pomembnosti konstruktov, kjer je pomembnost razumljena kot lastnost točk omrežja.[67] To bomo označili kot atributivni pristop k vprašanju pomembnosti konstruktov.

---

67 Takšen pristop k merjenju pomembnosti konstruktov je po našem mnenju lahko tudi vprašljiv v primeru, ko preučevana tema intervjuja ni zadovoljivo ozko opredeljena, saj je nek konstrukt lahko pomemben v okviru neke podteme intervjuja in manj pomemben v okviru neke druge podteme istega intervjuja. S spraševanjem po tem, kako pomemben je nek konstrukt v okviru obravnavane teme, zato lahko precej hitro zaidemo v težavo, ki je na področju anketnega raziskovanja poznana kot težava dvosmernih vprašanj (ang. *double-barreled questions*).

V okviru metode skladnega veriženja k vprašanju pomembnosti konstruktov pristopamo na drugačen način. Zanima nas pomembnost konstrukta v okviru njemu neposredno nadrejenega konstrukta oziroma neposredno nadrejenih konstruktov v primeru, ko v omrežju obstaja več kot le en sam takšen konstrukt. Na ta način dopuščamo, da je nek konstrukt za posameznika različno pomemben v različnih kontekstih, ki jih predstavljajo konstrukti, ki so obravnavanemu neposredno nadrejeni. Takšen, ožje opredeljeni, kontekst pa je seveda omejen s temo, ki jo obravnava nek intervju. Ker je pomembnost nekega konstrukta razumljena v povezavi z nekim neposredno nadrejenim konstruktom v omrežju, podatki, ki jih pridobimo na ta način, niso atributivni, temveč relacijski. V skladu s tem bomo pristop, ki ga predlagamo, označili kot relacijski pristop k ugotavljanju pomembnosti konstruktov. Ugotovljeni podatek ni več lastnost nekega konstrukta, temveč vrednost na povezavi z nekim drugim konstruktom.

K vprašanju pristopa k preučevanju pomembnosti konstruktov se bomo vrnili v okviru poglavja, v katerem se ukvarjamo s težavami metode veriženja.

8.5 Zamisel skladnosti v predvidevanju neposredno nadrejenih konstruktov

V enem od prejšnjih podpoglavij smo obravnavali Kellyjev primer dekleta, ki čaka na primernega ženina, s katerim je Kelly želel prikazati zamisel presečišča konstruktov. Z našega gledišča je bistvo tega primera, da posameznik na podlagi določene množice konstruktov predvideva drug konstrukt, ki je temu neposredno nadrejen glede na hierarhijo omrežja. Bolj natančno, to, kar posameznik predvideva, je pravzaprav položaj elementov na obravnavanih konstruktih. Pri tem moramo upoštevati, da je število konstruktov, ki služijo za predvidevanje, končno in omejeno na nekaj razločevalnih dimenzij za vsak posamezen primer predvidevanja (gl. Kelly 1955, 121).

Kellyjev primer smo izrazili s konstrukti *A, B, C* in *D* in ga predstavili na sliki 8.3. Primer lahko nekoliko poglobimo in na ta način prikažemo našo zamisel skladnosti v predvidevanju neposredno nadrejenih konstruktov.

Na tej točki naj navedemo, da lahko v skladu z zaključki, ki smo jih navedli v obravnavi Hinklove metode Impgrid, ugotovimo, da je dekletovo predvidevanje, kot ga prikazuje slika 8.4a, skladno, saj na podlagi opredelitve nekega elementa, torej potencialnega ženina, kot *A+, B+* in *C+* pričakujemo dekletovo opredelitev tega elementa na konstruktu *D* kot *D+*. Če bi dekle kljub opredelitvi nekega potencialnega ženina kot *A+, B+* in *C+* na konstruktu *D* opredelila kot *D–,* njenega predvidevanja ne bi mogli opredeliti kot skladnega. Takšno neskladje v predvidevanju prikazuje slika 8.4b. Menimo, da bi razloge za takšno neskladje lahko iskali bodisi v tem, da dekle dejansko ni skladno v svojem predvidevanju, ali pa da dekle ni navedlo vseh kriterijev oziroma konstruktov, ki jih uporablja za opredelitev potencialnega ženina kot *dobrega* ali *slabega moža*. Seveda lahko med možne razloge za ugotovljeno neskladje prištejemo že navedene, torej tiste, ki se nanašajo na zmote v navedbah, razumevanju ali beleženju teh navedb.

Slika 8.4: Primer a) skladnosti in b) neskladnosti v predvidevanju

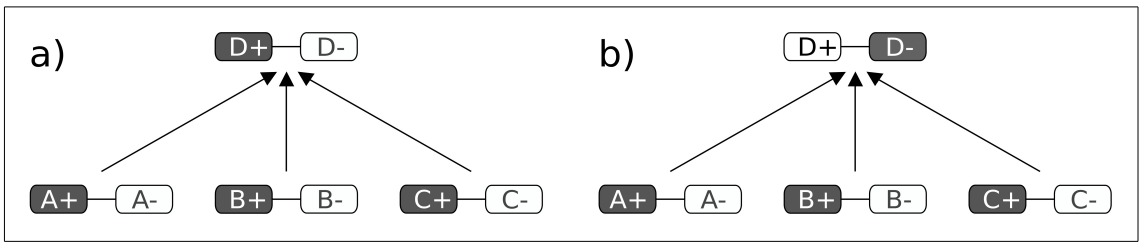

Situacijo neskladja v predvidevanju, kakršno prikazuje slika 8.4b, kjer je obravnavani element na konstruktih *A, B* in *C* umeščen v prednostne pole teh konstruktov, hkrati pa je umeščen v nasprotni pol nadrejenega konstrukta, bi lahko na primer pojasnila prisotnost dodatnega konstrukta, ki ga intervjuvana oseba ni navedla oziroma ga raziskovalec ni uspel ugotoviti, razumeti ali zabeležiti.

Denimo, da bi ugotovili, da dekle iz opisanega primera za predvidevanje *D* uporablja tudi do tedaj neugotovljeni konstrukt *E* s polom in njemu nasprotnim polom *ima rad otroke – ne mara otrok.* Če bi dekle, v obravnavanem primeru neskladnega predvidevanja primernosti morebitnega ženina, tega umestilo v nasprotni pol konstrukta *E,* torej v *E– ,* in če bi bil ta konstrukt za njeno predvidevanje bistveno pomembnejši od konstruktov *A, B* in *C*, bi njeno predvidevanje lahko označili kot skladno. Slednjo situacijo grafično ponazarja slika 8.5.

Na tem mestu se pokaže tudi pomanjkljivost Kellyjevega (1955) priporočila[68] glede uporabe binarnih lestvic za ocenjevanje elementov na konstruktih. V obravnavanem primeru binarne merske lestvice namreč niso dovolj natančen merski inštrument, s katerim bi lahko ocenjevali preučevane elemente in predvidevali njihovo oceno na hierarhično nadrejenih konstruktih. V skladnem veriženju bomo zato uporabljali ordinalne merske lestvice z več vrednostmi.

Slika 8.5: Primer skladnega predvidevanja ob prisotnosti pomembnejšega konstrukta E

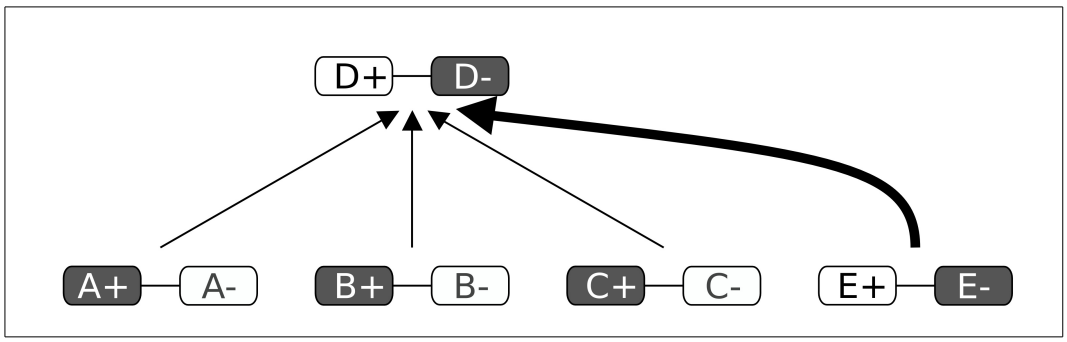

68 Gl. tudi Korenini 2006, 49.

8.6 Predvidevanje in napaka predvidevanja neposredno nadrejenih konstruktov v omrežju

V metodi skladnega veriženja uporabljamo za ocenjevanje elementov na ugotovljenih konstruktih ordinalne merske lestvice Likertovega tipa. Tako v metodi veriženja kot tudi v metodi skladnega veriženja vedno preučujemo več elementov, saj izhajamo prav iz primerjave obravnavanih elementov. Zato na istem ugotovljenem konstruktu oziroma s pomočjo merske lestvice, ki temu konstruktu ustreza, ocenjujemo ne le enega, ampak več elementov.

8.6.1 Predvidevanje na podlagi enega samega konstrukta

Iz dosedanjega ukvarjanja z zamislijo skladnosti v konstruiranju je razvidno, da morajo biti ocene elementov na dveh konstruktih, ki sta medsebojno povezana na način vzroka in posledice, enake oziroma podobne, če gre pri intervjuvančevem predvidevanju za preprost če-potem proces, kot to prikazuje slika 8.6a. V nasprotnem primeru, kjer lahko opazimo bistveno odstopanje ocen elementov na podrejenem in nadrejenem konstruktu, predvidevanja ne moremo označiti kot skladnega. Takšno neskladnost prikazuje slika 8.6b).

Slika 8.6 Primer a) skladnega in b) neskladnega predvidevanja v primeru ocenjevanja več elementov na sedemstopenjskih merskih lestvicah, ki ustrezajo ugotovljenim konstruktom

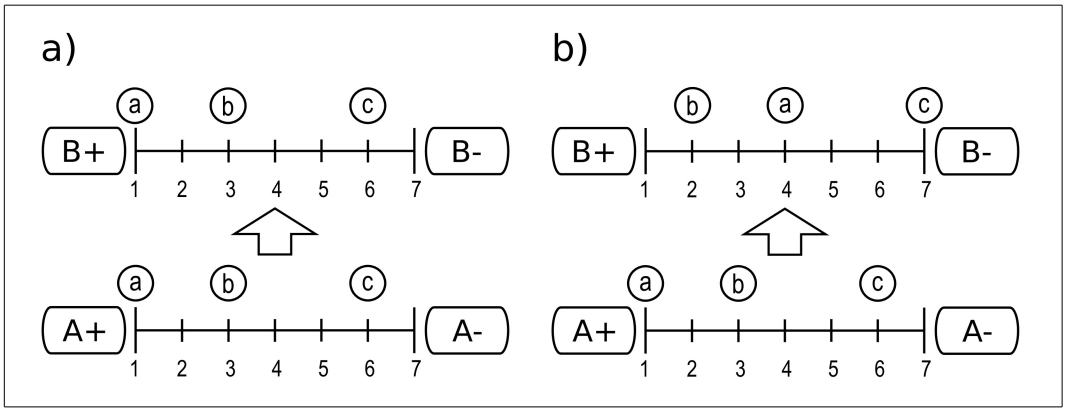

Seveda lahko med intervjujem raziskovalec primerja posamezne ocene elementov na konstruktih, kot je to navedel intervjuvani, vendar je takšno početje zelo zamudno in že pri manjšem številu obravnavanih elementov in ugotovljenih konstruktov zelo nepregledno in posledično težavno. Zato je smiselno za ugotavljanje skladnosti predvidevanja uporabiti katero izmed mer podobnosti oziroma različnosti. V okviru skladnega veriženja v ta namen predlagamo uporabo razdalje Minkowskega 3.[69] Kot mero različnosti bi lahko izbrali tudi na primer evklidsko razdaljo, ki je poseben primer razdalje Minkowskega, vendar dajemo prednost razdalji Minkowskega 3. V splošnem lahko razdaljo Minkowskega za enoti X in Y, ki sta opisani z m številskimi spremenljivkami $X=(x_1, x_2, \ldots, x_m)$ in $Y=(y_1, y_2, \ldots, y_m)$, zapišemo na sledeč način (gl. Ferligoj 1989, 33-34).

$$d(X,Y)=\left(\sum_{i=1}^{m}\left|x_i-y_i\right|^r\right)^{\frac{1}{r}} \qquad (1)$$

Z našega vidika je zanimiva predvsem lastnost razdalje Minkowskega, ki jo opiše Ferligoj (ibid. 34), da pri večji vrednosti r večjo težo pri izračunavanju razdalje dajo večje absolutne vrednosti razlike med x_i in y_i. Pri izračunavanju skladnosti predvidevanja bi namreč želeli izpostaviti prav to, torej ne majhnih razlik v ocenah nekega elementa na hierarhično podrejenem in nadrejenem konstruktu, temveč večje razlike v ocenah. Upoštevati moramo, da se manjše razlike v ocenah pogosto pojavljajo zaradi same narave merske lestvice, ki ne predstavlja dovolj natančnega inštrumenta za ocenjevanje elementov. Na primer intervjuvani okleva med oceno 2 in 3 na merski lestvici, ki ustreza nekemu konstruktu. Ker ne more podati vmesne ocene, se odloči za oceno 2 na lestvici. Kolebanje med obema ocenama se ponovi v primeru hierarhično nadrejenega konstrukta, vendar se tokrat intervjuvani odloči za oceno 3 na lestvici. Tudi v splošnem nas majhne razlike v ocenah elementov na merskih lestvicah najpogosteje ne zanimajo tako, kot nas zanimajo večje razlike. Z razlogi za takšno stališče bomo nadaljevali nekoliko kasneje.

---

69 To je mera podobnosti, ki jo uporabljamo v računalniškem programu CLAD.

8.6.2 Predvidevanje na podlagi več konstruktov

V primeru, ko je posameznikovo predvidevanje utemeljeno v dveh ali več konstruktih, menimo, da je v skladu z že navedeno Kellyjevo zamislijo presečišča konstruktov smiselno na lestvici, ki ustreza nadrejenemu konstruktu, torej tistemu, h kateremu je predvidevanje usmerjeno, pričakovati oceno elementa, ki jo lahko izračunamo kot povprečno vrednost ocen elementa na podrejenih konstruktih. Če bi na primer intervjuvani nek element na dveh podrejenih konstruktih ocenil z ocenama 1 in 7, bi za ta element na nadrejenem konstruktu pričakovali oceno 4.

Iz naše dosedanje razprave je razvidno, da nimajo vsi konstrukti, ki jih za predvidevanje nekega nadrejenega konstrukta uporablja posameznik, enake teže za to predvidevanje. Takšno predvidevanje ponazarja slika 8.7. Izračun skladnosti predvidevanja, ki tega ne bi upošteval, bi bil lahko napačen. Za izračunavanje pričakovanih vrednosti ocen elementov zato uporabljamo uteženo povprečno vrednost.

Slika 8.7: Ponazoritev predvidevanja na podlagi dveh konstruktov, ki nimata enake teže za posameznikovo predvidevanje nadrejenega konstrukta

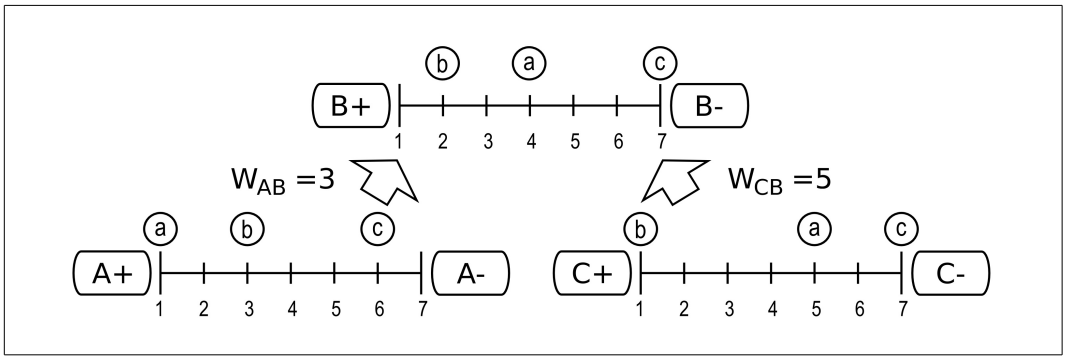

Za primer lahko izračunamo pričakovano oceno za element *a* na konstruktu *B* s podatki, kot jih prikazuje slika 8.7. Omenjeno pričakovano vrednost lahko izračunamo kot $(a_A*w_{AB}+a_C*w_{CB})/(w_{AB}+w_{CB}) = (1*3+5*5)/(3+5)=3.5$, kjer sta a_A in a_C oceni elementa *a* na konstruktih *A* in *C*, w_{AB} in w_{CB} pa sta oceni

pomembnosti konstruktov *A* in *C* v kontekstu konstrukta *B*, merjeni na 5-stopenjski merski lestvici, kjer ocena 1 pomeni, da konstrukt ni pomemben, ocena 5 pa pomeni, da je konstrukt v posameznikovi percepciji zelo pomemben za predvidevanje nadrejenega konstrukta.

Izračunana pričakovana ocena elementa *a* na konstruktu *B* običajno ni diskretno število, in se zato največkrat razlikuje od izmerjene vrednosti, ki je zaradi narave merske lestvice vedno diskretno število. To je dodaten razlog, da v izračunavanju skladnosti predvidevanja izhajamo iz mere, ki daje večjo težo večjim absolutnim razlikam in hkrati manjšo težo manjšim ugotovljenim razlikam vrednosti.

8.6.3 Napaka predvidevanja kot mera skladnosti v predvidevanju

V skladnem veriženju si na podlagi ocen obravnavanih elementov na konstruktu oziroma konstruktih, ki služijo kot osnova za predvidevanje, ustvarimo pričakovanja glede ocen teh elementov na konstruktu, h kateremu je pričakovanje usmerjeno. Na podlagi že obravnavane mere različnosti *d(X,Y)* med predvidenimi in dejanskimi ocenami za *n* obravnavanih elementov na nadrejenem konstruktu lahko zapišemo mero, ki povzema skladnost v intervjuvančevem predvidevanju. To mero smo poimenovali kot napako predvidevanja *EA.*[70]

$$EA = \frac{d(X,Y)}{\sqrt[3]{n}} * 100 \qquad (2)$$

Za izračunavanje *EA* moramo ocene elementov na konstruktih standardizirati. V skladnem veriženju uporabljamo standardizacijo, kjer razliko med vrednostjo i-

70 Poimenovanja spremenljivke ne bomo prevajali v slovenski jezik, ker je računalniški program CLAD na voljo le v angleškem jeziku, in bi zato s prevodom lahko povzročili nejasnosti v razumevanju. Poimenovanje EA je izpeljano iz angleškega poimenovanja *error of anticipation*.

tega elementa na konstruktu *X* in najmanjšo vrednostjo ocene na tem konstruktu delimo z razliko med največjo in najmanjšo vrednostjo ocene elementov na tem konstruktu.[71] Imenovalec v navedeni formuli (2) je zato enak največji možni vrednosti mere različnosti *d(X,Y)*.

Vrednost *EA* je opredeljena na intervalu od 0 do 100, pri čemer majhne vrednosti te mere kažejo na skladnost v posameznikovem predvidevanju obravnavanega konstrukta.

Napaka predvidevanja prvenstveno ni namenjena ugotavljanju posameznikove skladnosti v konstruiranju, kjer bi intervjuvane osebe vrednotili, razvrščali ipd. kot take, ki so bolj ali manj skladne v njihovih predvidevanjih.[72] Napaka predvidevanja je zamišljena kot mera, ki lahko raziskovalca opozori na del intervjuja, glede katerega bi bilo intervjuvanemu potrebno oziroma smiselno zastaviti dodatna vprašanja, da bi ga lahko bolje razumeli.

Visoka vrednost *EA* raziskovalca opozori na možnost, da obstajajo pomembni konstrukti, ki jih intervjuvani uporablja za predvidevanje, vendar ti v omrežju ugotovljenih konstruktov niso prisotni, na možnost, da intervjuvanega ni ustrezno razumel, da nadrejeni konstrukt na katerega je predvidevanje usmerjeno, ni ustrezno opredeljen, da se je intervjuvani zmotil v podajanju ocen elementov na konstruktih oziroma jih raziskovalec ni ustrezno zabeležil ipd.

---

71 Bralca, ki ga takšen način standardizacije podatkov zanima podrobneje, bomo napotili k delu A. Ferligoj, Razvrščanje v skupine (1989, 23).

72 Obstaja namreč vrsta razlogov, zaradi katerih lahko v omrežju ugotovljenih konstruktov opažamo neskladje v predvidevanju. Vseh takšnih razlogov ne moremo pripisati intervjuvanemu.

8.7 Predvidevanje in raznovrstnost podsistemov konstruktov

V tem podpoglavju bomo predstavili dve sorodni meri, ki raziskovalca med izvajanjem intervjuja opozarjata na to, ali a) intervjuvani nek nadrejeni konstrukt predvideva na podlagi zelo podobnih ali pa zelo različnih konstruktov, če podobnost konstruktov razumemo kot podobnost v ocenah elementov na konstruktih, in b) ali intervjuvani na podlagi nekega konstrukta predvideva podobne ali zelo različne konstrukte. V primeru, ko intervjuvani bodisi za predvidevanje nekega konstrukta uporablja le en sam podrejeni konstrukt in na podlagi nekega konstrukta predvideva le en sam konstrukt ti meri seveda nista smiselni.

Kelly navaja, da posameznik v svojem predvidevanju lahko uporablja zelo različne podsisteme konstruktov, ki so lahko tudi medsebojno nezdružljivi (ang. *incompatible*) (gl. npr. Kelly 1955, 83-90). To stališče Kelly zapiše tudi v dostavku o razdrobljenosti (ibid. 83), ki smo ga v nalogi že navedli. Če privzamemo nekaj Kellyjevega humorja, lahko takšno stališče ilustriramo s primerom posameznikovega predvidevanja dogodkov na podlagi dejstev in kavne usedline hkrati. Nezdružljivost različnih podsistemov konstruktov, ki jih posameznik uporablja pri predvidevanju, je potrebno razumeti kot nezdružljivost iz določenega gledišča. Kar se neki osebi zdi nezdružljivo, je za drugo osebo lahko popolnoma združljivo. Kelly namreč dostavek o razdrobljenosti tolmači kot izpeljanko dostavka o spremembah, ta dostavek pa izpostavlja propustnost osebnih konstruktov, torej lastnost osebnih konstruktov, da lahko vključujejo različne konstrukte kot svoje sestavne elemente.

Raznolikost konstruktov, ki jih intervjuvani uporablja za predvidevanje neposredno nadrejenega konstrukta, je raziskovalcu včasih lahko razvidna iz ubesedenja polov, kot smo skušali prikazati s primerom kavne usedline, lahko pa je tudi prikrita. Ker so konstrukti, ki jih navaja intervjuvani, osebni konstrukti in ker so raziskovalcu dostopne le ubeseditve konstruktov, torej polov konstruktov,

slednji pa te ubeseditve interpretira s pomočjo svojega lastnega sistema konstruktov, je lahko odkrivanje tovrstne raznolikosti za raziskovalca težavno.

Ukvarjanje z raznolikostjo konstruktov v predvidevanju na eni strani vidimo kot vprašanje, ki se nanaša na analizo ugotovljenih konstruktov, na drugi strani pa veliko raznolikost v predvidevanju vidimo kot možen pokazatelj, da je prišlo do napake v izvajanju intervjuja.

V omrežju ugotovljenih konstruktov se lahko pojavi navidezna raznolikost v predvidevanju, če so poli konstruktov neprimerno opredeljeni ali ubesedeni. Na primer: so opredeljeni zelo splošno ali pa tako, da si jih intervjuvani razlaga na različne načine. Denimo, da je intervjuvani navedel konstrukte *A, B* in *C,* na podlagi katerih predvideva konstrukt *X*. Če je slednji neustrezno opredeljen ali ubeseden, lahko intervjuvani navaja povezave *A* ➔ *X, B* ➔ *X* in *C* ➔ *X* ter konstrukt *X* vsaj v enem izmed primerov opredeljuje drugače kot v preostalih dveh. V takšnem primeru intervjuvančev sistem konstruktov bolje opisuje na primer zapis *A* ➔ *X, B* ➔ *X* in *C* ➔ *Y*.

Zaradi enakih vzrokov, s tem mislimo na neprimernost ubeseditev konstruktov, se lahko podobne težave pojavijo tudi pri predvidevanju konstruktov, ki pripadajo zelo različnim podsistemom konstruktov na podlagi enega samega konstrukta. Intervjuvani denimo na podlagi konstrukta *X* predvideva nadrejene konstrukte *D, E* in *F*, ki pa se glede ocen elementov na teh konstruktih močno razlikujejo. Intervjuvani torej navaja povezave *X* ➔ *D, X* ➔ *E* in *X* ➔ *F*, medtem ko bi njegovemu sistemu konstruktov bolje ustrezal na primer zapis *X* ➔ *D, X* ➔ *E* in *Y* ➔ *F*.

Odkrivanje takšnih težav je v Hinklovi in Reynolds-Gutmanovi metodi veriženja zelo težko, saj se raziskovalec teh težav v okviru možnosti, ki mu jih ponuja katerakoli od obeh metod, zelo težko zaveda.[73] Tudi v metodi skladnega

73 Oziroma se raziskovalec teh težav sploh ne zaveda. To sklepamo na podlagi dejstva, da niti v okviru Hinklove niti v okviru Reynolds-Gutmanove metode veriženja ne

veriženja prepoznava te težave ni enostavna, čeprav bi jo raziskovalec s pregledovanjem ocen elementov na konstruktih morda lahko zasledil. Zato smo v okviru skladnega veriženja oblikovali dve meri, ki izhajata iz razmerja med razdaljo med dvema konstruktoma, ki se nahajata na istem nivoju abstraktnosti omrežja, in največjo možno razdaljo med njima. Meri smo poimenovali kot podobnost neposrednih predhodnikov konstrukta (ang. *Similarity of Direct Predecessors of a Construct*) in podobnost neposrednih naslednikov konstrukta (ang. *Similarity of Direct Successors of a Construct*). Ti meri zapisujemo z začetnicami, izpeljanimi iz angleškega poimenovanja, in sicer SDPC in SDSC.[74] Mera SDPC je opredeljena kot razmerje razdalje Minkowski 3 za par neposrednih predhodnikov obravnavanega konstrukta in največjo možno razdaljo med njima. SDPC je opredeljena na enak način, s to razliko, da se nanaša na neposredne naslednike obravnavanega konstrukta. Obe meri sta opredeljeni na intervalu od 0 do 1, saj sta zamišljeni kot napaka predvidevanja urejene dvojice konstruktov.

Raziskovalce lahko visoke vrednosti teh mer, ki jih med izvajanjem intervjuja izračuna CLAD, opozorijo na možnost prisotnosti katere od opisanih težav.

Na drugi strani pa nizka vrednost teh mer opozarja na morebitno drugačno vrsto težav. Intervjuvani je lahko zelo zgovoren in isti konstrukt opiše večkrat, vendar na nekoliko različen način. Tako na primer intervjuvani navaja povezave do konstrukta *X*, h kateremu je predvidevanje usmerjeno: *A* ➔ *X*, *B* ➔ *X* in *C* ➔ *X*. Raziskovalec ne opazi, da sta npr. konstrukta *B* in *C* enakovredna in bi bilo takšno situacijo zato bolj smiselno zapisati le kot *A* ➔ *X*, *B* ➔ *X*. Na možnost takšnih težav lahko raziskovalca opozorijo nizke vrednosti mere SDPC.

---

moremo najti zapisa, ki bi omenjal takšno težavo.

74 Tudi v tem primeru takšnega poimenovanja ne bomo zapisali skladno s polnim slovenskim poimenovanjem, ker je naš program CLAD na voljo le v angleškem jeziku, in bi zato s prilagajanjem lahko povzročili nejasnosti.

Seveda se podobne napake lahko pojavijo tudi, ko intervjuvani na podlagi nekega konstrukta navaja več temu nadrejenih konstruktov. Na možnost, da so nekateri izmed navedenih konstruktov enakovredni, opozarjajo nizke vrednosti mere SDSC.

8.8 Uravnoteženost trojic konstruktov

Dosedanje ukvarjanje z uravnoteženostjo trojic konstruktov smo v nalogi že obravnavali. V mislih imamo predvsem delo Sladea in Sheehana (1979), ki je na področju obravnave osebnih konstruktov v Kellyjevi zamisli v tem pogledu temeljno, ter kasnejšo dopolnitev navedenega pristopa, ki ga predstavlja delo Basslerja, Krauthauserja in Hoffmana (1992).

Za začetek se ustavimo pri dveh bistvenih razlikah glede na navedene predhodne pristope. Tako Slade-Sheehanov kot tudi pristop Basslerja idr. se nanaša na ugotavljanje (ne)uravnoteženosti trojic konstruktov za podatke, pridobljene s Kellyjevo metodo Rep-test. Ta metoda ne obravnava hierarhične organiziranosti konstruktov,[75] glede na predmet preučevanja pa v izhodišču predpostavlja, da so vsi ugotovljeni konstrukti med seboj povezani, v teoretski zamisli gre torej za polno povezan graf, kjer je relacija simetrična. V metodi (skladnega) veriženja je relacija v omrežju konstruktov opredeljena kot posameznikovo predvidevanje, zato je to omrežje usmerjeno omrežje. To omrežje je aciklično. Omrežja konstruktov, kot jih ugotavljamo v (skladnem) veriženju, so redka omrežja, polcikli so v takšnih omrežjih lahko prisotni, vendar se v praksi izkaže, da se ne pojavljajo pogosto. Bralcu se na tem mestu ponuja vprašanje, kako torej v takšnih omrežjih ugotavljamo uravnoteženost trojic konstruktov. O tranzitivnosti v hierarhiji konstruktov je pisal že Hinkle (npr. 1965, 63). Če v posameznikovem sistemu konstruktov velja *A* ➔ *B* in *B* ➔ *C*, velja tudi *A* ➔ *C*. Povezave tipa *A* ➔ *C* bomo v nalogi obravnavali kot posredne povezave v predvidevanju. Za analitične potrebe v omrežju, kot ga ugotovimo v

75 To seveda ne pomeni, da metoda Rep-test zavrača predpostavko hierarhije, pač pa da se ugotovljeni konstrukti umeščajo na (približno) enak nivo hierarhije.

intervjuju (gl. sliko 8.8a), poleg neposrednih povezav med konstrukti upoštevamo tudi posredne povezave, kot to prikazuje slika 8.8b. Na ta način imamo torej v omrežju opravka s tranzitivnimi trikotniki. Takšni trikotniki lahko vključujejo nič, eno, dve ali tri posredne povezave.

Primer tranzitivnega trikotnika s samimi neposrednimi povezavami je trikotnik, ki ga tvorijo konstrukti *D, E, G* in povezave med njimi. Tranzitivni trikotnik, ki vključuje konstrukte *A*, *F* in *H* pa vključuje dve posredni in eno neposredno povezavo (gl. sliko 8.8b).

Slika 8.8: a) Omrežje konstruktov, kot ga ugotovimo z metodo skladnega veriženja, in b) isto omrežje, ki ga za analitične potrebe dopolnimo s posrednimi povezavami med konstrukti

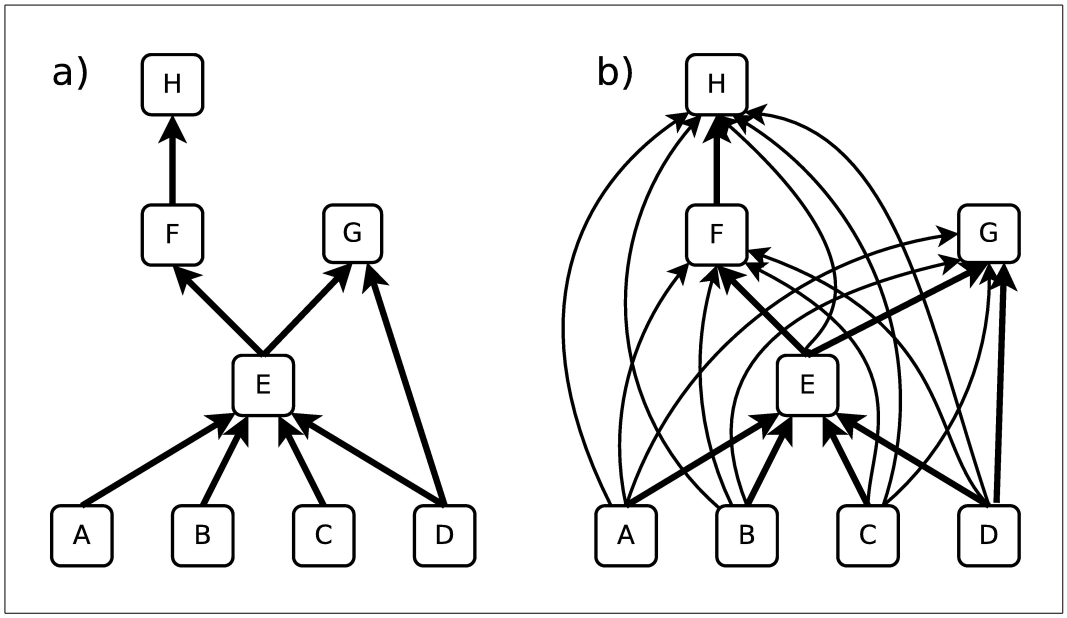

Neuravnoteženost trojic konstruktov v sistemu konstruktov povzroča določene »napetosti«. V primeru, prikazanem na sliki 8.9, je posameznikovo predvidevanje *F* na podlagi *A* različno, če predvideva *A* ➔ *E* ➔ *F* ali pa *A* ➔ *F*. To je torej natanko tisto, o čemer govori Kelly (1955, 87), ko v povezavi z neskladjem zapiše, da nas dva različna, medsebojno neskladna pogleda silita v dve smeri hkrati.

Slika 8.9 Primer neuravnotežene trojice konstruktov a) in vpetost te trojice sistem konstruktov b)

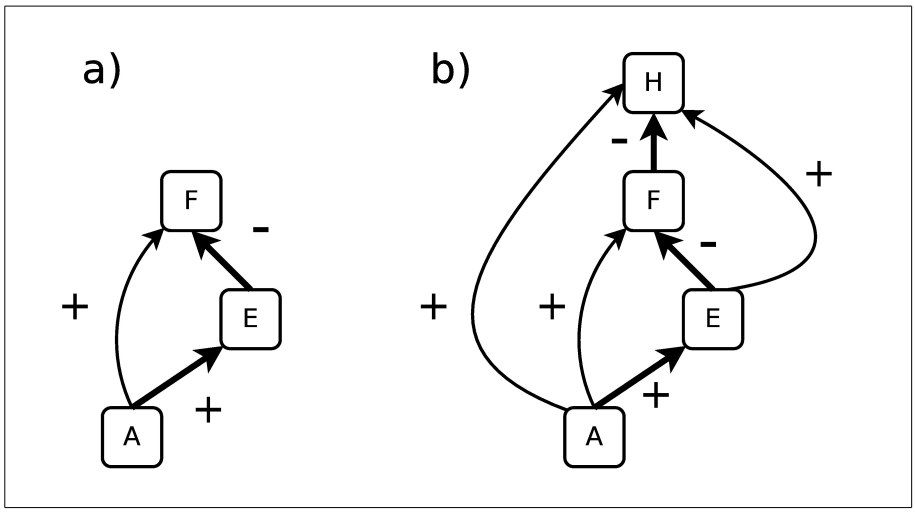

Pri obravnavi neke (neuravnotežene) trojice, ki jo lahko ugotovimo v intervjuju, ne smemo pozabiti, da je obravnavana trojica najpogosteje del večjega sistema ugotovljenih konstruktov. Spremembe, povezane z enim samim konstruktom, zato vplivajo na večje število trojic v omrežju. Na primer v zelo preprostem omrežju, kot ga prikazuje slika 8.9b, sprememba glede konstrukta *F* vpliva na tri trojice. V že nekoliko večjem omrežju, denimo da gre za eno samo šibko povezano komponento, sprememba na nekem konstruktu lahko vpliva na bistveno večje število trojic. To število je seveda odvisno od velikosti in strukture omrežja ter položaja obravnavanega konstrukta v tem omrežju.

V delu predhodnih avtorjev znotraj področja preučevanja osebnih konstruktov, Sladea in Sheehana (1979), Basslerja idr. (1992) je uravnoteženost trojic konstruktov ugotovljena na podlagi predznakov na povezavah med konstrukti, ta predznak pa je izračunan na podlagi korelacije med konstrukti, točneje na podlagi dihotomizacije Pearsonovega korelacijskega koeficienta.

Pristop k ugotavljanju uravnoteženosti trojic konstruktov v obeh obravnavanih delih nam lahko pove le, ali je neka trojica konstruktov uravnotežena ali neuravnotežena, in ne razlikuje med bolj in manj uravnoteženimi trojicami.

Navedli smo, da je namen našega pristopa, da raziskovalca med izvajanjem intervjuja usmerja k tistim delom intervjuja, kjer je na podlagi zbranih podatkov ugotovljena neskladnost v intervjuvančevem konstruiranju. Navedli smo tudi, da je lahko v omrežju, kot ga ugotavljamo v metodi skladnega veriženja, prisotnih mnogo trojic konstruktov, veliko izmed njih je lahko tudi neuravnoteženih. S tega vidika bi si želeli ugotavljati stopnjo (ne)uravnoteženosti takšnih trojic, da bi se raziskovalec lahko posvetil tistim, pri katerih je stopnja neuravnoteženosti največja. Elegantno rešitev lahko zasledimo v delu Mohazaba in Fegerja (1985), kjer sta razvila način izračunavanja uravnoteženosti trojic z upoštevanjem vrednosti na povezavah med njimi. Za ugotavljanje uravnoteženosti trojice avtorja uporabljata formulo $M=m\text{-}s\text{-}l$, kjer M predstavlja stopnjo neuravnoteženosti trojice, m predstavlja srednjo, s najmanjšo in l največjo vrednost na povezavah v trojici.

V obravnavi uravnoteženosti trojic konstruktov bomo, tako kot v že obravnavanih merah skladnosti, kot mero različnosti konstruktov uporabljali razdaljo Minkowski. Ker v izračunavanju uporabljamo standardizirane vrednosti, bomo navedeno formulo za ugotavljanje uravnoteženosti trojic zapisali na sledeč način:

$$BI = Z_{med} - Z_{\min} - Z_{\max} + \frac{\sqrt[r]{n}}{2} \quad (2)$$

V formuli za izračunavanje mere uravnoteženosti trojice konstruktov BI se Z_{med}, Z_{min} in Z_{max} nanašajo na srednjo, najmanjšo in največjo vrednost razdalje Minkowskega, r pa se nanaša na red te razdalje.[76] S pregledovanjem členov Z_{med}, Z_{min} in Z_{max} lahko ugotovimo, da bo rezultat $Z_{med} - Z_{min} - Z_{max}$ najmanjši pri $Z_{med} = Z_{min}$ in največji možni vrednosti Z_{max} ter bo znašal $-Z_{max.}$ Ta rezultat pa bo največji pri $Z_{med} = Z_{max}$ in najmanjši možni vrednosti Z_{min} ter bo znašal $-Z_{min.}$ Ker v skladnem veriženju uporabljamo standardizacijo, kjer so standardizirane

76 Poimenovanje mere uravnoteženosti kot BI smo izpeljali iz angleškega poimenovanja balance index.

vrednosti opredeljene na intervalu od 0 do 1, najmanjša razdalja med dvema konstruktoma znaša 0, največja pa $\sqrt[r]{n}$. Najmanjša možna vrednost $Z_{med} - Z_{min} - Z_{max}$ je zato $-\sqrt[r]{n}$, največja možna vrednost pa 0. Z linearno transformacijo, ki jo predstavlja sumand $\frac{\sqrt[r]{n}}{2}$, zato prag uravnoteženosti postavimo na vrednost *BI=0.* Mera *BI* je zato opredeljena na intervalu od $-\frac{\sqrt[r]{n}}{2}$ do $\frac{\sqrt[r]{n}}{2}$. Vrednosti mere *BI* večje od 0 kažejo na uravnoteženost, vrednosti manjše od 0 pa na neuravnoteženost trojice. Stopnja (ne)uravnoteženosti je največja pri skrajnih vrednostih te mere. Če je vrednost *BI* enaka nič, je trojica »prazno uravnotežena« (ang. *vacuously balanced*).[77] Če so v omrežju vse trojice konstruktov uravnotežene, je omrežje konstruktov uravnoteženo.

Omrežje konstruktov je lahko neuravnoteženo, ker je intervjuvani v resnici neskladen v svojem konstruiranju.[78] Na drugi strani pa se omrežje lahko kaže kot neuravnoteženo, ker je npr. prišlo do napak v podajanju ali beleženju podatkov ali pa ker bodisi intervjuvani ni dovolj dobro razumel raziskovalca ali pa ta ni dovolj dobro razumel intervjuvanega. Tako kot že obravnavane mere neskladnosti v konstruiranju je tudi ta mera prvenstveno namenjena temu, da raziskovalca opozori na morebitne težave v izvajanju intervjuja, ki jih je potrebno bolj podrobno obravnavati.

---

77 V praksi kot »prazno uravnotežene« trojice obravnavamo tudi tiste, kjer vrednost BI le malo odstopa od 0. Ta meja je arbitrarno določena.

78 Na področju teorije osebnih konstruktov bi v povezavi s tem govorili o razdrobljenosti intervjuvančevega sistema konstruktov (gl. Kellyjev dostavek o razdrobljenosti) in o ohlapnem konstruiranju (ang. *loose construing*). S slednjo situacijo se srečamo npr. v primeru, ko je posamezniku v okviru obravnavane teme vseeno in je do te teme brezbrižen ali pa o tej temi ne ve dovolj, da bi bilo njegovo predvidevanje lahko bolj natančno.

Že v manjšem omrežju konstruktov je trojic konstruktov lahko mnogo. Težava, denimo da gre za napačen zapis ocene elementa na nekem konstruktu, ima lahko za posledico ugotovljeno neuravnoteženost večjega števila trojic konstruktov. Vrednost mere *BI* v okviru skladnega veriženja vidimo predvsem v tem, da raziskovalcu omogoča da se osredotoči na tistih trojic konstruktov, ki so najbolj neuravnotežene.[79] V takšnih primerih izhajamo tudi iz predpostavke, da je morebitno težavo najlažje obravnavati tam, kjer je ta najbolj očitna.

8.9 Interpretacija ugotovljene (ne)skladnosti v konstruiranju

Našo nadgradnjo Hinklove metode veriženje smo poimenovali kot skladno veriženje. Razlog za takšno poimenovanje je v predpostavki skladnosti posameznikovega konstruiranja obravnavane teme, s katero pristopimo k raziskovanju. Ta predpostavka v raziskovanju najpogosteje ni potrjena, vsaj ne popolnoma, čeprav so bili nekateri posamezniki, s katerimi smo opravili intervju, presenetljivo skladni v svojih odgovorih. Vendar namen te predpostavke ni v njenem potrjevanju. Čeprav predpostavka ni vedno potrjena, menimo, da je koristna, saj raziskovalca opozarja na vrsto težav, kot bomo videli v sledečih poglavjih. Intervjuvane osebe so lahko glede na svoje odgovore le navidezno neskladne, to neskladje lahko izhaja iz zelo različnih virov, in ne le iz njihovega neskladja v konstruiranju neke teme intervjuja. Neskladje v odgovorih se lahko kaže zaradi napak v izvajanju metode skladnega veriženja, napak v podajanju ali beleženju odgovorov in nenazadnje zaradi nerazumevanja bodisi s strani intervjuvanega ali raziskovalca.

79 Ker obstajajo primeri, v katerih se mera *BI* ne ujema s postopkom ugotavljanja (ne)uravnoteženosti trojic na način zmnožka vrednosti na povezavah, v programu CLAD, tega bomo predstavili v sledečih poglavjih naloge, hkrati z vrednostjo mere *BI* vedno podajamo tudi sodbo o (ne)uravnoteženosti trojice konstruktov glede na omenjeni postopek.

Na tej stopnji razvoja metode skladnega veriženja mere, predstavljene v tej nalogi, s pomočjo katerih odkrivamo neskladnost v intervjuvančevih odgovorih, razumemo le kot pripomoček za povečevanje veljavnosti v raziskovanju. Ne bi želeli, da bi te mere uporabljali v smislu sodbe glede intervjuvanega. Za to imamo dva razloga:

a) Vrednosti teh mer ne govorijo le o skladnosti intervjuvančevega konstruiranja. O tem smo nekaj besed zapisali že v tem podpoglavju. Fransella idr. (2004), Fransella (2005) in Jankowicz (2004) izpostavljajo težavnost preučevanja intervjuvančevega subjektivnega pogleda.[80] Če zamisel konstruiranja razlagamo kot akt interpretacije, vidimo, da imamo opravka s situacijo, kjer raziskovalec konstruira intervjuvančevo konstruiranje obravnavane teme. Fransella idr. (ibid. 42) v tem smislu govorijo o prepletanju (ang. *interlock*) dveh sistemov konstruktov, intervjuvančevega in raziskovalčevega. V tem smislu ti avtorji metodo veriženja vidijo tudi kot veščino, ki jo mora raziskovalec obvladati. Bistveni elementi te veščine obsegajo raziskovalčevo sposobnost poslušanja na način sprejemanja pogleda, ki se morda razlikuje od njegovega, in izogibanja sugestijam. Te veščine delujejo kot protiutež že omenjeni situaciji raziskovalčevega konstruiranja intervjuvančevega konstruiranja. Ugotovljena (ne)skladnost intervjuvančevega konstruiranja lahko zato odraža tudi stopnjo raziskovalčevega obvladanja te veščine.[81]

b) V našem delu izhajamo iz predpostavke skladnosti konstruiranja. Čeprav je skladnost v konstruiranju v splošnem zaželena lastnost, še zlasti v smislu predvidevanja pa bi bila zamisel, da skladnost v konstruiranju v vseh primerih predstavlja zaželeno stanje, zelo zgrešena. To stališče bomo podkrepili z nekaj

---

80 Bralca bomo napotili predvsem k delu Franselle (2005, 105–121).

81 Dodaten razlog za naše stališče je utemeljeno v našem mnenju, da raziskovalci in pisci s področja uporabe bodisi Hinklove bodisi Reynolds–Gutmanove inačice metode veriženja izven okvira primarnega področja uporabe, torej psihoterapije, tega vidika intervjujev ne upoštevajo do zadovoljive mere.

primeri. Sheehan (1981, 197-198) opisuje primer depresivne osebe z visoko skladnostjo konstruktov, vendar na način, ki bi ga najlažje opisali kot svet, v katerem so nekatere stvari v vseh pogledih dobre, druge pa v vseh pogledih slabe. Kot navaja vrsta avtorjev,[82] je za stanje depresije značilno, da oseba učvrsti svoj sistem konstruktov in ga omeji zgolj na zamisli, povezane z brezupom, nemočjo in občutkom krivde, in je v takšnem »skrčenem svetu« zelo skladna v svojem konstruiranju, kar bi z bolj preprostimi besedami lahko povzeli kot »vse je črno«. Tudi v splošnem, izven področja psihopatologije, lahko ugotovimo, da lahko intervjuvani visoko stopnjo skladnosti dosežejo na način, ki izkazuje nizko stopnjo kognitivne kompleksnosti, torej na način, kjer intervjuvani ni sposoben, nima interesa ipd., da bi na obravnavano temo pogledal z več zornih kotov; v takšnem konstruiranju je vse enako in zato zelo skladno. Na drugi strani pa lahko izpostavimo tudi, da neskladje ni nujno vedno nezaželeno stanje v konstruiranju. Kelly (1955) v svojem delu pogosto govori o kreativnosti. Menimo, da to Kellyjevo obravnavo zelo dobro povzema Lester (2006, 54), ko zapiše:

> Kreativnost zahteva, da človek najprej razmišlja ohlapno in nato učvrsti svoje konstrukte.[83] Kreativna oseba lahko menjava med ohlapnim in togim konstruiranjem po želji. Tisti, ki razmišljajo ohlapno, vendar ne morejo učvrstiti svojega sistema konstruktov, drugim ne morejo sporočati svojih zamisli na sistematičen način, in jih zato vidimo kot ekscentrične in nore. Tisti, ki ne morejo nikoli sprostiti svojih konstruktov (torej razmišljati ohlapno, op. a.), lahko razmišljajo le po poteh, ki so jih vzpostavili predhodni misleci.

Iz navedenega lahko zaključimo, da skladnosti konstruktov kot strukturne lastnosti omrežja ne moremo interpretirati na enoznačen način. Zato zaenkrat

---

82 Na primer Rowe (1971), Slade in Sheehan (1979).

83 Gre za Kellyjevo (1955) teoretsko zamisel ohlapnega (ang. *loose*) in togega (ang. *tight*) konstruiranja.

mere, ki bi govorila o skladnosti intervjuvančevega konstruiranja v splošnem, kot na primer delež uravnoteženih trojic glede na celotno število trojic v omrežju konstruktov, ne bomo predstavili v nalogi, niti takšne mere ne bomo vključili v program CLAD. Menimo, da je vključitev takšne mere v program CLAD smiselna šele po ločeni, poglobljeni teoretski obravnavi.

8.10 Temeljni postopek v izvajanju intervjujev po metodi skladnega veriženja

Metoda skladnega veriženja predstavlja nadgradnjo Hinklove metode veriženja, zato ima izvajanje metode skladnega veriženja mnogo skupnega z izvajanjem izvorne metode. Na drugi strani pa tudi Hinklovo veriženje predstavlja nadgradnjo Kellyjeve metode Rep-test in si z njo poleg teoretske zasnove in teoretsko-metodoloških vprašanj, kot na primer vprašanje odnosa med raziskovalcem in intervjuvanim ali vprašanje primernosti ugotovljenih konstruktov, deli tudi tehnike ugotavljanja osebnih konstruktov iz elementov. Mnogo teh vprašanj smo že obravnavali, bodisi v okviru pričujoče naloge bodisi v okviru našega magistrskega dela. Obravnava vseh vprašanj z izvajanjem metode (skladnega) veriženja bistveno presega namen te doktorske naloge (gl. Korenini 2012a). V tem poglavju bomo tako zapisali le temeljne korake v izvajanju obravnavane raziskovalne metode in nekatera vprašanja, ki se nam zdijo najbolj bistvena in jih do sedaj še nismo obravnavali.

1) Določitev teme intervjuja

V znanstveni literaturi, ki se nanaša na družino metod mrežnih seznamov, ne moremo zaslediti obravnave vprašanja določanja teme intervjuja v metodi veriženja, vendar menimo, da je to vprašanje do velike mere skupno tako izvorni Kellyjevi metodi, kot tudi veriženju in skladnemu veriženju. Različni avtorji s področja metod mrežnih seznamov (npr. Jankowicz 2004; Fromm 2004) so si enotni, da mora biti tema intervjuja ozko določena.

V prvi vrsti na primerno širino teme intervjuja vpliva namen raziskovanja. Pri tem se moramo seveda zavedati, da s splošnejšo opredelitvijo teme intervjuja pridobimo tudi bolj splošne odgovore. Če kot temo intervjuja izberemo tako splošno temo, kot je »prevozna sredstva«, lahko pričakujemo, da bodo intervjuvani v prvi vrsti navajali zelo splošne in očitne odgovore, na primer, da je tovornjak večji od osebnega avtomobila. Mnogo takšnih odgovorov bi nato lahko izključili iz nadaljnje obravnave v intervjuju na podlagi uvrstitve ugotovljenih konstruktov v kategorijo manj uporabnih konstruktov, predvsem plitkih in nedoločnih konstruktov (gl. Korenini 2006, 80). Tudi ožje določena tema »osebni avtomobili« bi bila za večino ljudi še vedno preširoko opredeljena.

Na to, ali je neka tema dovolj ozko določena, ne moremo podati enoznačnega odgovora, saj ta nujno vključuje tudi pogled intervjuvanega. Če bi bila tema »športni avtomobili«, po našem mnenju primernejša od navedenih primerov, pa bi bila takšna zastavitev še vedno zelo široka v primeru, ko bi želeli intervju opraviti s poklicnim voznikom športnih avtomobilov.

Jankowicz (2004, 28-9) predlaga, da opredeljeno temo intervjuja podrobneje opredelimo s pomočjo omejevalnega stavka (ang. *qualifying phrase*) kot je na primer »... z vidika ...«. Na primer ustreznejša tema bi bila »avtomobili srednjega cenovnega razreda« z omejevalnim stavkom »z vidika varne vožnje«.

Pri izbiri teme intervjuja moramo upoštevati tudi, da ožja ali širša opredelitev te teme vpliva na dolžino intervjuja. Pri razmišljanju o izbiri teme se moramo zato vprašati tudi, katera dolžina intervjuja je za intervjuvanega sprejemljiva.

2) Izbor obravnavanih elementov

Z določitvijo teme intervjuja je povezan tudi izbor elementov, ki jih v intervjuju obravnavamo. V veriženju lahko v intervjujih obravnavamo zelo različne elemente. Že v uvodnem poglavju smo zapisali, da kot elementi lahko nastopajo ljudje, predmeti, zamisli, dogodki ipd.

Zelo pomembno je, da so elementi, ki so izbrani v posameznem intervjuju, istovrstni oziroma homogeni, da so jasno razločeni eden od drugega, kjer nek element ne predstavlja podmnožice drugega elementa (Fromm 2004, 69), in da izbrani elementi enakomerno predstavljajo celotno področje, ki ga zamejuje izbrana tema intervjuja (Jankowicz 2004, 29). V povezavi z izborom obravnavanih elementov si je smiselno zastaviti tudi vprašanje, kdo določa, kateri elementi bodo v intervjuju obravnavani. To lahko v dogovoru z raziskovalcem določa intervjuvani sam ali pa to določi raziskovalec. V slednjem primeru govorimo o preskrbovanju elementov s strani raziskovalca. Raziskovalec mora pri tem seveda upoštevati, da mora intervjuvani preskrbljene elemente dobro poznati in jih mora biti sposoben med seboj primerjati.

3) Ugotavljanje konstruktov na podlagi elementov

Za ugotavljanje konstruktov iz elementov uporabljamo katero izmed tehnik, ki smo jih v nalogi že obravnavali. Najpogosteje uporabljena tovrstna tehnika je Kellyjeva tehnika urejanja trojic. Pogosto intervjuvanim pomagamo tudi tako, da jim imena ali poimenovanja elementov predstavimo zapisana na lističe, ki jih lahko ti nato urejajo in primerjajo.

Ker ubesedenja polov konstruktov v metodi skladnega veriženja uporabljamo tudi kot opis skrajnih polov merskih lestvic, mora raziskovalec poskrbeti za primerno ubeseditev teh polov. Ker ubeseditev, kot jo navede intervjuvani, pogosto ne ustreza metodološkim standardom oblikovanja merskih lestvic, lahko raziskovalec predlaga jasnejšo ubeseditev polov ugotovljenih konstruktov. Enako velja tudi v primeru ugotavljanja novih konstruktov na podlagi v intervjuju že ugotovljenih konstruktov.

4) Ugotavljanje konstruktov iz konstruktov

Za ugotavljanje nadrejenih konstruktov v skladnem veriženju, tako kot tudi v Hinklovi metodi veriženja, uporabljamo tip vprašanja »Zakaj je to za vas

pomembno?« V metodi skladnega veriženja nas lahko zanimajo tudi tisti posameznikovi konstrukti, ki so glede na predpostavljeno hierarhijo obravnavanemu konstruktu podrejeni. V tem primeru uporabimo Bannisterjevo in Mairjevo (1968) tehniko veriženja navzdol, v kateri intervjuvanemu zastavljamo vprašanje tipa »Na kakšen način ...«, na primer »na kakšen način lahko dosežemo, da študent hitreje usvoji snov«.

5) Ocenjevanje elementov na merskih lestvicah

Elemente, ki smo jih intervjuvanemu predstavili v začetku intervjuja, ocenjujemo na merskih lestvicah Likertovega tipa. Običajno uporabljamo 5- ali 7-stopenjske merske lestvice.

6) Ocenjevanje pomembnosti konstruktov

Zapisali smo, da v skladnem veriženju konstrukte ocenjujemo v kontekstu njihovih neposrednih naslednikov v omrežju konstruktov. Sprašujemo torej, kako pomemben je npr. konstrukt *A* v okviru konstrukta *B* ali kako pomemben je *A* za doseganje *B*. Za ta namen najpogosteje uporabljamo 5-stopenjsko lestvico Likertovega tipa.[84]

7) Preverjanje skladnosti

Bistvena lastnost skladnega veriženja je prav preverjanje predpostavljene intervjuvančeve skladnosti v konstruiranju. Kljub temu pa ni priporočljivo, da raziskovalec razume preverjanje skladnosti v konstruiranju kot najbolj bistven del intervjuja. V tem primeru bi lahko intervjuvani dobil občutek, da raziskovalca prav zares ne zanima obravnavana tema intervjuja, temveč da v prvi vrsti išče napake v njegovem sklepanju. Zato priporočamo, da raziskovalec

84 Zaenkrat naš računalniški program CLAD predvideva le uporabo 5–stopenjske lestvice.

skladnost v intervjuvančevem konstruiranju preverja le občasno, ob zaključku posamezne verige konstruktov ali pa na primer takrat, ko intervjuvani razmišlja o tem, kako bo ubesedil svoj odgovor.

V raziskovanju ni obvezno, da v korakih 4, 5 in 6 raziskovalec takoj po ugotovitvi hierarhično nadrejenega konstrukta intervjuvanega sprašuje po podatkih, ki jih predvidevata korak 5 in 6. Včasih lahko mehanično vztrajanje pri takšnem zaporedju zmoti intervjuvančev tok misli. To velja zlasti takrat, ko je intervjuvani v toku intervjuja že razumel temeljno logiko raziskovalne metode. Intervjuvanemu vsekakor pustimo, da zaključi svojo misel, ki lahko obsega tudi več konstruktov, lahko tudi na primer celo verigo. Ko intervjuvani zaključi, lahko raziskovalec preide k zbiranju dodatnih podatkov, povezanih s konstrukti, ki jih je navedel intervjuvani.

V izvajanju intervjujev je potrebno upoštevati tudi, da se veriga zaključi, ko intervjuvani ne more navesti novih nadrejenih konstruktov ali pa ko v poskusu navajanja novih konstruktov navaja le različne ubeseditve že navedenega konstrukta (gl. Fransella et al. 2004, 39-40).

Raziskovalec ponavlja korake od 4 do 7 toliko časa, dokler se zaloga konstruktov, ugotovljenih iz elementov, ne izčrpa.

K zapisanemu moramo dodati tudi, da mora biti raziskovalec, ki želi opravljati intervjuje po metodi skladnega veriženja, dobro seznanjen s teoretskimi osnovami teorije osebnih konstruktov, kot jih je zapisal Kelly (1955), in z obravnavo teorije osebnih konstruktov s strani njegovih sodobnikov. Raziskovalec mora seveda razumeti tudi Hinklovo (1965) metodo veriženja in seveda našo obravnavo te metode ter raziskovalnih tehnik, povezanih s Hinklovo metodo veriženja, ki smo jih obravnavali v tej nalogi.

8.11 Računalniški program CLAD kot podpora v izvajanju metode skladnega veriženja

Do sedaj smo v nalogi navedli različne mere, ki na podlagi pridobljenih podatkov z različnih zornih kotov preučujejo posameznikovo skladnost v predvidevanju. Izvajanje metode skladnega veriženja na način, na katerega sicer izvajamo Hinklovo metodo veriženja, zato ni izvedljivo. Izvajanje intervjujev po metodi skladnega veriženja je izvedljivo le na način računalniško podprtega izvajanja intervjujev. V ta namen smo napisali računalniški program, ki smo ga poimenovali CLAD,[85] do katerega raziskovalec dostopa preko internetnega naslova http://clad.korenini.net in ga med intervjujem uporablja kot spletno aplikacijo.

Raziskovalci lahko CLAD uporabljajo za svoje projekte, ki obsegajo enega ali več intervjujev. Uporabljajo ga lahko od pričetka projekta dalje, zastavijo temo intervjujev in jo podrobneje opredelijo z omejevalnim stavkom, navedejo elemente, izbirajo med različnimi merskimi lestvicami, na katerih bodo intervjuvani ocenjevali obravnavane elemente ipd. Med intervjujem preko uporabniškega vmesnika zapisujejo pridobljene podatke, kot so na primer konstrukti in ubesedenja polov konstruktov, povezave med konstrukti, ocene elementov na ugotovljenih konstruktih, ocene pomembnosti ugotovljenih konstruktov ipd. CLAD med intervjujem v ozadju preračunava podatke in raziskovalca opozarja na primer na to, da se je po dodajanju nove povezave med dvema konstruktoma v omrežju ugotovljenih konstruktov pojavil polcikel ipd. Na raziskovalčevo zahtevo CLAD izpiše vrednosti mer, ki se nanašajo na skladnost v intervjuvančevem konstruiranju, ali pa na primer izriše omrežje, šibko povezano komponento, v kateri se nahaja nek izbrani konstrukt, pot med dvema konstruktoma, vse konstrukte, ki so glede na hierarhijo omrežja podrejeni nekemu izbranemu konstruktu ipd.

---

85 Naš računalniški program smo poimenovali kot CLAD glede na angleško poimenovanje metode skladnega veriženja kot *Consistent Laddering*.

Podatke, pridobljene v intervjuju, lahko raziskovalec seveda tudi naknadno popravlja, na primer ureja ubesedenja polov konstruktov, ureja ocene elementov na merskih lestvicah ipd. Vseh vnesenih podatkov raziskovalec med intervjujem ne more urejati. Če je ob ustvarjanju projekta izbral tip projekta, kjer intervjuvani obravnavajo enak nabor elementov, števila teh elementov po pričetku prvega intervjuja znotraj tega projekta ne more več spreminjati, lahko pa popravlja njihov opis. V primeru, da je raziskovalec v CLAD-u ustvaril tip projekta, kjer intervjuvani ne obravnavajo istih elementov, pa so pravila dovoljenih sprememb seveda manj omejujoča.

Natančnejših navodil za uporabo našega programa na tem mestu ne bomo zapisali, saj smo ta že zapisali in oblikovali kot dokumentacijo programa CLAD. Ta navodila so dostopna na internetnem naslovu http://clad-docs.korenini.net. Delček zapisanega pa bomo ponazorili z zaslonskimi posnetki programa CLAD, prikazanimi na slikah od 8.10 do 8.17.

Slika 8.10: Prikaz ocenjevanja elementov na ugotovljenem konstruktu v programu CLAD

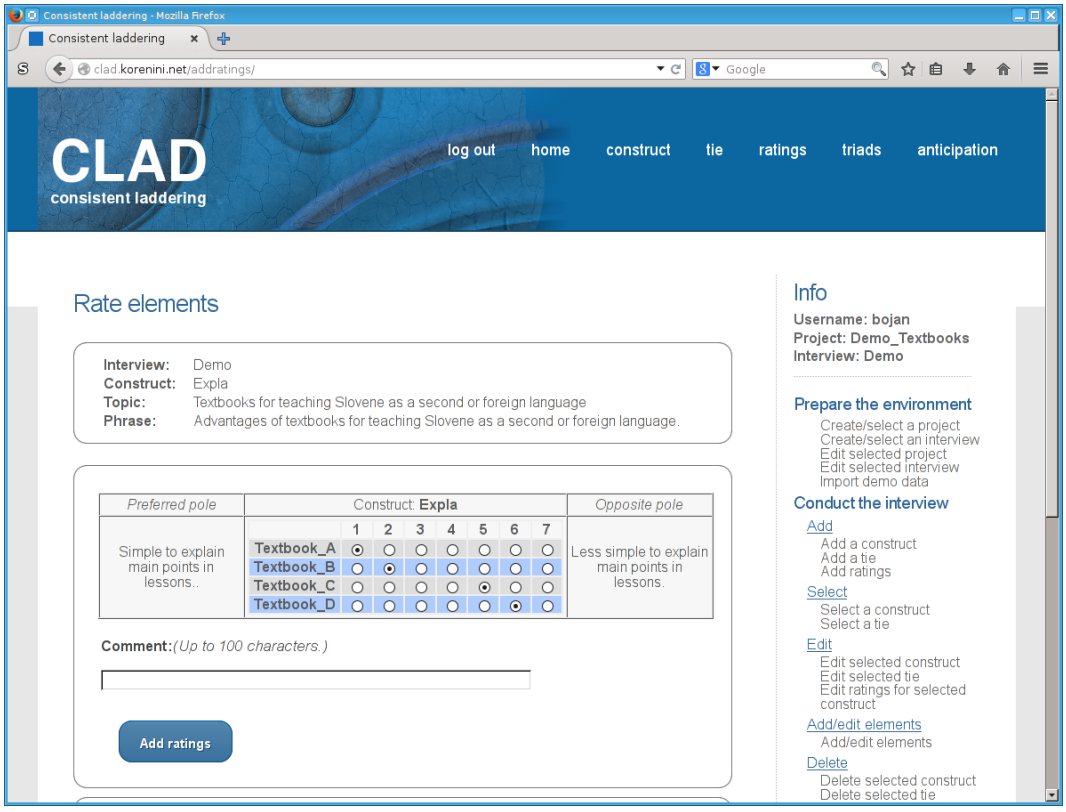

Slika 8.11: Izpis vrednosti mere EA za omrežje ugotovljenih konstruktov

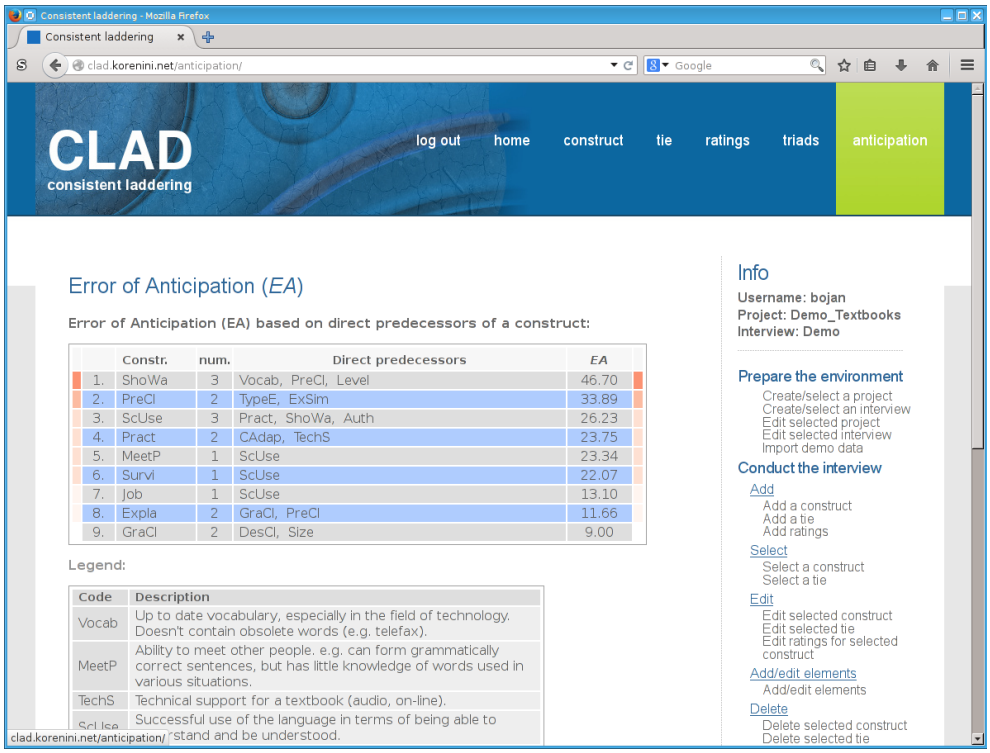

Slika 8.12: Izris šibko povezane komponente, ki vsebuje izbrani konstrukt, na izpisu označen z zeleno barvo

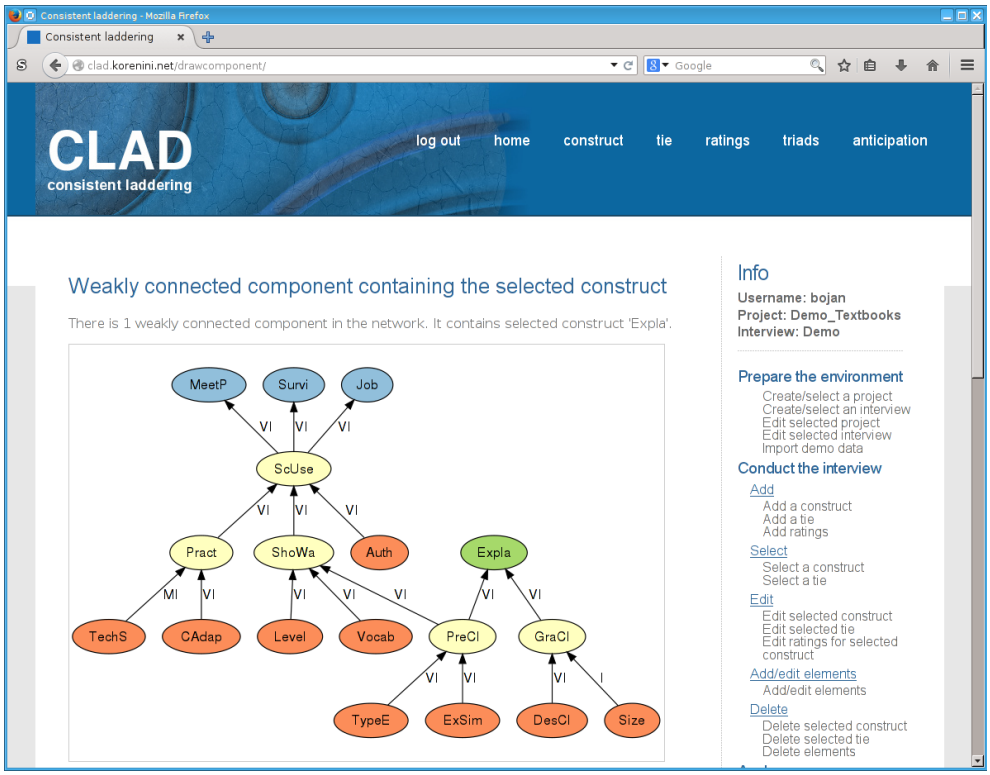

Slika 8.13: Prikaz vseh konstruktov, ki so podrejeni izbranemu

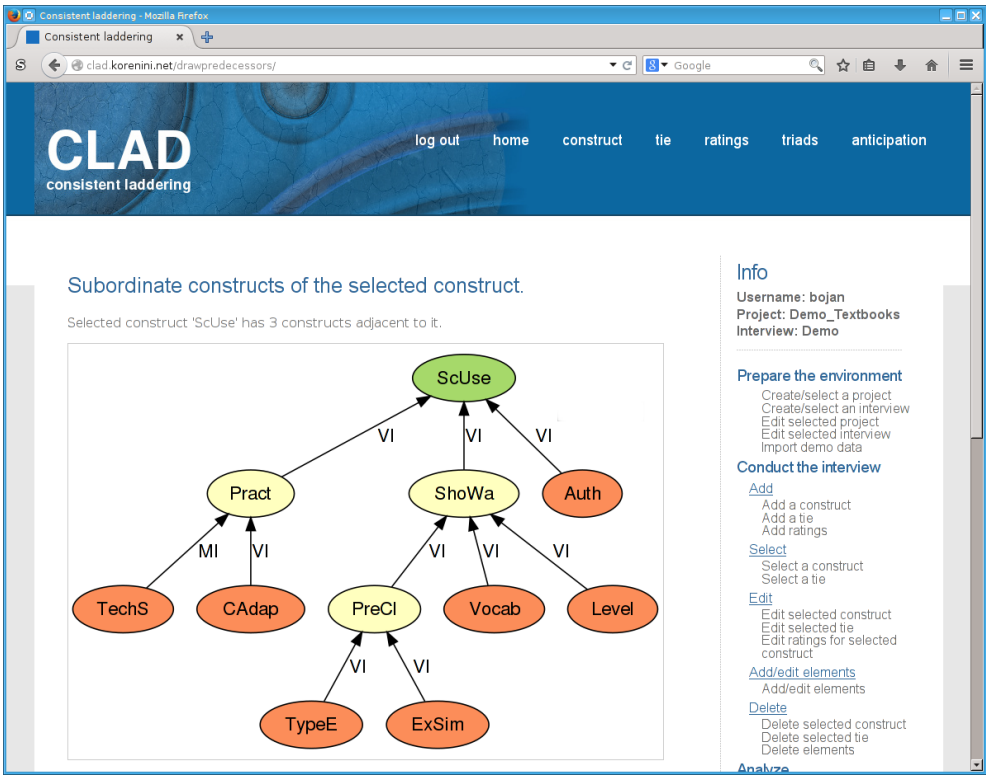

Slika 8.14: Prikaz vseh konstruktov, ki so nadrejeni izbranemu

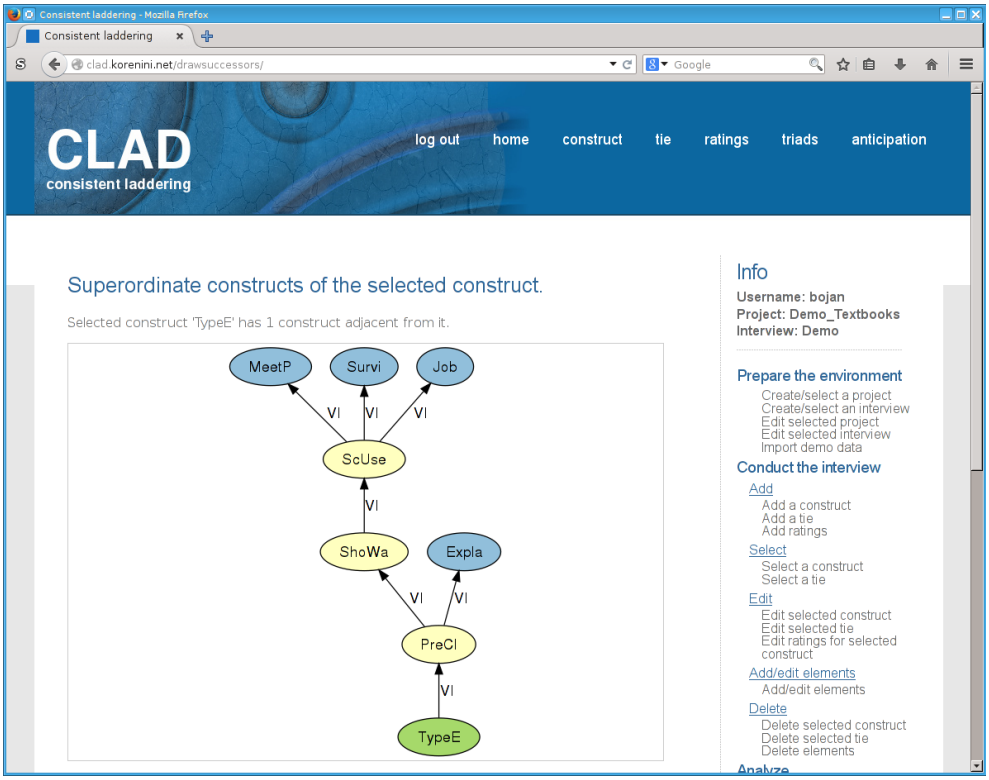

Slika 8.15: Izračun in prikaz vseh poti med dvema konstruktoma

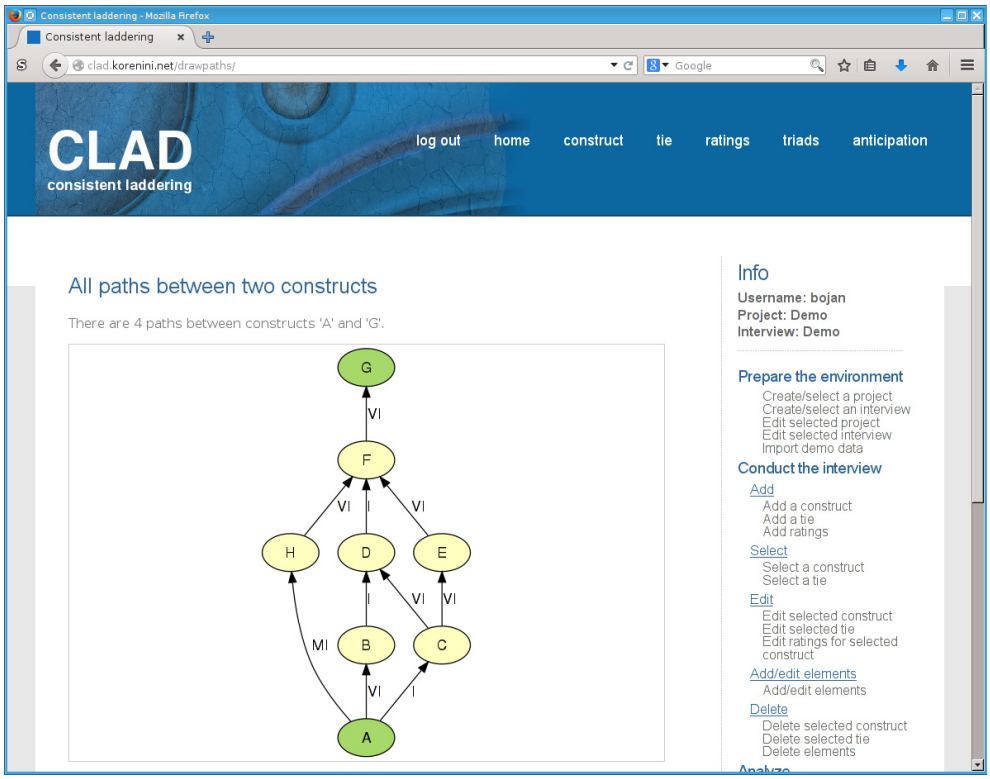

Slika 8.16: Seznam dokumentacije programa CLAD

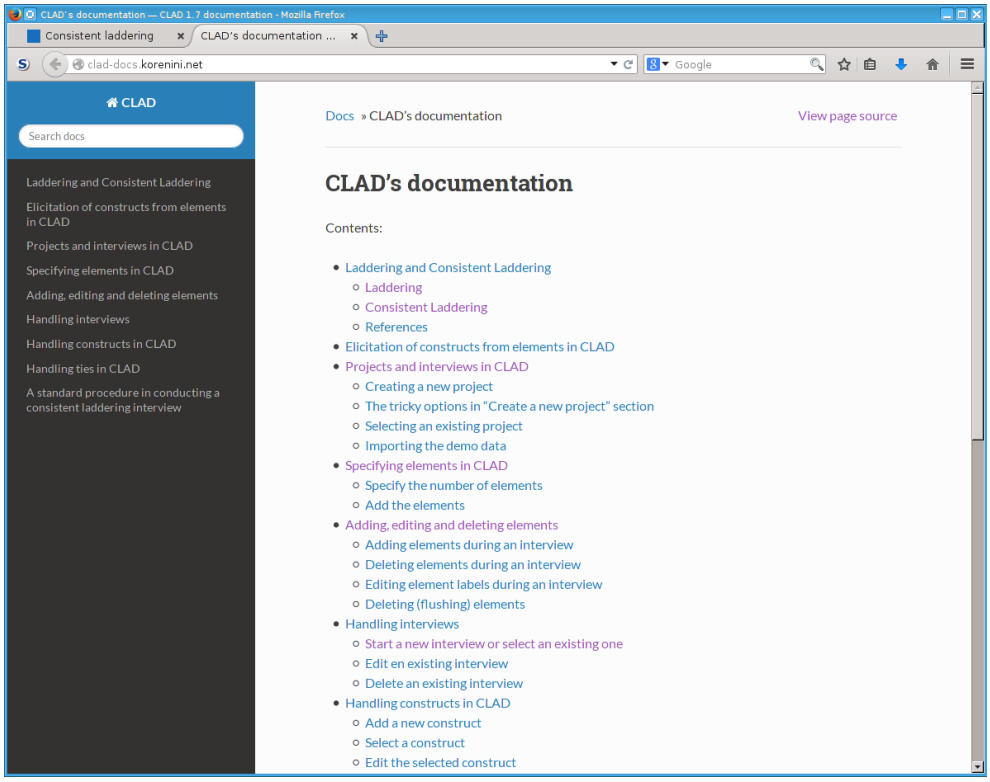

Slika 8.17: Del dokumentacije programa CLAD

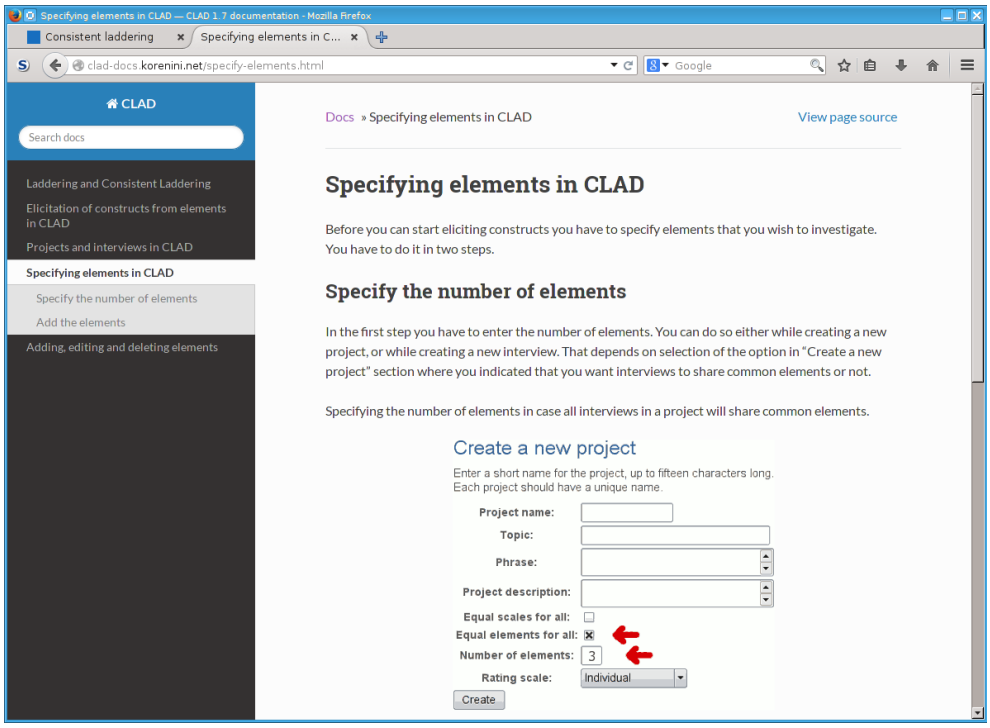

Iz slikovnih prikazov je razvidno, da smo računalniški program CLAD zasnovali tako, da ne ustreza le potrebam pričujoče doktorske naloge, temveč da ustreza potrebam mednarodnega kroga raziskovalcev, predvsem tistim, ki pri svojem delu izhajajo iz teorije osebnih konstruktov.

S tem smo delo, povezano z našo doktorsko disertacijo, predstavili mednarodni javnosti, hkrati pa smo Slovenijo postavili na zemljevid področja, povezanega s teorijo osebnih konstruktov.[86]

---

86 Metodo skladnega veriženja in računalniški program CLAD smo predstavili na mednarodni konferenci zveze Constructivist Psychology Network leta 2012 v Arlingtonu, v ZDA (Korenini, 2012b), in tudi v obliki člankov, objavljenih v Metodoloških zvezkih in v reviji Journal of Constructivist Psychology, ki jo izdaja ameriška založba Taylor & Francis.

8.12 Raziskovanje na ravni skupine

Z metodo skladnega veriženja je mogoče k preučevanju konstruiranja posameznikov, ki pripadajo neki skupini, pristopiti na več različnih načinov. Zamisel, ki jo izpostavljamo v okviru te naloge, je, da poizkušamo z opravljanjem intervjujev s posamezniki, ki pripadajo neki skupini, pridobiti čimbolj izčrpen vpogled v ključne zamisli pripadnikov te skupine. Podoben pristop (najpogosteje) predstavlja temeljni namen raziskovanja v Reynolds-Gutmanovi tradiciji metode veriženja. Z nalaganjem perspektiv pripadnikov skupine poizkušamo dobiti vpogled v celoto. Drug možen način rabe bi lahko bil poizkus ugotavljanja tistega, kar je posameznikom v neki skupini, ali pa delu te skupine, skupnega. Prvi primer takšnega pristopa k preučevanju predstavlja Fransellino (1972) preučevanje oseb z motnjami govora, kjer je avtorica raziskave ugotavljala posebnosti v konstruiranju tistih oseb, ki so takšne motnje uspele preseči.

V pristopu k raziskovanju, ki je, kot smo omenili, bližji tistemu, kakršnega uporabljajo v Reynolds-Gutmanovi tradiciji metode veriženja, se srečamo z nekaterimi praktičnimi vprašanji, na katera moramo odgovoriti.

Ker želimo v primeru preučevanja na ravni skupine zapisati omrežje, ki odraža konstruiranje obravnavane teme na skupinski ravni, je zaželeno, da intervjuvani obravnavajo enake[87] elemente. V nasprotnem primeru, kjer bi intervjuvani obravnavali različne elemente, ni nujno, da bi bilo mogoče njihove zamisli med seboj primerjati, saj bi se lahko srečali s težavo razpona primernosti. Elementi,

---

87 Metodo skladnega veriženja lahko uporabljamo v okviru zelo različnih raziskovalnih načrtov, ki lahko bistveno odstopajo od zamisli raziskovanja, ki jo prikazujemo v tej nalogi. Zato zamisli glede obravnave enakih elementov ne predstavljamo kot zahtevo, temveč kot ideal. Elemente je mogoče, podobno kot v Kellyjevi metodi Rep-test, izbrati glede na njihove vloge. Tako lahko na primer primerjamo zamisli intervjuvanih v okviru iste teme, glede različnih elementov, ki pa ustrezajo enakim vlogam, na primer, če primerjamo učence različnih osnovnih šol, lahko kot elemente izberemo najboljšega matematika, najboljšega biologa ipd. V skladu s tem v programu CLAD predvidevamo možnost, da raziskovalci v svojih projektih za vsak intervju izberejo različne elemente.

ki bi jih obravnaval nek intervjuvani, bi lahko ležali izven razpona primernosti konstruktov, ki bi jih navedel nek drug intervjuvani. Iz tega izhaja zamisel, da je zaželeno, da intervjuvani obravnavajo enake elemente. Obravnavane elemente morajo intervjuvani dobro poznati do te mere, da so jih sposobni medsebojno primerjati. V tem smislu mora biti raziskovalec pozoren na izbor teme in elementov ter ustreznost posameznikov, s katerimi želi opraviti intervjuje za obravnavo izbrane teme in elementov, povezanih s to temo.

Najpogosteje intervjujev ne moremo opraviti z vsemi pripadniki neke skupine, opravka imamo torej z vzorcem in ne s populacijo, ki jo predstavlja neka skupina. Najpogosteje, glede na število opravljenih intervjujev, ni smiselno, da bi predstavnike skupine izbirali po naključju, z znano verjetnostjo izbora. Zato je v izboru intervjuvanih bolj smiselno uporabiti namensko vzorčenje (ang. *purposeful sampling*). Nekateri avtorji ga imenujejo tudi teoretsko vzorčenje (gl. Coyne 1997, 624). V tem pristopu k vzorčenju gre za raziskovalčevo identifikacijo različnih podskupin, v katerih raziskovalec pričakuje kar največjo raznovrstnost podatkov.

Naslednje vprašanje se nanaša na število intervjujev, ki jih moramo opraviti, da bi pridobili ključne zamisli, povezane z obravnavano temo, ki se pojavljajo znotraj preučevane skupine. Števila intervjujev, ki jih moramo opraviti, da bi te zamisli ugotovili, ne moremo podati vnaprej. Na podlagi našega ukvarjanja z metodo veriženja lahko navedemo, da števila intervjujev, ki jih je potrebno opraviti, ne moremo podati niti v grobi oceni. Težavo razrešimo tako, da v raziskovanju po nekem številu opravljenih intervjujev ugotavljamo, ali z opravljanjem dodatnih intervjujev še ugotavljamo nove zamisli, povezane s preučevano temo.

V povezavi s tem je pomembna zamisel zasičenosti, ki se nanaša na zmožnost pridobivanja novih podatkov s povečevanjem vzorca. V kvalitativnem raziskovanju raziskovalca namreč ne zanima pogostost pojavljanja neke navedbe, temveč raznovrstnost podatkov. Raziskovalca zbiranje podatkov zato zanima le do točke, kjer se nove ugotovitve izčrpajo (Lincoln et al. 1985, 202; Strauss et al. 1998, 212).

V raziskovanju, kjer uporabljamo metodo skladnega veriženja, moramo upoštevati, da imamo opravka z dvema vrstama podatkov, in sicer z ugotovljenimi konstrukti in povezavami med njimi. V raziskovanju težimo k temu, da dosežemo zasičenost tako ugotovljenih konstruktov kot tudi povezav med njimi.

S takšno zastavitvijo smo se v raziskovanju odrekli delitvi verig v prevladujoče in posebne verige. Takšna delitev je uveljavljena v Reynolds-Gutmanovi tradiciji metode veriženja. Navedli smo, da so prevladujoče verige tiste, ki so v intervjujih pogosteje navedene, posebne pa tiste, ki so navedene manj pogosto. Ker smo v naši zastavitvi usmerjeni le k izpolnitvi zahteve po zasičenosti podatkov, menimo, da takšna delitev ni smiselna, saj opredelitve verig kot prevladujočih in posebnih ne moremo posplošiti na preučevano skupino.

Zamisel zasičenosti je seveda tesno povezana s kodiranjem podatkov. Zasičenost zelo težko ugotavljamo na podlagi ubesedenih zamisli, kot jih pridobimo od intervjuvanih, saj se njihove ubeseditve enakih zamisli pogosto precej razlikujejo. K ugotavljanju zasičenosti je smiselno pristopiti šele, ko smo (do neke mere) poenotili različne ubeseditve enakih, v intervjujih ugotovljenih zamisli. Vprašanje glede stopnje pomenskih detajlov, ki jih želimo v raziskovanju ohraniti, je v tem smislu bistveno. Če je ta stopnja večja, v raziskovanju seveda za doseganje zasičenosti potrebujemo večje število opravljenih intervjujev.

Na več mestih te doktorske disertacije smo zapisali, da se posameznikov sistem konstruktov stalno spreminja. Če želimo konstrukte in povezave med njimi predstaviti v obliki omrežja, ki odraža konstruiranje določene teme na ravni skupine, moramo v raziskovanju to dejstvo upoštevati. V tem smislu lahko zato zapišemo minimalno zahtevo, da v času trajanja raziskave ne sme biti pomembnih dogodkov, ki bi lahko vplivali na spremembo v konstruiranju obravnavane teme in elementov s strani intervjuvanih oziroma mora raziskovalec v izvajanju raziskave takšne spremembe upoštevati in zabeležiti v analizi podatkov.

9 Dodatne težave v izvajanju metode veriženja in predlogi rešitev teh težav v skladnem veriženju

Metoda skladnega veriženja je osnovana v metodi Hinklovega veriženja, zato se pri izvajanju te metode raziskovalec lahko sreča z enakimi težavami kot v izvorni metodi. Znane težave Hinklovega in Reynolds-Gutmanovega veriženja, kot so jih zapisali drugi avtorji, smo v nalogi že obravnavali. V tem poglavju pa bomo pozornost posvetili do sedaj neznanim težavam tako Hinklove kot Reynolds-Gutmanove inačice te metode.

Bralca bi želeli najprej opozoriti na umestitev poglavja o težavah metode veriženja v tej nalogi. Te težave namreč postanejo očitne šele, ko metodi veriženja dodamo določene funkcionalnosti, kot sta ocenjevanje elementov na ugotovljenih konstruktih in upoštevanje zamisli pomembnosti v posameznikovem predvidevanju. Težave uveljavljenih inačic veriženja lahko zato predstavimo šele po seznanitvi s temeljnimi zamislimi metode skladnega veriženja.

Razloga za naše bolj detajlno ukvarjanje z doslej neznanimi težavami veriženja v Hinklovi in Reynolds-Gutmanovi tradiciji veriženja sta dva. Prvi je ta, da bi želeli prikazati, kako lahko skladno veriženje raziskovalcu pomaga pri prepoznavanju teh težav. Drugi prav tako pomemben razlog je, da pokažemo na metodološke pomanjkljivosti obeh tradicionalnih inačic metode veriženja. Te so po našem mnenju, kot bomo poizkušali prikazati v tem poglavju, tolikšne, da bi se jih raziskovalci nujno morali zavedati, še zlasti glede na področja uporabe te metode, kjer lahko takšne metodološke pomanjkljivosti zavedejo raziskovalce, svetovalce ipd. in morda tudi povzročajo škodo posameznikom, podjetjem ipd. S tega vidika skladno veriženje ne predstavlja le dodajanje funkcionalnosti že obstoječi metodi oziroma njenim inačicam, temveč predstavlja raziskovalno metodo, ki nadomešča obstoječe inačice te metode.

9.1 Neobravnava elementov na konstruktih

Tako v Hinklovi kot tudi v Reynolds-Gutmanovi tradiciji metode veriženja je izvajanje te metode omejeno na ugotavljanje novih nadrejenih konstruktov. Ocenjevanje elementov na lestvicah, ki ustrezajo ugotovljenim konstruktom, smo dodali v metodi skladnega veriženja, predhodne inačice metode veriženja takšnega ocenjevanja ne poznajo.

Uveljavljene inačice metode veriženja sicer pogosto omogočajo dober vpogled v konstruiranje intervjuvanega glede obravnavane teme intervjuja, včasih pa se po našem mnenju takšen pristop izkaže kot nezadosten. To bomo ilustrirali s primerom dela intervjuja, ki ga prikazuje slika 9.1.

Intervju smo sicer opravili[88] s pomočjo metode skladnega veriženja, vendar ga bomo najprej prikazali tako, kot bi ga lahko ugotovili s pomočjo metode Hinklovega ali Reynolds-Gutmanovega veriženja, torej brez dodatnih podatkov, ki jih zberemo v metodi skladnega veriženja. V intervjuju smo obravnavali sredstva proti vnetju žrela, in sicer: Angal S, Neoangin, Septolete in žajbljev čaj. Naštete elemente bomo poimenovali kot *a, b, c* in *d*, v intervjuju ugotovljene konstrukte pa kot *A, B, C* in *D*.

Kljub temu da smo v intervjuju ugotovili za intervjuvanega pomembne konstrukte *A, B, C* in *D*, povezane z obravnavano temo, bi težko trdili, da lahko razumemo njegov pogled na obravnavane izdelke. Pod predpostavko vzporednega tipa povezanosti med navedenimi konstrukti bi lahko sklepali, da z vidika *varnosti za organizem* in *hitre ozdravitve* intervjuvani daje prednost tistim izdelkom, ki *vsebujejo naravne učinkovine* in imajo *opravljenih več testov*. Vendar pa je, menimo, *število opravljenih testov* za izdelke *a, b* in *c* večje kot za izdelek *d*, saj gre v primeru prvih treh za farmacevtske preparate, medtem ko izdelek *d* ni farmacevtski preparat. Hkrati pa lahko izdelek *d* nedvoumno

88 Intervju smo opravili v mesecu aprilu 2007 v okviru naših testiranj zamisli metode skladnega veriženja.

uvrstimo v prednostni pol konstrukta *vsebuje naravne učinkovine,* saj gre za naravno zdravilo. Zdi se, da so intervjuvančeve navedbe bodisi protislovne bodisi intervjuvani ne razpolaga z zadostno informacijo glede obravnavanih izdelkov. O slednjem ne vemo ničesar, saj tovrstnih podatkov v Hinklovi in Reynolds-Gutmanovi tradiciji metode veriženja ne zbiramo. Po opravljenem intervjuju lahko ugotovimo le to, da intervjuvanega na podlagi zbranih podatkov ne moremo razumeti.

Slika 9.1: Prikaz dela intervjuja, kot ga ugotovimo z metodo veriženja

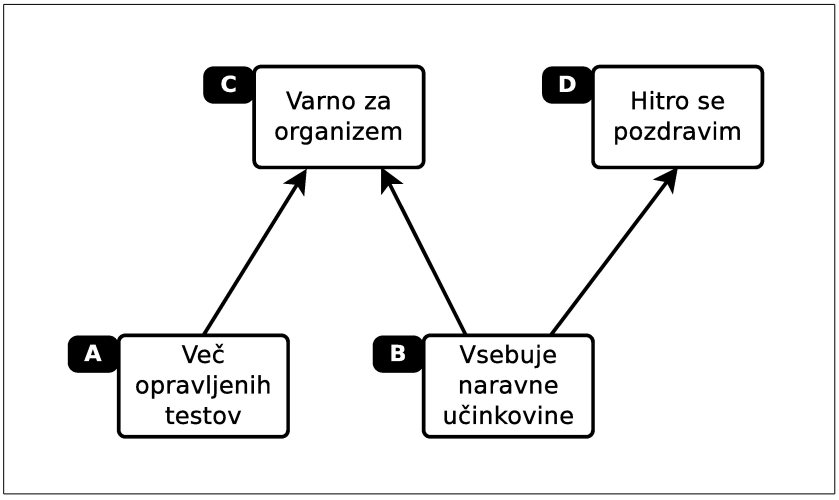

V tem razdelku želimo opozoriti na dve vrsti težav, ki izhajata iz odsotnosti ocenjevanja elementov na ugotovljenih konstruktih. Prvo vrsto težav vidimo v tem, da obstajajo težavne situacije, ki jih raziskovalec med izvajanjem intervjuja težko prepozna in razreši z uporabi tehnik, ki so mu na voljo v okviru metode veriženja. Drugo vrsto težav pa vidimo v povezavi z aplikacijo metode veriženja, bolj točno v uporabnosti rezultatov raziskovanja. Na mnogih področjih uporabe te metode intervjuvančeva ocena elementov na obravnavanih konstruktih predstavlja bistven podatek. Če ilustriramo z navedenim primerom: za tržnika je zelo bistven podatek, ali neka skupina potrošnikov v povezavi z *varnostjo za organizem* daje prednost domačim pripravkom ali pa farmacevtskim preparatom.

9.2 (Ne)obravnava stopnje pomembnosti konstruktov

Metoda veriženja je usmerjena v ugotavljanje nadrejenih konstruktov oziroma nadrejenih zamisli v primeru Reynolds-Gutmanove inačice te metode. V nekaterih zelo redkih primerih (npr. Neimeyer et al. 2001) se v metodi veriženja srečamo z empiričnim preverjanjem pomembnosti osebnih konstruktov, sicer pa raziskovalci pri izvajanju metode izhajajo iz predpostavke, da so konstrukti, ki so umeščeni višje v hierarhiji omrežja, za intervjuvanega pomembnejši od tistih, ki so jim podrejeni glede na hierarhično organiziranost.

Menimo, da takšno metodološko izhodišče za razumevanja intervjuvanih ni zadovoljivo. Pogosto se namreč srečamo s situacijo, kjer za intervjuvanega konstrukti, ki jih uporablja za predvidevanje nadrejenega konstrukta, niso enako pomembni. Zanemarjanje tega podatka zato zlahka vodi v nerazumevanje oziroma napačno razumevanje intervjuvanega. Naše stališče bomo ilustrirali z nadaljevanjem že obravnavanega primera, prikazanega na sliki 9.2. Tokrat bomo sliko dopolnili s podatki glede pomembnosti konstruktov v okviru njim neposredno nadrejenih konstruktov. Pomembnost smo ocenjevali na petstopenjski lestvici, kjer je ocena 1 pomenila »sploh ni pomembno«, ocena 5 pa »zelo pomembno«.

Menimo, da lahko na podlagi podatkov glede pomembnosti konstruktov v okviru njihovih neposrednih naslednikov in ocen elementov na lestvicah, ki ustrezajo ugotovljenim konstruktom, mnogo bolje razumemo konstruiranje intervjuvanega glede obravnavane teme.

Iz prikaza na sliki 9.2 in podatkov, prikazanih v tabeli 9.1, je razvidno, da intervjuvani na konstruktu *A* sicer daje prednost izdelkoma *a* in *b* pa tudi izdelku *c* pred *d,* vendar ta konstrukt v okviru konstrukta *varno za organizem – manj varno za organizem* zanj ni pomemben. V okviru tega konstrukta je zanj bistveno pomembnejši konstrukt *B*, torej *vsebnost naravnih učinkovin*, tu pa daje prednost izdelku *d* pred farmacevtskimi preparati.

Slika 9.2: Del intervjuja, kot ga prikazuje slika 9.1, s prikazanimi podatki glede pomembnosti konstruktov v okviru njihovih neposrednih naslednikov

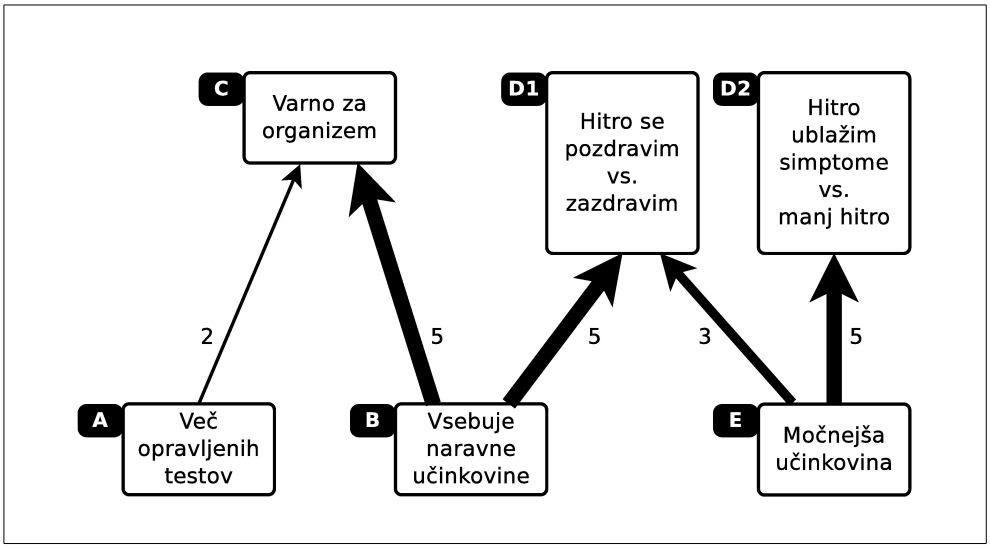

Tabela 9.1: Ocene elementov na lestvicah, ki ustrezajo ugotovljenim konstruktom; pri tem ocena 1 ustreza prednostnemu polu, ocena 7 pa nasprotnemu polu konstrukta

	Elementi			
Konstrukti	*a* *Angal S*	*b* *Neoangin*	*c* *Septolete*	*d* *žajbljev čaj*
A	1	1	4	7
B	7	6	4	1
C	7	6	4	1
D1	7	6	5	1
D2	1	1	4	6
E	1	1	4	7

Nejasnosti, s katerimi smo se soočili v povezavi z omrežjem, kot bi ga ugotovili s pomočjo metode veriženja, ki ne vključuje niti ocen elementov na konstruktih niti pomembnosti konstruktov o okviru njihovih neposrednih naslednikov, smo tako pojasnili.

Poleg tega pa smo pojasnili tudi nejasnost v zvezi s povezavo *B* ➔ *D* (gl. sliko 9.1), kjer smo na podlagi visoke vrednosti napake predvidevanja (*EA*=86,40) več

pozornosti posvetili konstruktu *D*. Izkazalo se je, da je intervjuvani razločeval med na eni strani *hitro ozdravitvijo*, kjer je protipol predstavljala zamisel, da (v tem primeru) farmacevtski preparati ne ozdravijo obolenja na način vzpostavitve prejšnjega stanja, temveč bolezen zazdravijo, kar za intervjuvanega pomeni, da po zazdravitvi za organizem še vedno obstajajo posledice bolezni, in na drugi strani *hitro – manj hitro odpravo simptomov*, kar v njegovem razmišljanju še ne pomeni odprave bolezni. Konstrukt *D* je tako razpadel v dva konstrukta, *D1* in *D2*, hkrati pa smo ugotovili še nov konstrukt *E* in nove povezave med temi konstrukti, kot to prikazuje slika 9.2. Vrednosti napake predvidevanja *EA* so upadle in so za konstrukte *C, D1* in *D2* znašale 24,68, 32,76 in 6,30.

V izvajanju metode veriženja v bodisi Hinklovi bodisi Reynolds-Gutmanovi tradiciji se pogosto srečamo s situacijo, podobno tej, ki smo jo opisali v tem podpoglavju. Največja nevarnost obeh predhodnih inačic veriženja je, da tovrstne težave ostanejo neopažene. Bolj očitne postanejo šele z uporabo mer, ki jih vključuje metoda skladnega veriženja. Veljavnost raziskovanja v primeru uporabe katere od obeh predhodnih inačic obravnavane metode se nam zato zdi vprašljiva.

9.3 Sprememba teme pogovora

V izvajanju metode veriženja lahko intervjuvani med navajanjem sosledja konstruktov spremeni temo pogovora. Nek konstrukt tako ne pripada več isti temi kot izhodiščni konstrukt, na podlagi katerega je bil hierarhično nadrejeni konstrukt ugotovljen. Pogovor v intervjuju se lahko na primer odvija na temo nakita in dragih kamnov v tem nakitu. Po ugotovitvi izhodiščnega konstrukta, ki se nanaša na to, da je nakit *sestavljen iz dragih kamnov – ni sestavljen iz dragih kamnov*, in ugotovitvi, da intervjuvani daje prednost polu *sestavljen iz dragih kamnov*, lahko intervjuvani, kot odgovor na vprašanje tipa »Zakaj?«, prične z navajanjem podatkov o dragih kamnih, ki jih je izvedel iz časopisnih člankov, z opisom težkih razmer dela v diamantnih rudnikih ipd. Sprememba teme

pogovora je lahko majhna, tako da še vedno ustreza preučevani temi raziskovanja.

To težavo pri izvajanju metode veriženja sta opazila že Grunert in Grunert (1995) in navedla, da se ta pojavlja zlasti v primerih, ko so povezave med kognitivnimi kategorijami pri intervjuvanem šibko povezane. Po njunem mnenju bi raziskovalec težavo lahko prepoznal po nedokončanih stavkih in premorih v intervjuvančevih navedbah. Po našem mnenju so takšni znaki izredno nezanesljiv pokazatelj šibke povezanosti konstruktov. V kateremkoli intervjuju, ki ga opravljamo po metodi veriženja, se namreč premori, nedokončani stavki ipd. pojavljajo zelo pogosto. Še zlasti takrat, kadar si intervjuvani prizadeva, da bi čimbolj natančno ubesedil pole konstruktov, ali pa ko je tema iz kateregakoli razloga zanj občutljiva, pa tudi takrat, kadar je utrujen ipd.

Menimo, da je bila prav ta težava, torej sprememba teme pogovora, ena od bistvenih težav, s katerimi se je srečal Butt (1955) in na podlagi analize ugotovljenih verig sprožil več let trajajočo razpravo znotraj skupnosti teoretikov in raziskovalcev s področja teorije osebnih konstruktov. Butt je namreč ugotovil, da verige, ugotovljene v intervjujih, ki jih je opravil, pogosto ne napredujejo glede na predpostavljeno hierarhijo omrežja, temveč lahko glede na omenjeno hierarhijo tudi nazadujejo in so zato, »podobne kačam« ali pa tvorijo »zanke« (ibid. 229). Svojo ugotovitev je podkrepil s primerom, v katerem je po njegovem mnenju v vrhu verige namesto abstraktnega ugotovil konstrukt z zelo nizko stopnjo abstraktnosti. Ker smo primer že obravnavali v okviru kritik predpostavljene hierarhije v veriženju, bomo na tem mestu povzeli le prednostne pole konstruktov, ki pripadajo verigi, ki jo je predstavil Butt: *sproščen* ➔ *pred drugimi se kažem takšnega kot sem* ➔ *zavzemam svoje stališče* ➔ *lahko opravim s svojo mamo* ➔ *ob njej se počutim tako krivega.* Menimo, da je intervjuvani temo pogovora nekoliko spremenil vsaj enkrat, in sicer v povezavi konstruktov *lahko opravim s svojo mamo* ➔ *ob njej se počutim tako krivega.* Fransella in drugi (2004, 40-1) so Butta zavrnili z dvema

razlogoma, in sicer da je zamisel krivde pravzaprav zelo pomembna[89] zamisel in da veriženje ni vaja v prostih asociacijah. Slednja kritika pa je, menimo, zelo sorodna obravnavani težavi spremembe teme pogovora.

Na tem mestu bomo obravnavano težavo še nekoliko razširili, in sicer na precej kontradiktoren način. Izrazili smo mnenje, da je v verigi konstruktov, ki jo je predstavil Butt, prišlo do spremembe teme pogovora, hkrati pa menimo tudi, da o tem pravzaprav lahko le ugibamo. In prav v slednjem se skriva bistvo težave. Težava glede spremembe teme pogovora bi lahko bila morda razvidna le intervjuvanemu, nekoliko manj razvidna raziskovalcu, saj temu intervjuvančeve zamisli nikoli niso popolnoma transparentne in jih ne more razumeti popolnoma, čeprav si k temu prizadeva, bralec, ki mu je dosegljiv le povzetek celotnega konteksta pogovora, povezanega z neko verigo konstruktov, pa lahko le ugiba glede polnega pomena določenega ugotovljenega konstrukta ali pa povezave med parom konstruktov, za karkoli drugega ima namreč na voljo premalo podatkov. Raziskovalcu metoda veriženja namreč ne ponuja nikakršnih »pripomočkov«, na podlagi katerih bi lahko prepoznal opisano težavo, bralcu, ki pri izvajanju intervjuja ni bil prisoten, pa še manj.

Če težavo stopnjujemo dalje. V posameznih primerih je zamenjava teme pogovora, ki je povezana z neko verigo, lahko tolikšna, da obravnavani elementi ležijo izven razpona primernosti ugotovljenega konstrukta. Menili bi, da bi raziskovalec tovrstno napako seveda lahko opazil. Vendar pa lahko takšno mnenje zavrnemo z vprašanjem, ali metoda veriženja ali pa katera od znanih dopolnilnih tehnik predvidevata takšno preverjanje. Odgovor je seveda na dlani, metoda veriženja, tako v Hinklovi kakor tudi v Reynold-Gutmanovi tradiciji, takšnega preverjanja ne predvideva.

---

89 Na področju psihologije osebnih konstruktov velja prepričanje, da so konstrukti, ki se nahajajo v vrhu hierarhije, za posameznika pomembnejši od tistih, ki so umeščeni nižje v tej hierarhiji. Ti konstrukti so pomembnejši od nižje umeščenih z vidika posameznikove osebnosti na enak način, kot so za posameznika pomembne njegove osebne vrednote. V tem kontekstu lahko zato enačimo stopnjo pomembnosti in stopnjo abstraktnosti nekega osebnega konstrukta.

Poudarimo naj tudi, da zamenjava perspektive ni nujno omejena na en sam konstrukt. Intervjuvani lahko v pogovoru zamenja perspektivo in znotraj te zamenjave nadaljuje z navajanjem konstruktov. V intervjuju lahko perspektivo zamenja več kot le enkrat. Iz takšnega spremenjenega izhodišča se lahko tudi na primer vrne k obravnavani temi ipd., ne da bi raziskovalec to spremembo lahko opazil. Učinek neke spremembe teme pogovora je tako zlahka podoben sneženi kepi, ki se s kotaljenjem po klancu navzdol stalno povečuje. Kot ilustracijo navedenega lahko na sliki 9.3 prikažemo nekaj možnih tovrstnih zapletov.

Slika 9.3: Intervjuvani lahko v intervjuju zamenja temo pogovora. Zamenja jo lahko tudi več kot le enkrat. Po tem, ko zamenja temo, pa lahko celo najde povezavo do katerega od konstruktov, ki pripadajo izhodiščni verigi

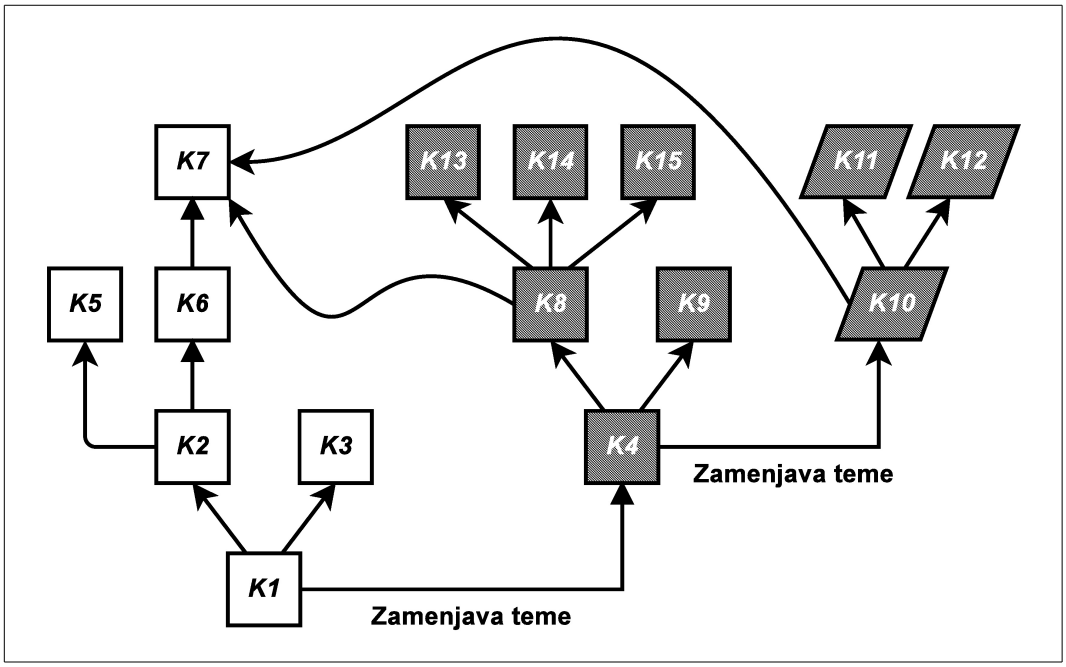

Metoda skladnega veriženja seveda ne predstavlja magične razrešitve obravnavane težave, menimo pa, da lahko v mnogih primerih raziskovalca opozori na možnost, da je v intervjuju prišlo do tovrstnega nesporazuma ali napake. Ker v metodi skladnega veriženja jakost povezave med ugotovljenimi kognitivnimi kategorijami, torej med konstrukti, merimo s pomočjo merske

lestvice, lahko nizke vrednosti na povezavah med dvema konstruktoma raziskovalca opozorijo na možnost, da je intervjuvani zamenjal temo pogovora. Prav tako ga lahko na to težavo opozori velika vrednost mere *EA*, ki pove, da sta si nek konstrukt in konstrukt, ki mu je v omrežju neposredno nadrejen, zelo različna glede ocen elementov na teh konstruktih. Raziskovalec pa mora biti pozoren na to, da velika vrednost mere *EA* ne pomeni nujno, da je intervjuvani zamenjal temo pogovora, kot bomo videli v nadaljevanju. Dober pokazatelj, da je intervjuvani zamenjal temo pogovora, je v metodi skladnega veriženja to, da intervjuvani ne more več oceniti obravnavanih elementov na merski lestvici, ki ustreza nekemu konstruktu, ker obravnavani elementi ležijo izven razpona primernosti tega konstrukta.

Dodati pa moramo tudi, da intervjuvančeva zamenjava teme pogovora lahko pomeni tudi, da tema intervjuja morda ni dobro zastavljena ali pa na primer da je raziskovalec nejasen pri zastavljanju vprašanj.

9.4 Neugotovljeni podrejeni konstrukti

Metoda veriženja tako v Hinklovi kot v Reynolds-Gutmanovi tradicije je usmerjena izključno[90] v ugotavljanje konstruktov, ki so nadrejeni izhodiščnim konstruktom. Izhodiščne konstrukte ugotavljamo, kot smo že navedli, s katero od drugih tehnik za ugotavljanje konstruktov iz elementov, na primer s Kellyjevo (1955) tehniko urejanja trojic.

---

90 Navedli smo, da obstaja inačica metode veriženja, ki sta jo predstavila Bannister in Mair (1968), imenovana »veriženje navzdol«. Omenili smo tudi njej sorodno tehniko, ki jo oblikoval Landfield (1971), imenovano piramidiranje. Gre za samostojni metodi. V obstoječi literaturi ne moremo zaslediti primera uporabe katerekoli ob obeh metod kot dopolnitev metode veriženja. Prav tako takšne uporabe ne predvideva nobeden od obstoječih računalniških programov za podporo izvajanju metode veriženja, razen, seveda, našega programa CLAD.

Ugotovimo lahko, da metoda veriženja izhaja iz predpostavke, da je raziskovalec s pomočjo uporabe katere od tehnik za ugotavljanje konstruktov iz elementov ugotovil vse za intervjuvanega najpomembnejše konstrukte, ki jih ta uporablja pri konstruiranju preučevane teme intervjuja. O tej predpostavki sklepamo na podlagi dejstva, da metoda veriženja predvideva le napredovanje po predvideni hierarhiji konstruktov.

V uporabi katerekoli od tehnik za ugotavljanje konstruktov iz elementov se lahko zgodi, da intervjuvani iz kakršnegakoli razloga ne navede enega ali več konstruktov, ki so za razumevanje njegovega konstruiranja bistveni. Lahko ga oziroma jih pozabi navesti ali pa, v drugi skrajnosti, ne želi izpostavljati, ker je tema zanj občutljiva.

Pri prizadevanju k ugotavljanju zgolj konstruktov, ki so nadrejeni izhodiščnim konstruktom, se tako lahko zgodi, da intervjuvani pri napredovanju navzgor izhaja iz nekega izhodiščnega konstrukta, ki je za predvidevanje njegovega neposrednega naslednika v verigi manj pomemben, zaradi logike izvajanja metode veriženja pa raziskovalec ne ugotovi, da za omenjenega naslednika v intervjuvančevem sistemu konstruktov obstaja tudi nek neposredni predhodnik, ki je za predvidevanje slednjega mnogo pomembnejši od obravnavanega izhodiščnega konstrukta.

Takšno težavo bomo ilustrirali s primerom, s katerim smo se srečali v testiranju metode skladnega veriženja. V raziskavi, v kateri smo kot elemente preučevali različne učbenike za učenje slovenščine kot drugega ali tujega jezika, smo s tehniko urejanja trojic ugotovili konstrukt *učbeniki pogosto (vs. nikoli) vključujejo igre za učenje besed (A)*. Na podlagi konstrukta *A* smo z metodo veriženja ugotovili verigo konstruktov *A* ➔ *B* ➔ *C*, kot to prikazuje slika 9.4a. Drugih konstruktov, ki bi bili v omrežju povezani s katerimkoli od konstruktov v tej verigi, v metodi veriženja nismo ugotovili. Veriga se torej ni združila z nobeno drugo od verig, ugotovljenih v tem intervjuju.

S pomočjo metode skladnega veriženja pa smo ugotovili, da sta konstrukta *A* in *B* le šibko povezana. S poizvedovanjem, ali v intervjuvančevem sistemu konstruktov obstaja še kakšen konstrukt za predvidevanje *B*, smo ugotovili dva nova konstrukta, ki ju lahko glede na hierarhijo omrežja umestimo na enak nivo abstraktnosti kot izhodiščni konstrukt *A*. Za predvidevanje konstrukta *B* sta bila za intervjuvano novo ugotovljena konstrukta *D* in *E* pomembnejša od izhodiščnega konstrukta *A*. Slika, ki si jo na podlagi ugotovljenih verig konstruktov lahko ustvari raziskovalec pa tudi bralec glede intervjuvane osebe, se z ugotovitvijo novih konstruktov in povezav med njimi bistveno spremeni. Razlika med obema omrežjema je razvidna iz primerjave prikazov na slikah 9.4a in 9.4b.

Slika 9.4: Veriga konstruktov, ugotovljena z metodo veriženja, (a) in dodatni konstrukti, ugotovljeni z metodo skladnega veriženja, (b)

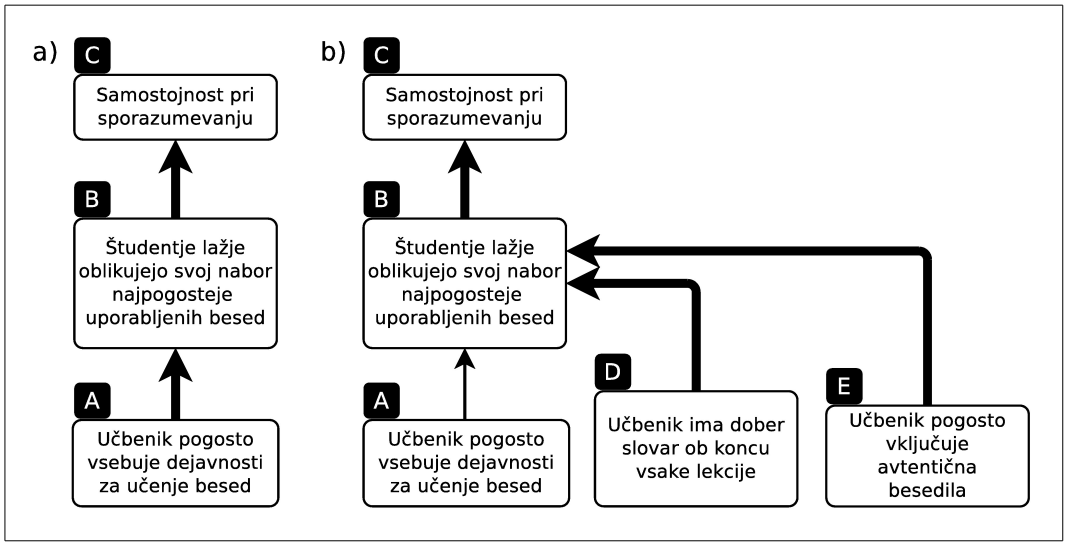

Raziskovalec, ki v izvajanju metode veriženja naleti na težavo, kjer s tehniko ugotavljanja konstruktov iz elementov niso bili ugotovljeni vsi za intervjuvanega pomembni izhodiščni konstrukti, povezani z obravnavano temo, se znajde v večkratni zmoti. To bomo ilustrirali s pomočjo že navedenega primera.

V opisanem primeru se raziskovalec v svojem poskusu razumevanja intervjuvane osebe z uporabo metode veriženja moti na dva načina:

a) Moti se glede tega, da najbolj abstraktni konstrukt C nastopa le v eni sami verigi. Na ta način zmotno sklepa, da je intervjuvana oseba za predvidevanje *C* uporablja le *B* in posredno tudi *A*.

b) Raziskovalca takšen pristop lahko zavede v prepričanje, da igra konstrukt *A* bistveno vlogo v predvidevanju njemu neposredno nadrejenega konstrukta, konstrukta *B,* in posredno nadrejenega konstrukta *C*.

V splošnem lahko zapišemo, da težava, kjer z uporabljeno tehniko za ugotavljanje konstruktov iz elementov ne ugotovimo vseh izhodiščnih konstruktov, ki so bistveni v okviru obravnavane teme, raziskovalec lahko pride do zelo napačnih sklepov glede intervjuvančevega konstruiranja te teme.

Težava, ki smo jo poimenovali kot neugotovljeni podrejeni konstrukti, ni omejena na izhodiščne konstrukte in povezave le-teh do drugih konstruktov v omrežju. Ta težava se lahko pojavi na kateremkoli nivoju hierarhije. Lahko bi sklepali, da je težava še večja, če se pojavi na hierarhično višjih nivojih omrežja. Raziskovalec lahko spregleda bolj ali manj obsežen podsistem konstruktov, kot to prikazuje slika 9.5.

Navedli smo, da metoda skladnega veriženja ni omejena le na napredovanje po hierarhiji konstruktov, temveč predvideva tudi uporabo Bannisterjeve in Mairjeve (1968) tehnike veriženja navzdol. To tehniko raziskovalec uporabi, kadar ga na tovrstne težave opozori katera od mer, ki jih predvideva skladno veriženje, na primer velika vrednost napake predvidevanja ali pa takrat, ko meni, da intervjuvani ni navedel vseh pomembnih konstruktov, ki jih uporablja za predvidevanje nekega drugega konstrukta. Na ta način skladno veriženje zmanjšuje možnost obravnavane težave.

Slika 9.5: V metodi veriženja lahko raziskovalec spregleda nek celoten podsistem intervjuvančevih konstruktov

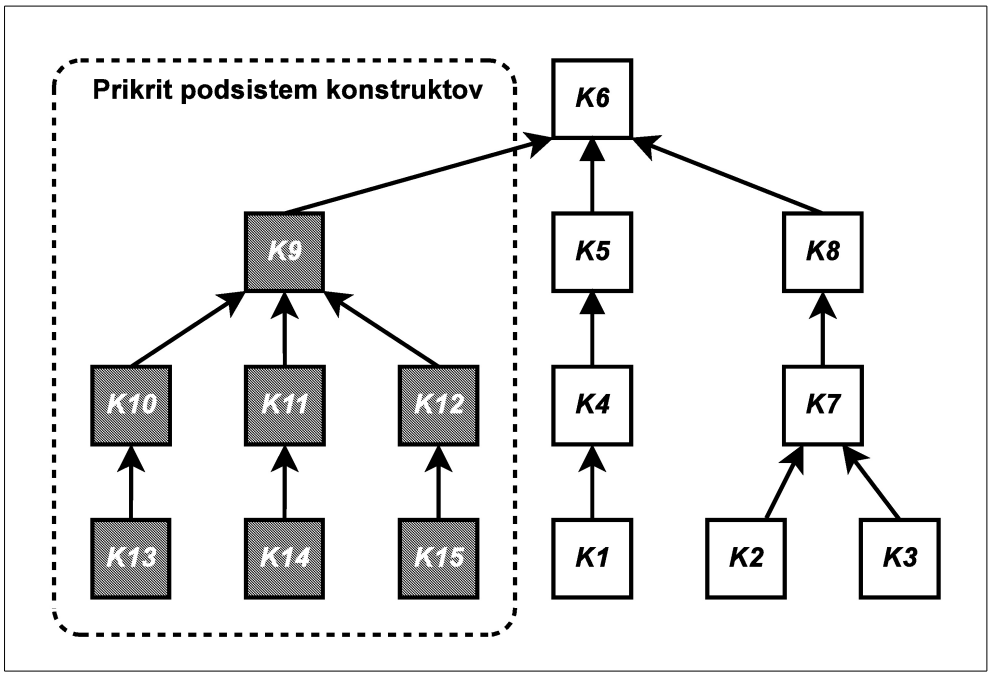

9.5 Podobne ubeseditve zamisli

Z metodami, ki jih uvrščamo v družino metod mrežnih seznamov, ne ugotavljamo osebnih konstruktov samih.[91] Navedli smo, da takšno oznako uporabljamo kot okrajšavo. S temi metodami ugotavljamo le ubeseditve osebnih konstruktov (gl. npr. Kelly 1955, Fransella et al. 2004).

Ubeseditve različnih konstruktov so si lahko zelo podobne. S takšnim primerom smo se srečali, ko smo obravnavali zamisel *hitro se pozdravim*, za katero se je

91 Običajno sicer govorimo o tem, da smo v raziskovanju ugotovili nek osebni konstrukt ipd. Navedli smo, da takšen zapis uporabljamo le kot okrajšavo za ubeseditve osebnih konstruktov. Nekateri avtorji (npr. Jankowicz 2004) v ta namen uporabljajo tudi izraz verbalna etiketa (ang. *verbal label*) konstrukta.

izkazalo, da vsebuje dva konstrukta: *hitro se pozdravim – hitro se zazdravim* in *hitro ublažim simptome – manj hitro ublažim simptome* (gl. str. 133).

V veriženju pa je ta težava prisotna še na nek poseben način. V omrežju konstruktov se verige pogosto razhajajo in združujejo. Odločitev o tem seveda sprejema raziskovalec, ki beleži intervjuvančeve navedbe. Slika 9.6 prikazuje sosledje korakov, ki vodijo v obravnavano težavo.

Slika 9.6: Sosledje v nastanku težave, ki izhaja iz podobne ubeseditve dveh različnih konstruktov

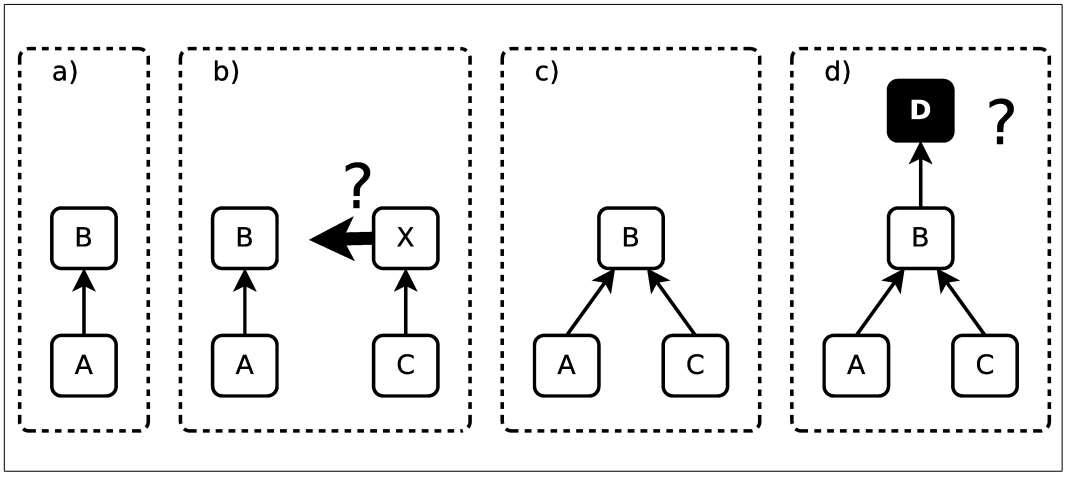

V prvem koraku (9.6a) raziskovalec na podlagi izhodiščnega konstrukta *A* ugotovi konstrukt *B* in povezavo med njima. V naslednjem koraku na podlagi izhodiščnega konstrukta *C* ugotovi konstrukt *X*. Ker sta ubeseditvi *B* in *X* podobni, raziskovalec sklepa, da gre za isti konstrukt, in zabeleži združitev dveh verig (9.6c). Od te točke dalje raziskovalec ne more več vedeti, ali intervjuvani pri podajanju odgovorov izhaja iz konstrukta *B* ali iz konstrukta *X* ali pa morda kar iz obeh konstruktov hkrati ali morda celo izmenično.

Tudi metoda skladnega veriženja ne more podati enoznačnega odgovora ali »recepta« za odpravo takšnih težave. Raziskovalca pa lahko na možnost, da se je takšna težava pojavila, opozorijo vrednosti različnih mer, ki jih ta metoda

vključuje. Če je raziskovalec zaradi podobnosti ubeseditve dva ali več različnih konstruktov zapisal v omrežje kot en sam konstrukt, lahko pričakujemo, da bo vrednost mere *SDPC* visoka, saj podrejeni konstrukti pripadajo različnim podsistemom konstruktov. Hkrati pa lahko pričakujemo tudi visoko vrednost napake predvidevanja, saj poizkuša, glede na napačen zapis v omrežja, intervjuvani predvidevati konstrukt, do katerega povezava v resnici ne obstaja. Če intervjuvani v navajanju konstruktov, ki izhajajo iz konstruktov, ki so v omrežju zapisani kot en sam konstrukt, ne daje prednosti le eni od interpretacij ubeseditve, lahko pričakujemo, da bodo tudi ugotovljeni nadrejeni konstrukti pripadali različnim podsistemom konstruktov, zato bo vrednost mere *SDSC* visoka. Visoke vrednosti navedenih mer lahko raziskovalca opozorijo na možnost, da je v intervjuju prišlo do obravnavane težave, ki jo raziskovalec nato preveri in poizkuša razrešiti z dodatnimi vprašanji, ki jih zastavi intervjuvanemu.

9.6 Različne ubeseditve zamisli

Intervjuvani lahko isti konstrukt v toku intervjuja navede večkrat in ga ubesedi na različne načine. Razlogi za takšno večkratni različno ubeseditev so seveda lahko zelo različni. Težava je morda še najbolj očitna v primerih, ko raziskovalec opravlja intervju s strokovnjakom na nekem področju. Ta lahko včasih uporablja strokovne izraze za ubesedenje neke zamisli, včasih pa se poskuša približati sogovorcu in uporablja bolj poljudne izraze za opis istih zamisli.

Obravnavana težava je včasih sorodna težavi, ki sta jo opisali Walker in Crittenden (2012) in smo jo v nalogi že opisali. Gre za težavo, kjer intervjuvani na vprašanje »Zakaj je to za vas pomembno?« navede več odgovorov hkrati.

Različni načini, na katere intervjuvani ubesedi svoje zamisli, raziskovalca lahko zavedejo v prepričanje, da intervjuvani predvideva nek konstrukt na podlagi več podrejenih konstruktov, medtem ko so dejansko nekateri izmed teh konstruktov enakovredni, ali pa da na podlagi nekega konstrukta predvideva različne konstrukte, čeprav so v resnici nekateri, ali pa vsi, izmed navedenih konstruktov

enakovredni. V skladnem veriženju lahko raziskovalca na možnost, da se je v intervjuju pojavila ta težava, opozorijo nizke vrednosti mer *SDPC* in *SDSC*, ki jih med izvajanjem intervjuja izračuna CLAD.

Menimo, da je situacija, kjer intervjuvani poda več navidezno različnih zamisli, hkrati pravzaprav enostavnejša oblika obravnavane težave, saj jo raziskovalec lažje prepozna. Težja oblika te težave pa je, ko intervjuvani uporablja različne ubeseditve iste zamisli v različnih delih intervjuja. To lahko ponazorimo s »prekrižanem« dveh verig. Denimo, da intervjuvani v začetku intervjuja navede verigo *A* ➔ *X* ➔ *B* (gl. sliko 9.7a), ob koncu intervjuja pa še verigo *C* ➔ *X* ➔ *D* (gl. sliko 9.7b). Pri tem raziskovalec ne opazi, da se ubeseditvi, ki se nanašata na konstrukta, zapisana kot *B* in *D*, pravzaprav nanašata na en sam konstrukt, kot to prikazuje slika 9.7c.

Slika 9.7: Primer težave različnih ubeseditev istega konstrukta v različnih delih intervjuja

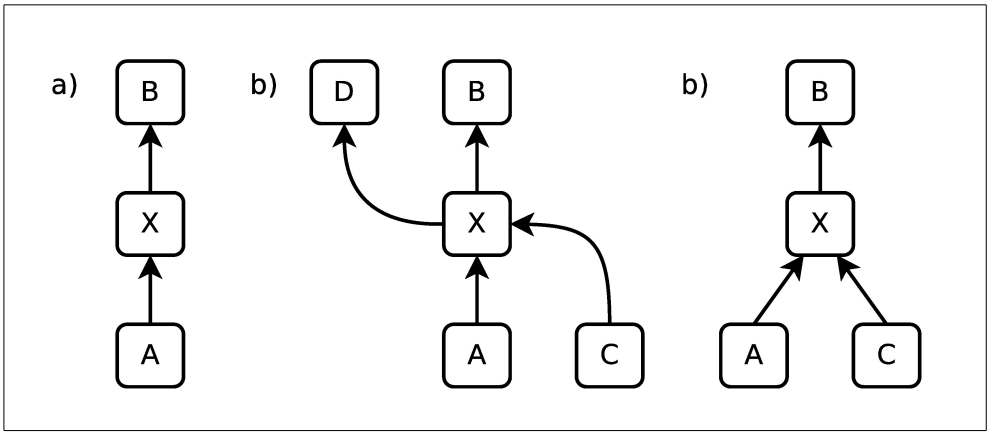

9.7 Široko opredeljeni poli konstruktov

Ko intervjuvanega vprašamo po preferenci pola nekega konstrukta in nato po razlogu za preferenco tega pola, lahko intervjuvani odgovori z zelo splošno, široko opredeljeno navedbo, na primer *zaradi visoke kvalitete*. Raziskovalec

lahko tudi ne opazi, da se za splošno in široko zastavljeno navedbo skrivajo bolj specifični razlogi, ki so umeščeni na isti nivo hierarhije. Raziskovalec lahko, glede na način spraševanja v metodi veriženja, ugotavlja prednostni pol široko opredeljenega konstrukta in nato poizkusi ugotoviti intervjuvančeve razloge za navedeno preferenco. Rezultati takšnega spraševanja so lahko zelo različni in nepredvidljivi. Pogosto intervjuvani ne more navesti odgovora na raziskovalčevo vprašanje, ker so razlogi za navedeno preferenco zanj samoumevni. Intervjuvani lahko na primer odgovori z zelo splošnim ali pa tudi trivialnim odgovorom, saj splošno vprašanje vzpodbuja k splošnemu odgovoru. Rezultat takšnega raziskovanja so običajno vsebinsko prazne verige, ki ne omogočajo zadovoljivega vpogleda v intervjuvančevo konstruiranje obravnavane teme.

Ker ponavadi obstaja precej vidikov neke široke opredelitve, lahko pričakujemo, da bomo z veriženjem ugotovili relativno veliko število konstruktov, ki bodo podrejeni široko opredeljenemu konstruktu. Široko opredeljeni konstrukt bo imel zato v omrežju visok prestiž. Tako kot v primeru že obravnavane težave podobnih ubeseditev konstruktov lahko tudi v primeru široke opredelitve konstruktov pričakujemo, da bo intervjuvani za predvidevanje nadrejenega konstrukta uporabil konstrukte, ki pripadajo različnim podsistemom konstruktov. Zato lahko pričakujemo tudi, da bosta vrednosti mer *EA* in *SDPC* za široko opredeljen visoki.

10 Vprašanje hierarhije konstruktov v metodi veriženja

Vprašanje hierarhije osebnih konstruktov je vprašanje, ki je v okviru utemeljevanja te metode že dolgo prisotno. Gre za izredno pomembno vprašanje, saj je predpostavka te hierarhije v metodi veriženja temeljna. Gre tudi za večplastno vprašanje, kot bomo prikazali v okviru tega poglavja.

Večji del znanstvene produkcije, ki se loteva obravnave Kellyjeve (1955) in Hinklove (1965) zamisli hierarhične organiziranosti sistema osebnih konstruktov, bi zlahka poimenovali tudi »zgodovina zmot«, zato se moramo tega problema lotiti z veliko mero natančnosti, predvsem pojmovne natančnosti.

Že v uvodu v to poglavje naj izrazimo prepričanje, da je v povezavi z vprašanjem hierarhije konstruktov še najbolj zaskrbljujoče dejstvo, da teoretiki s področja psihologije osebnih konstruktov le-tega niso uspeli ustrezno obravnavati več desetletij. To je pogumna, a upravičena trditev.

10.1 Hierarhija osebnih konstruktov

Iz del avtorjev, ki se lotevajo navedenega vprašanja, pogosto ni jasno razvidno, kaj je pravzaprav predmet razprave. Hierarhija osebnih konstruktov je v prvi vrsti predpostavka, katere teoretska utemeljitev sega v same začetke teorije osebnih konstruktov, in pravzaprav ni specifična za metodo veriženja, temveč je značilna za praktično vsa dela znotraj širšega področja psihologije osebnih konstruktov. Hierarhično organiziranost osebnih konstruktov tako obravnava že utemeljitelj obravnavane teoretske usmeritve George Kelly. Predpostavka je za celotno teoretsko usmeritev temeljna do te mere, da jo Kelly (1955) izpostavi v poglavju, v katerem začrta temeljne usmeritve svoje teorije, ki jih navaja še preden zapiše že obravnavani temeljni postulat teorije osebnih konstruktov, in sicer v poglavju, ki je v izvornem delu naslovljeno kot »Povzetek načrta« (ang.

Summary of design specifications) (ibid. 43-45). Bolj podrobno pa Kelly hierarhično organiziranost osebnih konstruktov utemeljuje v posebnem dostavku temeljnemu postulatu, in sicer v dostavku o organiziranosti konstruktov (ang. *Organization Corrolary*).

Dalje, avtor izvorne metode veriženja Hinkle (1965) v teoretski utemeljitvi svoje metode gradi na omenjeni Kellyjevi trditvi o hierarhični organiziranosti osebnih konstruktov, pri čemer je njegov doprinos usmerjen predvsem v trditev, da osebnih konstruktov ne moremo obravnavati izven njihove umeščenosti v že omenjeni hierarhiji, saj le-ta predstavlja kontekst obravnavanega osebnega konstrukta. Hinkle med drugim svojo teoretsko spoznanje ilustrira s primero, da je osebni konstrukt, ki se nanaša na poštenost, v kontekstu kriminalcev nekaj popolnoma drugega kot poštenost v kontekstu intimnih prijateljev (ibid. 22). To Hinklovo spoznanje je tudi temelj njegove metode veriženja, ki izpostavlja prav umeščenost osebnih konstruktov znotraj hierarhije, za razliko od Kellyjeve metode Rep-test, ki strukturo te hierarhije razkriva, ali bolje – poizkuša razkrivati, le z analitičnimi postopki.

Na tej točki je smiselna vrnitev k izhodiščnemu vprašanju, kaj je pravzaprav predmet razprave o hierarhiji konstruktov v okviru metode veriženja v delih različnih avtorjev. Delo, ki ga štejemo kot temelj prvega vala kritik predpostavljene hierarhije konstruktov, predvsem teoretsko in hierarhično organizacijo postavlja pod vprašaj glede na načela logičnega razmišljanja. V delih avtorjev drugega vala obravnav v okviru psihologije konstruktov, kot so Butt (1995), Neimeyer et al. (2004) in Fransella et al. (2004) gre nedvomno za vprašanje zmožnosti same tehnike spraševanja, torej vprašanja tipa »Zakaj je to za vas pomembno«, da razkriva hierarhijo osebnih konstruktov intervjuvanega in ne za dvom glede izhodiščnih predpostavk teorije osebnih konstruktov in metode veriženja. Res pa je tudi, da lahko v delih navedenih avtorjev pogosto zasledimo, da o obravnavanem vprašanju govorijo kot o vprašanju hierarhije osebnih konstruktov v metodi veriženja, vendar moramo to razumeti kot okrajšavo za bolj podrobno poimenovanje tega problema. V nasprotju s tem pa je to razlikovanje, torej razlikovanje opredelitve temeljnega problema na eni

strani in okrajšave poimenovanja istega problema na drugi strani, v Bellovem (2014) delu zabrisano. Avtor namreč izhaja iz analize empiričnih podatkov, na podlagi le-teh izraža dvom o obstoju omenjene hierarhije in nato predlaga preučevanje osebnih konstruktov, ki ne vključuje predpostavke hierarhične organiziranosti le-teh. Avtor svojo kritiko usmerja izključno v metodo veriženja, brez povezave s pripadajočo teoretsko osnovo. Takšna pozicija je nevzdržna in jo lahko pripišemo le nedoslednosti v izražanju in sklepanju v delu navedenega avtorja.

Vsako od navedenih del bomo podrobneje obravnavali v nadaljevanju tega poglavja.

Zaključimo lahko z ugotovitvijo, da je opredelitev problema hierarhije konstruktov v metodi veriženja pravzaprav okrajšava poimenovanja in da se bistvo problema nanaša na to, ali lahko z metodo veriženja v intervjujih z vprašanimi razkrivamo njihove hierarhično organizirane osebne konstrukte. V primeru vprašanja hierarhije konstruktov v metodi veriženja torej, v večini primerov, ne gre za dvom o temeljnih predpostavkah te metode, temveč za dvom o veljavnosti merjenja v metodi veriženja.

10.2 »Valovi« dvomov o hierarhiji osebnih konstruktov v metodi veriženja

Omenili smo že, da so kritike povezane s hierarhijo osebnih konstruktov na področju povezanim s teorijo osebnih konstruktov prihajale nekako v valovih. Pri tem lahko kot začetek prvega vala štejemo delo ten Katea (1981), ki pa je izzvenelo zgolj v navedbe omenjenega problema, vsebinske obravnave Kateovega dela pa ne moremo zaslediti. Drugi val kritik, ki se je pričel z delom Trevorja Butta (1995) pa je sprožil številne bolj vsebinske obravnave. V tretjem valu, ki ga je sprožil Richard Bell, pa smo znotraj obravnavanega teoretskega in metodološkega področja še najbolj aktivno vlogo prevzeli sami in pokazali na zmote v delu omenjenega avtorja, k čemur se bomo vrnili v nadaljevanju.

10.2.1 Prvi val dvomov, ten Kate

Delo ten Katea (ibid.) ni bilo prvenstveno usmerjeno v obravnavo hierarhije konstruktov v metodi veriženja, temveč v širšo teoretsko obravnavo metode veriženja, med drugim tudi v pogojno rečeno preučevanje vzorcev implikacij med parom konstruktov. Omenjeni avtor je vzorce implikacij ločil v logično enakovredne, logično nemogoče in logično mogoče vzorce implikacij, kot to prikazuje slika 10.1. Pri tem je avtor relacijo v omrežju[92] izpeljal iz Kellyjeve (1955) navedbe, da nadrejeni konstrukt vključuje podrejenega kot enega svojih elementov.[93] Določena lastnost konstrukta[94] je torej zadostni pogoj za opredelitev povezave med dvema konstruktoma. To zamisel lahko ilustriramo s primerom plovila, ki ima jadro, to je njegova lastnost, in ta lastnost je tudi zadostni pogoj, da plovilo uvrstimo v kategorijo jadrnic.

V okviru tega poglavja nas izmed ten Kateovih vzorcev povezav najbolj zanima tisti vzorec, ki nasprotuje predpostavki hierarhije v omrežju verig in je prikazan na sliki 10.1, 3b.

Ključno pomanjkljivost ten Kateovega sklepanja bomo prihranili za konec, začasno pa bomo sprejeli avtorjevo (zgrešeno) zastavitev in se usmerili v preučevanje podrobnosti, saj se lahko iz njih marsikaj naučimo.

---

92 Gre za našo interpretacijo avtorjevega dela z namenom jasnejše predstavitve problema. Navedeni avtor ne razmišlja v kategorijah s področja analize omrežij.

93 V tej Kellyjevi opredelitvi moramo pojem »element« tolmačiti na način vključenosti in ga ne smemo zamešati z zamislijo elementa, ki ga opredelimo glede na nek konstrukt in ga morda celo ocenjujemo z mersko lestvico, ki ustreza danemu konstruktu.

94 Menimo, da bi bilo na tem mestu bolj smiselno obravnavati lastnost ocenjevanega elementa, in ne lastnosti konstrukta.

Pri pojasnjevanju posameznih vzorcev implikacij je ten Kate izhajal iz primera dveh konstruktov, in sicer *troši veliko denarja – ne troši veliko denarja* (P – Q) (ang. *spending lots of money – not spending lots of money*) in *bogat – ne-bogat*[95] (R – S) (ang. *rich – not rich*).

Pojasnimo naj, da pri zapisovanju polov konstruktov ten Kate nasprotni pol konstrukta obravnava kot negacijo prednostnega pola. Velja torej da je Q=¬P in S=¬R. Takšna zastavitev je problematična, saj kljub navedbi nasprotnega pola celoten zapis konstrukta, e.g. R-S, reducira na nivo koncepta.[96] Takšen način zapisa omogoča raznovrstne interpretacije[97] konstrukta.

Glede vzorca povezav, ki smo ga označili kot problematičnega, ten Kate sklepa sledeče. Nek človek troši veliko denarja. Trošenje velike količine denarja je zadostni pogoj, da ga opredelimo kot bogatega. Velja torej P ➔ R. Dejstvo, da človek ni bogat (je ne-bogat), pa je zadostni pogoj za to, da ne more trošiti

---

95 S prevodom angleške besedne zveze »not rich« kot ne-bogat želimo izpostaviti, da gre za logično negacijo besede bogat.

96 Za nekoliko bolj poglobljeno razumevanje bi bralca želeli napotiti k razlagi bipolarne narave osebnih konstruktov Franselle et al. (2004, 16). Avtorji razliko med konceptom in konstruktom ilustrirajo z navedbo koncepta »drevo«. Navajajo, da s trditvijo, da je neka stvar »drevo«, hkrati trdimo tudi, kaj ta stvar ni; denimo to, da ta stvar ni grmovje.

97 V primeru konstrukta (oziroma bolje koncepta) R-S (R-¬R) *bogat – ne-bogat* tako na primer ne vemo, ali imamo opravka z *bogat – brez denarja*, *bogat – siromašen*, *bogat – povprečno situiran*, *bogat – premožen* ali celo *bogat – manj bogat*, saj so v vseh teh primerih nasprotni poli konstruktov pripadniki širše kategorije. Dodatna težava takšnega zapisa je, da so pomeni, ki jih obsega zamisel ne-bogat, na prikrit način izmenljivi, zamenjava enega z drugim pa bistveno vpliva na interpretacijo povezave obravnavanega konstrukta z drugim konstruktom. Dopuščanje različnih interpretacij znotraj iste obravnave lahko povzroči precejšnjo zmešnjavo, saj se v isti kategoriji znajdeta premožen, a ne tudi bogat človek, kakor tudi popoln siromak.

velikih količin denarja. Glede na to velja S ➔ Q. Na takšen način ten Kate (ibid.) ugotovi povezavo med poli dveh konstruktov, kot to prikazuje slika 10.2. Ni potrebno posebej dodajati, da takšna zastavitev mogočih povezav ruši predpostavko hierarhije v omrežju konstruktov.

Slika 10.1: Vzorci implikacij med poli parov konstruktov: a) logično enakovredni, b) nemogoči in c) mogoči vzorci implikacij

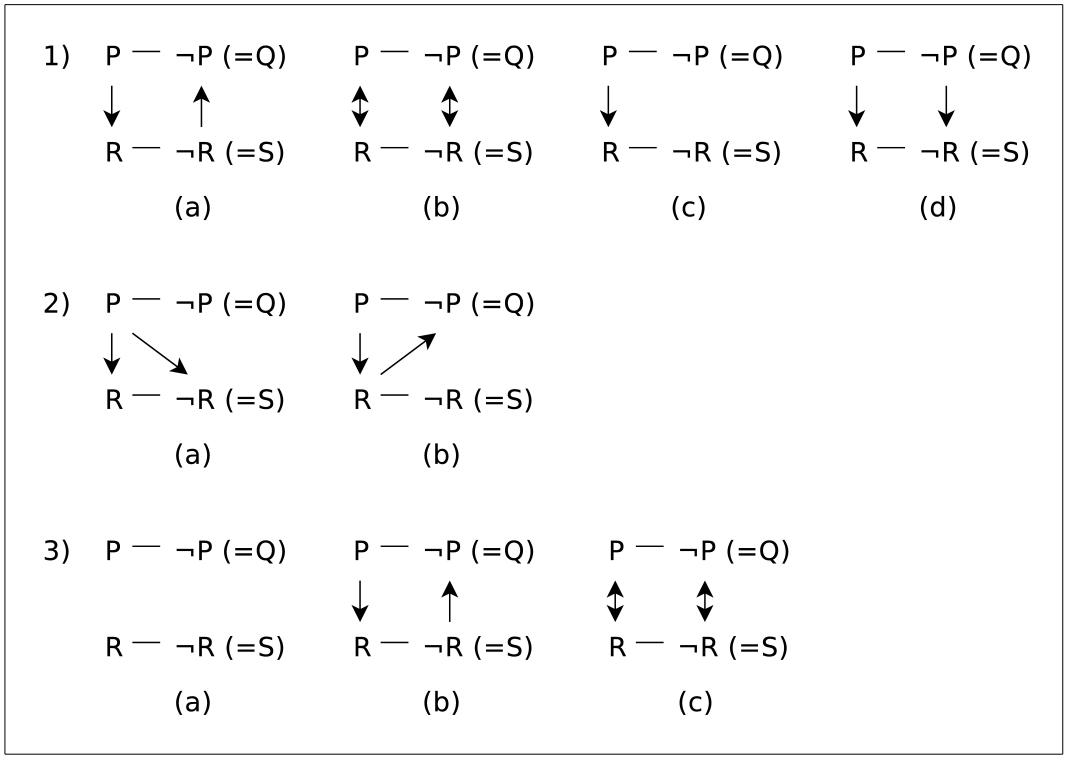

Slika 10.2: Grafična ponazoritev ten Kateovega sklepanja o povezanosti konstruktov P-Q in R-S
Vir: ten Kate (1981, 172)

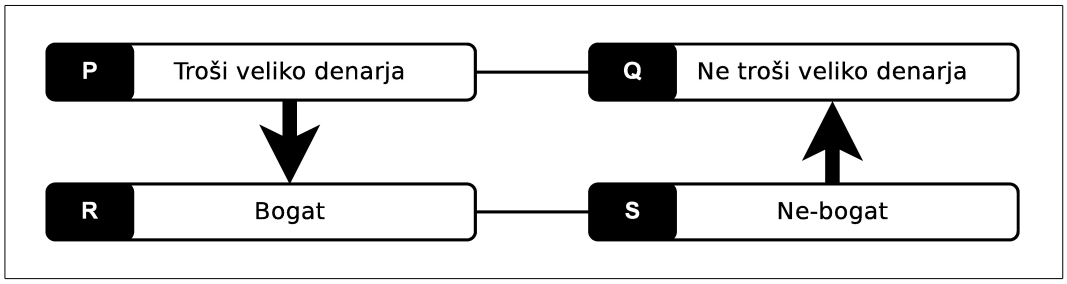

Obravnavani avtor povezavo med konstruktoma P-Q in R-S, kjer velja, da je Q=¬P in S=¬R, posploši na sledeč način.

> *»Iz implikacije P ➔ R (kar pomeni, P je zadostni pogoj za R) logično sledi (brez obzira kakšen je dejanski pomen P in R), da velja ¬R ➔ ¬P« (ibid. 172).*

Pozoren bralec bo opazil, da obravnavani vzorec 3b, prikazan na sliki 10.1, ustreza vzorcu 1a, ki je, kot navaja avtor, enakovreden vzorcu 1b prikazanem na isti sliki. Vzorec 1b pa se nanaša na enakovrednost konstruktov. Ten Kate (ibid.) se v nadaljnjo obravnavo za nas relevantnega vprašanja ne spušča na ekspliciten način, vendar glede na njegovo zastavitev v omrežju konstruktov očitno ni možna nikakršna hierarhija, saj le-ta razvodeni v množico hierarhično enakovrednih konstruktov.

Vendar pa, kot smo že omenili, se navedeni avtor v svojem sklepanju moti. Navedbe ten Katea sicer držijo, vendar ne za omrežje konstruktov, kot je opredeljeno v okviru metode veriženja. Napaka, ki jo naredi obravnavani avtor, je dokaj temeljna. Relacija v omrežju je v ten Kateovem primeru opredeljena kot »je zadostni pogoj za«, medtem ko je relacija v omrežju konstruktov v metodi veriženja opredeljena kot predvidevanje, kar ugotavljamo z vprašanjem tipa »Zakaj je to za vas pomembno«. Ten Kateove navedbe torej držijo, vendar za relacijo, ki je v omrežju konstruktov, kot ga obravnavamo v veriženju, brez pomena. Če relacijo v omrežju opredelimo kot predvidevanje, se vzorec povezav med poli obeh konstruktov spremeni, kot to prikazuje slika 10.3.

Slika 10.3: Grafična ponazoritev odnosa med konstruktoma P-Q in R-S ob upoštevanju, da je relacija v omrežju opredeljena kot predvidevanje

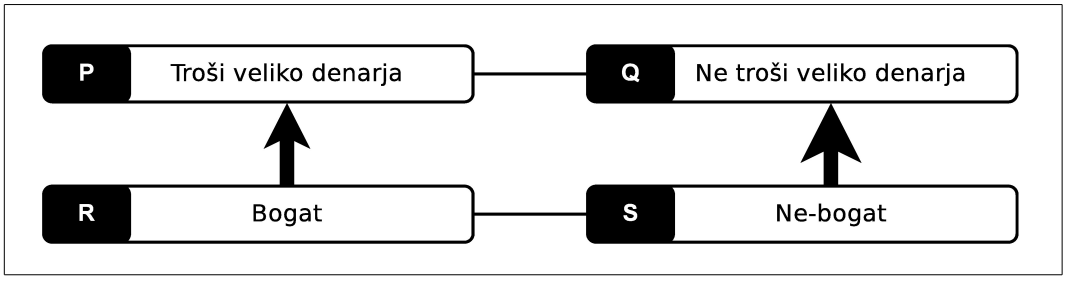

Če ten Kateove navedbe preverimo ob upoštevanju relacije, ki se nanaša na predvidevanje, lahko ugotovimo, da povezav ne moremo zapisati na način, kot je to naredil omenjeni avtor. Ponazorimo s primerom trgovca, ki na podlagi konstrukta R-S predvideva konstrukt P-Q. Trgovec lahko iz ugotovitve, da je nek človek bogat, predvideva, da bo le-ta trošil veliko denarja, tisti pa, ki je ne-bogat, pa ne bo trošil veliko denarja. Torej na vprašanje »Zakaj je za vas pomembno, da je človek (kupec) bogat?« lahko trgovec odgovori »Zato, ker troši veliko denarja«. Podobno lahko odgovori tudi na vprašanje »Zakaj je za vas pomembno (spoznanje), da je človek (kupec) ne-bogat?«, in sicer »Ker (ta kupec) ne troši veliko denarja«. Na drugi strani pa se zdi precej malo verjetno, da bi (v zastavljenem kontekstu) na vprašanje »Zakaj je za vas pomembno, da človek (kupec) troši veliko denarja?« lahko pričakovali odgovor »Ker je bogat.«

Ker so v ten Kateovem primeru poli konstruktov precej ohlapno opredeljeni, kontekst izpraševanja pa ni opredeljen, bi se morda v nekem drugem kontekstu preučevanja lahko srečali tudi z obratnim primerom, torej P ➔ R in Q ➔ S, ali pa celo s situacijo, kjer bi bila oba konstrukta enakovredna.

Ob tej priliki naj omenimo, da smo do sedaj edini, ki smo opazili to napako v ten Kateovem sklepanju. Dejstvo, da je napaka ostala neopažena več kot trideset let, lahko označimo kot zaskrbljujoče.[98]

10.2.2 Drugi val dvomov, Butt

Leta 1995 je Trevor Butt objavil prispevek, v katerem je navedel svoje opažanje, da so glede na njegove izkušnje verige konstruktov bolj podobne kačam kot verigam, saj pogosto ne napredujejo glede na nivoje hierarhije, temveč gredo

98 Mnogo težav na področju teorije osebnih konstruktov izhaja prav iz neupoštevanja konceptov, ki so prisotni znotraj analize socialnih omrežij. Tudi v sodobnih delih s tega teoretskega področja je na primer uporaba zamisli, ki jo v angleškem jeziku označujemo z *»relationship«*, pravilo, pa čeprav bi bila v mnogih kontekstih bolj smiselna uporaba konceptov relacija in povezava. Ne-razločevanje teh konceptov je po našem mnenju tudi temeljni vzrok ten Kateovega napačnega sklepanja.

navzgor in navzdol in včasih tvorijo tudi zanke[99] (ang. *loops*) (Butt 1995, 229). Butt je na neskladje med stopnjo abstraktnosti konstrukta in dejansko umestitvijo v hierarhiji sklepal na podlagi že obravnavanega koncepta razpona primernosti konstrukta, torej primernosti konstrukta za obravnavo različnih elementov. V hierarhiji, s kakršno imamo opravka v metodi veriženja, namreč pričakujemo, da imajo konstrukti v vrhu te hierarhije večji razpon primernosti kot tisti, ki se nahajajo na dnu istega omrežja. Izraženo v kategorijah hierarhičnih nivojev omrežja lahko povzamemo, da je v splošnem smiselno pričakovati, da so konstrukti, ki se nanašajo na osebne vrednote, primerni za obravnavo večjega števila elementov (npr. večjega števila oseb, objektov, zamisli, ipd.) kot konstrukti, ki se nanašajo na lastnosti preučevanih elementov.

Butt (ibid.) je svoja opažanja strnil v trditev, da v metodi veriženja, s čimer je imel v mislih t. i. veriženje navzgor, razkrivamo tako konstrukte, ki so nadrejeni, kot tudi konstrukte, ki so podrejeni konstruktu, ugotovljenemu v prejšnjem koraku izvajanja te metode. Trditev je ilustriral s primerom v intervjuju ugotovljene verige, ki je izhajala iz konstrukta *sproščen – napet*. Ta veriga[100] je prikazana na sliki 10.4.

V povezavi z navedeno verigo je Butt (ibid.) poudaril, da je v nasprotju s pričakovanji konstrukt z največjim razponom primernosti konstrukt *pred drugimi se kažem takšnega, kot sem – igram vlogo*, ki se nahaja v spodnjem delu verige. Na drugi strani pa, kot navaja avtor, je najbolj konkreten in situacijski

---

99 S takšno oznako je Butt (ibid.) želel opozoriti na prisotnost usmerjenih ciklov v omrežju konstruktov.

100 V izvornem, angleškem, jeziku so konstrukti zapisani na sledeč način: *sproščen – napet (relaxed – tensed), pred drugimi se kažem takšnega, kot sem – igram vlogo (able to be myself with others – put up a front), zavzemam svoje stališče – vdajam se drugim (assert myself – give in to others), lahko opravim z mojo mamo – ne morem (deal with my mother – cannot), ob njej se počutim tako krivega (she makes me feel so guilty)*.

konstrukt, ki ima tudi najmanjši razpon primernosti, mogoče najti prav v vrhu verige.

Slika 10.4: Veriga konstruktov, s katero je Butt želel prikazati, da osebni konstrukti, ugotovljeni z metodo veriženja, ne tvorijo pričakovane hierarhije
Vir: Butt (1995, 229)

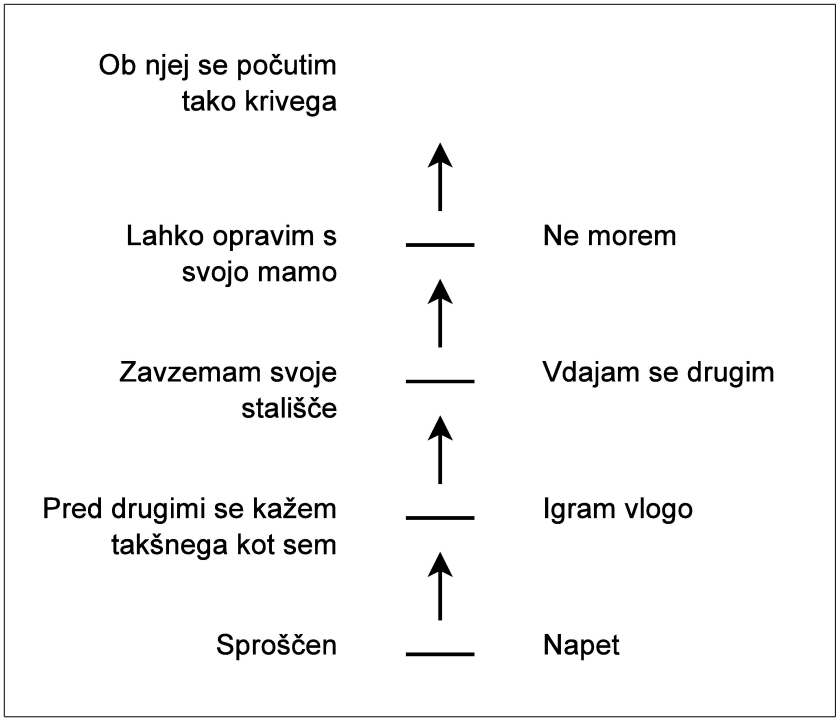

Buttov prispevek je sprožil empirično preučevanje veljavnosti metode veriženja. Rezultate tega preučevanja so Neimeyer, Anderson in Stockton (2001) povzeli v delu »*Snakes versus ladders: A validation of laddering technique as a measure of hierarchical structure*« z ugotovitvijo, da empirični podatki potrjujejo veljavnost te metode.

Razprava ki se je razvila po objavi omenjenega Buttovega prispevka, ki jo običajno poimenujemo tudi »kače proti verigam«, se je zaključila z objavo kritike Buttovega dela s strani Franselle in drugih (2004, 40-1) z navedbo, da

ima konstrukt *pred drugimi se kažem takšnega, kot sem – igram vlogo* morda res večji razpon primernosti kot konstrukt *lahko opravim z mojo mamo – ne morem*, vendar to ne pomeni, da je le-ta za vprašano bolj pomemben od slednjega. K temu bi lahko dodali tudi, da imamo v zapisu katerekoli verige konstruktov pravzaprav opraviti z ubesedenjem teh konstruktov, in način, na katerega raziskovalec povzame to ubesedenje, lahko bistveno vpliva na interpretacijo razpona primernosti konstrukta. Konstrukt *sproščen – napet* je primeren za obravnavo večjega števila elementov, tudi vseh oseb, ki jih vprašani pozna dovolj dobro, da jih lahko umesti glede na ta konstrukt, medtem ko ima zapis *sem sproščen – sem napet* zelo majhen razpon primernosti, saj je primeren za obravnavo ene same osebe, vprašanega samega.

Fransella in drugi avtorji (2004) so Buttu namenili tudi kritiko, s katero se je na izvornem področju razprava »kače proti verigam« tudi zaključila, in sicer da je veriženje oblika strukturiranega intervjuja, in ne vaja prostih asociacij, ter da je del raziskovalčevih nalog, da zagotovi, da brez vmešavanja v proces kunstruiranja zagotovi, da se vprašani v navajanju konstruktov pomika po hierarhiji navzgor (ibid. 41).

10.2.3 Drugi val dvomov, Rekom in Wierenga

Kot odmev kritik na izvornem teoretskem področju metode veriženja so se pojavile tudi kritike v okviru Reynolds-Gutmanove tradicije te metode. Osredotočili se bomo na delo Rekoma in Wierenge (2007). Kritike navedenih avtorjev bomo obravnavali v dveh sklopih. V prvem, krajšem sklopu, bomo obravnavali njuno sklicevanje na dela drugih avtorjev, v drugem sklopu pa bomo podrobneje obravnavali njuno empirično raziskavo, v kateri sta preučevala vprašanje predpostavljene hierarhije konstruktov.

Rekom in Wierenga (ibid.) v svojem delu omenjata empirične raziskave drugih avtorjev. Navajata, da so Pieters, Baumgartner in Allen (1995) v empirični raziskavi, v kateri je sodelovalo večje število vprašanih, odkrili približno toliko povezav med koncepti *fizični izgled* ➔ *samopodoba*, kot med koncepti

samopodoba ➔ *fizični izgled*. Dalje navajata, da so Bagozzi, Henderson, Dabholkar in Iacobucci (1996) v empirični raziskavi o stališčih do recikliranja odpadkov odkrili tako povezave *ohranjanje okolja* ➔ *manj odlagališč odpadkov,*[101] kot tudi *manj odlagališč odpadkov* ➔ *ohranjanje okolja.*[102] Takšna vzajemna povezanost konceptov po mnenju obeh navedenih avtorjev izpodbija predpostavko njihove hierarhične organiziranosti.

Navedemo naj, da v nobenem od obeh primerov ne gre za analizo omrežja konceptov posameznega intervjuvanega, temveč so primeri vzeti iz skupnega omrežja konceptov, kot so to navedli vsi sodelujoči v raziskavi. Oblikovanje skupnega omrežja konceptov za vse intervjuvane je, kot smo že omenili, v Raynolds-Gutmanovi tradiciji veriženja običajen del analize. Menimo, da težko pričakujemo, da bodo kodirani odgovori vseh sodelujočih v raziskavi, v vseh primerih urejeni hierarhično tudi po tem, ko so združeni v omrežje, ki odraža povezave med zamislimi na skupinski ravni.[103] Dopuščamo možnost, da je neka zamisel za nekoga sredstvo, za nekoga drugega pa je to cilj. Menimo tudi, da takšen rezultat raziskovanja ne moremo tolmačiti kot argument proti predpostavljeni hierarhiji v metodi veriženja, temveč prej kaže na potrebo po

---

101 Menimo, da v tem primeru ubesedenje koncepta ni dovolj jasno, saj ne vemo, ali gre za osveščenost glede ohranjanja okolja ali za fizični vidik ohranjanja okolja. Morda je prav to vzrok vzajemne povezanosti obeh konceptov. V izvorni literaturi ne moremo zaslediti podrobnejših, s tem vprašanjem povezanih informacij.

102 V izvornem, angleškem, jeziku se veriga zamisli glasi *save environment* ➔ *avoid landfills* in *avoid landfills* ➔ *save environment*.

103 Dodamo naj, da nobeden od omenjenih avtorjev, torej Pieters et al. (1995) in Bagozzi et al. (1996), ne navajata, da bi se z navedenimi krožnimi vzročnostmi srečali pri posameznikih, niti ne izpostavljajo krožne vzročnosti, ki se kaže v omrežju na skupinskem nivoju, kot problematične z vidika hierarhije tega omrežja. Morda bi opisano krožno vzročnost lahko imenovali tudi navidezna krožna vzročnost, saj v omrežjih, iz katerih je skupinsko omrežje sestavljeno, takšna krožna vzročnost, tako predpostavljamo, ni prisotna.

razvrščanju intervjuvanih v skupine glede na podobnost v strukturi njihovih omrežij konceptov.

K temu naj dodamo še, da so tudi cikli v omrežju konstruktov na ravni skupine intervjuvanih pogosto posledica nezadostne opredelitve konteksta[104] konstrukta oziroma nezadostne opredelitve ubesedenja konstruktov oziroma konceptov. To je očitno v že navedenem primeru *ohranjanje okolja* ➔ *manj odlagališč odpadkov* in *manj odlagališč odpadkov* ➔ *ohranjanje okolja*. Te, pretiramo posplošene, vzročno-posledične trditve namreč skrivajo vrsto bolj specifičnih. Če na primer k ohranjanju okolja pristopamo preko *zmanjševanja produkcije odpadkov,* je posledica *manj odlagališč odpadkov* oziroma manj odpadkov na obstoječih, novih, divjih ipd. odlagališčih. Obratno smer povezanosti za isto relacijo težko sprejmemo kot razumno. Konstrukt *manj odlagališč odpadkov* pa ima za posledico *ohranjanje okolja* v povsem drugem kontekstu, kot na primer manjša obremenitev okolja, več zelenic ipd. Opravka imamo torej z zmešnjavo kontekstov, in zato z očitnimi pomanjkljivostmi v raziskovanju.

Drugemu sklopu kritik, kjer Rekom in Wierenga (ibid.) z rezultati lastne empirične raziskave dokazujeta zgrešenost predpostavke o hierarhični organizaciji konceptov v metodi veriženja, bomo posvetili več pozornosti.

Rekom in Wierenga sta opravila empirično raziskavo na temo izbire podjetja, v katerem bi se intervjuvani želeli zaposliti. V prvem delu te raziskave sta opravila intervjuje z dvajsetimi študenti. Skupno omrežje konstruktov je prikazano na sliki 10.5. Opazimo lahko, da z izjemo konceptov *osebni razvoj* in *se česa naučim,* v omrežju ni drugih vzajemnih povezav konceptov.

V drugem delu raziskave sta Rekom in Wierenga (ibid.) iz skupnega omrežja, ugotovljenega v kvalitativni raziskavi, izbrala 11 konceptov, za katere sta ocenila, da so najpomembnejši. V obliki matrike, kakršna je predstavljena v tabeli 10.1, sta jih vključila v anketni vprašalnik, anketo pa sta izvedla na novem

104 O težavah, ki izhajajo iz različnih kontekstov konstrukta, je pisal že avtor izvorne metode, Hinkle (1965, 22).

vzorcu študentov. Glede na navodila, podana v anketnem vprašalniku, so respondenti obravnavali vsak stolpec matrike posebej in označili, ali se z obstojem povezave na presečišču vrstice in stolpca matrike strinjajo ali ne (ibid., 404).

V tako pridobljenih podatkih sta avtorja ugotovila prisotnost »zank« oziroma usmerjenih ciklov. Ker prisotnost usmerjenih ciklov izpodbija predpostavko hierarhične organizacije konceptov, sta v svojem delu izrazila dvom glede te predpostavke.

Tabela 10.1: Omrežje konceptov respondenta R, ugotovljeno v kvantitativni raziskavi, ki sta jo opravila Rekom in Wierenga
Vir: Rekom in Wierenga (2007, 403)

		Cilji										
Koncept št.	Sredstva	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Dobro počutje	–	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
2	Osebni razvoj	1	–	0	0	0	1	0	0	0	0	0
3	Zadovoljstvo	1	0	–	0	1	0	0	1	0	0	0
4	Se česa naučim	1	1	1	–	1	0	1	1	0	0	1
5	Dobro opravljam delo	1	1	0	0	–	0	0	0	1	0	0
6	Napredujem v karieri	1	1	0	0	0	–	0	1	0	0	0
7	Ne zapadem v rutino	1	1	0	0	0	0	–	1	0	0	0
8	Sem motiviran	1	1	1	1	1	1	0	–	1	1	0
9	Se dokažem	1	1	0	0	0	1	0	0	–	0	0
10	Napredujem na višji položaj	1	1	0	0	0	1	0	1	1	–	0
11	Nisem nejevoljen	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	–

Menimo, da Rekom in Wierenga v svojem delu nista dovolj poglobljeno analizirala podatkov, pridobljenih v drugem delu raziskovanja, torej v kvantitativni raziskavi. Usmerjenih ciklov v omrežju, ki ustreza matriki povezav, zapisani v tabeli 10.1, namreč ni le nekaj, kot navajata avtorja, temveč mnogo, glede na naše ugotovitve natanko 348.[105]

105 Opravili smo naknadno analizo razpoložljivih podatkov Rekomove in Wierengove (ibid.) raziskave in napisali znanstveni članek (gl. Korenini, 2014), ki je v času tega pisanja že sprejet v objavo. Rezultatov analize v okviru naše naloge ne bomo predstavili v celoti, saj ti za namen naše naloge niso bistveni. Zainteresiranemu bralcu bomo na njegovo željo posredovali rezultate analize.

Slika 10.5: Skupno omrežje konceptov, ugotovljenih s kvalitativno metodo veriženja v Rekom in Wierengovi raziskavi

Vir: Rekom in Wierenga (2007, 404)

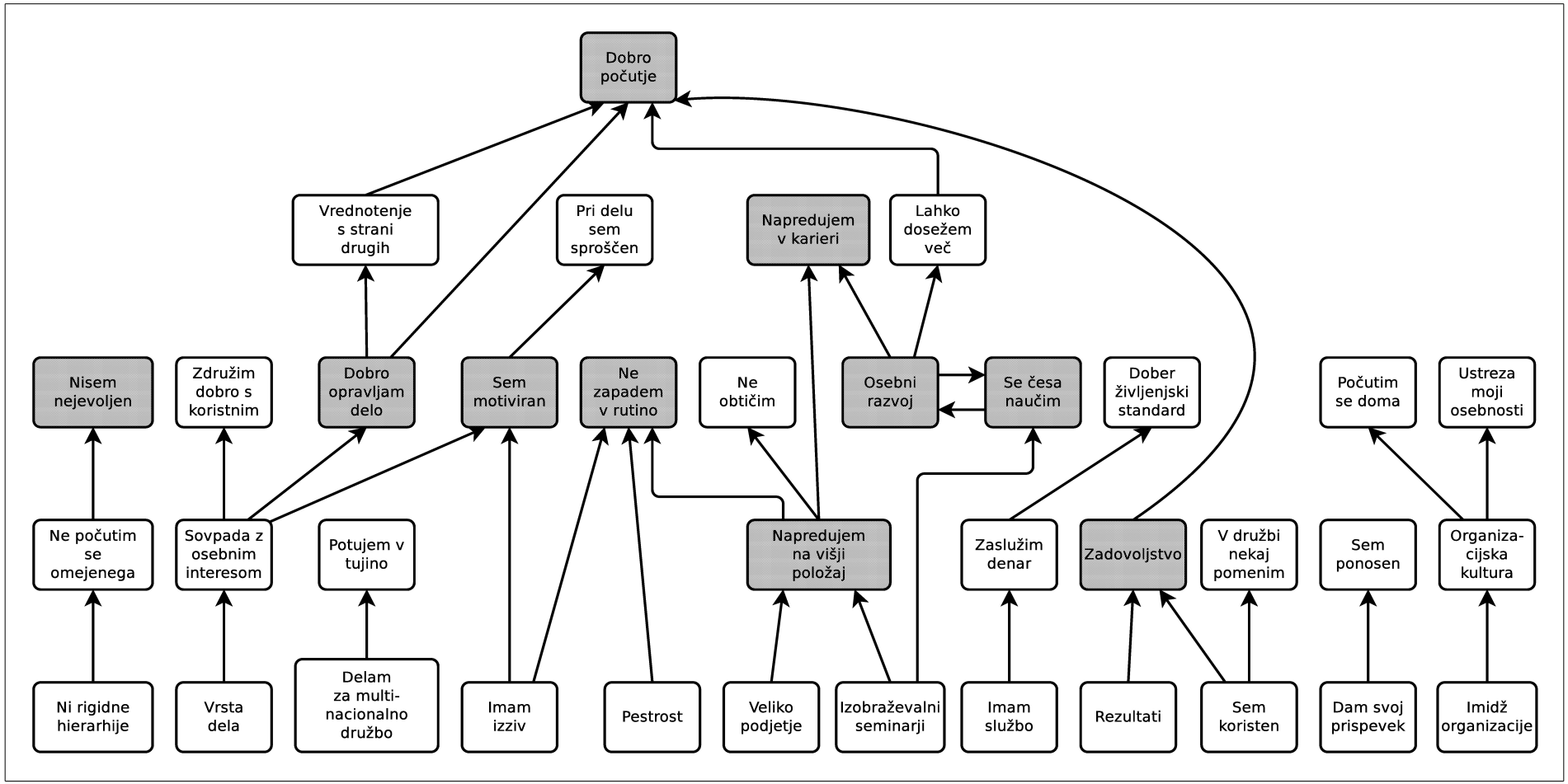

V analizi lahko ugotovimo, da je v tem omrežju tudi mnogo relativno dolgih usmerjenih ciklov, in sicer 82 usmerjenih ciklov dolžine 7, 50 dolžine 8 in 14 dolžine 9. Ni zanemarljiv tudi podatek, da vsak od omenjenih štirinajstih usmerjenih ciklov vključuje 9 od 11 obravnavanih konceptov in da je v usmerjenem ciklu vsak od obravnavanih konceptov posredno povezan z vsakim drugim konceptom v istem usmerjenem ciklu. Ta podatek vzbuja sum, da so anketirani v okviru istega intervjuja opisane koncepte interpretirali na različne načine, ko so bili soočeni z različnimi vprašanji o povezanosti teh konceptov.

Če se analize lotimo še nekoliko bolj poglobljeno, lahko ugotovimo, da je, vkolikor za podatke, navedene v tabeli 10.1, upoštevamo tudi posredne povezave med navedenimi konceptu, takšen graf pravzaprav polno povezan usmerjen graf, v katerem je vsak koncept povezan z vsakim drugim in podatki torej govorijo o neskončni krožni vzročnost na način sredstva – cilji za vse obravnavane koncepte. Zadosten dokaz za takšno trditev je obstoj neposrednih povezav od vsakega koncepta do vsakega drugega obravnavanega koncepta. Seznam najkrajših poti med temi koncepti smo zapisali v prilogi B.

Sklenemo lahko, da merjenje v drugem, kvantitativnem, delu Rekomove in Wierengove raziskave ni veljavno, in zato na podlagi te raziskave ne moremo sklepati glede predpostavljene hierarhije konstruktov v kvalitativni metodi veriženja.

Dodamo naj še, da lahko najverjetneje glavni razlog za ugotovljeno napako v raziskovanju iščemo v skopih opisih posameznih konceptov, kar seveda odpira možnost raznovrstnosti interpretacij zapisanega. Razlog za ugotovljeno napako pa je morda tudi v oblikovanju anketnega vprašalnika kot neizpolnjene matrike povezav.

10.2.4 Tretji val dvomov, Bell

Tretji val kritik se je pričel z delom Richarda Bella (2014). Bell je izhajal iz analize podatkov, ki jih je avtor izvorne metode veriženja, Hinkle, pridobil s pomočjo metode Impgrid.

Omenili smo, da Hinkle (1965) ni razvil le metode veriženja, temveč je razvil še dve drugi metodi, in sicer Resistance to Change Grid in Implication Grid, ki jo okrajšano poimenujemo tudi Impgrid. Ta metoda je namenjena ugotavljanju povezav med konstrukti, kjer imamo poleg ubeseditve konstruktov na voljo le podatek o obravnavanem elementu in njegovi umestitvi na ubesedenih konstruktih. V svojem doktorskem delu je Hinkle s pomočjo metode Impgrid želel prikazati tudi, da v metodi veriženja prav zares ugotavljamo konstrukte, ki so nadrejeni izhodiščnemu konstruktu. V svoji raziskavi je zato v intervjuje, opravljene z metodo Impgrid, vključil konstrukte, ki so služili kot izhodišča verig, in konstrukte, ki jih je ugotovil v izvajanju intervjujev. V vsakem od 28 intervjujev je obravnaval 10 izhodiščnih in 10 nadrejenih konstruktov.

V svojem delu je Bell (ibid.) ponovno analiziral Hinklove podatke, pridobljene z metodo Impgrid, in ugotovil, da ti podatki ne potrjujejo predpostavke hierarhije konstruktov. Na podlagi omenjene ugotovitve je avtor predlagal možnost obravnave metode veriženja na način, ki ne bi vključeval predpostavke hierarhije konstruktov.

K Bellovemu delu smo podali ugovor (gl. Korenini 2014), katerega bistvo je, da iz Hinklovih podatkov, ugotovljenih z metodo Impgrid, ne moremo sklepati glede predpostavke hierarhije konstruktov v metodi veriženja. Kljub temu da sta obe metodi usmerjeni v odkrivanje povezav med konstrukti, obstaja med njima razlika, ki je zelo bistvena za namen, ki je v središču Bellove pozornosti. V metodi veriženja vedno obravnavamo dejansko situacijo, intervjuvanega sprašujemo, zakaj je neka zamisel za njega pomembna, na drugi strani pa v metodi Impgrid izhajamo iz izmišljenih (hipotetičnih) situacij, kjer od intervjuvanega zahtevamo, da si zamisli, da se je on sam spremenil glede na nek obravnavani konstrukt, in na podlagi tega ugotavljamo, na katere druge

konstrukte ta izmišljena sprememba vpliva. Ločnico med obema bi lahko označili glede na razlikovanje med avtomatskim in strateškim procesiranjem[106] na strani intervjuvanega.

Menimo, da vkolikor kot cilj raziskovanja z metodo Impgrid zastavimo ugotavljanje povezav med konstrukti, ki so v spominu vprašanega že obstajale pred pričetkom intervjuja, merjenje s to metodo ni veljavno.

Ker metoda Impgrid izhaja iz izmišljenih situacij, menimo, da lahko v intervjujih pričakujemo prisotnost strateškega procesiranja, torej načina, kjer vprašani k podajanju odgovorov pristopijo kot k reševanju novega problema. Menimo tudi, da lahko kot posledico takšnega ugibanja pričakujemo veliko število povezav med konstrukti.

Da bi preverili našo domnevo, smo ponovno analizirali podatke, ki jih je z metodo Impgrid zbral Hinkle in jih objavil v svoji doktorski disertaciji (ibid.). Analizirali smo torej iste podatke, kot jih je v svojem članku analiziral tudi Bell (ibid.). V tej analizi smo, v skladu s pričakovanji, ugotovili prisotnost velikega števila povezav med obravnavanimi konstrukti, kot tudi zelo veliko število usmerjenih ciklov v obravnavanem omrežju.

Analize, ki smo jo opravili, na tem mestu ne bomo povzemali v celoti. Prikazali bomo le omrežji konstruktov prvega in drugega intervjuvanca. V omrežjih, prikazanih[107] na slikah 10.6 in 10.7, vozlišča, označena s kvadrati, predstavljajo izhodiščne, vozlišča, označena s krogi, pa nadrejene konstrukte, ki jih je Hinkle ugotovil z metodo veriženja.

---

106 Razlikovanje med avtomatskim in strateškim procesiranjem pri podajanju odgovorov sta opisala Klaus in Suzanne Grunert (1995). Kot avtomatsko procesiranje, ki naj bi bilo pri podajanju odgovorov zaželeno, sta označila podajanje odgovorov na podlagi asociacijskih procesov. Na drugi strani pa sta kot strateško procesiranje označila način, pri katerem vprašani k podajanju odgovorov pristopi kot k novemu problemu, ki ga je potrebno rešiti, in zato ugiba glede tega, zakaj bi lahko bila neka zamisel pomembna.

Iz obeh prikazanih omrežij konstruktov (gl. sliki 10.6 in 10.7) je razvidno:

a) da v primeru teh omrežij ne moremo govoriti o hierarhiji konstruktov,

b) da omrežje nima piramidalne oblike, kot bi to sicer običajno pričakovali v primeru omrežja, ugotovljenega z metodo veriženja,

c) da je povezav med konstrukti bistveno več, kot bi pričakovali v primeru omrežja, ugotovljenega z metodo veriženja.

Slika 10.6: Grafična ponazoritev omrežja konstruktov za intervjuvanega št. 1 v Hinklovi (1965) raziskavi, opravljeni z metodo Impgrid

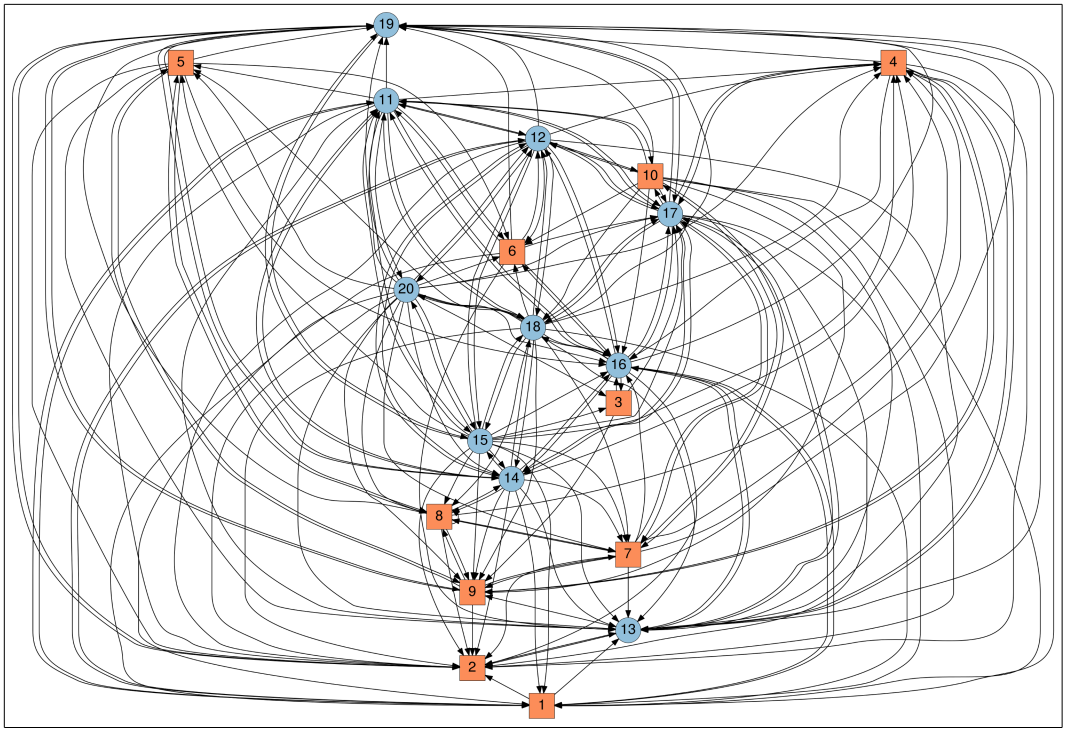

107 Za določitev položaja točk omrežja smo uporabili algoritem dot (Gansner, Koutsofios in North, 2010), ki poizkuša usmerjeno omrežje prikazati kot hierarhijo. Na ta način smo poizkušali omrežja konstruktov, ugotovljenih z metodo Impgrid, predstaviti tako, da bi bila le-ta čimbolj podobna omrežjem, kakršna ugotavljamo v metodi veriženja.

Slika 10.7: Grafična ponazoritev omrežja konstruktov za intervjuvanega št. 2 v Hinklovi (1965) raziskavi, opravljeni z metodo Impgrid

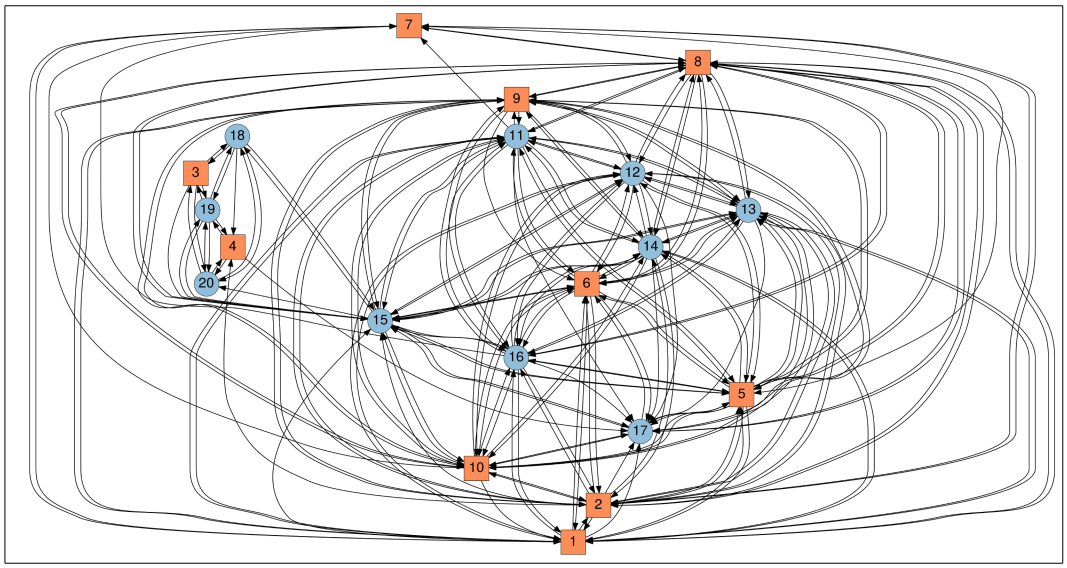

Dalje, v tabeli 10.2 podajamo[108] število[109] usmerjenih ciklov za vsako od 28 omrežij, ugotovljenih z metodo Impgrid. Predhodni avtorji (npr. Butt 1955), so v svojih kritikah hierarhije konstruktov v metodi veriženja navajali posamezne primere »zank« oziroma krožnih vzročnosti, ki so jih odkrili v intervjujih. V povezavi z metodo Impgrid pa lahko govorimo o tisočih in celo milijonih

---

108 Usmerjene cikle v omrežjih konstruktov smo ugotavljali s pomočjo računalniškega programa, ki smo ga za ta namen napisali v programskem jeziku Python. Kot zanimivost naj navedemo, da je naš računalniški program, ki smo ga posebej prilagodili natanko temu raziskovalnemu problemu in optimizirali hitrost njegovega izvajanja, za ugotavljanje usmerjenih ciklov v podatkih Hinklove raziskave potreboval več kot 10 dni delovanja. Če iskanja usmerjenih ciklov v teh omrežjih ne bi omejil, bi izvajanje programa najverjetneje trajalo bistveno dalj časa.

109 Število usmerjenih ciklov je za intervjuvane, kjer nismo podali končnega števila ugotovljenih usmerjenih ciklov za omrežje, ki vključuje vse konstrukte, najverjetneje bistveno večje kot prikazuje tabela. V primeru intervjuvanca št. 1 smo tako našli 194.465.383 usmerjenih ciklov, nato pa smo po približno 24 urah iskanja zaustavili računalniški program. V primeru intervjuvanega št. 2 smo v 24 urah iskanja ugotovili 193.115.246, v primeru intervjuvanega št. 4 pa smo računalniški program zaustavili po 255.756.879 ugotovljenih usmerjenih ciklih.

ugotovljenih usmerjenih ciklov za vsako obravnavano omrežje. Menimo, da je očitno, da število usmerjenih ciklov za več velikostnih razredov presega število usmerjenih ciklov, o katerih pišejo kritiki v povezavi z metodo veriženja. Veliko število ugotovljenih usmerjenih ciklov pripisujemo predvsem temu, da v metodi Impgrid izhajamo iz izmišljenih, in ne resničnih situacij, kar vprašanega po našem mnenju navaja k ugibanju glede povezav med konstrukti, torej k strateškemu procesiranju v podajanju odgovorov. Prav ugibanje oziroma strateško procesiranje pa je tisto, čemur se želimo v metodi (skladnega) veriženja izogniti.

Tabela 10.2: Število usmerjenih ciklov, ki smo jih našli v omrežjih konstruktov intervjuvanih v Hinklovi raziskavi, opravljeni z metodo Impgrid. Za odkrivanje teh usmerjenih ciklov smo napisali poseben računalniški program.

	Število usmerjenih ciklov v omrežju		
Intervju	Začetni konstrukti	Veriženi konstrukti	Vsi konstrukti
1	23	90.372	> 10.000.000
2	4.931	750	> 10.000.000
3	100	23	2.253.771
4	490	54.252	> 10.000.000
5	4	231	30.935
6	15	15	198.084
7	36	169	265.753
8	1	88	3.989
9	20	3.367	> 10.000.000
10	1	20.288	7.079.025
11	2.088	231.351	> 10.000.000
12	59	1.112.073	> 10.000.000
13	0	13.488	1.776.255
14	8	4.366	3.767.376
15	1	221.403	> 10.000.000
16	2	9.970	> 10.000.000
17	8	354	4.186
18	1.982	21.385	> 10.000.000
19	25	16	8.356.057
20	425	14	> 10.000.000
21	3	1	1.455
22	478	12.904	> 10.000.000
23	142	297	> 10.000.000
24	5	36	10.361
25	2	7	84
26	62	6.056	> 10.000.000
27	12	475	> 10.000.000
28	5	2.510	475.493

Zato menimo, da podatki, ugotovljeni z metodo Impgrid, pa čeprav obravnavajo iste konstrukte, kot jih obravnavamo v metodi veriženja, ne morejo služiti kot argument proti predpostavki hierarhije konstruktov v veriženju.

10.2.5 Sklep

V okviru tega poglavja smo pokazali na napake vrste kritičnih del, ki se nanašajo na predpostavljeno hierarhijo konstruktov v metodi veriženja. Napake, na katere smo pokazali, so bile bodisi teoretske bodisi metodološke narave.

Menimo, da moramo, še preden se lotimo obravnave naše metode skladnega veriženja, zavzeti stališče do obravnavanega problema, saj je metoda skladnega veriženja glede predpostavljene hierarhije konstruktov utemeljena na popolnoma enak način kot izvorna metoda veriženja. Metoda skladnega veriženja namreč predstavlja nadgradnjo izvorne, Hinklove (1965), metode veriženja.

Omenili smo že, da predpostavka hierarhije konstruktov ni specifična za metodo veriženja. Gre za teoretsko predpostavko, ki je temeljnega pomena za samo teorijo osebnih konstruktov, kot tudi za vrsto drugih metod obravnavanega širšega področja, npr. RepGrid, mreža dvopolnih implikacij (ang. *bipolar-implication grid*). V delih avtorjev, ki kritizirajo predpostavljeno hierarhijo osebnih konstruktov, večkrat ni popolnoma jasno, kaj je pravzaprav predmet njihove kritike; ni popolnoma jasno, ali gre za kritiko temeljne teoretske predpostavke ali pa gre za kritiko veljavnosti metode veriženja, torej da v metodi veriženja ugotavljamo to, kar naj bi ugotavljali glede na metodološko zasnovo te metode.

Načeloma se pridružujemo mnenju Franselle et al. (2004, 41), da je del raziskovalčevih nalog ta, da zagotovi nemoten potek intervjuja, v katerem intervjuvani v svojih odgovorih napreduje glede predpostavljene hierarhije, torej podaja odgovore, kjer je vsak naslednji odgovor, ki pripada isti verigi,

hierarhično nadrejen prejšnjemu. Hkrati moramo z izraženim načelnim strinjanjem izpostaviti tudi dejstvo, da pravila, oziroma bolje – vodila, ki naj bi usmerjala pa tudi omejevala raziskovalca v izvajanju te metode, niso dovolj natančno določena[110]. Tovrstne pomanjkljivosti lahko v raziskovanju privedejo do situacij, kjer ugotovljene verige navidezno izpodbijajo predpostavko hierarhične organiziranosti konstruktov.

Ne izključujemo tudi možnosti, da se lahko raziskovalci v izvajanju intervjujev srečajo z navidezno krožno vzročnostjo v navedbah intervjuvanih, vendar morajo biti sposobni to krožno vzročnost razrešiti ali pa podati dovolj bogat opis, ki omogoča razumevanje problema.[111]

Zavedati se moramo, da obstoječa metoda veriženja, pa naj gre za veriženje v Hinklovi ali pa v Reynolds-Gutmanovi tradiciji, raziskovalcu ponuja precej borno oporo tako v smislu vodil, kot tudi v smislu spremljanja napredka v intervjuju. Napake v izvajanju intervjujev so zato lahko pogoste, preverjanje morebitnih napak pa je zaradi narave zapisa ob odsotnosti intervjuvanega praktično nemogoče.

---

110 To trditev bomo podrobneje obravnavali v poglavju te naloge, ki se nanaša na težave metode veriženja.

111 To je lahko na primer krožna vzročnost, podobna tisti, s kakršno se srečamo v Saint-Exupery jevi zgodbi Mali princ, kjer pijanec pije zato, da bi pozabil, da ga je sram, da pije. Izvajanje metode veriženja ni zgolj beleženje odgovorov intervjuvanega, je poskus razumevanja intervjuvane osebe, kar pomeni, da mora biti raziskovalec sposoben pogledati izza besede, ki jih slednji izreče. Tako lahko raziskovalec spozna, da pijančeve navedbe kažejo na njegov beg pred resničnostjo. Seveda je interpretacija odgovorov vedno interpretacija z neke pozicije, zato se bo denimo razumevanje s strani psihoterapevta pogosto razlikovalo od interpretacije tržnega raziskovalca. V zvezi s tem naj opomnimo, da v intervjujih nujno prihaja do t. i. prepletanja dveh sistemov konstruktov, pri čemer mora raziskovalec paziti, da njegov lastni sistem konstruktov v čim manjši meri vpliva na konstruiranje intervjuvanega (več o tem Fransella et al. 2004, 42).

Na drugi strani pa metoda skladnega veriženja, skupaj s programom CLAD, omogoča raziskovalcu bistveno boljše spremljanje poteka intervjuja in do neke mere tudi naknadno ugotavljanje morebitnih napak v izvajanju intervjuja. Menimo, da z razvojem metode skladnega veriženja prispevamo tudi k večji jasnosti v morebitni prihodnji obravnavi veljavnosti merjenja s to metodo, v mislih imamo predvsem vprašanje hierarhije konstruktov, ki smo ga obravnavali v tem poglavju.

11 Raziskovanje s pomočjo metode skladnega veriženja

V nalogi smo metodo skladnega veriženja obravnavali s teoretskega in metodološkega vidika. Preko obravnave težav Hinklove in Reynolds-Gutmanove inačice metode veriženja smo prikazali nekatere napake tradicionalnih pristopov in načine, kako lahko raziskovalci takšne napake zaznajo v metodi skladnega veriženja. V tem poglavju pa bomo obravnavano poskušali prikazati s primerom.

Metoda skladnega veriženja ima, prav tako kot Hinklovo (1965) veriženja, več načinov in področij uporabe. Menimo, da lahko metodo skladnega veriženja uporabljamo na vseh tistih področjih, kjer bi lahko uporabljali metodo veriženja. Preučevanje je tako lahko usmerjeno k poglobljenemu spoznavanju konstruiranja nekega posameznika ali pa k preučevanju ključnih zamisli glede obravnavane teme v okviru neke skupine. V skladu s tem zamisli raziskovanja ne bi želeli omejiti na neko področje raziskovanja, oziroma drugače, metode skladnega veriženja ne bi želeli predstaviti kot metode, ki je usmerjena le k reševanju nekega raziskovalnega vprašanja, kot na primer metode, s katero si lahko tržniki pomagajo pri vprašanju umeščanja izdelkov.

V tem in naslednjem poglavju bomo predstavili dva vidika preučevanja, za katera menimo, da sta ključna. Prvi od teh se nanaša na izvajanje intervjuja po metodi skladnega veriženja, s čimer bi želeli bolj podrobno in nazorno predstaviti, kako z metodo skladnega veriženja povečujemo veljavnost v raziskovanju. Pozornost bomo usmerili v en sam intervju in predstavili njegov potek. Drugi vidik pa se nanaša na preučevanje zamisli, povezanih z določeno temo v okviru neke skupine. V povezavi s tem bomo pozornost posvetili a) zamisli zasičenosti v preučevanju konstruiranja določene teme in b) kodiranju podatkov, ki smo jih pridobili v intervjujih, opravljenih po tej metodi.

Navesti bi želeli, da nas v okviru naše naloge v prvi vrsti ne zanimajo končni rezultati, temveč prikaz samega raziskovanja. Posamičnih intervjujev in

ugotovljenih omrežij konstruktov zato v nalogi ne bomo podrobno obravnavali, ta omrežja bomo predstavili v okviru prilog k tej nalogi.

11.1 Opis raziskave

V juliju 2012 smo uspešno opravili 11 intervjujev[112] na temo učbenikov za učenje slovenščine kot drugega ali tujega jezika. Intervjuje smo opravili na priložnostnem vzorcu, pri čemer smo težili k temu, da so bili v vzorcu prisotni tako izkušeni lektorji, s tudi dvajsetletnimi izkušnjami poučevanja, kot tudi lektorji z manj izkušnjami, vendar z vsaj tremi leti izkušenj s poučevanjem slovenščine kot drugega ali tujega jezika. Vsi lektorji, s katerimi smo opravili intervju, so bili v tem času dejavni v okviru Centra za slovenščino kot drugi ali tuji jezik na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

V raziskovanju smo preučevali štiri elemente – učbenike za poučevanje slovenščine kot drugega ali tujega jezika, in sicer: a) S Slovenščino nimam težav, b) Slovenska beseda v živo 2, c) Odkrivajmo slovenščino in d) Gremo naprej. V skladu z izborom elementov smo k sodelovanju povabili le tiste lektorje, ki so pri poučevanju že uporabljali vsakega od štirih obravnavanih učbenikov, saj je sposobnost primerjave obravnavanih elementov v tej raziskovalni metodi bistvena.

V vseh intervjujih smo za ugotavljanje izhodiščnih konstruktov uporabili Kellyjevo tehniko urejanja trojic, v kateri smo spraševali, v čem se dva medsebojno podobna elementa razlikujeta od tretjega. Pri tem smo obravnavali vse trojice, torej *(a,b,c), (a,b,d), (a,c,d) in (b,c,d)*. Intervjuvanim smo kot pomoč pri iskanju podobnosti in razlik med trojicami elementov pripravili lističe, na katerih so bili zapisani naslovi obravnavanih učbenikov. Na ta način so si lahko intervjuvani pri obravnavi posamezne trojice elementov pomagali s prerazporejanjem lističev, na primer *(a,b)(c)* v primeru obravnave podobnosti elementov *a* in *b* nasproti elementu *c*. Z lističi so si intervjuvani lahko pomagali celoten čas trajanja intervjuja.

112 K sodelovanju smo povabili 14 lektorjev vendar v treh primerih intervjuja nismo mogli uspešno izpeljati.

Intervjuvani so elemente ocenjevali na 7-stopenjski merski lestvici Likertovega tipa, kjer so skrajne vrednosti lestvice predstavljale ubeseditve polov ugotovljenih konstruktov. Pomembnost konstruktov, ki smo jo opredeljevali skladno z zamislijo pomembnosti konstruktov, kot smo jo predstavili v tej nalogi, smo merili na 5-stopenjski lestvici Likertovega tipa, kjer smo vrednosti na lestvici povezovali s sledečimi opisi: 1) zelo pomembno (ZP), 2) pomembno (P), 3 srednje pomembno (SP), 4) le malo pomembno (MP) in 5) ni pomembno (NP).

Celoten čas intervjuja je bil intervjuvanim na voljo tudi po en izvod vsakega od obravnavanih učbenikov, vendar potrebe po tem skorajda ni bilo, saj so vsi sodelujoči lektorji učbenike odlično poznali. Vsak od intervjujev je trajal približno eno uro. Pri izvajanju teh intervjujev smo uporabljali naš računalniški program CLAD.

11.2 Primer opravljenega intervjuja

S tehniko urejanja trojic smo v intervjuju ugotovili naslednje štiri konstrukte: 1) *večji format učbenika – manjši format učbenika*, ki se je nanašal na fizično velikost učbenika, 2) *sodobno besedišče – manj sodobno besedišče,* 3) *dobra tehnična podpora – slabša tehnična podpora,* kot na primer spremljevalni zvočni posnetki, povezani z lekcijami v učbeniku, vaje dostopne preko interneta, in 4) konstrukt *vsebina je dobro prilagojena ciljni skupini – vsebina je slabše prilagojena ciljni skupini*.

Kot izhodišče za nadaljnja vprašanja smo izbrali konstrukt, ki smo ga s tehniko urejanja trojic ugotovili najprej. Ko smo intervjuvano vprašali glede prednosti učbenika *večjega formata* za razliko od *učbenika manjšega formata*, manjši izmed obravnavanih učbenikov je bil približno velikosti A5, je ta odgovorila, da učbeniki fizično *večjega formata* omogočajo *jasnejšo predstavitev vsebine*, za razliko od tistih manjšega formata. Pojasnila je, da morajo študenti v primeru slednjih pogosto listati po straneh, da najdejo prevod novih besed ali primerov uporabe teh besed ob koncu lekcije, medtem ko so lahko vsi ti podatki v primeru učbenika *večjega formata* podani na isti ali naslednji strani. Konstrukt *bolj jasna*

predstavitev vsebine – manj jasna predstavitev vsebine pa je intervjuvana povezovala s konstruktom *krajša pot do razumevanja – daljša pot do razumevanja.* Celotno verigo konstruktov in tudi celotno omrežje, ugotovljeno na tej točki izvajanja intervjuja, prikazuje slika 11.1.

Slika 11.1: Omrežje konstruktov v času, ko je bila ugotovljena prva veriga konstruktov

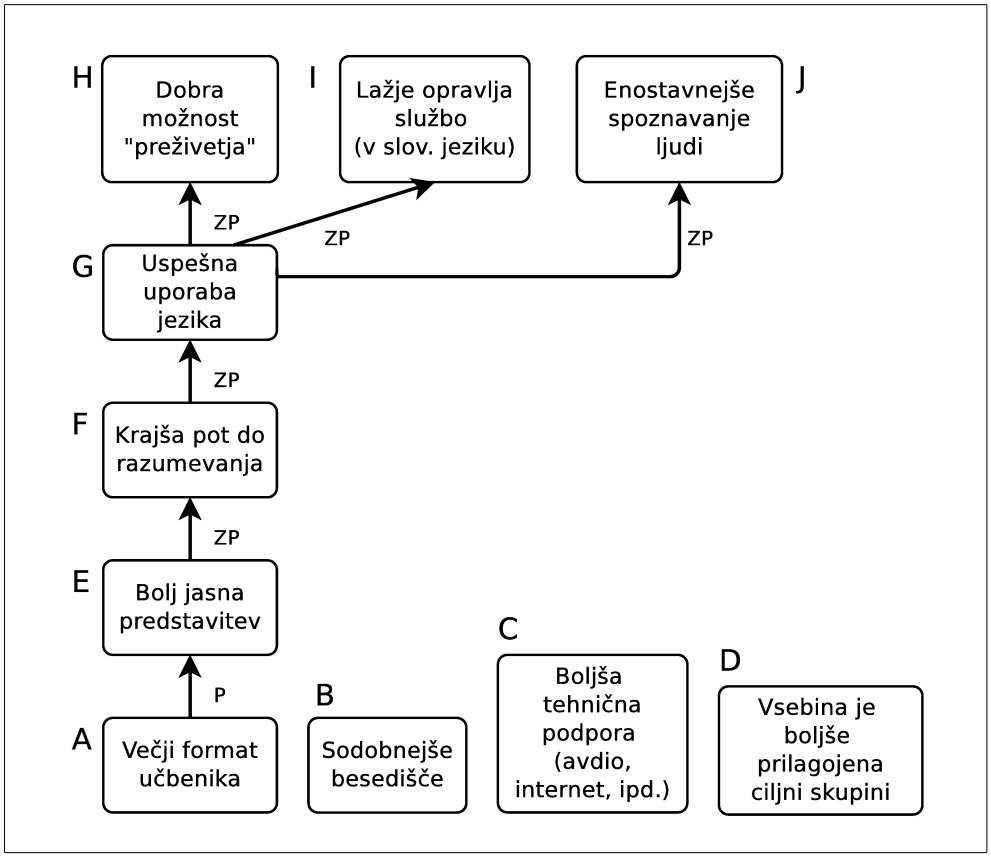

Na tej točki izvajanja intervjuja bi raziskovalec lahko prišel do ugotovitve, da fizično večji format učbenika vpliva na uspešno rabo jezika in s tem na dobro možnost »preživetja«, torej zmožnosti, da študent pokliče na pomoč, če jo potrebuje, samostojno opravi nakup v trgovini ipd., na to, da lažje opravlja službo v slovenskem jeziku, in na to, da je zanj spoznavanje ljudi enostavnejše. Takšna ugotovitev bi bila zmotna.

Mera *BI*, ki jo med izvajanjem intervjuja izračuna CLAD, je pokazala, da je trojica, ki vključuje konstrukte *večji format učbenika*, *bolj jasna predstavitev* in

krajša pot do razumevanja, neuravnotežena (*BI*=-0,28). V omrežju so bile prisotne tudi druge trojice konstruktov, kjer je vrednost *BI* znašala od -0,26 do -0,04. Vsaka od teh trojic je vključevala konstrukt *večji format učbenika*. Hkrati pa so bile za nekatere konstrukte vrednosti *EA* precej velike: *uspešna uporaba jezika* (*EA*=51,84), *krajša pot do razumevanja* (*EA*=43,88) in *bolj jasna predstavitev* (*EA*=42,21). Poleg tega je interjuvana povezavo med konstruktoma *večji format učbenika* in *bolj jasna predstavitev* označila kot »pomembno«, vse ostale povezave pa kot »zelo pomembne«.

Tako mera *BI*, kot tudi *EA* sta raziskovalca usmerili h konstruktoma *večji format učbenika* in *bolj jasna predstavitev*. Ko je raziskovalec preveril povezavo med navedenima konstruktoma, se je izkazalo, da je intervjuvana oseba v podajanju odgovorov spremenila temo. Navedla je, da je zanjo *večji format učbenika (A)* pomemben zaradi *bolj jasne predstavitve (E)*, ta pa je pomembna zaradi *krajše poti do razumevanja (F).* Intervjuvana je v povezavi *A* ➔ *E* konstrukt *E* obravnavala v smislu navedene pojasnitve tega konstrukta, torej da je *večji format učbenika* pomembnejši, ker omogoča *bolj jasno predstavitev*, ta pa se odraža kot uporabnikova korist, kjer ni potrebno zamudno listanje po učbeniku, da bi ta našel prevod novih besed ob koncu poglavja ipd. Izpostavila je torej *bolj jasno predstavitev,* ki izhaja iz fizičnih lastnosti učbenika. V povezavi *A* ➔ *F* pa je izhajala iz drugačne opredelitve *F,* in sicer kot *bolj jasne predstavitve* vsebine učbenika. Glede na našo obravnavo težav metode veriženja bi takšno napako lahko označili kot zamenjavo teme pogovora. Intervjuvana je namreč iz ožje opredelitve *F* zamenjala temo in izhajala iz širše opredelitve tega konstrukta, ki je vključevala tudi *bolj jasno predstavitev* vsebine učbenika.

V bolj podrobni usmeritvi pozornosti na obravnavane konstrukte in povezave med njimi smo ugotovili, da intervjuvana omenjenega listanja po učbeniku ne vidi kot oviro, temveč prej kot nevšečnost, ki pa jo lahko učitelj pri obravnavi neke lekcije premosti tako, da priskrbi dodatno gradivo. V skladu z dodatno obravnavo in podrobnejšimi navedbami intervjuvane smo konstrukt *bolj jasna predstavitev* razločili v *bolj jasna grafična predstavitev – manj jasna grafična predstavitev* in *bolj jasna predstavitev vsebine – manj jasna predstavitev*

vsebine. V primeru obeh podrobnejšo opredeljenih konstruktov smo nato z metodo veriženja navzdol lahko ugotovili še dodatne konstrukte, ki jih sicer s tehniko urejanja trojic nismo uspeli ugotoviti.

Opozoriti moramo, da vseh neskladij, ki smo jih ugotovili v intervjuju, nismo mogli razrešiti. Največjo napako predvidevanja *(EA=46,70)* smo zasledili v primeru konstrukta s prednostnim polom *krajša pot do razumevanja*. Poizkušali smo ugotoviti, ali se za to ubeseditvijo morda skriva več razsežnosti. Prav tako smo s pomočjo tehnike veriženja navzdol poizkušali ugotoviti, če intervjuvana pri predvidevanju tega konstrukta uporablja še druge konstrukte razen tistih, ki so navedeni na sliki 11.1, vendar intervjuvana tega ni mogla navesti. Razloge za ugotovljeno neskladje smo v nalogi že obravnavali na več mestih.

Vsekakor pa smo si v opisanem intervjuju večkrat pomagali z merami skladnosti, ki jih opisujemo v tej nalogi in ki so na voljo v programu CLAD. Slika 11.2 prikazuje celotno omrežje konstruktov, ki smo jih ugotovili v opisanem intervjuju. Na tej sliki je označen tudi vrstni red ugotavljanja konstruktov. Podatki, zabeleženi[113] v tem intervjuju, so na voljo[114] v programu CLAD. Bralec se lahko na ta način bolj poglobljeno seznani s potekom intervjuja, z odstranjevanjem povezav in konstruktov iz omrežja lahko dokaj dobro rekonstruira stanje na določeni točki intervjuja in na podlagi vrednosti mer skladnosti poizkuša razumeti nekatera vprašanja, s katerimi se je med izvajanjem intervjuja soočil raziskovalec.

---

113 Na tem mestu namenoma govorimo o »zabeleženih« in ne o »pridobljenih« podatkih. Menimo namreč, da raziskovalec v intervjuju pridobi mnogo več podatkov, kot jih lahko zabeleži. Takšen podatek bi bil na primer stopnja zavzetosti, s katero intervjuvani pristopi k intervjuju in odgovarja na posamezna vprašanja.

114 Po ustvarjanju uporabniškega računa v programu CLAD lahko uporabnik uvozi podatke intervjujev in se s pregledovanjem pa tudi z na primer dodajanjem, odstranjevanjem konstruktov in povezav med njimi poskuša bolje seznaniti z metodo skladnega veriženja. Ker gre le za kopijo podatkov, lahko uporabnik vse možnosti preizkuša po želji, saj lahko vedno ponovno uvozi kopijo teh podatkov.

Slika 11.2*: Omrežje konstruktov, ugotovljeno v obravnavanem intervjuju. Številke opisujejo vrstni red ugotovljenih konstruktov. Med njimi ni konstrukta številka 5, saj je ta »razpadel« v konstrukta 11 in 12, o čemer podrobneje govorimo v besedilu*

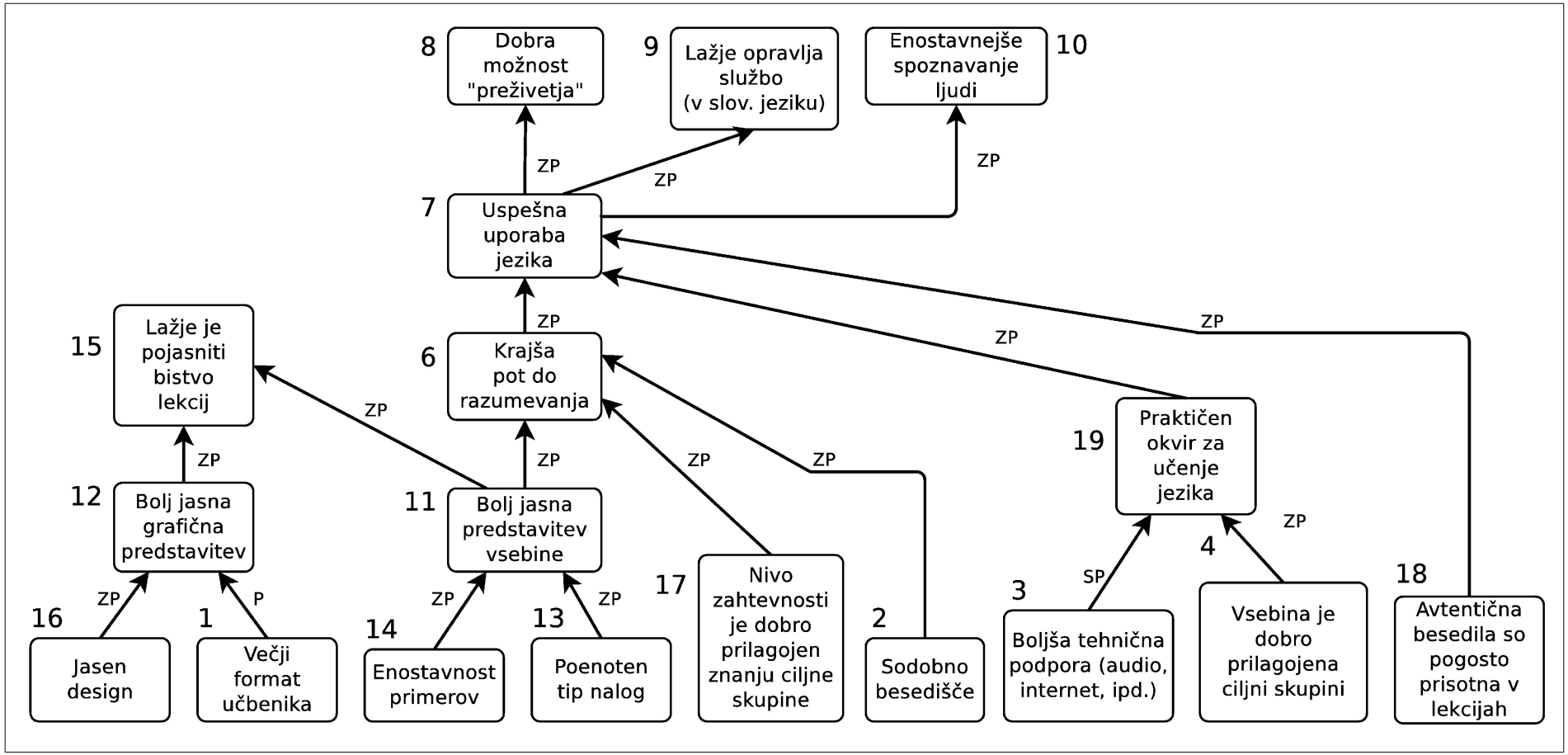

12 Preučevanje na ravni skupine po metodi skladnega veriženja

Navedli smo, da smo v primeru raziskave na temo učbenikov za učenje slovenščine kot drugega ali tujega jezika uspešno opravili enajst intervjujev z lektorji, ki te učbenike uporabljajo pri poučevanju svojih študentov. V okviru tega podpoglavja se bomo usmerili predvsem na predstavitev zamisli zasičenosti v raziskovanju in na postopek kodiranja pridobljenih podatkov.

12.1 Zasičenost ugotovljenih konstruktov in povezav v omrežju

V nalogi smo že zapisali, da v primeru, ko z metodo skladnega veriženja preučujemo konstruiranje neke teme na ravni skupine, ne moremo vnaprej vedeti, koliko intervjujev bomo morali opraviti, da bomo ugotovili ključne konstrukte in povezave med njimi.

Med raziskovanjem zato sproti preverjamo, ali smo točko zasičenosti že dosegli. Upoštevati moramo, da točka zasičenosti ugotovljenih konstruktov še ne pomeni tudi točke zasičenosti povezav med njimi.

Izračunov, povezanih z zasičenostjo konstruktov, in povezav med konstrukti ni smiselno izvajati na »surovih podatkih«, kot jih pridobimo od intervjuvanih, saj bi zaradi raznolikosti v ubeseditvah enakih zamisli le težko dosegli točko zasičenja. Zasičenost je zato smiselno ugotavljati na kodiranih podatkih. Vendar pa je proces kodiranja precej zamuden, kot bomo videli kasneje, ga izvajamo v več korakih. Zato je odločitev glede tega, pri kateri stopnji kodiranja podatkov bomo ugotavljali zasičenost, kompromisna rešitev, ki vključuje na eni strani stroške opravljanja dodatnega intervjuja, časovne, finančne ipd., in na drugi strani stroške kodiranja podatkov, kar moramo seveda opraviti na novo po vsakem oziroma po nekaj dodatnih opravljenih intervjujih. V našem primeru smo optimalno točko ugotavljanja zasičenosti našli na stopnji poenotenja ubesedenja konstruktov, saj so bili časovni stroški opravljanja dodatnega intervjuja manjši od časovnih stroškov ponovnega kodiranja podatkov.

Na sliki 12.1 je prikazano naraščanje števila ugotovljenih konstruktov in povezav med njimi po poenotenju ubesedenja enakih zamisli po enajstem uspešno opravljenem intervjuju.

Slika 12.1: Število novih konstruktov in povezav, ki smo jih v raziskavi ugotovili pri določenem številu opravljenih intervjujev

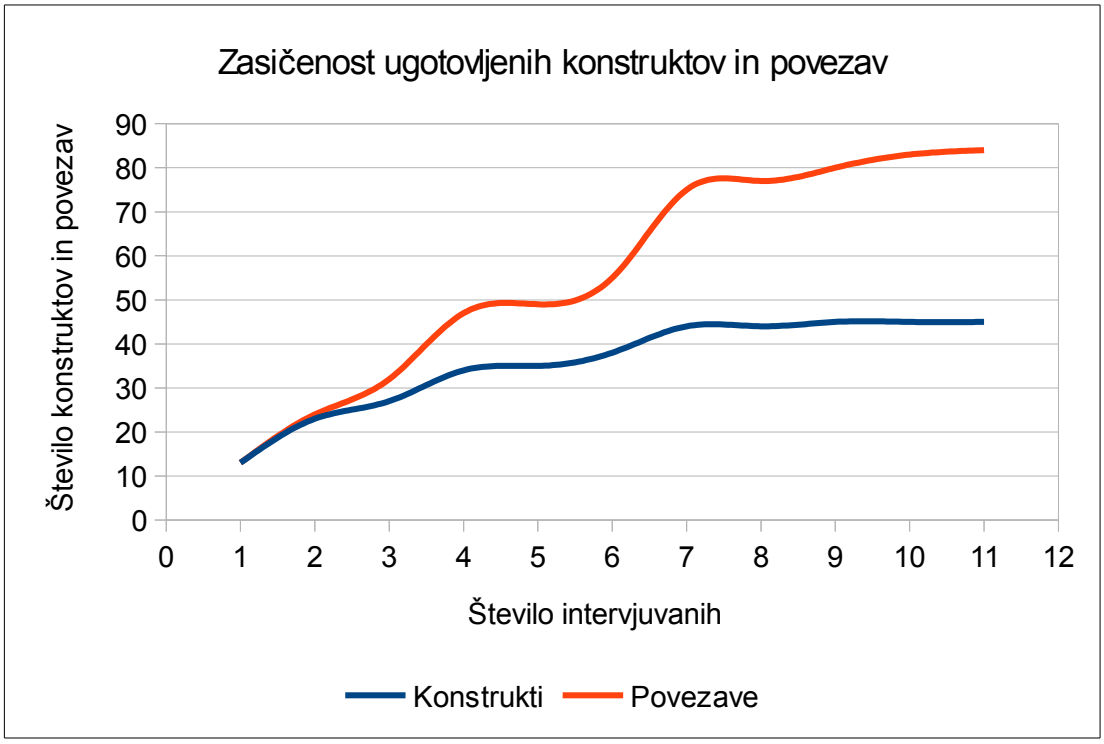

12.2 Kodiranje pridobljenih podatkov

V objavljenih raziskavah, povezanih s katero od inačic metode veriženja, ne moremo zaslediti zadovoljivo opisanega primera postopka kodiranja ugotovljenih podatkov. Enako velja za teoretsko usmerjena dela s tega področja. Zato bomo na podlagi teoretskih zasnov s področja kodiranja podatkov v kvalitativnem raziskovanju zasnovali in predlagali lasten pristop h kodiranju podatkov v okviru metode skladnega veriženja.

V tem poglavju bomo zato predstavili nekatere bistvene zamisli s področja kodiranja v okviru kvalitativnih raziskovalnih metod in s pomočjo podatkov, pridobljenih v naši raziskavi, predstavili zamisel kodiranja podatkov v okviru metode skladnega veriženja in nekatere dileme v takšnem kodiranju. Področje pristopov h kodiranju podatkov v kvalitativnih metodah je zelo široko področje in način kodiranja takšnih podatkov, ki bi bil v splošnem najboljši, ne obstaja (Saldana 2010, 2), zato se zavedamo, da pristop, ki ga bomo predstavili v tem poglavju, ni edini pristop, niti ni nujno najboljši za vse primere uporabe metode skladnega veriženja.

Za začetek se bomo le na kratko seznanili s tem, kako sta h kodiranju podatkov v svoji inačici metode veriženja pristopila Reynolds in Gutman (1988, 18-9). Zamisel kodiranja, ki sta jo opisala, je precej preprosta. Avtorja sta ugotovljene zamisli najprej razvrstila v skupine glede na njihovo opredelitev kot lastnosti izdelkov, potrošnikove koristi in osebne vrednote in nato zamisli znotraj tako opredeljenih skupin združevala glede na njihovo podobnost. V naši inačici metode veriženja ugotovljenih zamisli ne opredeljujemo glede na navedene skupine,[115] saj obstajajo številni mejni primeri, kjer razliko med na primer lastnostjo nekega elementa in uporabnikovo koristjo določajo drobni pomenski detajli, ki pa se lahko izgubijo že v raziskovalčevi interpretaciji intervjuvančeve navedbe ali pa v raziskovalčevem zapisu te ubeseditve. V Reynolds in Gutmanovem pristopu h kodiranju podatkov, pridobljenih v njuni inačici metode veriženja, se lahko zgodi, da raziskovalec neko zamisel, izraženo v intervjuju (npr. »Imam elegantno obleko«), opredeli kot lastnost, enako zamisel, ki pa je le nekoliko drugače ubesedena, izraženo v drugem intervjuju, pa kot potrošnikovo korist. Zaradi logike delitve ugotovljenih zamisli v skupine lastnosti, koristi in osebne vrednote obstaja nevarnost, da mejni primeri niso v vseh primerih

115 Ker metoda skladnega veriženja ni namenjena le uporabi na področju, h kateremu je usmerjeno veriženje v Reynolds-Gutmanovi tradiciji, ločitev zamisli v lastnosti, koristi in osebne vrednote ni vedno smiselna. Obstajajo namreč področja uporabe metode skladnega veriženja, kjer ne moremo govoriti o potrošnikovih koristih, ki izhajajo iz uporabe obravnavanega izdelka. Uporaba metode skladnega veriženja na področju psihoterapije je eden takšnih primerov.

umeščeni v isto skupino, zato kasneje, glede na opisano logiko kodiranja, ne morejo biti združeni pod isto kodo, ki se nanaša na bolj splošno zamisel. V tako zasnovanem postopku kodiranja podatkov raziskovalec težko prepozna, da je pomenska razlika dveh zamisli, ki pripadata različnima skupinama, lahko zelo majhna, na primer *imam elegantno obleko* in *sem elegantno oblečen*, oziroma mu opisani postopek tega celo ne omogoča. Skladno s tem menimo, da lahko obravnava treh ločenih skupin zamisli v kodiranje podatkov vnaša nepotrebne težave. H kodiranju podatkov bomo zato v našem raziskovanju pristopili nekoliko drugače.

V splošnem teoretiki, ki opisujejo postopke kodiranja podatkov v kvalitativnem raziskovanju, vzpodbujajo h kodiranju, kjer zamisli glede na njihovo podobnost združujemo pod opredeljenimi kodami v več stopnjah oziroma krogih kodiranja (gl. na primer Saldana 2010).

V izvajanju metode veriženja se srečamo s situacijo, kjer raziskovalec neko obliko kodiranja podatkov izvaja že med samim intervjujem. Bistvo metode (skladnega) veriženja je namreč poglobljeno razumevanje posameznikovega konstruiranja. V primerih, ko raziskovalec ni popolnoma prepričan, da je intervjuvanega dovolj dobro razumel, mu mora v povezavi z njegovo ubeseditvijo navedenega konstrukta zastaviti dodatna vprašanja.[116] V procesu takšnega razjasnjevanja[117] se že izkristalizirajo bolj splošno razumljive zamisli in tudi

116 Vrsta avtorjev opozarja, da morajo raziskovalci zastavljati vprašanja na način, kjer opustijo svoj osebni sistem vrednot (npr. Jankowicz 2004, 46, 48; Stein et al. 2012, 301; Crittenden 2012, 113).

117 Zavedamo se, da lahko raziskovalec iz intervjuvančevih navedb in tudi iz npr. njegovih reakcij, vedenja ob navajanju ubeseditev konstruktov ipd. razbere bistveno več podatkov, kot jih lahko zapiše v obliki ubeseditev prednostnega in nasprotnega pola konstrukta. Ker raziskovalce vzpodbujamo k bogatemu opisu v raziskovanju, smo v programu CLAD omogočili zapis raziskovalčevih opomb ob vsakem vnosu podatkov, torej v povezavi z ugotovljenimi konstrukti, povezavami med njimi in ocenami preučevanih elementov na konstruktih. Zavedamo pa se tudi, da

njihove ubeseditve, ki bi jih najverjetneje že obravnavali kot kodiranje podatkov. Govorimo torej o procesu »prevajanja« nekaterih bolj osebnih v javne, bolj splošno razumljive, konstrukte. V primeru našega raziskovanja se takšno »prevajanje« najpogosteje kaže na nekoliko specifičen način. V naši raziskavi smo intervjuje opravljali s posamezniki, ki so strokovnjaki na področju, povezanem s preučevano temo. Intervjuvani lahko v takšnem primeru nek konstrukt izrazijo s strokovnimi izrazi ali pa se do večje mere prilagodijo sogovorcu in isto teoretsko osnovano zamisel izrazijo na bolj preprost način ali pa jo npr. celo izrazijo z navedbo primera, prispodobe.

Pri opravljanju intervjujev s strokovnjaki je raziskovalčevo poznavanje obravnavanega področja običajno bistveno nižje od intervjuvančevega, zato lahko konstrukti, ki so v krogu strokovnjakov javni, z raziskovalčevega gledišča veljajo za osebne. Da bi lahko kasneje raziskovalec pristopil h kodiranju podatkov, mora inervjuvanega razumeti. Zato ga mora spraševati po razlagi njemu manj ali neznanih teoretskih zamisli tega področja. Podobno velja tudi v nasprotnem primeru, kjer želi intervjuvani z neko zelo preprosto ubeseditvijo ali primerom izraziti določeno teoretsko zamisel.

Pojasnimo s primerom zamisli, ki je v prilogi C, v kateri so prikazana omrežja konstruktov v posameznih intervjujih označena s kodno številko 22. V tabeli 12.1 so prikazane različne ubeseditve[118] zamisli. Gre za izhodiščne konstrukte, ki smo jih ugotovili s Kellyjevo tehniko urejanja trojic, kjer intervjuvani ugotavlja, glede česa sta si dva izmed treh obravnavanih elementov podobna in hkrati različna od tretjega.

---

raziskovalec vseh svojih opažanj ne more zapisati (med intervjujem) in da v povezavi z intervjujem razpolaga z več podatki, kot jih lahko zapiše.

118 Ubeseditve, zapisane v tabeli, so ustvarjene na podlagi zapiskov, ki smo jih ustvarili med izvajanjem intervjuja. Dejanske ubeseditve, kot so jih izrazili intervjuvani, se morda lahko tudi nekoliko razlikujejo od zapisanih.

Tabela 12.1: Ubeseditve zamisli in zapis polov konstrukta v programu CLAD za kodo številka 22

Intervju št.	**Intervjuvančeva prvotna ubeseditev zamisli**	**Zapis polov konstrukta**
5	Pri teh dveh je pomembnejše, da se študent zna sporazumevati, pri tem pa je več poudarka na slovnici. Če nekdo v kavarni reče »Daj meni ena kava prosim«, ga bo vsak, ki govori slovensko, lahko dobro razumel.	Večji poudarek na funkcionalni rabi jezika – manjši poudarek na funkcionalni rabi jezika.
6	Pri večjih dveh učbenikih je praktična uporaba jezika bolj poudarjena kot v manjšem, ki je bolj usmerjen v slovnico.	Praktična uporaba jezika je bolj poudarjena kot slovnica – praktična uporaba jezika je manj poudarjena kot slovnica.
7	V teh dveh je praktični vidik pomembnejši od slovnice, pri tem pa imajo prednost slovnična pravila.	Praktična uporaba jezika ima prednost pred slovnico – praktična uporaba jezika ima prednost pred slovnico.
9	Dva učbenika sta zasnovana na komunikacijskem modelu, eden pa na slovničnem.	Komunikacijski model ima prednost pred slovničnim – komunikacijski model nima prednosti pred slovničnim.

V vseh primerih ubeseditev, še zlasti v primeru intervjuja številka 5 in 9, smo morali intervjuvane prositi za podrobnejšo razlago navedenega. Zapisani poli konstruktov, ki jih v skladnem veriženju uporabljamo tudi za opis skrajnih vrednosti merskih lestvic, se zato lahko razlikujejo od prvotnih ubeseditev, ki so jih navedli intervjuvani. Iz zapisanega pa je po našem mnenju razvidno dvoje. Razvidno je, da raziskovalec povzema intervjuvančeve navedbe z namenom njihovega zapisa v obliki, ki je primerna za nadaljnja vprašanja, povezana z ocenjevanjem elementov na merskih lestvicah. Pri tem raziskovalec nujno do neke mere »prevaja« intervjuvančeve ubeseditve v njemu znane kategorije. Razvidno je tudi to, da se v posameznih primerih končni zapis intervjuvančeve

ubeseditve konstrukta razlikuje od njegove prvotne ubeseditve tega konstrukta. Zapis polov konstrukta je torej rezultat dialoga[119] med intervjuvanim in raziskovalcem. Raziskovalec teži k temu, da so ubeseditve razumljive tako njemu samemu kot tudi drugim. Seveda pa vedno obstaja nevarnost, da se določeni pomenski detajli v omenjenem procesu »pogajanja« glede primernega »prevoda« nekega intervjuvančevega konstrukta izgubijo. Stopnja, do katere raziskovalec teži k takšnemu prevajanju osebnih konstruktov oziroma konstruktov, ki jih on sam dojema kot osebne, v bolj splošno razumljive konstrukte, je seveda odvisna od področja in namena raziskovanja. Vsekakor pa lahko opisani proces razumemo tudi kot nek način kodiranja[120] podatkov v kategorije, ki so raziskovalcu znane.

Preden pričnemo z natančnejšim opisom, kako naj kodiramo podatke, ugotovljene z metodo skladnega veriženja, moramo zapisati še naše stališče do vprašanja, kdo naj kodiranje podatkov izvaja. Ker menimo, da ima raziskovalec, ki je opravljal nek intervju, v povezavi s tem intervjujem na voljo bistveno več podatkov, kot jih je (lahko) zapisal v obliki ubesedenja polov ugotovljenih konstruktov in v obliki različnih opomb v programu CLAD, menimo, da je on sam najbolj primerna oseba za kodiranje teh podatkov. V primeru, ko intervjuje opravljajo različni raziskovalci, pa se nam zdita primerna predvsem dva pristopa, ki ju predlagamo glede na ustaljene pristope h kodiranju podatkov v kvalitativnem raziskovanju. V prvem pristopu vsak od raziskovalcev kodira podatke, ki jih je pridobil on sam, kodira pa tudi podatke, ki so jih pridobili drugi raziskovalci (gl. Saldana 2010, 27-28). Na podlagi sovpadanja kod, ki so jih oblikovali udeleženi raziskovalci, lahko nato ugotavljamo stopnjo strinjanja

---

119 K temu naj dodamo, da Fransella in drugi (2004, 42) opozarjajo, da obstaja v metodi veriženja zelo tanka črta med raziskovalčevim aktivnim poslušanjem in sugestijo. Zato menijo, da izvajanja intervjuja ne smemo razumeti kot standardiziranega postopka, in hkrati izpostavljajo raziskovalčevo veščino (ang. *skill*) pri izvajanju te metode.

120 Takšnega poenotenja zapisov ubeseditev zaradi bolj jasnega razumevanja v nalogi ne obravnavamo kot prvega kroga kodiranja podatkov.

med njimi (ang. *intercoder agreement*). Saldana (ibid. 27) meni, da ni natančnih kriterijev, na podlagi katerih bi lahko stopnjo takšnega strinjanja opredelili kot zadovoljivo, vendar navaja, naj ta stopnja ne bi bila manjša od 85-90%. Harry, Strugers in Klingner (2005, 6) pa predlagajo, naj raziskovalci opredelitve kod razrešijo v poglobljeni skupinski razpravi.

V tem poglavju smo že navedli, da teoretiki kodiranja podatkov, pridobljenih s kvalitativnim načinom raziskovanja, (npr. Saldana 2010) vzpodbujajo h kodiranju v več krogih oziroma v več etapah.

V primeru našega preučevanja konstruiranja lektorjev, ki pri poučevanju slovenščine kot drugega ali tujega jezika uporabljajo obravnavane učbenike, smo kodiranje ugotovljenih konstruktov opravili sami, pri tem pa smo se v vsakem od obeh korakov kodiranja posvetovali s strokovnjakinjo s področja poučevanja slovenščine kot drugega ali tujega jezika. Kodiranje podatkov smo opravili v dveh krogih oziroma etapah, ki sta vključevali naslednje postopke:

Prvi krog:

- poenotenje zapisanih ubeseditev,
- združevanje enakovrednih konstruktov, ki jih raziskovalec ni izločil že med samim intervjujem.

Drugi krog:

- nadaljnje poenotenje zapisanih ubeseditev,
- poenostavitev omrežja.

12.2.1 Prvi krog kodiranja podatkov

V prvem krogu kodiranja smo si prizadevali predvsem k poenotenju različnih ubeseditev konstruktov. Poenotili smo različne ubeseditve oziroma bolje raziskovalčeve zapise teh ubeseditev, kot to za kodo številka 22 prikazuje tabela 12.1. Poenotili smo tudi konstrukte, za katere smo na podlagi a) njihove vsebine, b) ocen elementov na teh konstruktih in c) glede na njihovo povezanost z drugimi konstrukti ocenili, da gre za enakovredne konstrukte. Poenotenje teh primerov smo reševali tako, da smo iz omrežja odstranili enega od dveh

enakovrednih konstruktov. Primer takšnega poenotenja oziroma izločanja je urejena dvojica *hitreje (počasneje) usvoji slovnico* ➔ *hitreje (počasneje) usvoji strukturo jezika*, kjer smo konstrukt, h kateremu je povezava usmerjena, iz omrežja izločili.
Po prvem krogu kodiranja smo zapisali omrežje, kot je prikazano na sliki 12.2. Pole in protipole konstruktov, ki jih prikazuje ta slika, smo zapisali v prilogi Č.

12.2.2 Drugi krog kodiranja podatkov

V drugem koraku kodiranja se usmerimo v poenostavitev strukture omrežja. Namen takšne poenostavitve vidimo predvsem v jasnosti prikaza temeljnih zamisli, ki so prisotne v tem omrežju. Pogosto pa je takšna poenostavitev smiselna tudi v primeru, ko želimo omrežje konstruktov ali pa del tega omrežja preverjati v anketni raziskavi.
Tako kot v prvem krogu je tudi v drugem krogu kodiranja podatkov v tem procesu sodelovala strokovnjakinja s področja poučevanja slovenščine kot drugega ali tujega jezika.

Težavna plat preučevanja konstruiranja neke teme na ravni skupine je, da se intervjuvani med seboj lahko močno razlikujejo (tudi) glede ravni detajlov konstruiranja oziroma glede ravni detajlov ubesedenja konstruktov. Zamisel, ki jo nek intervjuvani izrazi splošno, je lahko predmet bolj poglobljene obravnave pri neki drugi intervjuvani osebi. Čeprav mora raziskovalec že med intervjujem poskrbeti za to, da raven poglobljenosti ne preseže zaželene mere, se v procesu kodiranja podatkov sreča z razlikami glede bolj ali manj podrobne obravnave iste zamisli. Ugotovljeno omrežje konstruktov lahko zato poenostavimo tako, da medsebojno podobne detajlne zamisli združimo pod isto kodo. Pri tem si raziskovalec lahko pomaga tudi s koncepti s področja analize omrežij, na primer z ugotavljanjem strukturne enakovrednosti[121] konstruktov.

---

121 Bralca, ki z zamislijo strukturne enakovrednosti konstruktov ni seznanjen, bi želeli usmeriti predvsem k sledečim knjižnim delom: Doreian, Batagelj in Ferligoj (2005), Generalized Blockmodeling ter de Nooy, Mrvar in Batagelj (2005), Exploratory Network Analysis with Pajek.

Slika 12.2: Omrežje konstruktov po opravljenem prvem krogu kodiranja

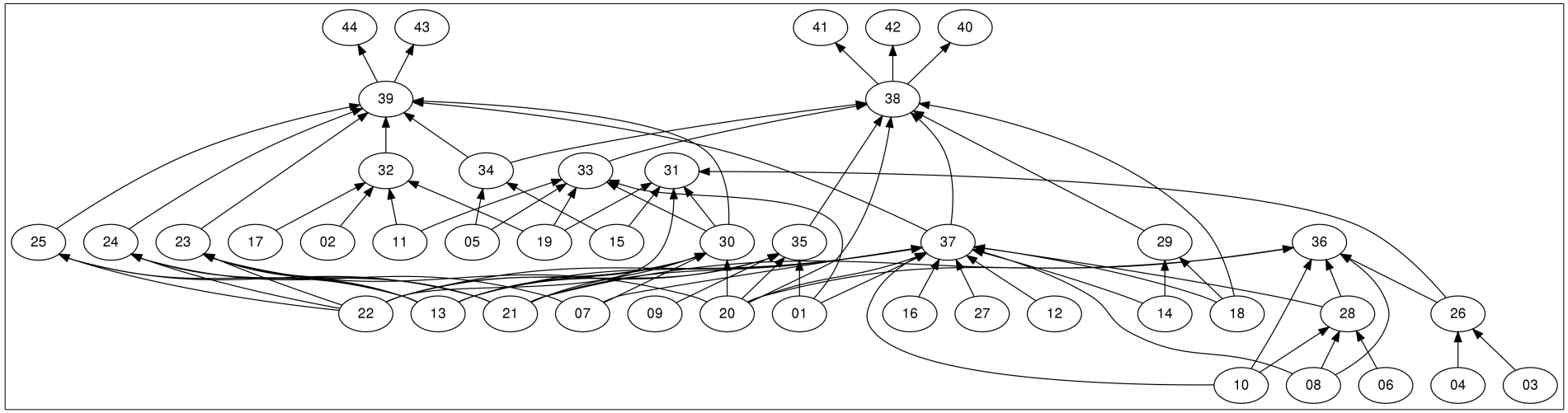

Kode konstruktov: 01) pogosta ponovitev besedišča v različnih dejavnostih, 02) slovnična struktura jezika je bolj pregledno prikazana, 03) grafično oblikovanje in besedilo sta dobro povezana, 04) fizično večji format učbenika, 05) boljši vizualni prikaz slovnice, 06) enostavnejše besedišče, 07) večja raznovrstnost tem, 08) enotnejši tipi nalog, 09) besedišče, ki je bolj uporabno v vsakdanjem življenju, 10) enotnejši tipi dejavnosti, 11) razlaga slovnice pogosto izhaja iz primerov, 12) raven zahtevnosti je dobro prilagojena stopnji znanja študentov, 13) učbenik vsebuje več sporazumevalnih dejavnosti, 14) dobra tehnična podpora, 15) slovnični pristop ima v učbeniku prednost pred komunikacijskim, 16) sodobnejše besedišče, 17) vsebuje več vaj na slovnično enoto, 18) vsebina je dobro prilagojena potrebam ciljne skupine, 19) pogosto vključuje povzetke slovničnih struktur, 20) v lekcijah so pogosto prisotna avtentična besedila, 21) pogosteje opisuje situacije iz vsakdanjega življenja, 22) komunikacijski pristop ima v učbeniku prednost pred slovničnim, 23) učinkovitejši način učenja sestavljenih povedi, 24) enostavnejši način učenja novih besed, 25) enostavnejši način učenja fraz, 26) grafično bolj pregledno oblikovan, 27) boljše omogoča postopno usvajanje znanja, 28) vsebina je predstavljena na razumljivejši način, 29) večja usmerjenost v praktično uporabo jezika, 30) dobro odraža način, kako ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju, 31) dobro motivira za samostojno utrjevanje snovi, 32) boljše omogoča hitro učenje slovničnih struktur, 33) boljše vzpodbuja natančno izražanje, 34) študent lahko hitreje usvoji strukturo jezika, 35) boljše vzpodbuja samostojno izražanje, 36) omogoča enostavno razlago vsebine, 37) dobro omogoča hitro razumevanje snovi, 38) navaja k učinkovitejši rabi jezika, 39) hitra integracija v slovensko družbo, 40) enostavneje srečuje nove ljudi, 41) lažje opravlja službo v slovenskem jeziku, 42) boljše omogoča »preživetje«, 43) študent v slovenskem okolju lažje deluje neodvisno, 44) lažje se druži z ljudmi v slovenskem okolju.

Pri tem moramo upoštevati, da je kljub temu da smo v raziskovanju težili k zasičenosti v ugotavljanju konstruktov in povezav med njimi, možno in celo verjetno, da v okviru obravnavane teme nismo ugotovili vseh pomembnih konstruktov in vseh povezav med njimi. V skladu s tem pod isto kodo združujemo ne le popolnoma strukturno enakovredne konstrukte, temveč konstrukte, ki so strukturno približno enakovredni, če je takšno združevanje tudi vsebinsko smiselno. Sprejemljivo mejo približne strukturne enakovrednosti seveda določi raziskovalec.

V primeru omrežja konstruktov, prikazanega na sliki 12.2, ki smo ga ugotovili v raziskovanju, smo pri izbiri mere različnosti izhajali iz evklidske razdalje.[122] Za izračunavanje te mere smo tako uporabili popravljeno evklidsko razdaljo (gl. Doreian et al. 2005, 181). Strukturno enakovrednost konstruktov pa smo nato ugotavljali na način hierarhičnega združevanja v skupine, pri čemer smo uporabljali Wardovo kriterijsko funkcijo.[123]

Strukturno enakovrednost konstruktov smo ugotavljali na podlagi prisotnosti oziroma odsotnosti povezav v omrežju, pri tem torej nismo upoštevali vrednosti na povezavah in ocen elementov na konstruktih kot lastnosti točk omrežja.[124]

Opozoriti moramo, da v izračunavanju strukturne enakovrednosti konstruktov upoštevamo le eno samo nesimetrično relacijo, gre za predvidevanje nadrejenih konstruktov. Glede na to bi lahko sklepali, da je ob upoštevanju približne

---

122 Jug (1989, 121) je prikazal, da evklidska razdalja funkcija Sokal-Michenerjeve mere podobnosti, ki jo prav tako lahko uporabimo za reševanje obravnavanega vprašanja. Zato lahko tudi v našem primeru z obema pristopoma pridemo do identičnih rezultatov.

123 Za izračun popravljene evklidske razdalje za binarne podatke in tudi za izračun Sokal-Michenerjeve mere podobnosti smo napisali lasten program, v programskem jeziku Python, pri tem smo uporabljali tudi Pythonovo knjižnico NumPy. Hierarhično združevanje v skupine pa smo opravili s pomočjo programskega jezika R.

124 Bralca, ki s konceptom strukturne enakovrednosti morda ni najbolje seznanjen, bi želeli opozoriti, da tega ne moremo enačiti z zamislijo razvrščanja v skupine, kot jo prikazujemo v okviru analitičnih postopkov, prikazanih kasneje v nalogi. Čeprav imata analitična pristopa precej skupnih točk in celo sorodno grafično predstavitev, se koncepta bistveno razlikujeta.

strukturne enakovrednosti konstruktov v procesu druge stopnje kodiranja smiselno zgolj prisekati drevo združevanja pri neki višini združevanja, ki jo glede na svoje potrebe določi raziskovalec. V procesu kodiranja pa je smiselno upoštevati tudi neko drugo simetrično relacijo med konstrukti, ki se nanaša na vsebinsko podobnost konstruktov. Vsebinsko podobnost pa je težko opredeliti v kvantitativnih kategorijah, zato mora raziskovalec vsak primer združevanja pod isto kodo pretehtati tudi z vsebinskega vidika. Konstrukti so lahko sicer strukturno enakovredni z vidika predvidevanja, vendar različni z vsebinskega vidika. Kodiranje podatkov zato ne more biti mehaničen proces.

Slika 12.3: Drevo združevanja, ki prikazuje strukturno enakovrednost konstruktov v obravnavanem omrežju

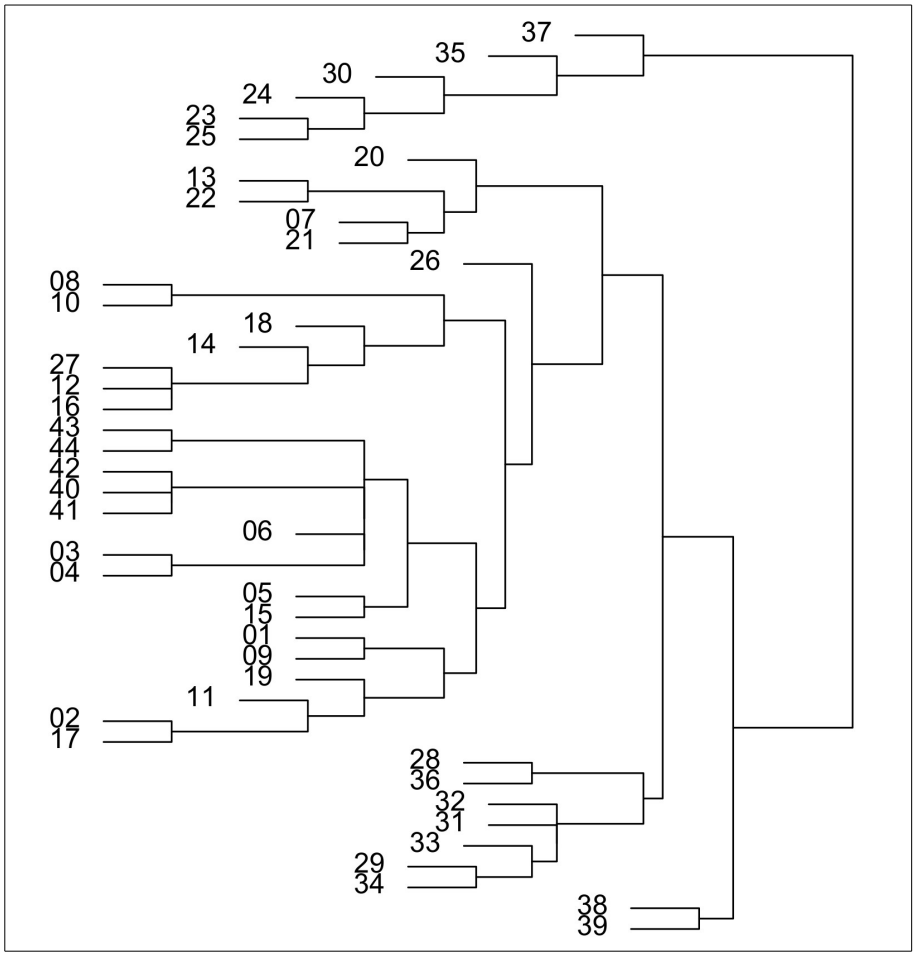

Postopek izračunavanja in ugotavljanja strukturne enakovrednosti konstruktov lahko ponovimo, če je to potrebno, tudi večkrat. Namreč, ko bolj podrobno izražene zamisli združimo pod skupno kodo, lahko ugotovimo, da je ta

strukturno enakovredna in vsebinsko podobna neki bolj splošno izraženi zamisli, ki je v omrežju že prisotna.

Bralca bi želeli opozoriti tudi na nasproten primer, s katerim pa se v naši raziskavi nismo srečali. V procesu kodiranja podatkov se lahko na tej točki izkaže tudi, da so nekatere zamisli preveč posplošene in ne dosegajo ravni detajla oziroma poglobljenosti, ki bi jo v raziskovanju želeli doseči. Če v omrežju obstajajo konstrukti, ki bi jih lahko združili pod kodo, ki ustreza pretirano posplošeni zamisli, je zaradi jasnosti prikaza najbolje, da slednje v omrežju ne predstavimo oziroma jo izpostavimo ločeno, saj pretirano splošno zamisel v omrežju že predstavljajo bolj podrobno opredeljene zamisli. Na tem mestu se lahko izkaže tudi, da v raziskovanju nismo uspeli doseči točke zasičenosti konstruktov in povezav med njimi, če bolj podrobno opredeljene zamisli ne izčrpajo pomena splošnejše opredelitve.

Odločitve v okviru druge stopnje kodiranja podatkov bomo ponazorili z nekaj primeri iz raziskave. Prvi takšen primer se nanaša na konstrukte s prednostnimi poli *učinkovit način učenja sestavljenih povedi (23), enostaven način učenja novih besed (24)*, *enostaven način učenja fraz (25)* in *dobro odraža način, kako ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju (30).* Povezave slednjih z vsemi njihovimi neposrednimi predhodniki in nasledniki so prikazane na sliki *12.4*.

Preden se poglobimo v obravnavo prikazanega izseka omrežja, bi želeli bralca spomniti na Hinklovo (1965) temeljno zamisel, da pomen konstrukta izhaja iz njegove umeščenosti v omrežju konstruktov. Prikazani primer lepo sovpada z njegovo zamislijo.

Kot je razvidno iz slike 12.4, so si v smislu strukturne enakovrednosti zelo podobni konstrukti s kodami 23, 24 in 25. Ti konstrukti so si precej podobni tudi vsebinsko. Nanašajo se na učenje *sestavljenih povedi (23), novih besed (24)* in *fraz (25)*, kar študente vodi v *hitrejšo integracijo v slovensko družbo (39).* Tako iz slike 12.4 kot tudi iz drevesa združevanja je razvidno, da je konstrukt 30 konstruktom 23, 24 in 25 podoben, vendar do manjše mere.[125] Z njimi si deli vse

125 V raziskavi nismo ugotovili povezav med konstrukti s kodami 23, 24 in 25 ter konstruktom s kodo 33, ki se nanaša na bolj natančno izražanje študenta. Glede na ekspertno sodbo bi takšno povezavo pričakovali. Če bi takšno povezavo ugotovili, bi

neposredne predhodnike (20,07,13,21 in 22) kot tudi neposrednega naslednika teh konstruktov (39).

Slika 12.4: Primer približne strukturne enakovrednosti konstruktov s kodami 23, 24 in 25

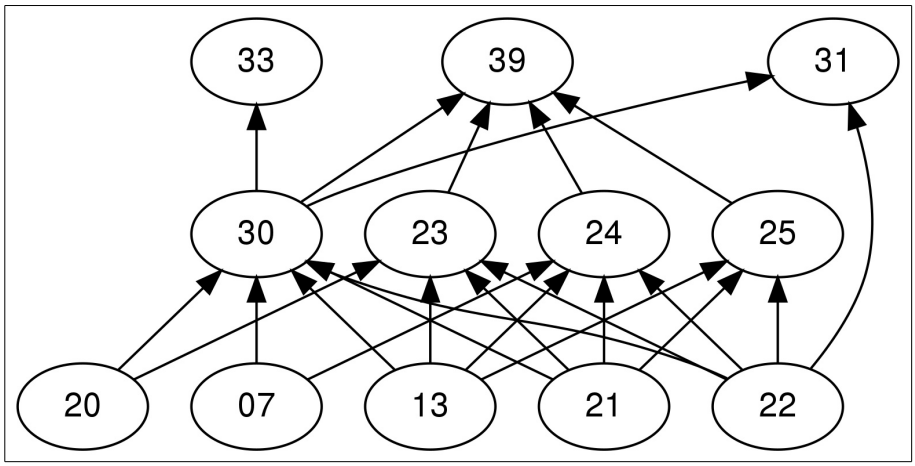

Za razliko od konstruktov s kodami 23, 24 in 25 pa je konstrukt 30 povezan tudi s konstruktoma 31 in 33, ki se nanašata na *motiviranost za samostojno utrjevanje snovi (31)* in na *vzpodbujanje študentovega natančnejšega izražanja (33).* Tako kot z vidika strukturne enakovrednosti bi lahko tudi z vidika vsebinske podobnosti ocenili, da so konstrukti 23, 24 in 25 medsebojno bolj podobni, kot so podobni konstruktu 30. Ugotovimo lahko, da strukturna enakovrednost v tem primeru lepo sovpada z vsebinskim vidikom.[126] Ob upoštevanju tega je smiselno, da drevo združevanja prisekamo pri nižjem nivoju združevanja. Izsek omrežja, ki ga s tem pridobimo, je prikazan na sliki 12.5.

Če povzamemo. Tako iz slike 12.3 kot tudi iz slike 12.4 je razvidno, da gre za strukturno približno enakovredne konstrukte.[127] Pri ugotavljanju pomena

bili konstrukti s kodami 23, 24, 25 in 30 še bližje strukturni enakovrednosti.

126 To velja tudi po izračunu, v katerem bi upoštevali omenjeno ekspertno sodbo glede povezanosti konstruktov 23, 24 in 25 s konstruktom 33.

127 Pozoren bralec bo opazil, da sta glede na zapis na sliki *12.3* konstrukta 23 in 25 najbolj podobna. Ta ugotovitev ni povsem točna. Iz slike *12.4* je razvidno, da sta z

konstruktov 23, 24 in 25 si lahko pomagamo s Hinklovo (1965) zamislijo, da je pomen konstruktov določen z njihovo umeščenostjo v omrežje konstruktov.

Slika 12.4: Primer približne strukturne enakovrednosti konstruktov s kodami 23, 24 in 25

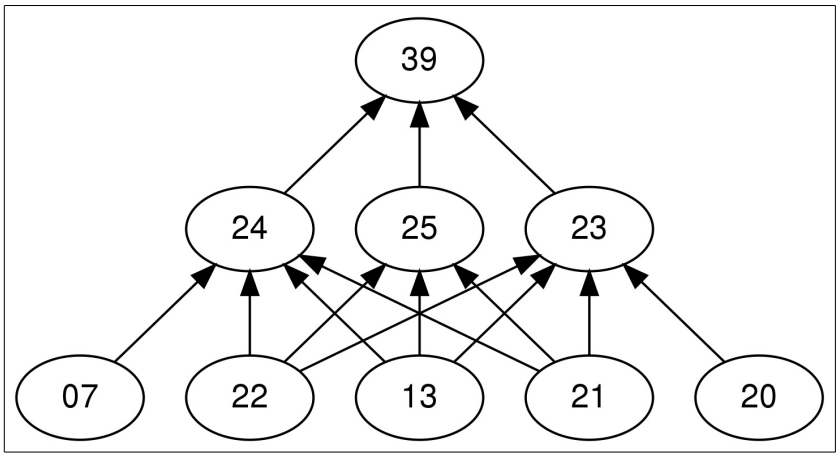

Neposredni predhodniki teh konstruktov se nanašajo na lastnosti učbenikov: *raznovrstnost tem v učbenikih (07), sporazumevalne dejavnosti v učbenikih (13), prisotnost avtentičnih besedil (20), opisovanje situacij iz vsakdanjega življenja (21)* in *prednost komunikacijskega pristopa pred slovničnim (22).* Neposredni naslednik obravnavanih treh konstruktov pa govori o *integraciji v slovensko družbo (39).* V skladu s tem lahko ugotovimo, da govorijo konstrukti 23, 24 in 25 o učenju *za študente uporabnega jezika*, ki je pomemben za *hitrejšo integracijo v slovensko družbo.* Navedene tri konstrukte na ta način združimo pod novo kodo.

---

vidika strukturne enakovrednosti konstrukta 23 in 24 med seboj nekoliko bolj različna, a enako podobna konstruktu 25. Vrednost mere različnosti je za para konstruktov {23,25} in {24,25} enaka. Razlika na drevesu združevanja se pojavi, ker je algoritem hierarhičnega združevanja v skupine postavljen v situacijo tekmovanja, saj obravnava le en par konstruktov (oz. skupin) naenkrat. Po združitvi v novo skupino pa se vrednost mere različnosti med novo skupino in konstruktom, ki je iz »tekmovanja v podobnosti« izpadel, spremeni.

Slika 12.5: Primer strukturne enakovrednosti konstruktov s kodami 40, 41 in 42

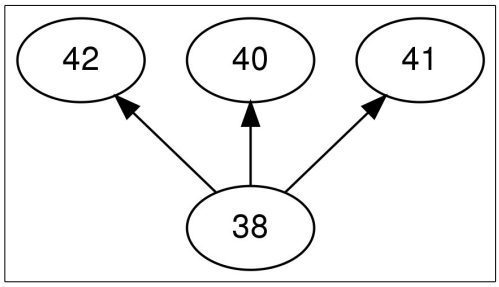

Podobno kot v prejšnjem primeru lahko tudi v primeru konstruktov *bolj enostavno srečuje nove ljudi (40), lažje opravlja službo v slovenskem jeziku (41)* in *boljše omogoča »preživetje« (42),* ugotovimo, da gre za strukturno enakovredne konstrukte. To je razvidno iz slike 12.3 kot tudi iz slike 12.5.

Ti trije konstrukti so si podobni tudi vsebinsko, saj se te zamisli uvrščajo med temeljne cilje poučevanja tujega jezika. Ti konstrukti izhajajo iz konstrukta, ki se nanaša na *učinkovito rabo jezika (38).* Ker tudi slednjo zamisel uvrščamo med omenjene temeljne cilje, bi lahko glede na vsebinski kriterij pod skupno kodo združili vse štiri konstrukte z razlogom, da so konstrukti s kodo 40, 41 in 42 le izrazi konstrukta 38. Po združitvi konstruktov 40, 41 in 42 pod skupno kodo imamo v odnosu do konstrukta s kodo 38 opravka s funkcionalno enakovrednimi konstrukti, ki jih ustrezno predstavlja koda 38. Na končno odločitev glede združevanja pod skupno kodo seveda vpliva raven želene poglobljenosti v (nadaljnjem) raziskovanju.

Naslednjo skupino primerov pa predstavljajo sicer strukturno enakovredni konstrukti, ki pa se vsebinsko bistveno razlikujejo. Omenili smo, da strukturno enakovrednost, kot to lahko razbiramo iz slike 12.3, izračunavamo na podlagi ene same relacije v omrežju, torej na podlagi predvidevanja nadrejenih konstruktov, kot smo to ugotovili v opravljenih intervjujih. Vsebinska podobnost konstruktov, ki jo oceni raziskovalec, pa na tej sliki ni upoštevana.

V omrežju se srečamo z vrsto takšnih primerov. Izpostavili bomo le dva. Prvi takšen primer predstavljata strukturno enakovredna konstrukta s prednostnima poloma *slovnična struktura jezika je bolj pregledno prikazana (02)* in *učbenik*

vsebuje več vaj na slovnično enoto (17), ki sta povezana s konstruktom *boljše omogoča hitro učenje slovničnih struktur (32)* (gl. sliko 12.6).

V drugem primeru pa gre za približno enakovredna konstrukta s prednostnima poloma *boljši vizualni prikaz slovnice v učbeniku (05)* in *slovnični pristop ima v učbeniku prednost pred komunikacijskim (15)*, ki sta povezana z vrsto nadrejenih konstruktov, kot prikazuje slika 12.7. To so konstrukti s prednostnimi poli: *dobro motivira študente za samostojno utrjevanje snovi (31)*, *boljše vzpodbuja natančno izražanje študenta (33)* in *študent lahko hitreje usvoji strukturo jezika (34)*.

Slika 12.6: Primer strukturne enakovrednosti konstruktov s kodama 02 in 17

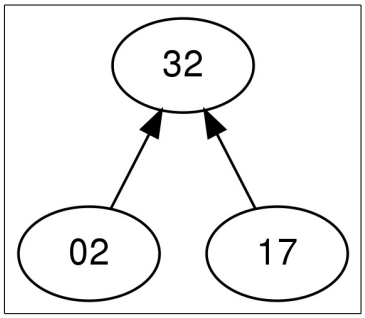

Slika 12.7*: Primer približne strukturne enakovrednosti konstruktov s kodama 05 in 15*

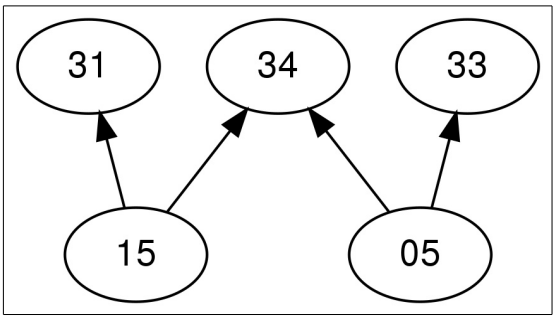

Tako v primeru strukturno enakovrednih konstruktov s kodama 02 in 17 kot tudi v primeru približno enakovrednih konstruktov s kodama 05 in 15 lahko ugotovimo, da gre za vsebinsko različna konstrukta, ki ju ni smiselno združiti pod isto kodo. V obeh primerih gre za predvidevanje na podlagi različnih podsistemov konstruktov, kar teoretsko pojasnjujemo s Kellyjevim (1955, 83) dostavkom o razdrobljenosti. Po opravljenem drugem krogu kodiranja smo zapisali omrežje, kot je prikazano na sliki 12.8.

Slika 12.8: Omrežje konstruktov po opravljenem drugem krogu kodiranja

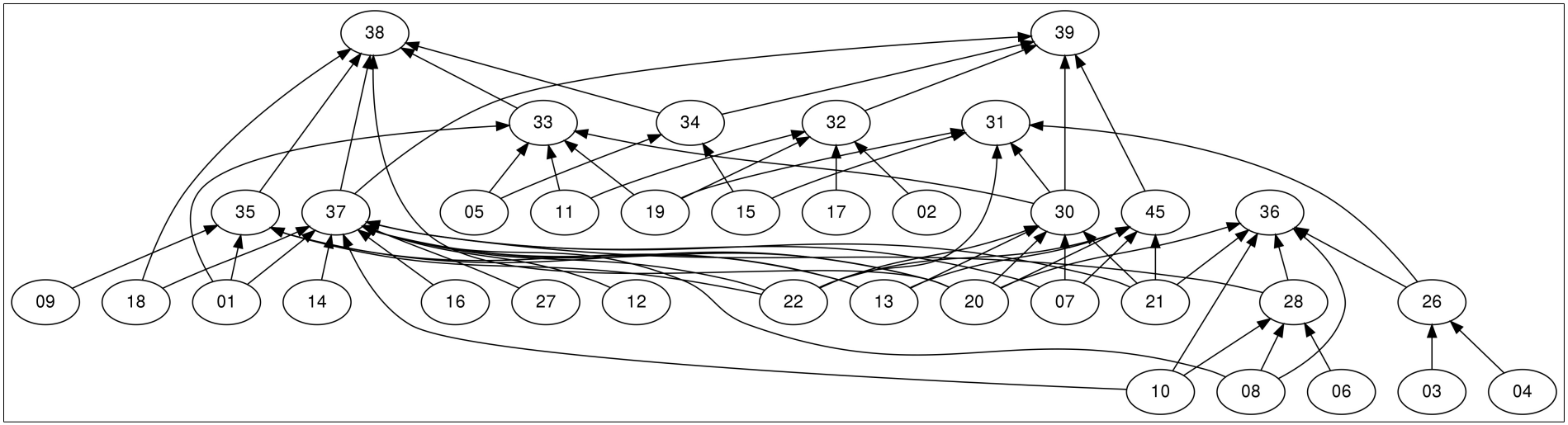

Kode konstruktov: 01) pogosta ponovitev besedišča v različnih dejavnostih, 02) slovnična struktura jezika je bolj pregledno prikazana, 03) grafično oblikovanje in besedilo sta dobro povezana, 04) fizično večji format učbenika, 05) boljši vizualni prikaz slovnice, 06) enostavnejše besedišče, 07) večja raznovrstnost tem, 08) enotnejši tipi nalog, 09) besedišče, ki je bolj uporabno v vsakdanjem življenju, 10) enotnejši tipi dejavnosti, 11) razlaga slovnice pogosto izhaja iz primerov, 12) raven zahtevnosti je dobro prilagojena stopnji znanja študentov, 13) učbenik vsebuje več sporazumevalnih dejavnosti, 14) dobra tehnična podpora, 15) slovnični pristop ima v učbeniku prednost pred komunikacijskim, 16) sodobnejše besedišče, 17) vsebuje več vaj na slovnično enoto, 18) vsebina je dobro prilagojena potrebam ciljne skupine, 19) pogosto vključuje povzetke slovničnih struktur, 20) v lekcijah so pogosto prisotna avtentična besedila, 21) pogosteje opisuje situacije iz vsakdanjega življenja, 22) komunikacijski pristop ima v učbeniku prednost pred slovničnim, 26) grafično bolj pregledno oblikovan, 27) boljše omogoča postopno usvajanje znanja, 28) vsebina je predstavljena na razumljivejši način, 30) dobro odraža način, kako ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju, 31) dobro motivira za samostojno utrjevanje snovi, 32) boljše omogoča hitro učenje slovničnih struktur, 33) boljše vzpodbuja natančno izražanje, 34) študent lahko hitreje usvoji strukturo jezika, 35) boljše vzpodbuja samostojno izražanje, 36) omogoča enostavno razlago vsebine, 37) dobro omogoča hitro razumevanje snovi, 38) navaja k učinkovitejši rabi jezika, 39) hitra integracija v slovensko družbo, 45) učenje za študente uporabnega jezika.

13 Kvantitativno preverjanje omrežja konstruktov

Včasih je v raziskovanju smiselno konstruiranje določene teme ali pa posameznih vidikov konstruiranja te teme preverjati tudi v širše opredeljeni populaciji. V tem poglavju bomo prikazali, kako lahko omrežje ali dele omrežja preverjamo z anketno raziskavo.

13.1 Dosedanji pristopi k veriženju kot kvantitativni raziskovalni metodi

Do sedaj so na področju kvantitativnih raziskovalnih pristopov k metodi veriženja na področju trženja znani trije takšni pristopi,[128] in sicer: a) Hofstedejeva tehnika asociacijskih vzorcev (ang. *association pattern technique*) (Hofstede et al. 1998, Hofstede et al. 1999), b) Korenini-Batageljeva metoda strukturno determiniranega veriženja (Korenini et al. 2000; Korenini et al. 2001) in c) Pirotte-Govednikova metoda kvantitativnega veriženja (Pirotte et al. 2006, Batagelj et al. 2006). Vse tri navedene raziskovalne pristope druži skupno izhodišče, ki ga predstavlja Reynolds-Gutmanova metoda veriženja. V skladu s teoretskim izhodiščem so vse tri metode namenjene preučevanju izdelkov, potrošnikovih koristi, ki izhajajo iz (zamišljene) uporabe teh izdelkov, in potrošnikovih osebnih vrednot.

Vsem navedenim pristopom je skupna delitev raziskovanja v dva dela. Pri tem raziskovalci v prvem delu raziskovanja (v glavnem) s pomočjo Reynolds-Gutmanove metode veriženja oziroma prilagoditve te metode pridobijo podatke

128 Na tem mestu bomo navedene pristope predstavili le v grobih potezah. Bralca, ki ga ti pristopi zanimajo podrobneje, bomo usmerili k podrobnejši obravnavi, ki smo jo zapisali v našem magistrskem delu (gl. Korenini, 2006). V tem delu smo zapisali tudi našo kritiko Hofstedejeve, Audenaertove in Steenkampove tehnike asociacijskih vzorcev.

o zamislih potrošnikov glede preučevanih izdelkov in povezavah med njimi, v drugem delu empiričnega preučevanja pa v anketni raziskavi ovrednotijo določene vidike podatkov, pridobljene v predhodnem koraku raziskovanja. Med omenjenimi raziskovalnimi pristopi v tem smislu obstajajo tudi razlike.

Najbistvenejša razlika med navedenimi tremi raziskovalnimi pristopi pa se kaže ob vprašanju, kateri podatki, pridobljeni v kvalitativnem delu raziskovanja, predstavljajo vhodne podatke kvantitativnega dela preučevanja. V primeru Hofstedejevega in Pirotte-Govednikovega raziskovalnega pristopa so to le potrošnikove zamisli glede obravnavanih izdelkov, medtem ko raziskovalci povezave med omenjenimi zamislimi v kvantitativnem delu preučevanja ugotavljajo brez upoštevanja podatkov, ki so jih glede povezav med zamislimi pridobili v kvalitativnem delu raziskovanja. V primeru Korenini-Batageljevega pristopa pa raziskovalci v kvantitativnem delu preučevanja upoštevajo tako podatke, pridobljene v kvalitativnem delu raziskovanja, ki se nanašajo na zamisli potrošnikov, kot tudi podatke glede povezav med temi zamislimi. Vhodne podatke v kvantitativnem delu raziskovanja torej v primeru Hofstedejeve in Pirotte-Govednikove metode predstavljajo le zamisli potrošnikov, ugotovljene v predhodnem koraku preučevanja, v primeru Korenini-Batageljeve metode pa vhodne podatke predstavlja usmerjeno omrežje takšnih zamisli. V raziskovanju v tehniki asociacijskih vzorcev in v Pirotte-Govednikovi metodi v kvantitativni raziskavi povezave med zamislimi ugotavljamo, v Korenini-Batageljevi tehniki pa jih ovrednotimo. Ta razlika je bistvena.

Omenjenim pristopom je skupna tudi predpostavka, da so v drugem, kvantitativnem delu raziskovanja že ugotovljene vse ključne zamisli, povezane s preučevano temo in v primeru Korenini-Batageljeve metode tudi povezave med temi zamislimi. Med temi pristopi pa obstajajo bistvene razlike glede tega, na kakšen način raziskovalec zagotovi, da so v kvantitativnem preučevanju prisotne vse ključne zamisli, povezane z obravnavano temo. V Hofstedejevi tehniki asociacijskih vzorcev je Reynolds-Gutmanova metoda veriženja le eden izmed virov ugotavljanja teh zamisli. Drugi viri teh zamisli so raziskovalčevo lastno ukvarjanje z izdelkom, sekundarni viri informacij o izdelku (Hofstede et al.

1998, 41) in seznami osebnih vrednot, kot npr. Kahlejev spisek vrednot (ibid. 48; Vieres et al. 2001, 7). Korenini-Batageljeva tehnika strukturno determiniranega veriženja pa izhaja iz intervjujev, opravljenih z metodo veriženja, raziskovalčeve in dodatne ekspertne sodbe glede zasičenosti zamisli in povezav med njimi ter iz morebitnih dopolnitev omrežja na podlagi omenjenih sodb (Korenini et al., 2001).

13.2 Kvantitativno preverjanje omrežja konstruktov, ugotovljenega z metodo skladnega veriženja

K preverjanju omrežja, ki smo ga ugotovili s pomočjo metode skladnega veriženja, pristopimo na način, ki je soroden omenjeni metodi strukturno determiniranega veriženja. Ta način pravzaprav predstavlja nadgradnjo metode strukturno determiniranega veriženja, in sicer tako, da preverjanje ni omejeno le na ugotavljanje zamisli in verig, ki so za respondente najpomembnejše, temveč je v idealnem primeru usmerjen v preverjanje vseh zamisli in povezav v omrežju, ugotovljenem v prvem koraku raziskovanja, ki ga predstavljajo intervjuji, opravljeni z metodo skladnega veriženja. K temu dodamo tudi oceno pomembnosti konstruktov, pri čemer zamisel pomembnosti razlagamo enako kot v metodi skladnega veriženja, torej kot relacijski koncept, ter ocenjevanje preučevanih elementov na merskih lestvicah, ki ustrezajo konstruktom.

Omrežje konstruktov, ki odraža konstruiranje določene teme na ravni skupine, smo ugotovili v kvalitativnem delu raziskovanja. V tem delu smo se ukvarjali tudi z zasičenostjo zamisli in povezav med njimi. V kvantitativnem raziskovanju to zasičenost predpostavljamo. Da bi bili lahko glede te predpostavke bolj gotovi, je pogosto smiselno pri tem pridobiti tudi ekspertno sodbo. Glede na to sodbo lahko omrežje, ki ga v anketni raziskavi preverjamo, dopolnimo z zamislimi ali povezavami med njimi, ki bi jih bilo smiselno preverjati.

Omenili smo, da v idealnem primeru v anketni raziskavi preverjamo celotno omrežje, ki se nanaša na konstruiranje neke teme na ravni opredeljene skupine.

V idealnem primeru torej preverjamo vse konstrukte, s tem mislimo na preverjanje ocen elementov na merskih lestvicah, ki ustrezajo konstruktom, in vse povezave med konstrukti v omrežju, kot smo jih zapisali po kodiranju podatkov,pridobljenih v intervjujih v prvem delu raziskovanja.

Vendar pa k takšnemu idealu ni smiselno težiti v vseh primerih. Za posamezne vrednosti lahko pričakujemo, da se bodo v anketnem raziskovanju izkazale za konstante. V naši raziskavi bi takšen primer predstavljal konstrukt, ki se nanaša na fizično velikost učbenikov. Obravnavanih elementov, torej učbenikov, glede na mersko lestvico, ki ustreza temu konstruktu, ni smiselno preučevati, saj jih lektorji zelo dobro poznajo. Obstaja torej velika verjetnost, da bi bile ugotovljene vrednosti ocen za obravnavane elemente konstantne, če bi respondente spraševali po tem, ali je nek učbenik, ki ga uporabljajo pri svojem delu, fizično majhen ali velik.[129]

Prav tako ni smiselno preučevati vseh povezav med konstrukti, saj tudi tu v nekaterih primerih lahko pričakujemo konstantne vrednosti, saj so povezave logične. Takšen primer bi v naši raziskavi predstavljala povezava med konstruktoma *(učbenik) študentu omogoča hitro razumevanje snovi* ➔ *(učbenik) študenta navaja k učinkovitejši rabi jezika*.

V splošnem imamo v tovrstnem raziskovanju različne možnosti, ki so smiselne v kontekstu različnih namenov raziskovanja, od preverjanja celotnega omrežja konstruktov pa vse do preverjanja enega samega ugotovljenega konstrukta. Navedli bomo le nekatere možnosti:

---

129 Takšnega sklepanja seveda ne moremo posplošiti na vse primere raziskovanja, na vse konstrukte, ki se nanašajo na neke fizične lastnosti preučevanih elementov. Če bi isto vprašanje zastavili študentom in ne učiteljem, bi bila situacija najverjetneje drugačna. Včasih nas v raziskovanju zanima, ali so respondenti, denimo potrošniki, z neko fizično lastnostjo izdelka seznanjeni, na primer s prisotnostjo določenih učinkovin v zdravilu ipd.

- Preverjamo vse povezave med konstrukti razen tistih, za katere upravičeno sklepamo, da bi v raziskovanju zanje ugotovili konstantne vrednosti. Obravnavane elemente ocenjujemo na vseh konstruktih razen na tistih, za katere upravičeno pričakujemo, da bi jih respondenti ocenili enako.

- Preverjamo le tiste povezave med konstrukti, za katere pričakujemo največje razlike v ocenah respondentov. Elemente ocenjujemo le na tistih konstruktih, kjer pričakujemo največje razlike v ocenah elementov.

- Preverjamo le nek izsek omrežja, ki nas vsebinsko zanima. Preverjamo na primer vse naslednike nekega konstrukta, ki se nahaja na dnu hierarhije, in povezave med temi konstrukti. Povezav in ocen elementov, za katere pričakujemo konstantne vrednosti, ne preverjamo.

Čeprav je preverjanje celotnega omrežja zaželeno, pa menimo, da pogosto ni enostavno izvedljivo. Raziskovalec mora pri svojih odločitvah upoštevati tudi omejitve v anketnem raziskovanju. Povečevanje števila anketnih vprašanj hkrati pomeni tudi podaljševanje časa, potrebnega za izpolnitev ankete, to pa povečuje breme intervjuja za respondenta (gl. Groves 1998, 288-290). Raziskovalec se tako znajde v situaciji, kjer mora možnosti uskladiti s cilju raziskovanja. Možnih je več rešitev omenjenega vprašanja. Raziskovalec v začetku raziskovanja, torej na stopnji opredelitve teme intervjujev, ki jih opravlja po metodi skladnega veriženja, sicer ne more vnaprej vedeti, kako veliko bo omrežje ugotovljenih konstruktov, vendar pa lahko na velikost tega omrežja vpliva s širšo ali ožjo zastavitvijo teme intervjujev. Dalje, na velikost omrežja lahko raziskovalec vpliva z odločitvijo glede sprejemljivega nivoja detajlov v kodiranju ugotovljenih podatkov.

Prav tako ni nujno, da v anketni raziskavi obravnavamo vse tiste elemente, ki smo jih preučevali v kvalitativnem delu raziskovanja. Pravzaprav ni tehničnih ali metodoloških razlogov, da v anketni raziskavi ne bi preučevali enega samega elementa, čeprav to najpogosteje ni smiselno z vidika namena raziskovanja.

Nekoliko drugače pa je z vprašanjem dodajanja elementov, ki jih v kvalitativnem delu raziskovanja nismo obravnavali. V tem primeru bi se pojavilo vprašanje, ali so ugotovljeni konstrukti tudi tisti, ki so v povezavi s tem elementom bistveni v okviru obravnavane teme. Dodatno težavo pa predstavlja možnost, da dodani element lahko leži izven razpona primernosti ugotovljenih konstruktov. Dodajanje novih elementov na tej stopnji raziskovanja je zato precej tvegano in ga zato ne priporočamo.

Ugotovimo lahko, da je v tovrstnem raziskovanju, podobno kot pri drugih oblikah raziskovanja, potrebno optimizirati vrsto vidikov, kot na primer: cilji raziskovanja, širina obravnavane teme, breme intervjujev, časovni in finančni vidiki izvedbe.

13.3 Preverjanje ugotovljenega omrežja konstruktov v anketni raziskavi

Julija in avgusta 2013 smo izvedli spletno anketo[130] na temo poučevanja slovenščine kot drugega ali tujega jezika z uporabo učbenikov a) S slovenščino nimam težav, b) Slovenska beseda v živo 2, c) Odkrivajmo slovenščino in d) Gremo naprej. V raziskavo smo torej vključili vse tiste učbenike, ki smo jih obravnavali v kvalitativnem delu raziskovanja, ki smo ga opravili po metodi skladnega veriženja. Anketa se je nahajala na spletnem naslovu http://anketa.korenini.net.

V anketi so sodelovali učitelji (lektorji) slovenščine kot drugega ali tujega jezika, ki pri svojem delu te učbenike tudi uporabljajo. V raziskovanju nismo uporabili verjetnostnega vzorca, saj naš namen ni bil v ocenjevanju populacijskih parametrov. V raziskavi smo k vzorčenju enot pristopili na način namenskega vzorčenja, pri čemer smo pazili, da so bili v raziskavo vključeni tako manj izkušeni lektorji, vendar z vsaj triletnimi izkušnjami poučevanja, kot tudi

130 Za izvedbo spletne ankete smo uporabili odprtokodni program LimeSurvey, dostopen na spletnem naslovu https://www.limesurvey.org. (7. 5. 2013)

izkušeni lektorji z več kot deset let izkušenj pri poučevanju slovenščine kot drugega ali tujega jezika.

Raziskava je bila anonimna, in sicer na način, da v podatkovni bazi ni bilo mogoče povezati podatkov, povezanih z respondentovimi odgovori v spletni anketi in njegovim elektronskim naslovom.[131]

K sodelovanju smo povabili 46 lektorjev, ki so, poleg kriterija vsaj triletnih izkušenj na tem področju, ustrezali tudi kriteriju poznavanja vsakega od obravnavanih učbenikov, torej da so že poučevali s pomočjo vsakega od teh učbenikov. K sodelovanju nismo povabili tistih lektorjev, ki so že sodelovali v intervjujih, ki smo jih opravili po metodi skladnega veriženja. Vsakemu od šestinštiridesetih lektorjev smo poslali elektronsko pošto s povabilom k sodelovanju v anketni raziskavi (gl. prilogo D). Lektorjem, ki po nekaj dneh od poslanega povabila k sodelovanju v anketi na anketna vprašanja niso odgovorili ali pa niso odgovorili na vsa anketna vprašanja, smo po elektronski pošti poslali opomnik[132] (gl. prilogo E) za sodelovanje v raziskavi. V enakomernih časovnih presledkih smo poslali do tri takšne opomnike.

Na povabilo o sodelovanju se je odzvalo 41 lektorjev. Izkazalo se je, da izmed 41 sodelujočih eden ne ustreza kriterijem sodelovanja v spletni raziskavi. Tako smo v raziskavi pridobili odgovore 40-ih lektorjev. Pod predpostavko, da so vsi lektorji, ki se niso odzvali povabilu k sodelovanju, v anketni raziskavi ustrezali

---

131 Gre za privzeto nastavitev v programu LimeSurvey za primer, kjer raziskovalec ustvari anonimno anketo. Program v začetku ankete sodelujočega obvesti o tem, ali je raziskava anonimna ali ne.

132 Program LimeSurvey raziskovalcu omogoča preverjanje, ali je posameznik, kateremu je raziskovalec poslal povabilo, izpolnil anketo ali ne. Zato je mogoče tistim, ki na anketna vprašanja niso odgovorili, poslati opomnike. Na drugi strani pa ta program raziskovalcu ne omogoča, da bi povezal poslana povabila z odgovori na anketna vprašanja, shranjena v podatkovni bazi.

kriterijem sodelovanja, lahko ugotovimo, da stopnja odgovorov znaša 88,88%, stopnja anketiranja pa je znašala 86,96%.

Za izpolnjevanje anketne raziskave so sodelujoči potrebovali od približno 10 minut pa do 2 uri.[133] Čas, ki so ga sodelujoči potrebovali za izpolnitev spletne ankete ponazarja slika 13.1. Na tem slikovnem prikazu so respondenti urejeni glede na čas, ki so ga potrebovali za dokončanje ankete.

Slika 13.1: Prikaz časa, ki so ga sodelujoči potrebovali za izpolnitev spletne anketne raziskave

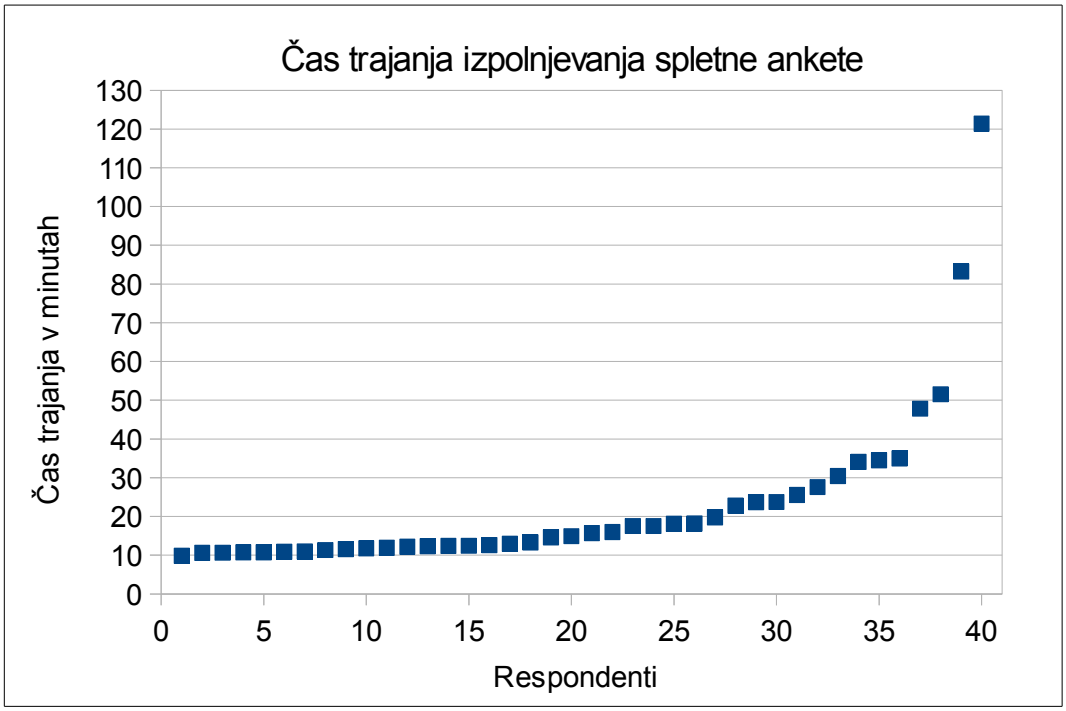

V raziskavi nismo obravnavali vseh konstruktov, ki smo jih ugotovili v predhodnem koraku raziskovanja. Prav tako nismo obravnavali vseh povezav med temi konstrukti. Razlog za to je, da se posamezni konstrukti nanašajo na dejanske in preverljive lastnosti učbenikov, na primer: fizična velikost

133 Čas, potreben za dokončanje spletne ankete, smo ugotavljali na podlagi dnevniških zapisov spletnega strežnika. Pri interpretaciji teh podatkov moramo biti zato pazljivi, saj ne moremo vedeti, ali so bili sodelujoči ves čas osredotočeni na podajanje odgovorov.

učbenikov, število vaj na slovnično enoto, pogostost prisotnosti avtentičnih besedil ipd. V takšnih primerih gre za podatke, ki jih lektorji dobro poznajo. Z vključevanjem teh vprašanj v anketni vprašalnik bi izmerili njihove napake v podajanju odgovorov, kar bi se z vidika namena našega raziskovanja kazalo kot šum. Iz anketnega vprašalnika smo izpustili tudi nekatera vprašanja, ki so se nanašala na povezave med konstrukti, kot na primer: *vsebina je predstavljena na razumljivejši način ➔ učbenik študentu omogoča hitro razumevanje snovi*. Gre za logične in zdravorazumske povezave, za katere smo ocenili, da jih bo večina sodelujočih ocenila kot zelo pomembne. Menili smo, da bi za takšna vprašanja v anketi ugotovili konstantne vrednosti.

Izmed preostalih konstruktov in povezav smo za obravnavo v anketni raziskavi izbrali tiste konstrukte in povezave med njimi, za katere smo pričakoval največje razlike v odgovorih sodelujočih. V raziskovanju si torej nismo prizadevali k izčrpanju vseh vidikov konstruiranja obravnavane teme, temveč smo se omejili na le nekatere. Konstrukti in povezave med njimi, ki smo jih vključili v anketno raziskavo, so razvidni iz slike 13.2. V prilogi F pa navajamo anketna vprašanja, ki smo jih uporabili v spletni anketi.

Na vsakem konstruktu oziroma na merskih lestvicah, ki so ustrezale obravnavanim konstruktom, so respondenti ocenjevali vse štiri učbenike za učenje slovenščine kot drugega ali tujega jezika. Skupaj z vprašanji, ki so se nanašala na oceno povezav med konstrukti, je anketna raziskava tako vsebovala 103 anketna vprašanja. Za ocenjevanje elementov na konstruktih smo uporabili 7-stopenjsko lestvico Likertovega tipa, za oceno pomembnosti konstruktov v kontekstu njihovih neposrednih naslednikov pa 5-stopenjsko lestvico Likertovega tipa. Anketni vprašalnik je na voljo v prilogah k tej nalogi.

Anketna vprašanja smo razvrstili v več vsebinskih sklopov, ki smo jih oblikovali glede na hierarhijo obravnavanega omrežja konstruktov.

Slika 13.2: Konstrukti in povezave med njimi, ki smo jih preverjali v anketni raziskavi. Obravnavani konstrukti so obarvani sivo, obravnavane povezave pa so označene z odebeljenimi črtami.

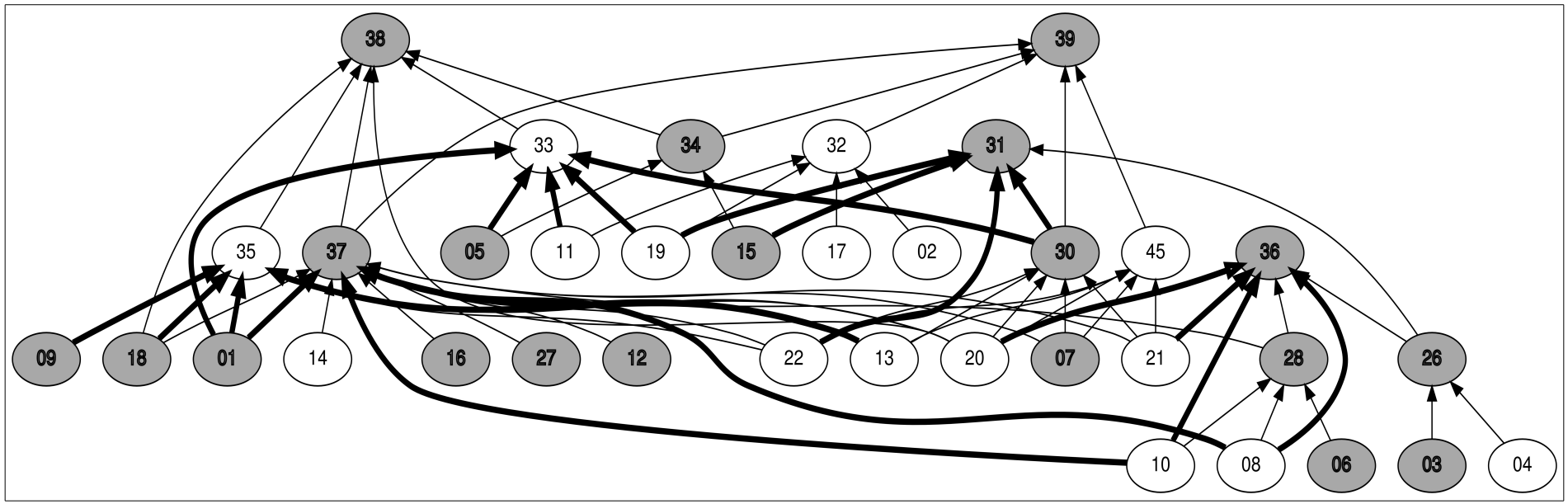

Da bi izničili učinek predhodnega vprašanja, smo znotraj teh sklopov vprašanja respondentom predstavili v naključnem vrstnem redu. Po naključnem vrstnem redu smo respondentom predstavili vprašanja glede povezav med obravnavanimi konstrukti. Na vsaki strani anketne raziskave smo sodelujočim prikazali tudi slike obravnavanih učbenikov, kot to prikazujeta sliki 13.3 in 13.4.

V anketni raziskavi je bila sodelujočim na voljo tudi možnost, da z anketno raziskavo prenehajo na katerikoli točki navajanja odgovorov in s tem nadaljujejo kasneje.

Za bralčevo boljšo predstavo glede spletne ankete na slikah 13.3 in 13.4 podajamo dva zaslonska posnetka.

Slika 13.3: Zaslonski posnetek spletne ankete

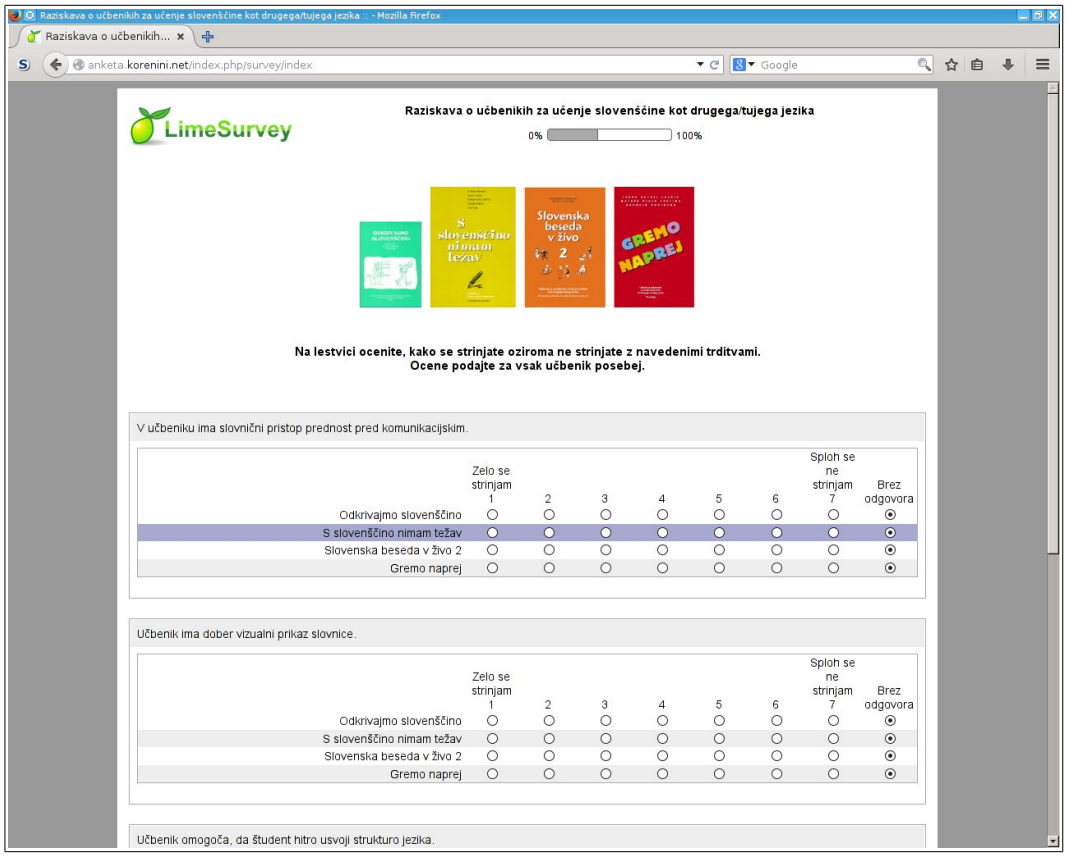

Slika 13.4: Zaslonski posnetek spletne ankete

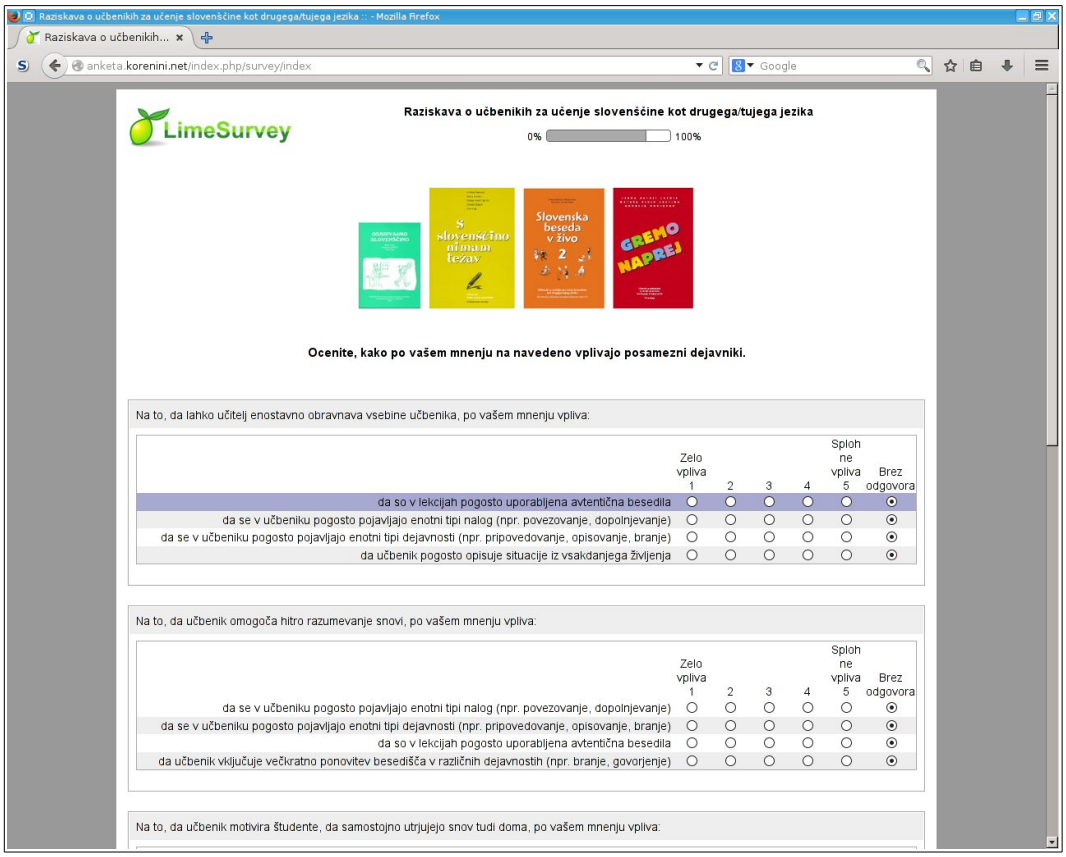

13.4 Nekateri postopki za analizo ugotovljenih podatkov

V tem in naslednjih poglavjih bomo govorili o nekaterih postopkih za analizo podatkov, kakršne smo pridobili v anketni raziskavi. Pri tem se bomo usmerili na dejstvo, da se podatki nanašajo na elemente in v omrežje povezane konstrukte. Vsebinski vidik je pri tem za nas manj zanimiv kot analitični, zato bomo za obravnavo elementov uporabljali okrajšane zapise *a, b, c* in *d*. Ti se nanašajo na učbenike za poučevanje slovenščine kot drugega ali tujega jezika: S slovenščino nimam težav *(a)*, Slovenska beseda v živo 2 *(b)*, Odkrivajmo slovenščino *(c)* in Gremo naprej *(d)*. Za lažje razumevanje naj ponovimo, da smo elemente merili na 7-stopenjski lestvici, kjer nižja vrednost na lestvici ustreza prednostnemu

polu obravnavanega konstrukta, pomembnost povezav med konstrukti pa smo merili na 5-stopenjski lestvici, kjer nižja vrednost ocene pomeni večjo pomembnost, ki jo respondent pripisuje tej povezavi.

Za analitične potrebe pa smo podatke preračunali, in sicer tako, da imajo na konstruktih ocenjeni elementi višjo vrednost takrat, kadar bolje ustrezajo prednostnim polom teh konstruktov. V primeru vrednosti na povezavah pa višje vrednosti pomenijo večjo stopnjo ocenjene pomembnosti.

Ker so konstrukti opredeljeni kot razločevalne dimenzije, nas seveda lahko zanima, kako so respondenti v splošnem opredelili preučevane elemente na teh dimenzijah. Zgolj za ilustracijo bomo prikazali ocene elementov na konstruktih, ki smo jih označili kot *C15, C30 in C31.*[134]

V omrežju, iz katerega smo v anketni raziskavi izhajali, so ti konstrukti povezani na način *C15* ➔ *C31* in *C30* ➔ *C31*. Te povezave smo v anketi tudi merili. Na sliki 13.5 so prikazane povprečne vrednosti ocen elementov na merskih lestvicah, ki ustrezajo ugotovljenim konstruktom, vrednosti na povezavah pa predstavljata ocenjeno pomembnost konstruktov v kontekstu njunega neposrednega naslednika.

Konstrukti, ki jih obravnava navedeni ilustrativni primer, se vsebinsko nanašajo na to, da ima *slovnični pristop v učbeniku prednost pred komunikacijskim (C15)*, da *učbenik dobro odraža način, kako ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju (C30),* in da učbenik *študente dobro motivira za samostojno utrjevanje snovi (C31)*. Glede na ugotovljeno omrežje konstruktov posamezniki za predvidevanje C31 uporabljajo tudi konstrukte C19, C22 in C26, vendar teh na slikovnih prikazih ne bomo obravnavali.

---

134 Prikazi v tem poglavju so zgolj ilustrativne narave. Namenjeni so predvsem pojasnjevanju zamisli v raziskovalnem pristopu. Popolnejše podatke lahko bralec najde v prilogah te naloge.

Slika 13.5: Predvidevanje konstrukta C31 na podlagi konstruktov C15 in C31

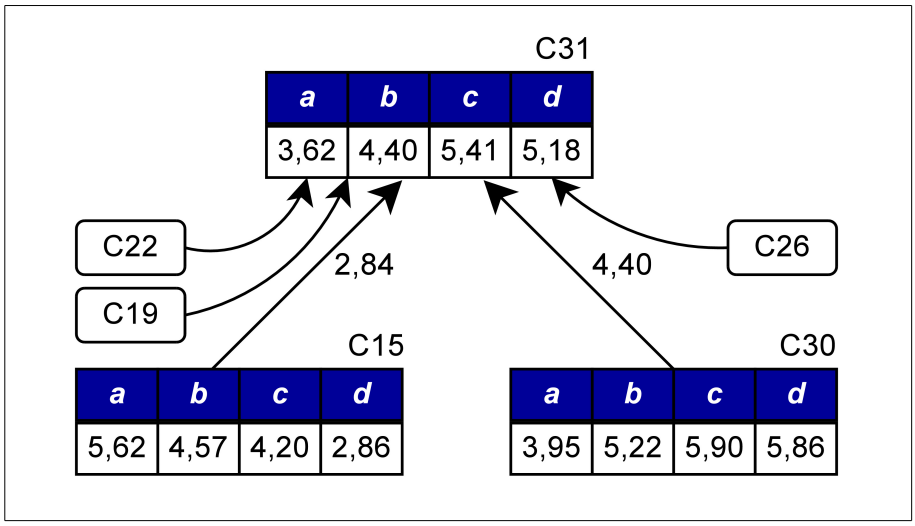

Iz prikaza na sliki 13.5 lahko na primer razberemo, da v povprečju respondenti učbenik *a* ocenjujejo kot tak, ki zelo dobro ustreza prednostnemu polu konstrukta *C15*, medtem ko učbenik *d* temu polu konstrukta precej slabo ustreza. Z nasprotno situacijo se v primeru obeh učbenikov srečamo v povezavi s konstruktom *C30*, kjer učbenik *d*, ne pa tudi učbenik *a*, dobro ustreza prednostnemu polu tega konstrukta. Oba konstrukta, *C15* in *C30*, služita za predvidevanje konstrukta *C31*. Iz prikaza na sliki 13.5 pa je razvidno, da je konstrukt *C30* za predvidevanje konstrukta *C31* bistveno pomembnejši od konstrukta *C15*.

V poenostavljeni vsebinski razlagi zapisanih ugotovitev lahko zaključimo z navedbo, da je učbenik *a* sicer resda bolje ocenjen glede tega, da ima v tem učbeniku *slovnični pristop prednost pred komunikacijskim*, kot učbenik *d*, vendar je to le malo pomembno za predvidevanje tega, da bo učbenik *študente dobro motiviral za samostojno utrjevanje snovi*. V tem smislu je mnogo pomembnejša lastnost učbenika, da *dobro odraža način, kako ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju*, tu pa respondenti, torej lektorji, ki učbenike uporabljajo pri svojem delu, bolje ocenjujejo učbenik *d*.

V splošnem si je smiselno zastaviti vprašanje glede obstoja skupin, v našem primeru bi govorili o skupinah, ki obravnavano temo konstruirajo na načine, ki

so znotraj skupin podobni, a se med skupinami razlikujejo. Sum na obstoj takšnih skupin nam lahko vzbudi tudi visoka vrednost standardnih odklonov podanih ocen, kot to lahko razberemo iz podatkov za obravnavane spremenljivke, ki so predstavljeni v prilogi G.

Težava ob navedenem vprašanju pa je, da se v naši zastavitvi srečamo z dvema tipoma podatkov. Opravka imamo tako z atributivnimi podatki, ki jih v našem primeru predstavljajo ocene elementov na konstruktih, kot tudi z relacijskimi podatki, torej z vrednostmi na povezavah med konstrukti v omrežju. Sodelujoče bi lahko glede na njihovo konstruiranje obravnavane teme razvrščali v skupine bodisi glede na atributivni bodisi na relacijski tip podatkov, kot to prikazujeta sliki 13.6 in 13.7.

Slika 13.6: Razvrščanje v skupine glede na ocene elementov na konstruktih

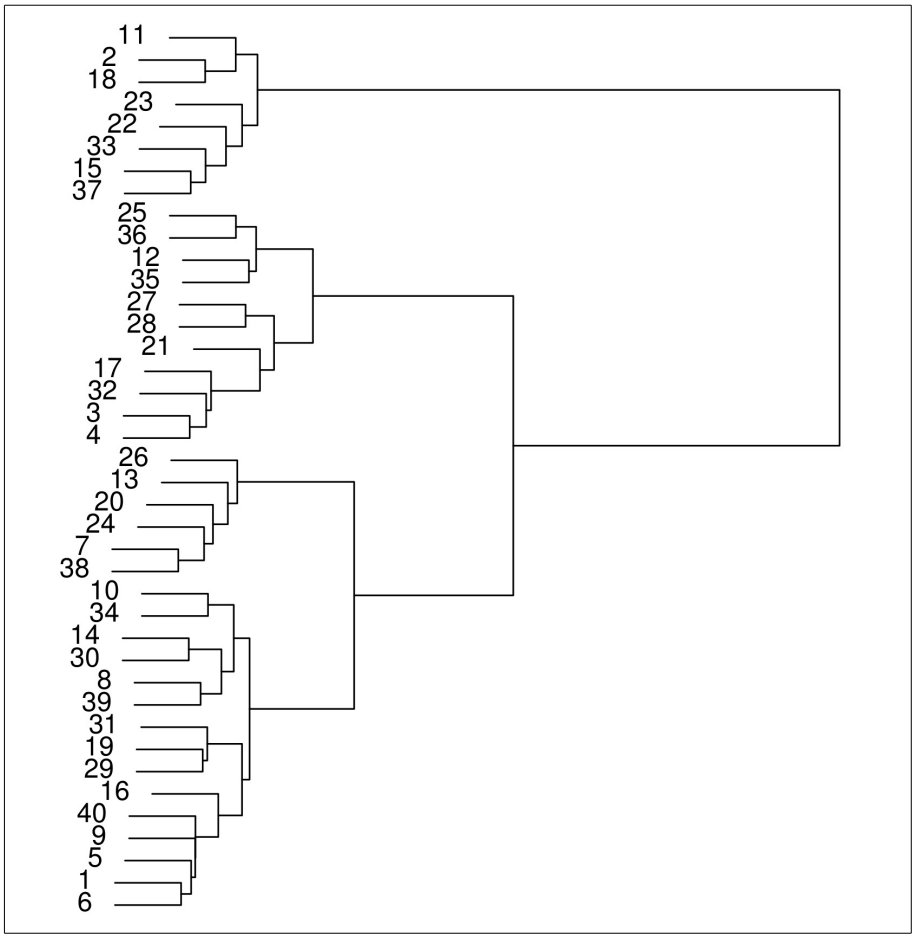

Slika 13.7*: Razvrščanje v skupine glede na vrednosti na povezavah v omrežju konstruktov*

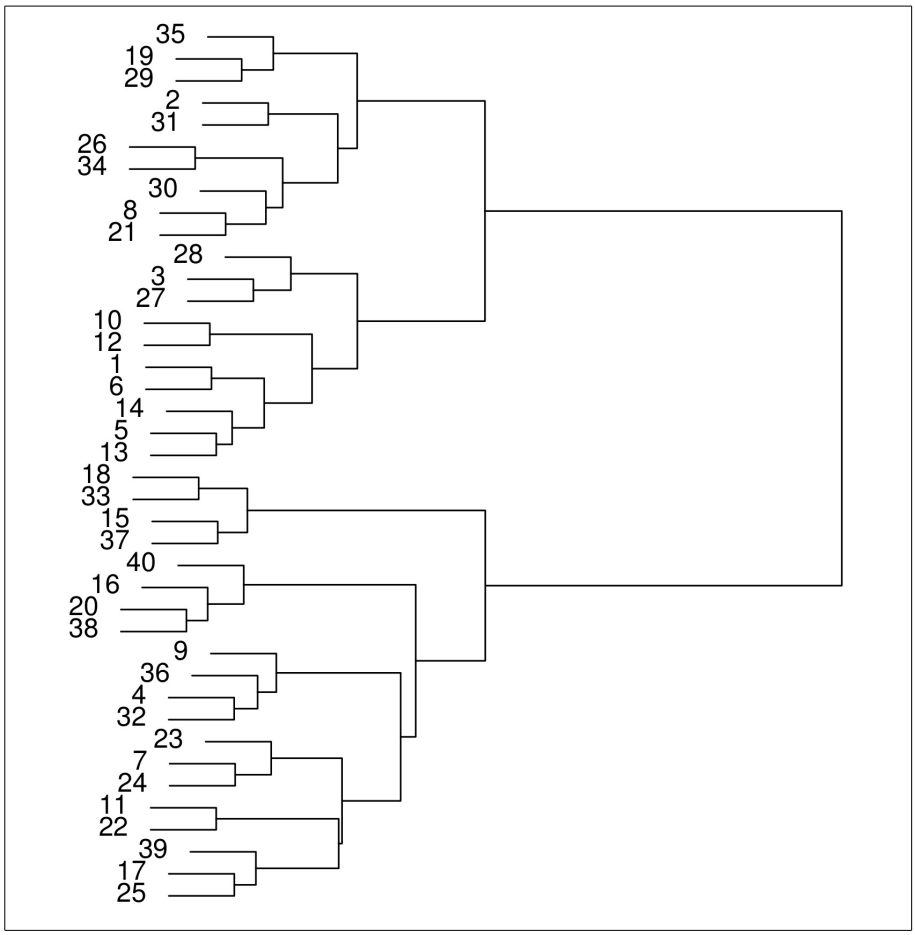

V obeh primerih smo kot metodo razvrščanja v skupine izbrali hierarhično razvrščanje v skupine, kar smo opravili s pomočjo programskega jezika R. Pri tem smo kot mero podobnosti oziroma različnosti uporabili evklidsko razdaljo, kot kriterijsko funkcijo pa smo izbrali Wardovo kriterijsko funkcijo.

Iz primerjave obeh dendrogramov, prikazanih na slikah 13.6 in 13.7, je razvidno, da so enote, kot bi tudi pričakovali, glede na svojo podobnost oziroma različnost razvrščene v različne skupine.

V kolikor bi želeli uporabiti katerega od tradicionalnih pristopov k razvrščanju v skupine, bi se morali v analizi konstruiranja obravnavane teme odločiti za en ali drug pristop. V takšnem pristopu bi morali dati prednost bodisi oceni elementov na konstruktih bodisi vrednostim na povezavah med konstrukti. Pri odločitvi za prvi ali drugi pristop bi torej nujno zagovarjali tudi stališče, da so na eni strani atributivni podatki pomembnejši od relacijskih ali pa relacijski od atributivnih. Takšno stališče bi bilo nevzdržno, kot bi lahko sklepali iz prikazanega primera medsebojno povezanih konstruktov *C15*, *C30* in *C31*. K temu primeru se bomo vrnili tudi kasneje.

Če bi lahko enemu od obeh kriterijev dali prednost pred drugim, bi kot metodo analize lahko uporabili tudi razvrščanje v skupine z relacijsko omejitvijo.[135]

V tovrstnem raziskovalnem vprašanju imamo torej opravka z dvema kriterijema, zato takšnega vprašanja ne moremo razrešiti s pomočjo tradicionalnih, nehierarhičnih ali pa hierarhičnih pristopov k razvrščanju v skupine, npr. z metodo voditeljev (*k*-means).

V naslednjem poglavju se bomo zato nekoliko podrobneje seznanili z metodo večkriterijskega razvrščanja v skupine.

13.5 Večkriterijsko razvrščanje v skupine

Iz dosedanje obravnave je razvidno, da imamo v metodi skladnega veriženja opravka z dvema tipoma podatkov. Na eni strani s to metodo pridobimo podatke o ocenah obravnavanih elementov na konstruktih, ki predstavljajo točke omrežja, na drugi strani pa pridobimo podatke o pomembnosti teh konstruktov v okviru konstruktov, ki so, glede na hierarhijo omrežja, tem neposredno

135 V povezavi s tem analitičnim pristopom bomo bralca napotili k sledečim delom: Ferligoj in Batagelj (1982), Clustering with relational constraint, Ferligoj in Batagelj (1983), Some types of clustering with relational constraints.

nadrejeni. V prvem primeru gre za atributivni, v drugem pa za relacijski tip podatkov.

Razvidno je tudi, da razvrščanje v skupine ob upoštevanju enega samega kriterija ne bi bilo najbolj smiselno, saj bi morali pri takšnem razvrščanju enega od kriterijev zanemariti. Obstajajo vsebinski razlogi, zaradi katerih bi takšno početje, torej razvrščanje v skupine zgolj na podlagi enega samega tipa podatkov, zelo težko upravičili. Na primer, v isti skupini bi se lahko znašli respondenti, ki bi sicer podobno ocenjevali preučevane elemente na obravnavanih konstruktih, vendar bi lahko del pripadnikov iste skupine kot pomembne vzroke bolj abstraktnih konstruktov videl popolnoma druge konstrukte kot preostali del te skupine. Podobno napako bi lahko zagrešili, če bi kot osnovo za razvrščanje v skupine izbrali le relacijske podatke iz omrežja konstruktov. Iz navedenega je očitno, da moramo pri razvrščanju respondentov v skupine hkrati upoštevati tako atributivne kot tudi relacijske podatke.

Da bi enote lahko razvrstili v skupine glede na oba navedena tipa podatkov, smo se odločili za uporabo metodološkega pristopa k večkriterijskemu razvrščanju v skupine, ki sta ga razvila A. Ferligoj in V. Batagelj (1992). Gre za prirejeno metodo prestavljanj za večkriterijsko razvrščanje v skupine, kjer optimalno razvrstitev enot v analizi iščemo glede na več kriterijev hkrati.

Preden se spustimo v prikaz analize podatkov, ki smo jih zbrali v kvantitativnem delu raziskave, bomo na kratko pregledali teoretsko osnovo obravnavanega analitičnega pristopa. Ferligoj in Batagelj (ibid. 44) zapišeta, da razvrščanje v skupine v splošnem lahko izrazimo kot optimizacijski problem

$$P(C^*) = \min_{C \in \Phi} P(C) \quad (1)$$

pri čemer je P kriterijska funkcija, C^* optimalna razvrstitev, Φ je množica dopustnih razvrstitev in C razvrstitev preučevanih enot.

V primeru večkriterijskega razvrščanja v skupine, ki predstavlja poseben primer splošnega problema razvrščanja v skupine kot optimizacijskega procesa, imamo opraviti z več kriterijskimi funkcijami P_t, t=1,...,k. Iščemo razvrstitev oziroma razvrstitve, pri katerih je vrednost obravnavanih kriterijskih funkcij minimalna:

$$P_t(C) \rightarrow min, t = 1,..., k \quad (2)$$

Ferligoj in Batagelj (ibid.) zapišeta, da v idealnem primeru v postopku razvrščanja iščemo dominantno razvrstitev, torej razvrstitev, kjer za vsak $C \in \Phi$ in za vsak P_t velja sledeče:

$$P_t(C_0) \leqslant P_t(C), t = 1,..., k \quad (3)$$

Avtorja (ibid.) zapišeta, da je množica dominantnih razvrstitev običajno prazna, zato je potrebno najti razvrstitev, ki je čim boljša glede na vsakega od obravnavanih kriterijev. Ferligoj in Batagelj (ibid.) zato vpeljeta pojem učinkovite razvrstitve in v tem smislu predlagata uporabo opredelitve učinkovitosti po Paretu. Razvrstitev C^* je učinkovita po Paretu, takšno razvrstitev imenujemo tudi paretovska razvrstitev, če ne obstaja razvrstitev $C \in \Phi$, za katero velja

$$P_t(C) \leqslant P_t(C^*), t = 1,..., k \quad (4)$$

pri tem pa mora veljati stroga neenakost za vsaj en kriterij. Če množica dominantnih razvrstitev ni prazna, potem le-ta sovpada z množico paretovskih razvrstitev (ibid. 45).

Problem večkriterijskega razvrščanja v skupine lahko rešujemo s pristopi, ki so utemeljeni v nehierarhičnih ali pa v hierarhičnih postopkih združevanja v skupine. Navedena avtorja (ibid.) sta razvila prirejeni metodi za reševanje problema večkriterijskega razvrščanja v skupine, in sicer metodo prestavljanj in

metodo hierarhičnega združevanja v skupine. V okviru našega dela se bomo osredotočili na pristop, v katerem poizkušamo po Paretu učinkovite razvrstitve najti s prilagojeno metodo prestavljanj.

Paretovske razvrstitve lahko torej najdemo med robnimi točkami, ki jih predstavljajo razvrstitve, ki so optimizirane glede na posamezni kriterij. Tudi posamezne razvrstitve, ki jih ugotovimo glede na nek kriterij, denimo z metodo voditeljev, se lahko izkažejo kot ne-paretovske razvrstitve glede na omenjene robne točke. Ker je navedeni postopek iteracijski postopek, lahko ugotovimo tudi razvrstitev, ki se v danem trenutku kaže kot paretovska razvrstitev, vendar se zanjo kasneje v postopku lahko izkaže, da je ta le lokalna paretovska razvrstitev. Kot bomo videli kasneje, je lokalnih paretovskih razvrstitev lahko zelo veliko.

Omenimo naj, kot to navajata tudi Ferligoj in Batagelj (ibid.), da so v splošnem problemi združevanja v skupine, ki jih rešujemo z metodami lokalne optimizacije, na primer z metodo voditeljev, NP-težki, metode večkriterijskega razvrščanja v skupine pa so še bolj zapletene. Spričo tega je razumljivo, da se reševanja raziskovalnih problemov, s kakršnimi se srečamo v analizi kvantitativno ovrednotenega omrežja, nikakor ne moremo lotiti brez specializirane računalniške programske opreme. Pa tudi ta je za sicer zmogljive sodobne osebne računalnike trd oreh že za podatke, s kakršnim imamo opravka v naši raziskavi.

Omenjenega postopka za večkriterijsko razvrščanje v skupine ne moremo najti v statističnih paketih, kot so denimo SPSS, SAS, R ipd.[136] Za analizo podatkov

136 Na internetnem naslovu http://sourceforge.net/projects/r-mulicl/ lahko zasledimo tudi programski paket za večkriterijsko razvrščanje v skupine za programski jezik R. Vendar pa ta program na tej strani v resnici ne obstaja in v resnici tudi nikoli ni obstajal, kar je razvidno iz statistike prenosov datotek, ki jih vodi SourceForge. Ta statistika nam pove, da v času od ustvaritve uporabniškega računa, povezanega s tem programom, ni bila prenesena niti ena sama datoteka, kar je razvidno na spletnem naslovu http://sourceforge.net/projects/r-mulicl/files/stats/timeline?

lahko uporabljamo program PARETRA, ki je vključen v programski paket CLUSE-TV,[137] ki ga je napisal slovenski matematik dr. Vladimir Batagelj.

Ker želimo možnost tovrstne analize vključiti v naš program za izvajanje metode skladnega veriženja, CLAD, smo v programskem jeziku Python napisali lasten program za večkriterijsko razvrščanje v skupine, ki po Paretu učinkovite razvrstitve išče po prirejeni metodi prestavljanj (gl. Ferligoj et al. 1992). Računalniški program, ki smo ga razvili v ta namen, smo poimenovali MCPEC. V našem programu smo sledili algoritmu omenjene prirejene metode prestavljanj, kot ga opišeta Ferligoj in Batagelj (gl. Ferligoj in Batagelj 1992), in razvili implementacijo tega algoritma.

Naš program, torej MCPEC, smo optimizirali glede na hitrost izvajanja, tako da je za omrežja velikosti, kot jo pričakujemo v načinu raziskovanja, opisanem v tem delu naloge, primeren za uporabo v internetnem okolju, in torej tudi v okviru našega programa CLAD.

13.6 Analiza podatkov s prirejenim postopkom prestavljanj

Večkriterijsko razvrščanje v skupine smo opravili z računalniškim programom MCPEC, ki smo ga razvili za potrebe te naloge. S tem programom smo večkriterijsko razvrščanje v skupine opravili po prirejeni metodi prestavljanj (Ferligoj in Batagelj 1992) in pri tem uporabili Wardovo kriterijsko funkcijo. V

---

dates=2009-01-25+to+2014-11-10. Program za večkriterijsko razvrščanje v skupine, kljub navedbi uporabnika Juliena Rolanda (juroland) na strani sourceforge.net, v resnici ne obstaja. Prav tako ga ne moremo zaslediti v skladišču programskih paketov za jezik R, na internetnem naslovu http://cran.r-project.org/, kjer bi ga sicer lahko pričakovali.

137 http://vlado.fmf.uni-lj.si/vlado/podstat/Cluse/CluseTV.pdf (16. 5. 2012)

programu MCPEC pa za izračunavanje začetnih razvrstitev uporabljamo Lloydovo (1982) različico algoritma metode voditeljev *(*ang. *k-means)*.

Prvi kriterij za razvrščanje so predstavljale ocene obravnavanih elementov na konstruktih, drugi kriterij pa vrednosti na povezavah med konstrukti.

V takšnem analitičnem pristopu je potrebno odgovoriti še na nekaj dodatnih vprašanj. Tako kot v drugih nehierarhičnih postopkih razvrščanja v skupine je tudi v našem primeru potrebno vnaprej podati število skupin, v katere razvrščamo preučevane enote.

Naslednje vprašanje pa je povezano z izborom razvrstitve. Tudi po tem, ko smo v prilagojeni metodi prestavljanj ugotovili in izločili razvrstitve, ki so se izkazale kot lokalne paretovske razvrstitve, imamo običajno opravka z več kot le eno samo po Paretu učinkovito razvrstitvijo. Pojavi se vprašanje, kako izmed ugotovljenih paretovskih razvrstitev, ki predstavljajo najboljše možne kompromisne rešitve glede na upoštevanje danih kriterijev, izbrati tisto, ki je z vidika raziskovalnega vprašanja najbolj smiselna. Obe navedeni vprašanji bomo v tem poglavju pojasnjevali postopoma.

13.6.1 Potrebno število ponovitve postopka

Z našim programom MCPEC smo za vsako vnaprej določeno število skupin, v katere smo razvrščali enote, paretovske razvrstitve iskali s po več-stokratno ponovitvijo postopka.

Prirejena metoda prestavljanj je v svoji naravi iterativni postopek, v katerem poizkušamo glede na dane kriterije postopoma izboljševati tekoče razvrstitve. Neka ugotovljena razvrstitev se v kasnejših ponovitvah postopka lahko izkaže za lokalno paretovsko razvrstitev, če ugotovimo novo razvrstitev, ki slednjo izboljšuje tako, da velja stroga neenakost vsaj za en kriterij (gl. 4). S povečevanjem števila ponovitev se v tem iteracijskem postopku povečuje verjetnost, da je ugotovljena razvrstitev paretovska in ne le lokalno paretovska. Avtorja prirejene metode prestavljanj zapišeta (1992, 49), naj postopek ponovimo več sto krat. Hkrati pa navedeta tudi, da je verjetnost, da ugotovimo paretovsko razvrstitev, in ne le lokalno paretovsko razvrstitev, večja, čim bogatejša je sosedstvena struktura in čim enostavnejša je struktura podatkov

(ibid. 48). Zato menimo, da moramo v raziskovanju vsaj v grobem oceniti potrebno ponovitev postopka za zadovoljivo stopnjo verjetnosti, da bodo ugotovljene razvrstitve paretovske.

Slika 13.8: Lokalne paretovske in paretovske razvrstitve v primeru razvrščanja v dve skupini pri 200 ponovitvah postopka

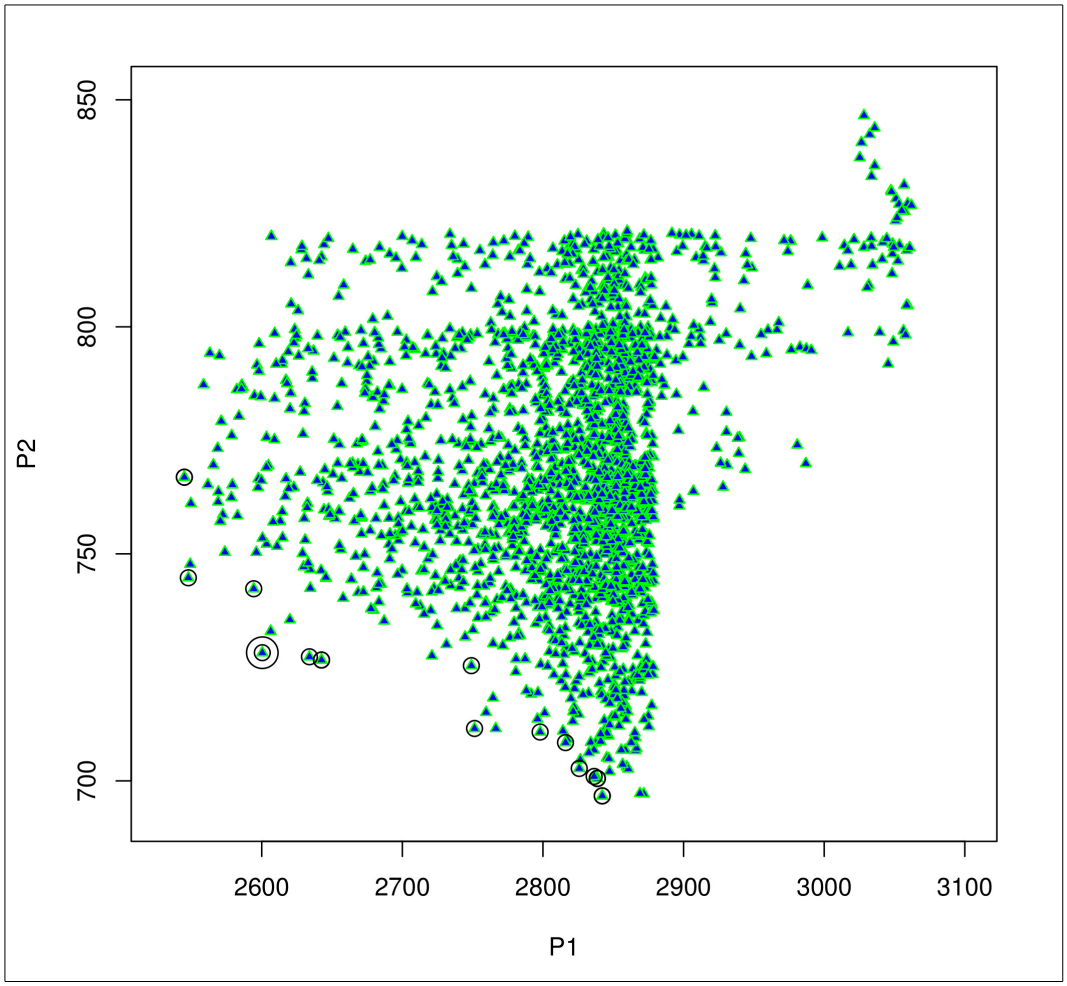

Slika 13.8 prikazuje ugotovljene lokalne paretovske razvrstitve v primeru 200-kratne ponovitve postopka glede na vrednost vsake od kriterijskih funkcij P1 in P2. Te razvrstitve so označene s trikotnikom. Hkrati so na tej sliki prikazane tudi paretovske razvrstitve, označene z obkroženimi trikotniki. Na sliki je dodatno obkrožena razvrstitev, ki smo jo izbrali izmed paretovskih razvrstitev. O tem bomo spregovorili kasneje. Dominantne razvrstitve nismo našli ne v tem ne v katerikoli drugi analizi obravnavanih podatkov, kjer smo razvrščanje opravljali z različnim številom ponovitev postopka ali z razvrščanjem v večje število skupin.

V primeru razvrščanja v dve skupini pa smo preverjali tudi razvrstitve pri določitvi najmanj 500 in 1000 ponovitev.[138]

Slika 13.9: Lokalne paretovske in paretovske razvrstitve v primeru razvrščanja v dve skupini pri 500 ponovitvah postopka

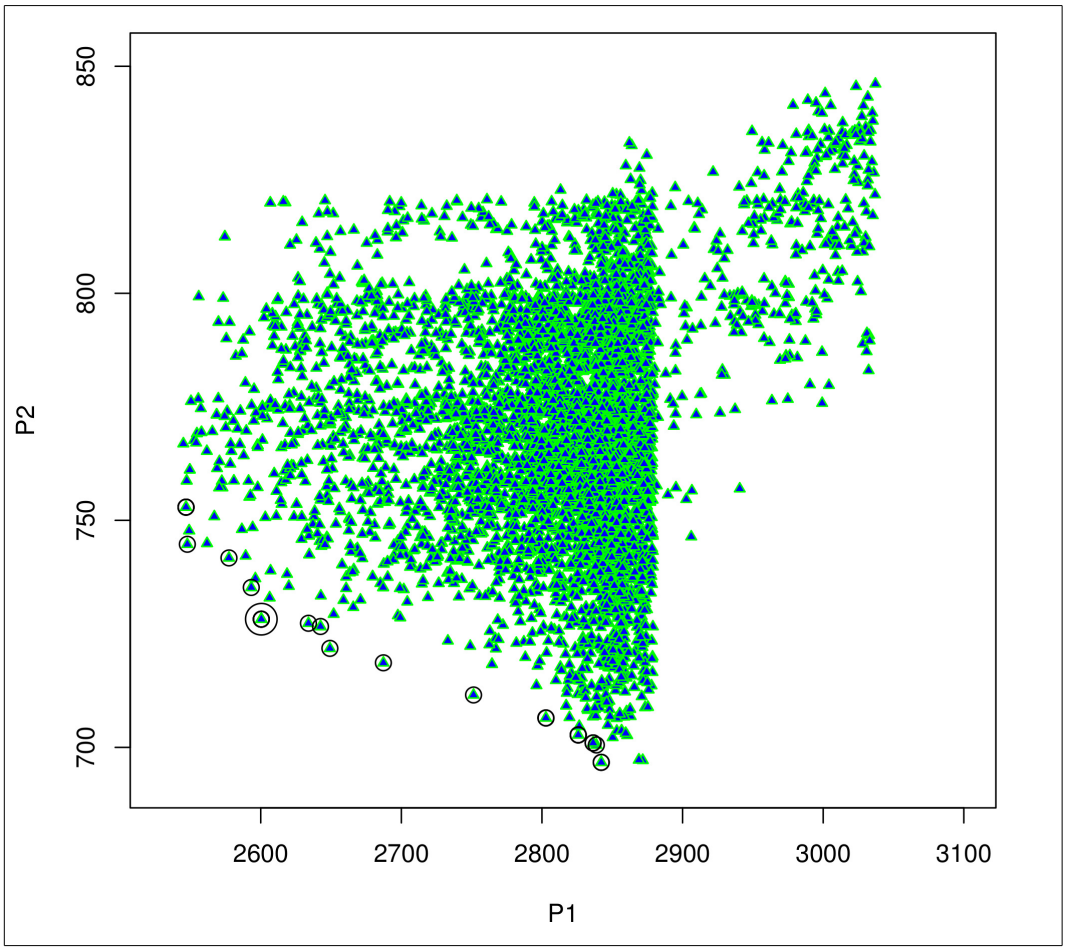

Slika 13.10*: Lokalne paretovske in paretovske razvrstitve v primeru razvrščanja v dve skupini pri 1000 ponovitvah postopka*

138 Ločene analize za različno število ponovitev, 200, 500 in 1000, smo opravili tudi za razvrščanje v 3, 4, 5 in 6 skupin.

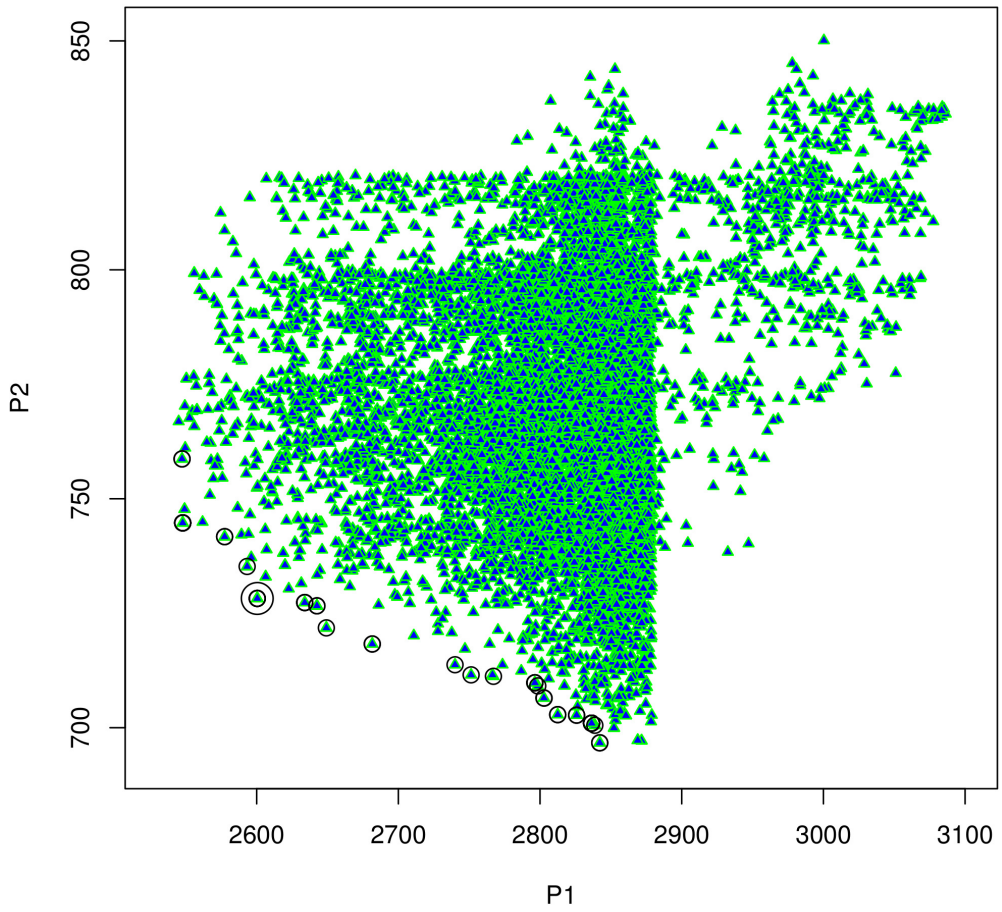

Na sliki 13.11 primerjamo paretovske razvrstitve, ugotovljene v ločenih analizah, kjer smo opravili po 200, 500 in 1000 ponovitev postopka. Paretovske razvrstitve pri določenem številu ponovitev so označene sledeče: 200 z znakom $\square$, 500 z znakom + in 1000 z znakom $\times$. Razvrstitve, izbrane na podlagi tretjega kriterija, pa so na sliki dodatno označene oziroma točneje – obkrožene.

Iz slike 13.11 je razvidno, da so paretovske razvrstitve ugotovljene pri različnem številu ponovitve postopka v grobem primerljive, z izjemo nekaterih odstopanj, kjer algoritem prirejene metodi prestavljanj zaradi premajhnega števila ponovitev obtiči v razvrstitvi, ki se ob preverjanju z večjim številom ponovitev zelo očitno izkaže za lokalno paretovsko razvrstitev.

Slika 13.11: Primerjava ugotovljenih paretovskih razvrstitev v primeru opravljenih 200, 500 in 1000 ponovitev postopka

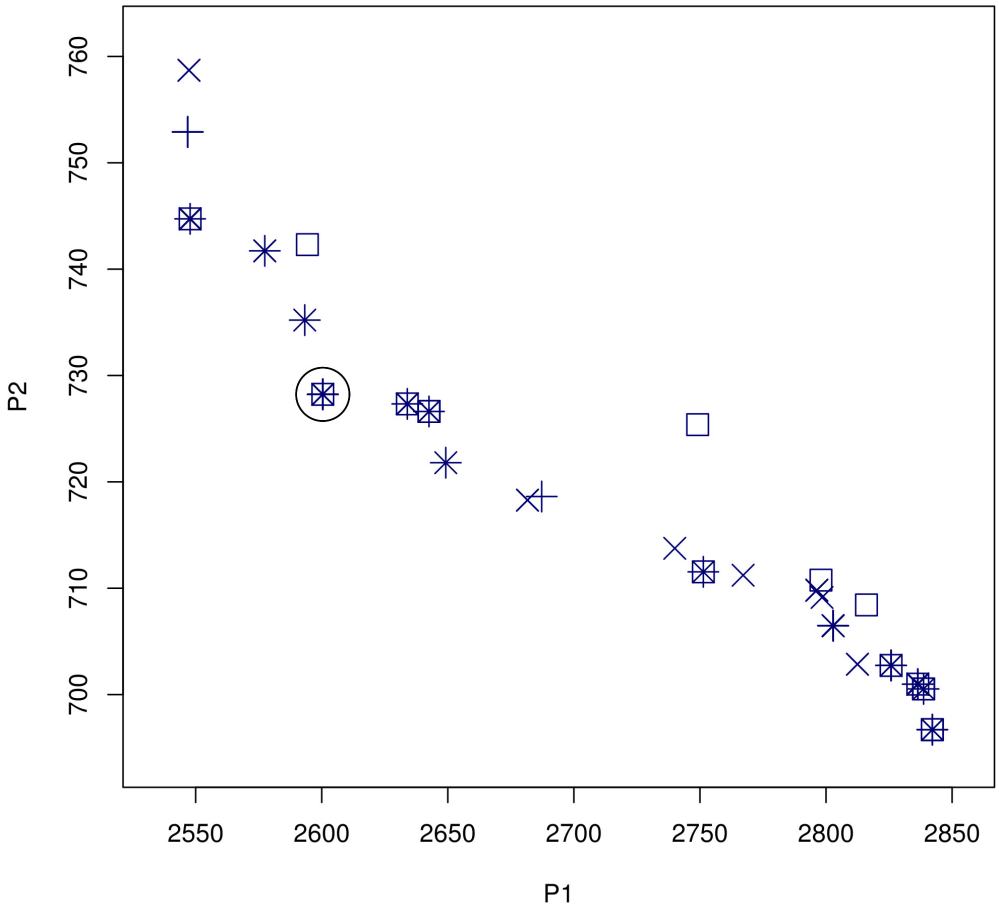

Kot bi tudi sicer pričakovali, se s povečevanjem števila ponovitev postopka povečuje tudi število ugotovljenih paretovskih razvrstitev. Pri 200 ponovitvah smo v našem primeru ugotovili 13, v 500 ponovitvah 15 in v 1000 ponovitvah 21 paretovskih razvrstitev.

Analizo smo za vsako število ponovitev opravili večkrat in ugotovili podobne rezultate, kot jih prikazuje slika 13.11. Z našega vidika je najbolj bistveno to, da v primeru razvrščanja v dve skupini prirejen postopek prestavljanj, tako v primeru 200, 500 in 1000 ponovitev, skoraj vedno ugotovi isto paretovsko razvrstitev, ki je optimalna glede na tretji kriterij, ki ga vpeljemo v raziskovanje. S tem bomo nadaljevali v naslednjem podpoglavju. Včasih pa ta postopek zaide v lokalno paretovsko razvrstitev, ki pa se glede pripadnosti enot ugotovljenim skupinam od najpogosteje ugotovljene razlikuje le malo, kot bomo prikazali

kasneje. Razumljivo je, da to lokalno paretovsko razvrstitev pogosteje ugotovimo ob manjšem številu ponovitev. Primer razvrstitve enot v skupine v primeru, ko postopek zaide v lokalno paretovsko rešitev, bomo prikazali nekoliko kasneje.

13.6.2 Izbor razvrstitve iz množice paretovskih razvrstitev

V uvodu tega poglavja smo navedli vprašanje izbora neke razvrstitve izmed ugotovljenih paretovskih razvrstitev. Da bi izmed ugotovljenih izbrali za nas najbolj smiselno razvrstitev, smo v analizo uvedli še tretji kriterij. Ta kriterij predstavlja število let poučevanja slovenščine kot drugega ali tujega jezika. Tega kriterija nismo izpeljali neposredno iz ugotovljenih omrežij konstruktov, v mislih imamo omrežja, ugotovljena v intervjujih, ki smo jih opravili po metodi skladnega veriženja, temveč iz spoznanj, ki smo jih pridobili med opravljanjem teh intervjujev, seveda tudi v povezavi z ugotovljenim konstruiranjem intervjuvanih. Za vsako ugotovljeno paretovsko razvrstitev smo s pomočjo našega programa MCPEC izračunali vrednost Wardove kriterijske funkcije in iz množice ugotovljenih paretovskih razvrstitev izbrali tisto, kjer je bila vrednost te funkcije najnižja.

13.6.3 Število skupin, v katere razvrščamo enote

Ker gre v primeru uporabljene prirejene metode prestavljanj, ki sta jo razvila A. Ferligoj in V. Batagelj (1992) za nehierarhično metodo združevanja v skupine, moramo v analizi vnaprej določiti število skupin, v katere želimo na podlagi izbranih kriterijev razvrščati enote. To vprašanje smo v tem poglavju že omenili.
Ker smo izmed množice ugotovljenih paretovskih razvrstitev za vsak primer razvrščanja v določeno število skupin izbrali razvrstitev, ki je bila optimalna glede na tretji kriterij, ki smo ga vpeljali v analizo, si lahko pri odločitvi o primernem številu skupin, v katere razvrščamo preučevane enote, pomagamo s pregledovanjem vrednosti kriterijskih funkcij za vsakega od kriterijev. To prikazuje slika 13.12. Na tej sliki prikazujemo vrednosti kriterijskih funkcij, kot smo jih ugotovili pri 500 ponovitvah prirejenega postopka prestavljanj v okviru

večkriterijskega združevanja v skupine. Enote smo razvrščali v največ šest skupin. Razlog za to se skriva v dejstvu, da imamo v analizi na voljo le 40 enot, zato se pri razvrščanju v večje število skupin v izračunavanju začetnih razvrstitev po metodi voditeljev srečamo s težavo praznih skupin.

Slika 13.12: Vrednosti Wardove kriterijske funkcije za izbrano paretovsko razvrstitev za primere razvrščanja v različno število skupin

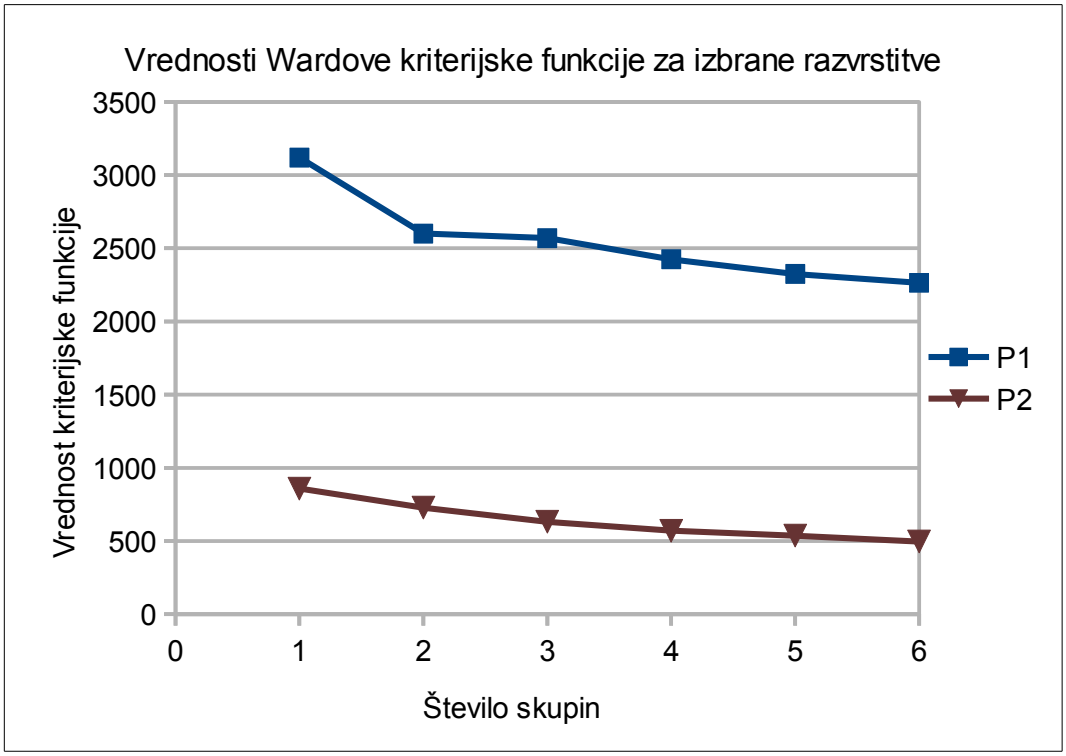

Na sliki 13.12 lahko največji padec vrednosti, tako za prvi, kot tudi za drugi kriterij, opazimo v primeru razvrščanja v dve skupini. Opaznejši padec vrednosti Wardove kriterijske funkcije lahko za prvi kriterij opazimo v primeru razvrščanja v štiri skupine, ob hkratnem zmanjšanju vrednosti te funkcije za drugi kriterij.

Ugotovimo lahko, da vrednost Wardove kriterijske funkcije za tretji kriterij, na podlagi katerega smo iz množice paretovskih razvrstitev izbrali določeno razvrstitev, le počasi upada, kot je razvidno iz slike 13.13.

Slika 13.13: Vrednosti Wardove kriterijske funkcije za kriterij, na podlagi katerega smo izbirali razvrstitev iz množice ugotovljenih paretovskih razvrstitev

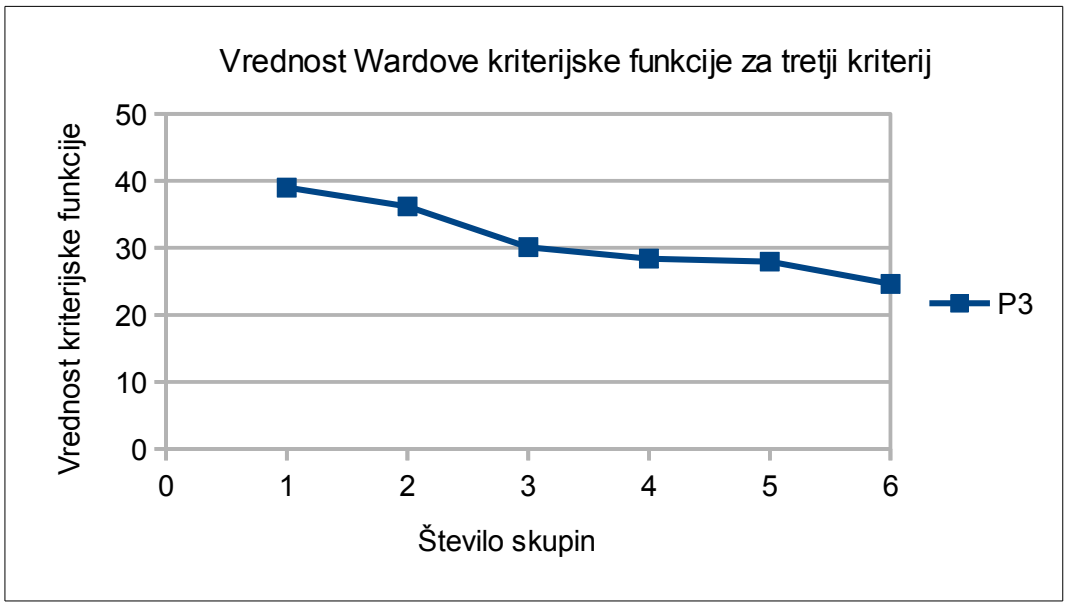

Vsekakor pa ima glavno težo pri izboru števila skupin vrednost kriterijskih funkcij P1 in P2. Ta pa govori v prid razvrščanju v dve skupini. Pri odločitvi glede določitve števila skupin pa bi lahko upoštevali tudi padec vrednosti kriterijske funkcije za tretji kriterij. V tem primeru največji padec beležimo pri razvrščanju v tri skupine. Pri odločitvi si lahko pomagamo tudi s pregledovanjem pripadnosti preučevanih enot posameznim skupinam. Hkrati bomo pregledali tudi lokalno paretovsko razvrstitev, ki smo jo omenili v prejšnjem razdelku.

Vidimo lahko, da sta si glede pripadnosti enot posameznim skupinam v primeru razvrščanja v dve skupini izbrana paretovska in lokalno paretovska razvrstitev v katero včasih, a redko, zaide prirejen postopek prestavljanj, zelo podobni. Razlikujeta se le glede ene same enote. V primeru razvrščanja v tri skupine pa je prva skupina glede pripadnosti preučevanih enot popolnoma enaka izbrani paretovski razvrstitvi za primer razvrščanja v dve skupini.

Čeprav se nagibamo k razvrščanju v tri skupine, bomo v nalogi obravnavali razvrščanje v le dve skupini. Razlog za takšno izbiro je, da v nalogi ne težimo k poglobljenim vsebinskim prikazom raziskovalnega vprašanja, temveč nas zanima predvsem metodološki vidik. Iz tega razloga bi želeli ohraniti jasnost in enostavnost prikaza možnosti analize.

Tabela 13.1: Prikaz pripadnosti enot ugotovljenim skupinam

	Prva skupina	**Druga skupina**	**Tretja skupina**
Razvrščanje v dve skupini (izbrana paretovska razvrstitev)	11, 15, 18, 22, 23, 33, 37	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 38, 39, 40	
Razvrščanje v dve skupini (lokalna paretovska razvrstitev)	7, 11, 15, 18, 22, 23, 33, 37	1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 38, 39, 40	
Razvrščanje v tri skupine (izbrana paretovska razvrstitev)	11, 15, 18, 22, 23, 33, 37	1, 2, 5, 6, 8, 10, 12, 13, 14, 19, 21, 26, 28, 29, 30, 31, 34, 35	3, 4, 7, 9, 16, 17, 20, 24, 25, 27, 32, 36, 38, 39, 40

Iz istega razloga podrobnejše analize podatkov ne bomo predstavili v okviru tega poglavja, temveč bomo nekatere statistike, povezane z obravnavanim omrežjem konstruktov, predstavili v okviru prilog k tej nalogi.

13.7 Nekatere možnosti analize omrežja konstruktov ob upoštevanju razvrstitve enot v skupine

Po razvrščanju v skupine se sicer bogate možnosti analize omrežja še povečajo. Obravnavali bomo le nekatere izmed možnosti tovrstnih analitičnih pristopov.

V prikazu analize v okviru skupin bomo za preučevane elemente uporabili enake okrajšane oznake, kot smo jih uporabljali že doslej. Te se nanašajo na učbenike za poučevanje slovenščine kot drugega ali tujega jezika: S slovenščino nimam težav *(a)*, Slovenska beseda v živo 2 *(b)*, Odkrivajmo slovenščino *(c)* in Gremo naprej *(d)*.

V tem podpoglavju bomo podatke iz raziskave navajali le ilustrativno, zato bistvo analitičnih postopkov ponazarjamo le z navajanjem povprečnih vrednosti ključnih spremenljivk. Povprečne vrednosti in standardne odklone vseh merjenih spremenljivk smo zapisali v okviru prilog ob koncu naloge.

V povezavi z ugotovljenimi skupinami je smiselno pregledati velikost, demografske in druge značilnosti teh skupin. Kot primer poleg velikosti skupin prikazujemo povprečno vrednost let poučevanja slovenščine kot drugega ali tujega jezika ter s tem povezana standardna odklona za pripadnike vsake od obravnavanih skupin.

Tabela 13.2: Velikost vsake od ugotovljenih skupin in povprečna starost pripadnikov teh skupin

		Starost	
	Velikost skupine	Povprečna vrednost	Standardni odklon
Prva skupina	*7*	*14,71*	*5,41*
Druga skupina	*33*	*10,97*	*5,19*
Skupaj	*40*	*11,62*	*5,36*

V analizi lahko primerjamo ocene elementov na konstruktih, ki pripadajo neki verigi, glede na posamezno ugotovljeno skupino respondentov. Za ilustracijo lahko predstavimo verigo *C01* ➔ *C37* ➔ *C38*. Vsebinski vidik členov te verige je

sledeč: C01) *pogosta ponovitev besedišča v različnih dejavnostih v učbeniku*, C37) *učbenik študentu dobro omogoča hitro razumevanje snovi* in C38) *učbenik študenta navaja k učinkovitejši rabi jezika*.[139]

Iz prikazov na sliki 13.14 in 13.15 lahko opazimo, da respondenti, ki smo jih razvrstili v prvo skupino učbenik *a* v primerih vseh treh konstruktov v verigi ocenjujejo z višjimi povprečnimi ocenami kot respondenti, ki smo jih umestili v drugo skupino.

Respondenti druge skupine na vseh treh konstruktih v povprečju najbolje ocenjujejo učbenik *d*. Ta učbenik glede na povprečne vrednosti ocen na merskih lestvicah vidijo kot učbenik, ki *študentom najbolje omogoča hitro razumevanje snovi* in ga *najbolje navaja k učinkoviti rabi jezika*. Na drugi strani pripadniki prve skupine kot takšen najbolje vidijo učbenik *c*. Učbenik *a* pa pripadniki prve skupine v povprečju na konstruktu C38 ocenjujejo celo bolje kot učbenik *d*, ki so ga najvišje ocenili pripadniki druge skupine.

Slika 13.14: Veriga konstruktov s povprečnimi vrednostmi ocen elementov za prvo skupino respondentov

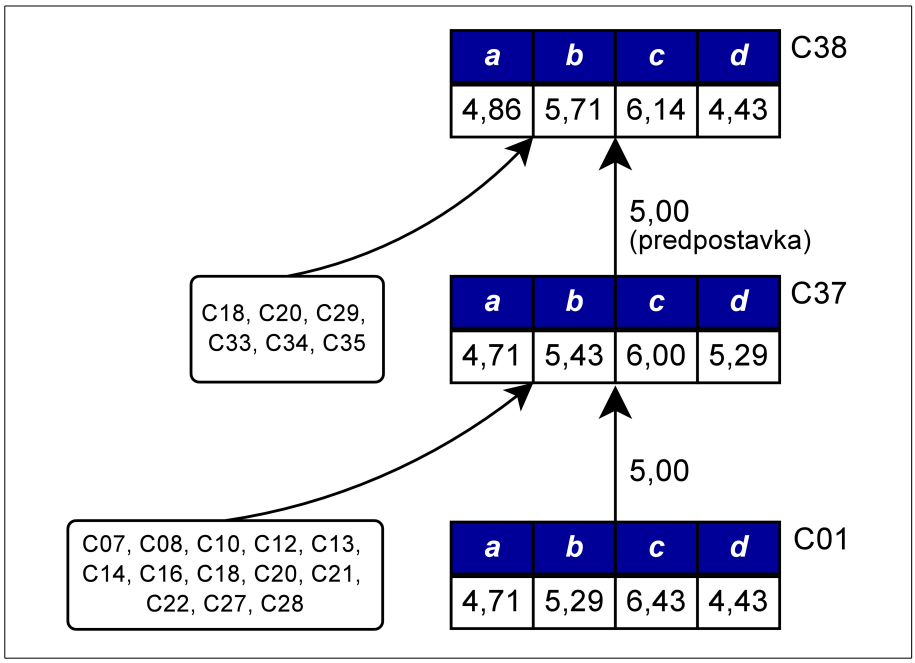

139 Kot je razvidno iz obeh slik, povezave med konstruktoma C37 in C38 v anketni raziskavi nismo merili, saj smo na podlagi testne raziskave in lastne sodbe ocenili, da bomo v raziskavi za to spremenljivko ugotovili konstantno vrednost.

Slika 13.15: Veriga konstruktov s povprečnimi vrednostmi ocen elementov za drugo skupino respondentov

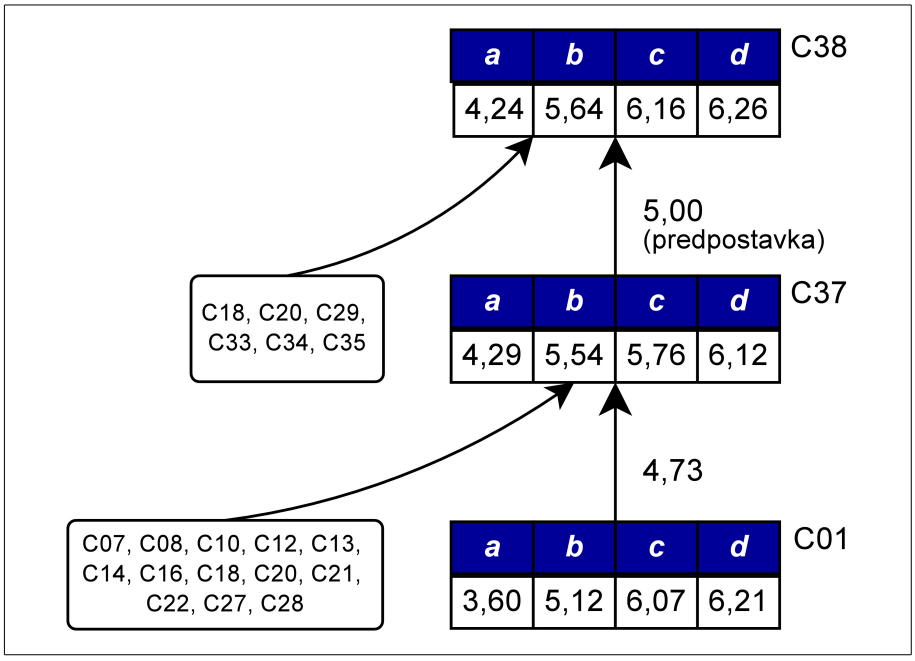

V analizi lahko podrobneje preučujemo vprašanja, ki izhajajo iz posameznih konstruktov in povezav med njimi. Kot prikaz bomo obravnavali vprašanje, ki smo ga že obravnavali v začetnem delu tega poglavja.

Gre za vprašanje konstruktov *C15*, *C30* in *C31* ter povezav med njimi. Ti konstrukti se vsebinsko nanašajo na to, da ima *slovnični pristop v učbeniku prednost pred komunikacijskim (C15)*, da *učbenik dobro odraža način, kako ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju (C30)* in da *učbenik študente dobro motivira za samostojno utrjevanje snovi (C31)*.

Ta primer smo že prikazali v analizi na ravni celotne skupine respondentov. Ugotovili smo, da v povprečju respondenti učbenik *a* ocenjujejo kot tak, ki zelo dobro ustreza prednostnemu polu konstrukta *C15*, medtem ko učbenik *d* temu polu konstrukta precej slabo ustreza, in da se z nasprotno situacijo srečamo v povezavi s konstruktom *C30*, kjer učbenik *d* za razliko od učbenika *a* dobro ustreza prednostnemu polu tega konstrukta. Oba konstrukta, *C15* in *C30*, služita za predvidevanje konstrukta *C31*.

Slika 13.16: Konstrukti C15, C30 in C31 s povprečnimi vrednostmi ocen elementov za prvo skupino respondentov

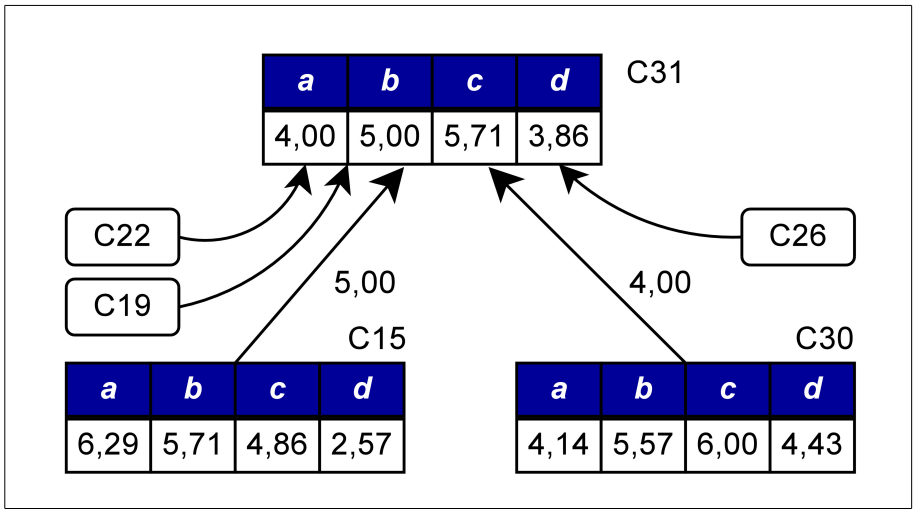

Slika 13.17: Konstrukti C15, C30 in C31 s povprečnimi vrednostmi ocen elementov za drugo skupino respondentov

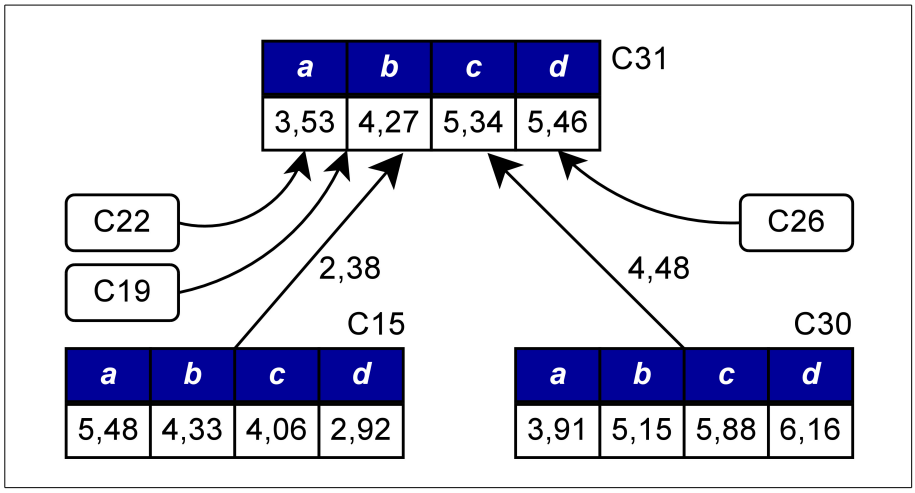

Glede na celotno skupino respondentov smo ugotovili, da je konstrukt *C30* za predvidevanje konstrukta *C31* bistveno pomembnejši od konstrukta *C15*.

V primeru, ko takšno analizo opravimo za vsako od skupin respondentov (gl. prikaz na sliki 13.16 in 13.17), kot smo jo ugotovili z večkriterijskim razvrščanjem v skupine, pa je slika bistveno drugačna. Enako kot druga skupina

tudi prva skupina respondentov meni, da je to, da *učbenik dobro odraža način, kako ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju (C30),* pomembno za predvidevanje tega, da *učbenik študente dobro motivira za samostojno utrjevanje snovi (C31),* vendar pa za razliko od druge skupine meni, da je za predvidevanje tega še pomembnejše to, da ima *slovnični pristop v učbeniku prednost pred komunikacijskim (C15).* Razlika med predvidevanjem v vsaki od skupin je vsebinska in je bistvena.

Če nadaljujemo z možnostmi analize. Elemente, to so v našem primeru učbeniki za poučevanje slovenščine kot drugega ali tujega jezika, lahko glede ocen na posameznih konstruktih primerjamo tudi glede tega, ali so ocenjeni bolje, torej tako, da bolje ustrezajo prednostnemu polu konstrukta kot drugi obravnavani učbeniki. Za ilustracijo bomo prikazali primer verige konstruktov *C05* ➔ *C34* ➔ *C38.* Ti konstrukti se vsebinsko nanašajo na C05) *učbenik ima boljši vizualni prikaz slovnice*, C34) *študent lahko hitreje usvoji strukturo jezika*, C38) *učbenik študenta navaja k učinkovitejši rabi jezika*.

V tem primeru nas ne zanima absolutna vrednost ocene. Zanima nas, ali je učbenik na merski lestvici, ki ustreza določenemu konstruktu, ocenjen z najvišjo oceno glede na druge obravnavane učbenike. Pri tem moramo upoštevati, da respondent z isto oceno lahko oceni več učbenikov. Zanima nas torej delež respondentov znotraj skupine, ki so nek učbenik ocenili z najvišjo izmed ocen, ki so jih za učbenike navedli za dani konstrukt. Rezultati te analize za vsako od skupin so prikazani v tabeli 13.3.

Opazimo lahko bistvene razlike med obema skupinama. Na primer, v prvi skupini je učbenik *d* na obravnavanih konstruktih vedno ocenjen slabše kot kateri od preostalih učbenikov. Na drugi strani pa je ta učbenik v tem smislu najpogosteje ocenjen boljše ali pa vsaj enako dobro kot najbolje ocenjeni učbenik na obravnavanem konstruktu. Tudi v tem primeru je razlika vsebinska in bistvena.

Tabela 13.3: Odstotek respondentov v prvi in drugi skupini, ki posamezen učbenik ocenjuje z najvišjo izmed podanih ocen elementov na danem konstruktu

Skupina 1

	C05	*C34*	*C38*
a	28,57	28,57	0,00
b	57,14	71,43	57,14
c	100,00	71,43	100,00
d	0,00	0,00	0,00

Skupina 2

	C05	*C34*	*C38*
a	12,12	12,12	3,03
b	36,36	33,33	27,27
c	57,58	33,33	51,52
d	63,64	57,58	66,67

Dalje. Dva elementa, to sta v našem primeru dva učbenika, lahko na neki verigi ali pa tudi na delu omrežja ali pa celo na celotnem omrežju konstruktov medsebojno primerjamo. Na sliki 13.18 prikazujemo konstrukte, na katerih pripadniki druge skupine učbenik *c* v povprečju ocenjujejo z višjimi ocenami kot učbenik *b*. Na sliki 13.19 pa prikazujemo konstrukte, na katerih pripadniki prve skupine učbenik *c* ocenjujejo z višjimi ocenami kot pripadniki druge skupine respondentov.

Po našem mnenju je bistvena prednost pristopa, ki ga prikazujemo v nalogi, poleg tega da omogoča poglobljen vpogled v raziskovalni problem tudi ta, da je določen vidik celote mogoče zelo enostavno prikazati, kot je to razvidno iz prikazov na slikah 13.18 in 13.19.

Slika 13.18: Konstrukti, na katerih pripadniki druge skupine učbenik c (označeno z zeleno) v povprečju ocenjujejo bolje od učbenika b (označeno s sivo in belimi številkami).

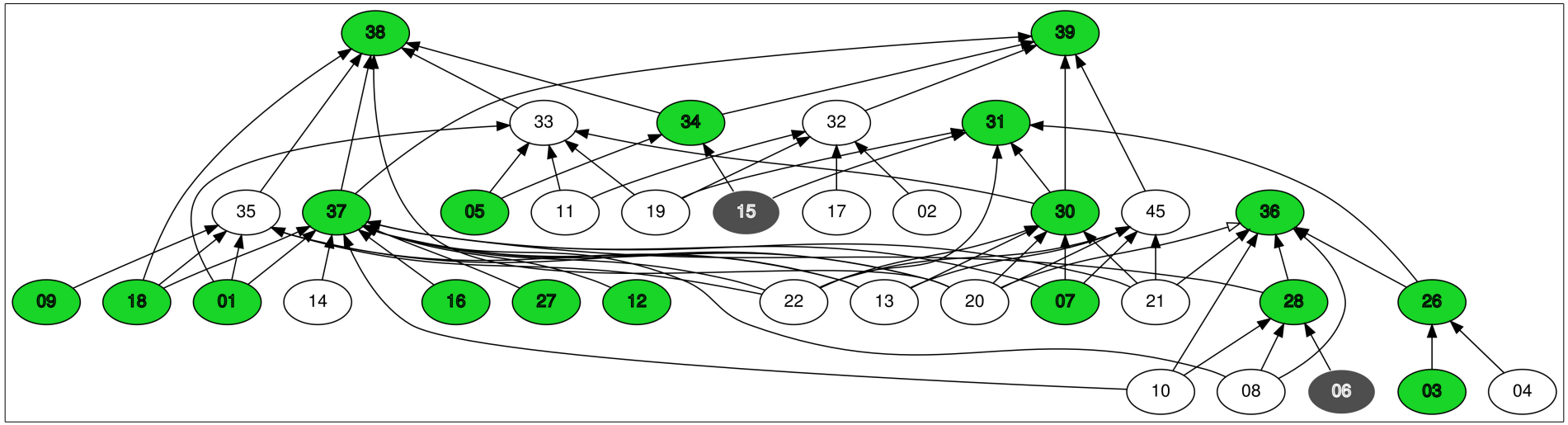

Kode konstruktov: 01) pogosta ponovitev besedišča v različnih dejavnostih, 02) slovnična struktura jezika je bolj pregledno prikazana, 03) grafično oblikovanje in besedilo sta dobro povezana, 04) fizično večji format učbenika, 05) boljši vizualni prikaz slovnice, 06) enostavnejše besedišče, 07) večja raznovrstnost tem, 08) enotnejši tipi nalog, 09) besedišče, ki je bolj uporabno v vsakdanjem življenju, 10) enotnejši tipi dejavnosti, 11) razlaga slovnice pogosto izhaja iz primerov, 12) raven zahtevnosti je dobro prilagojena stopnji znanja študentov, 13) učbenik vsebuje več sporazumevalnih dejavnosti, 14) dobra tehnična podpora, 15) slovnični pristop ima v učbeniku prednost pred komunikacijskim, 16) sodobnejše besedišče, 17) vsebuje več vaj na slovnično enoto, 18) vsebina je dobro prilagojena potrebam ciljne skupine, 19) pogosto vključuje povzetke slovničnih struktur, 20) v lekcijah so pogosto prisotna avtentična besedila, 21) pogosteje opisuje situacije iz vsakdanjega življenja, 22) komunikacijski pristop ima v učbeniku prednost pred slovničnim, 26) grafično bolj pregledno oblikovan, 27) boljše omogoča postopno usvajanje znanja, 28) vsebina je predstavljena na razumljivejši način, 30) dobro odraža način, kako ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju, 31) dobro motivira za samostojno utrjevanje snovi, 32) boljše omogoča hitro učenje slovničnih struktur, 33) boljše vzpodbuja natančno izražanje, 34) študent lahko hitreje usvoji strukturo jezika, 35) boljše vzpodbuja samostojno izražanje, 36) omogoča enostavno razlago vsebine, 37) dobro omogoča hitro razumevanje snovi, 38) navaja k učinkovitejši rabi jezika, 39) hitra integracija v slovensko družbo, 45) učenje za študente uporabnega jezika.

Slika 13.19: Konstrukti, na katerih pripadniki prve skupine (označeno z modro) učbenik c v povprečju ocenjujejo bolje od pripadnikov druge skupine (označeno s sivo in belimi številkami)

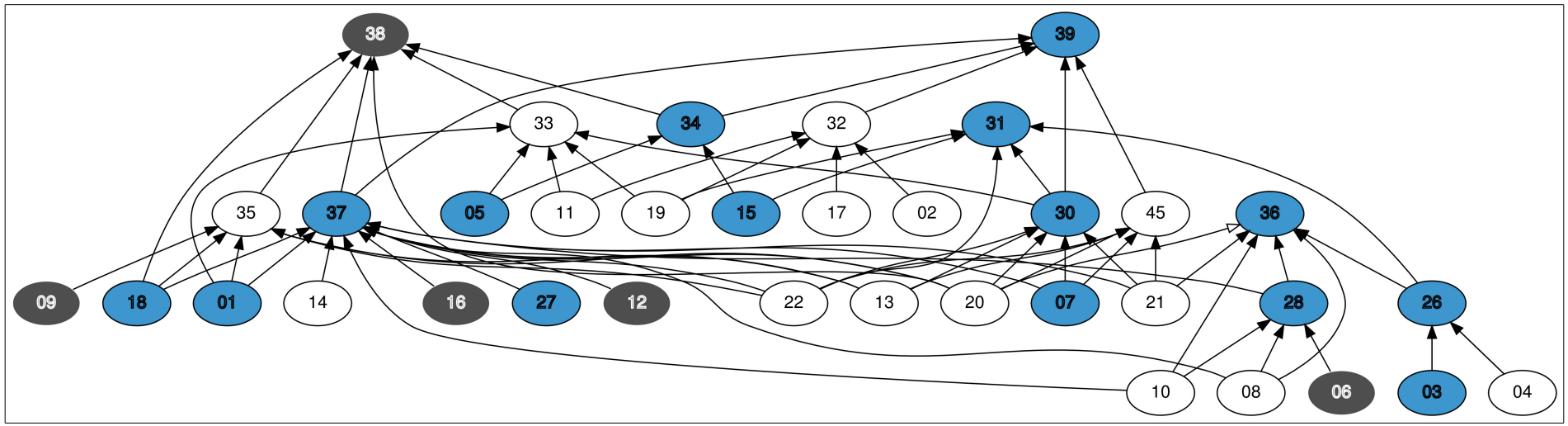

Kode konstruktov: 01) pogosta ponovitev besedišča v različnih dejavnostih, 02) slovnična struktura jezika je bolj pregledno prikazana, 03) grafično oblikovanje in besedilo sta dobro povezana, 04) fizično večji format učbenika, 05) boljši vizualni prikaz slovnice, 06) enostavnejše besedišče, 07) večja raznovrstnost tem, 08) enotnejši tipi nalog, 09) besedišče, ki je bolj uporabno v vsakdanjem življenju, 10) enotnejši tipi dejavnosti, 11) razlaga slovnice pogosto izhaja iz primerov, 12) raven zahtevnosti je dobro prilagojena stopnji znanja študentov, 13) učbenik vsebuje več sporazumevalnih dejavnosti, 14) dobra tehnična podpora, 15) slovnični pristop ima v učbeniku prednost pred komunikacijskim, 16) sodobnejše besedišče, 17) vsebuje več vaj na slovnično enoto, 18) vsebina je dobro prilagojena potrebam ciljne skupine, 19) pogosto vključuje povzetke slovničnih struktur, 20) v lekcijah so pogosto prisotna avtentična besedila, 21) pogosteje opisuje situacije iz vsakdanjega življenja, 22) komunikacijski pristop ima v učbeniku prednost pred slovničnim, 26) grafično bolj pregledno oblikovan, 27) boljše omogoča postopno usvajanje znanja, 28) vsebina je predstavljena na razumljivejši način, 30) dobro odraža način, kako ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju, 31) dobro motivira za samostojno utrjevanje snovi, 32) boljše omogoča hitro učenje slovničnih struktur, 33) boljše vzpodbuja natančno izražanje, 34) študent lahko hitreje usvoji strukturo jezika, 35) boljše vzpodbuja samostojno izražanje, 36) omogoča enostavno razlago vsebine, 37) dobro omogoča hitro razumevanje snovi, 38) navaja k učinkovitejši rabi jezika, 39) hitra integracija v slovensko družbo, 45) učenje za študente uporabnega jezika.

14 Možnosti uporabe opisanega raziskovalnega pristopa

Možnost uporabe ni le ena sama. Teh možnosti je več, celo mnogo. Pri tem moramo upoštevati tudi vidik, ki je v okviru izhodiščne teoretske osnove, tako Kellyjeve (1955) teorije osebnih konstruktov kot tudi v Hinklovi (1965) teoretski obravnavi močno prisoten. Gre za to, da ugotovitve, ki izhajajo iz metode veriženja, in to hkrati velja tudi za našo metodo skladnega veriženja ter seveda tudi za vrsto drugih raziskovalnih pristopov s tega teoretskega področja, govorijo o objektih preučevanja, hkrati pa govorijo tudi o preučevanem subjektu. Ta vidik je morda še najbolj poudarjen in celo izpodriva prvega v okviru uporabe teh metod v psihoterapevtske namene. V uporabi na katerih drugih področjih, denimo na področju trženja, pa je preučevanje prej kot k subjektu usmerjeno h konstruiranju preučevanih objektov.

14.1 Možnosti uporabe v različnih oblikah svetovanja

Na eni strani vidimo možnost uporabe v primerih, kjer je v uporabi Hinklova (1965) metoda veriženja. V našem delu izpostavljamo nekatere metodološke pomanjkljivosti ustaljene metode veriženja in hkrati v okviru metode skladnega veriženja predlagamo pristope, ki te pomanjkljivosti bistveno zmanjšujejo, če ne že odpravljajo. Čeprav metoda skladnega veriženja v metodološkem smislu predstavlja nadgradnjo Hinklove metode veriženja, pa jo zaradi pomanjkljivosti slednje v mnogih primerih nadomešča.[140] Prav tako nadomešča tudi Reynolds-Gutmano metodo veriženja.

140 Zavedamo se, da so načini uporabe Hinklove metode veriženja zelo raznovrstni, zato ne izključujemo možnosti, da ima Hinklova metoda veriženja v posameznih načinih uporabe celo prednosti pred metodo skladnega veriženja. V mislih imamo načine uporabe, kjer položaj elementov na konstruktih ni bistven, prav tako tudi ni bistvena pomembnost konstruktov za predvidevanje nadrejenih konstruktov v omrežju ter nasploh veljavnost merjenja. Primer takšne uporabe bi bil na primer posameznikov zapis njegovega lastnega kreativnega razmišljanja. Vendar pa si je smiselno zastaviti vprašanje, ali je v vseh takšnih primerih sploh še smiselno takšno uporabo imenovati metoda veriženja.

V tem smislu je metoda skladnega veriženja primerna za uporabo pri različnih oblikah svetovanja, ki so usmerjena k posamezniku ali manjšim skupinam. Posamezne primere takšnih načinov uporabe in možnosti, ki jih metoda skladnega veriženja v teh primerih ponuja, pa bi bilo po našem mnenju smiselno še podrobneje preučiti. Pri tem imamo v mislih zlasti uporabo metode skladnega veriženja v psihoterapevtske namene.

V to kategorijo možnosti uporabe metode skladnega veriženja bi lahko zapisali tudi, da je metoda skladnega veriženja uporabna tudi za raziskovalce v smislu pripomočka pri oblikovanju anketnih vprašalnikov, saj omogoča poglobljen vpogled in razumevanje nekega raziskovalnega vprašanja.

14.2 Možnosti uporabe na področju trženja

Namen, ki smo si ga zastavili v začetku razvoja metode skladnega veriženja in kvantitativnega preverjanja omrežja konstruktov, se je nanašal v glavnem na uporabo na področju trženja. Gre za zelo široko področje, zato vseh možnosti uporabe v nalogi ne moremo obravnavati. Našteli jih bomo le nekaj. Omejili se bomo na tiste, ki sta jih v svojem temeljnem članku zapisala Reynolds in Gutman. V povezavi z možnostmi uporabe njune inačice metode veriženja ta dva avtorja (1988, 25–28) obravnavata sledeče možnosti uporabe:

a) Razvrščanje potrošnikov v skupine, kjer kot osnova za razvrščanje služijo vrednotne orientacije, torej zamisli, ki jih lahko najdemo v najvišjih nivojih ugotovljene hierarhije, ali pa kot osnova za oblikovanje skupin služijo verige, ki izhajajo iz lastnosti preučevanih izdelkov in vodijo do osebnih vrednot potrošnikov.

b) Za ocenjevanje izdelkov ali blagovnih znamk. Ugotovljena omrežja vključujejo zamisli, povezane z lastnostmi obravnavanih izdelkov, potrošnikove koristi, ki iz slednjih izhajajo, in potrošnikove osebne vrednote. Menita (ibid. 26), da je takšno izhodišče za ocenjevanje izdelkov ali blagovnih znamk mnogo

primernejše od tistih, v katerih raziskovalci vprašanim predstavijo svoj nabor vprašanj, ki so povezana z lastnostmi izdelkov, kot jih vidijo raziskovalci sami. Referenčni okvir raziskovalcev se namreč lahko bistveno razlikuje od referenčnega okvira potrošnikov, zapišeta avtorja (ibid.).

c) Za ocenjevanje oglasov. Reynolds in Gutman (ibid.) zagovarjata prednosti zavzemanja stališča obravnave oglasov na različnih nivojih abstraktnosti zamisli. V mislih imata nivoje hierarhije v omrežjih potrošnikovih zamisli, povezanih z določenim izdelkom, torej nivo lastnosti izdelka, potrošnikovih koristi, ki iz teh lastnosti izhajajo, in nivo osebnih vrednot. Predlagata ocenjevanje oglasov na podlagi zamisli, kot jih lahko ugotovimo z metodo veriženja.

d) Oblikovanje oglaševalske strategije. V tem smislu avtorja predstavljata model, ki predvideva smiselno povezovanje z metodo veriženja ugotovljenih zamisli, ki pripadajo že omenjenim nivojem hierarhije omrežja v oglasnem sporočilu.

Menimo, da navedenim možnostim uporabe naša metoda skladnega veriženja ustreza bolje kot Reynoldsova in Gutmanova inačica te metode, kakor tudi obstoječe izpeljanke te metode, ki vključujejo kvantitativno preverjanje ugotovljenih verig zamisli. Takšnega mnenja ne opiramo le na metodološke pomanjkljivosti, ki smo jih v povezavi s Hinklovo in Reynolds-Gutmanovo metodo veriženja zapisali v tej nalogi. Ponazorimo s primerom vprašanja razvrščanja potrošnikov v skupine.

Pred tem naj bralca spomnimo, da Hinklova metoda veriženja ne vključuje ocenjevanja obravnavanih elementov na konstruktih niti ne vključuje koncepta pomembnosti v predvidevanju. Oba koncepta smo razvili v okviru naše naloge in ju vključili v metodo skladnega veriženja. V naši nalogi smo prikazali tudi, da se lahko omrežje, ugotovljeno po metodi skladnega veriženja, bistveno razlikuje od omrežja, kot bi ga v primeru istega intervjuja lahko ugotovili s Hinklovo metodo

veriženja. Ker Reynolds-Gutmanova inačica metode veriženja izhaja neposredno[141] iz izvorne Hinklove metode, se v tej metodi srečamo z enakimi pomanjkljivostmi in težavami, kot v izvorni metodi.

Botschen, Thelen in Pieters (1999) se v povezavi z metodo veriženja ukvarjajo z vprašanjem segmentacije potrošnikov na podlagi koristi. Navajajo (ibid. 42–43), da k segmentaciji lahko pristopimo tako, da potrošnike segmentiramo na katerega od sledečih načinov. Pri tem bomo njihove misli zaradi jasnosti razumevanja prevedli v naše konceptualne okvire.

a) Tako, da se osredotočimo na ugotovljene zamisli, ki pripadajo nekemu hierarhičnemu nivoju omrežja, osredotočimo se torej na lastnosti izdelkov ali na koristi izdelkov za potrošnike ali pa na osebne vrednote potrošnikov.

b) Tako, da kot podlago za segmentacijo izberemo povezave med ugotovljenimi zamislimi, torej povezave med ugotovljenimi lastnostmi izdelkov in koristmi, ki v percepciji potrošnikov iz njih izhajajo, povezave med omenjenimi koristmi in osebnimi vrednotami potrošnikov ter povezave med lastnostmi izdelkov in osebnimi vrednotami potrošnikov.

c) Tako, da kot podlago za segmentacijo izberemo celotne verige zamisli, v skladu s tem v isto skupino umestimo tiste potrošnike, ki jih druži ena ali več verig ugotovljenih zamisli.

Izmed navedenih bi pristop *a* lahko označili kot tradicionalen in netipičen za metodo veriženja, saj v osnovi upošteva le točke omrežja, ki pripadajo posameznemu, določenemu, nivoju hierarhije v omrežju, ne upošteva pa tudi povezav med temi točkami omrežja. Botschen in drugi menijo, da enega od navedenih pristopov k segmentaciji raziskovalci izberejo glede na namen raziskovanja (ibid. 43). V svojem delu dajejo ti avtorji prednost pristopu, ki smo

141 To smo prikazali v magistrski nalogi (gl. Korenini 2006).

ga označili kot pristop *b*. Znani so tudi primeri, ki dajejo prednost pristopu, ki smo ga označili kot *c.* Takšen pristop lahko zasledimo v zanimivem analitično usmerjenem delu Aurifeille in Valette-Florence (1995). V okviru kategorizacije pristopov k tržni segmentaciji lahko obravnavamo tudi najbolj razširjeno kvantitativno inačico metode veriženja v Reynolds-Gutmanovi tradiciji. Gre za tehniko asociacijskih vzorcev,[142] ki so jo razvili Hofstede, Audenaert, Steenkamp in Wedl (1998). Bistvo te tehnike je v razvrstitvi zamisli, ugotovljenih z Reynolds-Gutmanovo metodo veriženja, v skupine lastnosti izdelkov (L), potrošnikovih koristi (K) in potrošnikovih osebnih vrednot (V), ki jih nato zapišemo kot matrike LK in KV, ter povezave med zamislimi, zapisanimi v teh matrikah, ugotavljamo v anketni raziskavi. Ta pristop je mogoče v smislu tržne segmentacije uporabljati tako na način *b* kot tudi na način *c*, glede na zapisano kategorizacijo.

Oba navedena tipa pristopov k tržni segmentaciji v okviru Reynolds-Gutmanove metode veriženja, mislimo na tipa pristopov, ki smo ju v kategorizaciji, ki so jo razvili Botschen in drugi (1999) označili kot *b* in *c*, imata v primerjavi s pristopom, ki smo ga razvili in predstavili v okviru naše naloge, bistvene pomanjkljivosti.[143] Vsi izmed teh, do sedaj znanih pristopov, so usmerjeni le v preučevanje ugotovljenih zamisli in povezav med njimi in ne obravnavajo posameznikovih preferenc izdelkov v povezavi s temi zamislimi, obenem pa zanemarijo tudi dejstvo, da imajo lahko posamezne zamisli (oz. konstrukti) različno stopnjo pomembnosti v posameznikovem predvidevanju v okviru konstruiranja preučevane teme. Praktičnih posledic takšne zastavitve je več:

142 To tehniko smo podrobno obravnavali že v našem magistrskem delu (gl. Korenini 2006).

143 Gre za pomanjkljivosti, ki se pojavljajo poleg težav, ki smo jih ugotovili v povezavi s Hinklovo in tudi Reynolds-Gutmanovo inačico te raziskovalne metode.

a) V raziskovanju ne izvemo ničesar o tem, kako potrošniki percipirajo obravnavane izdelke glede na navedene, v omrežje povezane zamisli. To je z vidika uporabe rezultatov raziskovanja izjemno pomembno.

b) V analitičnem postopku ugotavljanja skupin preučevanih enot te skupine oblikujemo le na podlagi enega samega kriterija (v smislu večkriterijskega razvrščanja v skupine, kot smo to zastavili v naši nalogi), ki se v primeru pristopov tipa *b* nanaša na povezanost dvojic obravnavanih zamisli in v pristopih tipa *c* na verige zamisli. Glede na to so lahko v isto skupino razvrščeni posamezniki, ki jih sicer družijo enake povezave med zamislimi ali pa tudi enake verige zamisli, vendar so njihove preference obravnavanih izdelkov popolnoma različne. V isto skupino so lahko razvrščeni tudi posamezniki, ki jih sicer družijo enake povezave med zamislimi, in v primeru tipa *c* celotne verige zamisli, vendar pa se ti posamezniki medsebojno razlikujejo glede stopnje pomembnosti, ki jih pripisujejo posameznim zamislim (oz. konstruktom).

Z zelo podobnimi težavami se v primeru raziskovalnih pristopov Reynolds-Gutmanove tradicije metode veriženja srečamo tudi takrat, ko te pristope uporabljamo za ocenjevanje izdelkov ali blagovnih znamk, za ocenjevanje oglasov ali za oblikovanje oglaševalske strategije, saj ti pristopi gradijo na že ugotovljenih verigah zamisli in najpogosteje izhajajo iz najpogosteje navedenih verig zamisli, kot so jih navedli pripadniki neke analitično ugotovljene skupine oziroma tržnega segmenta.

V skladu s tem predlagamo, da naš pristop nadomesti obstoječe raziskovalne pristope v okviru Reynolds-Gutmanove inačice metode veriženja.

15 Raziskovalna vprašanja

Ob zaključku našega dela bomo preverili še sledeče temeljne trditve:

a) Kadar izdelki zadovoljujejo enake potrošnikove koristi, Reynolds-Gutmanova metoda veriženja ne zaznava razlik med temi izdelki, tudi če takšne razlike v percepciji potrošnikov obstajajo.

Reynolds-Gutmanova inačica metode veriženja je usmerjena na področje trženja, točneje v preučevanje izdelkov. To inačico z izvorno Hinklovo (1965) metodo druži tudi način ugotavljanja izhodiščnih zamisli. Za ugotavljanje teh zamisli je v okviru Reynolds-Gutmanove inačice veriženja najpogosteje uporabljena Kellyjeva (1955) tehnika urejanja trojic, seveda pa lahko raziskovalec uporabi tudi katero izmed drugih tehnik ugotavljanja izhodiščnih konstruktov oziroma zamisli,[144] ki smo jih v nalogi že detajlno opisali in obravnavali. Podobno kot Hinklova je tudi Reynolds-Gutmanova metoda veriženja omejena le na ugotavljanje nadrejenih zamisli, in sicer z vprašanjem tipa »Zakaj je to za vas pomembno«. Zamisli v na ta način ugotovljenem omrežju zato niso več specifične za nek obravnavani izdelek. Neka ugotovljena zamisel se lahko nanaša na kateregakoli od preučevanih izdelkov. Na katerega ali katere od preučevanih izdelkov se nadrejene zamisli v omrežju nanašajo, ne moremo vedeti, saj tega v Reynolds-Gutmanovi metodi ne ugotavljamo. S tem se strinjata tudi navedena avtorja (Reynolds et al. 1989, 13), ko zapišeta, da po začetnih ugotovljenih razlikah med obravnavanimi izdelki nadaljnje ugotovljene zamisli

144 Kellyjeva tehnika urejanja trojic kakor tudi druge tehnike ugotavljanja konstruktov iz elementov izhajajo iz področja Kellyjeve teorije osebnih konstruktov. Reynolds in Gutman v razvoju svoje inačice te metode nista gradila na temeljih teorije osebnih konstruktov, pač pa na vrsti drugih teoretskih pojasnjevalnih okvirov, ki osebnih konstruktov ne obravnavajo. Zato v povezavi z njuno metodo ne govorimo o ugotavljanju konstruktov, temveč o ugotavljanju zamisli. Najbistvenejša razlika med slednjima se skriva v bipolarnosti osebnih konstruktov za razliko od zamisli, ki takšne bipolarnosti ne obravnavajo.

niso več specifične za obravnavane izdelke. Ker z (Reynolds-Gutmanovo) metodo veriženja preučujemo primerljive izdelke, najpogosteje nek izdelek in njegove bližnje konkurente, lahko pričakujemo, da bodo izdelki zadovoljevali enake ali podobne potrošnikove koristi. Prav nezmožnost ugotavljanja razlik v potrošnikovi percepciji izdelkov glede na koristi, ki izhajajo iz fizičnih ali pa tudi abstraktnih lastnosti izdelka, ki jih obravnavani izdelki lahko zadovoljujejo, vendar do različne mere, po našem mnenju v Reynolds-Gutmanovi metodi veriženja predstavlja eno izmed glavnih težav. Na primer, v raziskavi obravnavamo več izdelkov, zdravil. Ugotovimo, da je za potrošnike pomembna zamisel, da ima *zdravilo malo stranskih učinkov*, vendar glede na zastavitev v Reynolds-Gutmanovi inačici veriženja ne izvemo ničesar o tem, katero izmed obravnavanih zdravil ima v intervjuvančevi percepciji najmanj in katero največ *stranskih učinkov*.

b) Tudi kadar izdelki zadovoljujejo enake potrošnikove koristi, metoda skladnega veriženja zaznava razlike med temi izdelki, če takšne razlike v percepciji potrošnikov obstajajo.

Za razliko od Reynolds-Gutmanove in tudi Hinklove metode veriženja v skladnem veriženju obravnavane izdelke ocenjujemo na merskih lestvicah, ki ustrezajo ugotovljenim konstruktom. Na ta način torej za vsak konstrukt v omrežju pridobimo tudi ocene obravnavanih izdelkov (elementov), ki nam povedo, kako je posamezen izdelek umeščen na nekem konstruktu. Na ta način lahko ugotavljamo, kako se izdelki, ki zadovoljujejo enake potrošnikove koristi, glede teh razlikujejo oziroma ne razlikujejo, če takšne razlike v percepciji potrošnika ne obstajajo. Na enak način lahko v metodi skladnega veriženja ugotavljamo tudi razlike glede lastnosti izdelkov in tudi glede osebnih vrednot potrošnikov, katerim obravnavani izdelki ustrezajo.

c) Z metodo skladnega veriženja lahko odkrivamo enakovredne, a različno ubesedene intervjuvančeve zamisli.

V izvajanju metode veriženja se lahko (pogosto) srečamo s situacijo, kjer intervjuvani poda več odgovorov na vprašanje tipa »Zakaj je to za vas pomembno?«, s čimer ugotavljamo konstrukte, ki so trenutno obravnavanemu konstruktu nadrejeni. S podobno situacijo se srečamo tudi v primeru križanja verig kot na primer *A* ➔ *B* ➔ *C, D* ➔ *B* ➔ *E.* S pomočjo ustaljenih inačic metode veriženja raziskovalec pogosto le težko ugotovi, da sta dva ali več izmed navedenih konstruktov oziroma zamisli, ki jih navede intervjuvani, enakovredni, saj se mora zaradi narave metode veriženja zanašati na intervjuvančevo ubeseditev konstruktov oziroma zamisli. Ubeseditve istih zamisli pa se lahko med seboj precej razlikujejo. Za razliko od obeh inačic metode veriženja v skladnem veriženju intervjuvani obravnavane elemente ocenjujejo na lestvicah, ki ustrezajo polom ugotovljenih konstruktov. Če so standardizirane vrednosti teh ocen enake oziroma približno enake,[145] lahko to pri raziskovalcu vzbudi sum na enakovrednost konstruktov. V računalniškem programu CLAD na to možnost opozori nizka vrednost mere SDSC. Na podoben način raziskovalca nizka vrednost mere SDPC opozori na možnost, da so neposredni predhodniki nekega konstrukta enakovredni.

d) Z metodo skladnega veriženja lahko odkrivamo intervjuvančevo zamenjavo izhodišča v toku intervjuja.

O zamenjavi izhodišča oziroma spremembi teme pogovora sta govorila že Grunert in Grunert (1995), kar smo v nalogi že podrobno obravnavali. Gre za to, da intervjuvani na vprašanje tipa »Zakaj je to za vas pomembno?« odgovori s konstruktom, ki ni neposredno povezan z obravnavanim konstruktom, torej izhodiščem. Povezan pa je z nekim drugim izhodiščem, ki nas v raziskovanju morda tudi ne zanima. Sprememba izhodišča ima lahko za posledico, da

145 Merska lestvica lahko predstavlja preveč grob inštrument za podajanje ocen elementov. Intervjuvani lahko meni, da bi bila na denimo sedemstopenjski lestvici za nek element najprimernejša ocena med 2 in 3, npr. 2,5. Ker lestvica Likertovega tipa dovoljuje le beleženje diskretnih vrednosti, se lahko intervjuvani, ki koleba med oceno 2 in 3, v enem primeru odloči za prvo in v drugem za drugo možnost, pa čeprav gre za enakovredna, a na nekoliko drugačen način ubesedena konstrukta.

odgovor, ki ga poda intervjuvani, ne sodi več v obravnavano temo. V obeh ustaljenih inačicah metode veriženja raziskovalec včasih takšno spremembo zelo težko zazna. V metodi skladnega veriženja pa na spremembo izhodišča raziskovalca lahko opozori velika vrednost mere *EA*, ki se nanaša na napako predvidevanja. Sklepamo namreč, da bodo na konstruktu, kjer je do te spremembe prišlo, elementi ocenjeni različno kot na izhodiščnem konstruktu. V metodi skladnega veriženja lahko velika vrednost mere *EA* raziskovalca opozori tudi na to, da morda obstajajo tudi drugi konstrukti, ki posamezniku služijo za predvidevanje nadrejenega konstrukta. V primeru, ko je prišlo do zamenjave izhodišča oziroma spremembe teme pogovora in raziskovalec intervjuvanega z uporabo tehnike veriženja navzdol sprašuje po predhodniku ali predhodnikih obravnavanega konstrukta, menimo, da postanejo vsebinske razlike bolj očitne. Dalje, včasih je sprememba izhodišča lahko tolikšna, da navedeni konstrukt ne sodi več v obravnavano temo. V takšnem primeru je zelo verjetno, da preučevani elementi ne ležijo več znotraj razpona primernosti ugotovljenega konstrukta. Ker v metodi skladnega veriženja elemente ocenjujemo na lestvici, ki ustreza polom konstruktov, v tem primeru intervjuvani teh ne more več oceniti na merskih lestvicah, kar lahko ponazorimo z vprašanjem, ali je trikotnik *sladek* ali *kisel*. Na vprašanje seveda ne moremo odgovoriti, ker ta lik leži izven razpona primernosti konstrukta *sladek – kisel*.

e) Z metodo skladnega veriženja lahko raziskovalec ugotavlja intervjuvančeve zamisli, ki bi jih lahko spregledal, če bi intervju izvajal z Reynolds-Gutmanovo metodo veriženja.

Tako Hinklova kot tudi Reynolds-Gutmanova metoda veriženja je usmerjena izključno v ugotavljanje konstruktov oziroma zamisli, ki so nadrejene nekemu obravnavanemu konstruktu oziroma zamisli. Zato lahko raziskovalec spregleda, da obstajajo tudi drugi konstrukti oziroma zamisli, ki jih intervjuvani uporablja za predvidevanje nekega ugotovljenega konstrukta. Pravzaprav nobena od obeh navedenih metod raziskovalcu tega niti ne omogoča. Na drugi strani pa metoda skladnega veriženja vključuje tudi Bannisterjevo in Mairjevo (1968) tehniko veriženja navzdol, v kateri raziskovalec intervjuvanega sprašuje prav po

konstruktih, ki mu služijo za predvidevanje obravnavanega konstrukta. V metodi skladnega veriženja raziskovalec Bannisterjevo in Mairjevo tehniko veriženja navzdol uporablja predvsem takrat, kadar meni, da obstajajo tudi drugi konstrukti, ki jih posameznik uporablja za predvidevanje obravnavanega konstrukta. Na to raziskovalca v metodi skladnega veriženja, v računalniškem programu CLAD, opozori tudi visoka vrednost mere *EA.*

f) Z metodo skladnega veriženja lahko raziskovalec ugotavlja povezave med intervjuvančevimi zamislimi, ki bi jih lahko spregledal, če bi intervju izvajal z Reynolds-Gutmanovo metodo veriženja.

Ker sta obe ustaljeni inačici metode veriženja, Hinklova in Reynolds-Gutmanova, usmerjeni le v ugotavljanje konstruktov, ki so nadrejeni nekemu obravnavanemu konstruktu, lahko raziskovalec spregleda, da intervjuvani za predvidevanje tega uporablja tudi nek drug konstrukt, ki pa ga je v intervjuju že navedel. Povezave med obema zato raziskovalec ne ugotovi. Na primer, v intervjuju je raziskovalec ugotovil povezave *A* ➔ *B* in *C* ➔ *D* ➔ *E*. Na točki obravnave *E* glede na ustaljene inačice metode veriženja ne more več ugotoviti, da v smislu intervjuvančevega predvidevanja obstaja tudi povezava *B* ➔ *E*. V metodi skladnega veriženja uporabljamo tudi Bannisterjevo in Mairjevo tehniko veriženja navzdol, zlasti takrat, ko raziskovalca na možnost obstoja dodatnih konstruktov, ki so obravnavanemu konstruktu podrejeni, opozori velika vrednost mere *EA.* Raziskovalec lahko na ta način ugotovi povezavo med že ugotovljenimi konstrukti.

g) Z metodo skladnega veriženja lahko raziskovalec med intervjujem odkriva merske napake, ki izhajajo iz intervjuvančevega zmotnega navajanja podatkov.

V metodi skladnega veriženja izhajamo iz predpostavke, da je intervjuvani skladen v podajanju svojih odgovorov. Predpostavljena skladnost v intervjujih pogosto ni dosežena, vsaj ne popolnoma. Neskladje lahko v raziskovanju ugotovimo, ker posameznik prav zares ni skladen v svojem konstruiranju. Možen vzrok ugotovljenega neskladja pa so tudi intervjuvančeve pomote v

podajanju odgovorov. Na primer, intervjuvani na sedemstopenjski lestvici, ki ustreza nekemu konstruktu, element *A* oceni z oceno 7, element *B* pa z oceno 1, čeprav je v resnici mislil ravno obratno. Takšne napake imajo lahko za posledico visoko vrednost mere *EA* ali pa celo povzročijo, da se v omrežju konstruktov pojavi ena ali več neuravnoteženih trojic konstruktov, kar lahko raziskovalec zazna na podlagi negativne vrednosti mere *BI za določeno, oziroma določene, trojice konstruktov.*

h) Z metodo skladnega veriženja lahko raziskovalec med intervjujem odkriva merske napake, ki izhajajo iz njegovega zmotnega beleženja podatkov, ki jih navaja respondent.

Vir merskih napak v raziskovanju je lahko tudi raziskovalec, ki je intervjuvančeve navedbe bodisi napačno razumel bodisi jih le napačno zabeležil. Tudi v teh primerih lahko pričakujemo, da bo ena ali pa več mer neskladja, ki smo jih obravnavali v nalogi, kazala odstopanja od vrednosti, ki bi jih pričakovali pod predpostavko skladnega intervjuvančevega konstruiranja obravnavane teme.

16 Razprava

Ob pričetku zaključne razprave naj omenimo, da sosledje poglavij v nalogi morda vzbuja vtis, da je preverjanje omrežja konstruktov v anketni raziskavi, torej preverjanje omrežja, ki ga ugotovimo v intervjujih, opravljenih po metodi skladnega veriženja, glavni cilj raziskovalne metode, ki smo jo predstavili v tej nalogi. Takšna interpretacija bi bila zgrešena. Metoda skladnega veriženja je samostojna raziskovalna metoda, ki jo lahko uporabljamo na različnih področjih, za različne namene. Ta metoda je lahko usmerjena k preučevanje nekega posameznika, denimo z namenom svetovanja, psihoterapije ali pa lahko služi kot pomoč posamezniku, da na strukturiran način predstavi svoje razmišljanje. Na drugi strani lahko to metodo uporabimo kot pomoč raziskovalcem pri oblikovanju anketnih vprašalnikov ali pa celotno omrežje, izsek tega omrežja ipd. preverjamo v anketni raziskavi. Metodo skladnega veriženja lahko torej uporabljamo za zelo različne raziskovalne namene.

Hinklova metoda veriženja, in v še večji meri metoda skladnega veriženja, ni izvedbeno enostavna metoda. K tej trditvi moramo dodati mnenje, da rezultat raziskovanja odtehta njeno izvedbeno zahtevnost.

Navedena trditev ima več plati. V prvi vrsti želimo izpostaviti, da je metoda izvedbeno zelo zahtevna za raziskovalca, saj mora ta obvladati vrsto teoretskih znanj in tudi veščin. Na eni strani gre za poznavanje Kellyjeve teorije osebnih konstruktov, na drugi pa bi, poleg zamisli, ki smo jih v nalogi že navedli, izpostavili zlasti sposobnost hitrega razumevanja bistva v intervjuvančevih navedbah, ki so vedno subjektivne, oziroma v jeziku Kellyjeve teorije – posameznikov sistem konstruktov je vedno oseben in zanj specifičen. Raziskovalec se v izvajanju intervjujev zato vsakič znova znajde na »neznanem terenu«, ki ga predstavlja intervjuvančev sistem (bolj ali manj osebnih) konstruktov. Raziskovalec mora biti sposoben sprejeti ta sistem in ga v kratkem času čimbolj razumeti. Pri tem ne gre za pritrjevanje in beleženje intervjuvančevih navedb, daleč od tega. Gre za poskus raziskovalčevega pogleda

na preučevano temo z gledišča intervjuvanega. Raziskovalci s področja teorije osebnih konstruktov govorijo o neizbežnosti prepletanja intervjuvančevega in raziskovalčevega sistema osebnih konstruktov. Raziskovalec pa mora biti pri tem sposoben poskrbeti, da njegov lastni sistem konstruktov v čim manjši meri vpliva na intervjuvančevo konstruiranje, hkrati pa mora zagotoviti, da intervjuvančevi odgovori niso v celoti razumljivi le njemu samemu. Mere skladnosti in vse drugo, kar raziskovalcu ponuja ta metoda, ter seveda računalniški program CLAD moramo razumeti le kot pripomoček, ki omogoča bolj poglobljeno razumevanje in ne kot nadomestek za raziskovalčeva znanja in veščine.

Na drugi strani pa se lahko vprašamo glede težavnosti metode skladnega veriženja za intervjuvanega. Pri našem delu smo se srečali z vprašanjem, ali ni ta metoda morda za intervjuvanega preveč zahtevna, in dalje, ali imajo intervjuvani zadostne kognitivne sposobnosti za podajanje »pravilnih« odgovorov. Menimo, da gre pri tovrstnih vprašanjih za temeljno nerazumevanje metode skladnega veriženja. V sklopu metode skladnega veriženja ne moremo govoriti o pravilnih ali napačnih odgovorih. Intervjuvančevo konstruiranje je takšno, kakršno je, lahko je skladno ali pa tudi ne. In pri tem ne moremo na enostaven način soditi, ali je eno »boljše« od drugega. Možno je tudi, da je intervjuvančevo konstruiranje skladno, vendar raziskovalec iz različnih razlogov tega ni uspel ugotoviti. Mere skladnosti, ki smo jih predstavili v tej nalogi, predstavljajo pripomoček, ki ga raziskovalec uporablja med intervjujem. Pri tem raziskovalec izhaja iz predpostavke intervjuvančeve skladnosti v konstruiranju. V intervjujih ta predpostavka skladnosti pogosto ni dosežena, vendar doseganje skladnosti ni cilj predstavljene metode. Cilj je poglobljeno razumevanje intervjuvanega, mere skladnosti v konstruiranju pa v raziskovanju predstavljajo le pripomoček, ki ga raziskovalec uporablja za doseganje tega cilja.

Morda je v metodi (skladnega) veriženja za intervjuvanega še najbolj zahtevno podajanje odgovora na vprašanje tipa »Zakaj je to za vas pomembno?« Glede tega se skladno veriženje ne razlikuje od Hinklovega (1965) ali pa Reynolds-Gutmanovega (1989) veriženja. Zaman in Abeele (2010) sta s pomočjo Reynolds-

Gutmanove inačice veriženja izvedla raziskavo na temo računalniških iger, v kateri so sodelovali otroci, stari pet let in več. Avtorja ugotavljata, da so otroci te starostne skupine popolnoma sposobni odgovarjati na vprašanja, kakršna jim zastavljamo v tej raziskovalni metodi. Menimo, da metoda skladnega veriženja z vidika zahtevnosti za intervjuvanega ni bistveno zahtevnejša od slednje.

Računalniški program, kot je CLAD, raziskovalčeve veščine ne more nadomestiti, raziskovalcu pa lahko pri njegovem delu pomaga. V nalogi smo predstavili mere skladnosti, ki raziskovalca v izvajanju intervjuja usmerjajo na način, ki brez računalniške podpore v izvajanju intervjujev ni izvedljiv. CLAD raziskovalca prav tako opozarja na situacijo, ko se v omrežju konstruktov pojavijo polcikli. Prisotnost polciklov lahko raziskovalca opozori na možnost, da so v omrežju prisotni posredniški ali pa tudi enakovredni konstrukti. Tako lahko polcikel *A* ➔ *B, B* ➔ *C, A* ➔*C* raziskovalca vzpodbuja k vprašanju, ali je pomen, ki izhaja iz povezav teh treh konstruktov, morda zadovoljivo izražen že s konstruktoma *A* in *C*. Situacija *A* ➔ *B* ➔ *D* in *A* ➔ *C* ➔ *D* pa ga navaja na vprašanje, ali nista konstrukta *B* in *C* enakovredna, in če nista, ali imata konstrukta *B* in *C* morda različne podrejene ali nadrejene implikacije. Menimo, da obstaja še vrsta drugih sorodnih načinov, ki jih v nalogi nismo obravnavali in ki jih ne obravnava tudi v času tega pisanja zadnja različica programa CLAD, na katere lahko računalniški program pomaga raziskovalcu pri njegovem delu.

V povezavi z možnostmi v razvoju računalniškega programa CLAD, in tudi metode skladnega veriženja, bi želeli spregovoriti tudi o omejitvah in izzivih pri našem raziskovanju. V procesu kodiranja podatkov se je izkazalo, da v intervjujih nismo ugotovili vseh tistih povezav med konstrukti, ki bi bile smiselne glede na ekspertno sodbo. To razumemo kot omejitev v našem raziskovanju in hkrati tudi kot izziv. Iz naše obravnave in prikaza zamisli zasičenosti je razvidno, da vztrajanje pri povečevanju števila sodelujočih z namenom ugotavljanja nekaterih manjkajočih povezav in morebiti tudi konstruktov v omrežju najverjetneje ni smiselno, saj iz krivulje zasičenosti lahko sklepamo, da bo število novo ugotovljenih konstruktov in povezav med njimi s povečevanjem števila sodelujočih naraščalo počasi. Z vidika časovnih in

finančnih stroškov zato takšen način povečevanja zasičenosti ni smiseln. Možnih, z omenjenega vidika optimalnejših rešitev je več. Ena izmed njih je zanašanje na ekspertno sodbo. Drugo možna rešitev, ki se zdi privlačnejša, pa je, da v dodatnih opravljenih intervjujih konstrukte, povezane s preučevano temo, preskrbimo ali pa, da sodelujočim dopustimo možnost konstruiranja že ugotovljenih omrežij. Zlasti slednjo možnost bi bilo vredno podrobneje preučiti tudi s teoretskega vidika.

Med izzive bi uvrstili tudi proces kodiranja podatkov, pridobljenih z metodo skladnega veriženja. Kodiranje teh podatkov seveda lahko izvedemo na način, ki ga predlagata Reynolds in Gutman (1989), pri čemer se velja izogniti delitvi zamisli v tri skupine, torej v skupino lastnosti izdelka, koristi, ki iz teh lastnosti izhajajo, in osebnih vrednot, s katerimi se slednje povezujejo. Razloge za takšen pridržek smo navedli v uvodnem delu poglavja, v katerem obravnavamo proces kodiranja podatkov. Vendar pa takšen pristop h kodiranju podatkov ni nujno zadovoljivo natančen, niti ni izvedbeno enostaven. S povečevanjem velikosti omrežja ta način postaja zelo nepregleden in zapleten. V nalogi smo opisali nov pristop h kodiranju tovrstnih podatkov, kjer izhajamo tudi iz strukturnih lastnosti omrežja. Pri tem smo izhajali predvsem iz strukturne enakovrednosti konstruktov. Menimo, da se lahko v raziskovanju srečamo tudi s situacijami, kjer zgolj uporaba opisanega pristopa ni najbolj optimalna izbira. Kot smo že zapisali, si lahko pomagamo tudi z drugimi koncepti s področja analize omrežij. V posameznih primerih bi bilo morda smiselno analizirati seznam polciklov, ki se v omrežjih pojavljajo. V drugih bi bilo morda bolj smiselno h kodiranju pristopiti na ravni posameznih intervjujev in zapisati plus-množice konstruktov v teh omrežjih in jih šele nato medsebojno primerjati na ravni skupine ugotovljenih omrežij. Zapisano torej štejemo med izzive v nadaljnjem razvoju našega pristopa k raziskovanju.

Z omejitvami in izzivi se srečamo tudi v oblikovanju anketnih vprašalnikov na podlagi ugotovljenih in kodiranih podatkov, ki se nanašajo na omrežje konstruktov na ravni skupine. Navedli smo, da lahko v anketni raziskavi preverjamo bodisi celotno omrežje bodisi le del tega omrežja. V našo anketno

raziskavo nismo vključili vprašanj glede ocen elementov na vseh konstruktih in tudi ne vprašanj glede vseh povezav med konstrukti, kot smo jih ugotovili v metodi skladnega veriženja. Za nekatere konstrukte, ugotovljene v prvem delu raziskovanja, smo ocenili, da bi z vključitvijo le-teh v anketno raziskavo ugotovili konstantne ali pa približno konstantne vrednosti. Podobno smo sklepali glede nekaterih povezav med osebnimi konstrukti. Odločili smo se, da bomo v anketni vprašalnik vključili le tista vprašanja, za katera smo pričakovali največje razlike v odgovorih sodelujočih. Takšna ocena pa je, čeprav podkrepljena s sodbo strokovnjaka s preučevanega področja, lahko zmotna. Takšna zmota lahko bistveno vpliva na rezultate raziskovanja. Zaradi tega našo sodbo glede izbora anketnih vprašanj izpostavljamo kot omejitve raziskovanja. Te omejitve se seveda nanašajo na konkretne rezultate raziskovanja in ne na raziskovalni pristop sam. Pri takšnih odločitvah se lahko zanašamo na lastno sodbo ali pa tudi na sodbo strokovnjaka z obravnavanega področja. Pričakujemo, da v vseh primerih raziskovanja takšna sodba morda tudi ni zadovoljiva in je zato smiselno izvesti testno raziskavo, na podlagi katere oblikujemo anketni vprašalnik, ki ga uporabimo v širše zastavljeni raziskavi.

Ob zaključku naloge bi želeli obravnavati še vprašanje, ki sicer ni neposredno povezano z metodo skladnega veriženja, vendar pa se nanaša na nadaljnji razvoj na področju metod mrežnih seznamov, kamor se metoda skladnega veriženja uvršča. V poglavju, v katerem smo pregledovali dosedanje ukvarjanje z vprašanjem skladnosti konstruktov, smo opozorili na primer trojice s samimi negativnimi povezavami. Tako v Heiderjevi (1946) zamisli, kot tudi v Cartwrightovem in Hararyjevem (1956) delu so trojice s samimi negativnimi povezavami opredeljene kot neuravnotežene. Hkrati pa Cartwright in Harary zapišeta tudi strukturni teorem, ki pravi, da je označeno omrežje uravnoteženo če, in samo če, je točke omrežja mogoče ločiti v dve medsebojno izključujoči podmnožici, tako da vsaka pozitivna povezava povezuje točke, ki pripadajo isti podmnožici, in vsaka negativna povezava povezuje točke, ki pripadajo različnim podmnožicam (ibid. 286). Doreian in Mrvar (1996, 152) ter Doreian, Batagelj in Ferligoj (2005, 299) izpostavijo, da je opredelitev trojice s samimi negativnimi povezavami kot neuravnotežene dvoumna. Avtorji pri tem opozorijo na Davisovo (1967) delo, v katerem avtor navaja, da sociometrične študije kažejo na obstoj

več notranje povezanih in nasprotujočih si družbenih skupin. V skladu s tem zato Davis dokazuje smiselnost razširitve obravnave iz le dveh na več množic in tako uravnoteženost označenega omrežja obravnava z vidika plus-množic (ang. *plus-sets*), znotraj katerih so prisotne le pozitivne med plus-množicami pa le negativne povezave. Davis (ibid.) tako predlaga zamisel *k*-uravnoteženosti, ki se nanaša na možnost razbitja označenih grafov v *k* plus-množic. Z vidika zamisli k-uravnoteženosti se tako trojica s samimi negativnimi povezavami kaže kot uravnotežena.

Navedeni avtorji, ki so izhajali iz Davisovega dela, so obravnavali medosebne odnose in odnose med skupinami. Davis (1967) izhaja iz obravnave notranje povezanih, a medsebojno nasprotujočih si skupin, Doreian in Mrvar (1996) pa svoj postopek razbitja usmerjenega označenega omrežja z uporabo lokalne optimizacije prikažeta na primeru Sampsonovih menihov. S postopki navedenih avtorjev se seveda strinjamo in menimo, da gre za pomemben prispevek k obravnavi zamisli uravnoteženosti, hkrati pa se nam zastavlja vprašanje, ali lahko na enak način obravnavamo tudi omrežja, ki so vsebinsko zelo različna od tistih, ki so jih obravnavali navedeni avtorji. Pri tem nimamo v mislih kognitivnih kategorij v splošnem, saj menimo, da je postopke, kot jih opišejo Doreian in Mrvar (1996) ter Doreian, Batagelj in Ferligoj (2005) mogoče zelo koristno uporabiti tudi v teh primerih, temveč imamo v mislih relacijo, ki smo jo v okviru obravnave osebnih konstruktov opredelili kot predvidevanje.

Doreian in Mrvar (1996) ter Doreian, Batagelj in Ferligoj (2005) ločijo med pojmoma uravnoteženost, ki ga uporabljajo v povezavi s tradicionalno opredelitvijo, in posplošena uravnoteženost (ang. *generalized balance*), ki ga uporabljajo za primere uravnoteženosti, kjer je $k > 2$.

Vprašanje, ki se odpira ob takšni zastavitvi na področju psihologije osebnih konstruktov, do sedaj še ni bilo obravnavano, vendar menimo, da je v primeru relacije, s kakršno imamo opravka v omrežju konstruktov, za večino primerov bolj smiselno uporabiti tradicionalen pristop k ugotavljanju uravnoteženosti. Hkrati pa ne izključujemo možnosti, da obstajajo situacije, kjer je predvidevanje,

ki vključuje trojico konstruktov s samimi negativnimi povezavami med njimi, lahko tudi uravnoteženo, saj nakazuje na ločenost posameznih zamisli ali pa tudi sklopov zamisli. Naše stališče bi sicer lahko dokazovali s pomočjo komutacijskega preskusa, s primeri, kjer npr. sprememba + – – v – – – povzroči očitno neskladnost v predvidevanju, vendar navedba takšnih primerov ne pove ničesar o možnosti obstoja situacij, kjer bi trojico konstruktov s samimi negativnimi povezavami med njimi v kontekstu predvidevanja lahko označili kot uravnoteženo. Na tej točki lahko ugotovimo le, kot so to pred nami ugotovili že Doreian in Mrvar (1996, 152) ter Doreian, Batagelj in Ferligoj (2005, 299), da je opredelitev trojice s samimi negativnimi povezavami kot neuravnotežene dvoumna. Vsekakor pa menimo, da je zamisel posplošene uravnoteženosti zelo pomemben in obetaven koncept tudi v okviru metod mrežnih seznamov. To bomo, predvidoma, poizkusili tudi prikazati.

17 Zaključek

Pričujoča naloga ima svoj vidni in manj vidni del. Vidni del seveda predstavlja pričujoča naloga, večji del manj vidnega dela pa predstavljajo računalniški programi, ki smo jih napisali v povezavi z metodo skladnega veriženja. Že sam program CLAD je glede na število programskih vrstic obsežnejši od besedila pričujoče naloge. Računalniški programi, ki smo jih napisali za potrebe kodiranja in analize podatkov, na primer program za večkriterijsko razvrščanje v skupine, program za ugotavljanje strukturne enakovrednosti v omrežju konstruktov, računalniški program za analizo podatkov ugotovljenih s Hinklovo metodo Impgrid, pa še dodajajo k obsegu manj vidnega dela naloge. Nekateri od teh računalniških programov bodo seveda vključeni v prihodnje verzije našega programa CLAD.

Velik del omenjenega manj vidnega dela naloge predstavljajo tudi komunikacije s člani skupnosti teorije osebnih konstruktov, s čimer smo postali bolj znani v tej skupnosti. Ker metoda skladnega veriženja predstavlja bistven odmik od izvorne Hinklove (1965) metode veriženja in seveda tudi od Reynolds-Gutmanove (1989) inačice, smo tekom razvoja našega metodološkega pristopa metodo skladnega veriženja predstavili več vidnim strokovnjakom s področja Kellyjeve teorije osebnih konstruktov in z njo povezane metodologije raziskovanja in od njih prejeli pozitivne in vzpodbudne ocene našega dela. Že zelo zgodaj v razvoju, spomladi leta 2011, smo metodo skladnega veriženja in računalniški program CLAD predstavili tudi avtorju izvorne metode veriženja, Dennisu Hinklu, ki je naše delo označil kot fascinantno.

Dalje, med manj vidni del naloge lahko štejemo tudi komunikacije z uporabniki programa CLAD, ki so po naši predstavitvi metode skladnega veriženja na mednarodni konferenci Constructivist Psychology Network v ZDA leta 2012 postale skoraj vsakodnevno opravilo. Nekateri izmed uporabnikov programa CLAD se ukvarjajo z zanimivimi projekti, ki vključujejo skladno veriženje, nekateri našo metodo uporabljajo v svojih diplomskih in tudi doktorskih nalogah ipd. Veseli nas, da je med njimi tudi nekaj Slovencev.

Metodo skladnega veriženja smo si prvotno zamislili kot metodo, ki je namenjena tržnemu raziskovanju. Tekom razvoja te metode smo spoznali, da je njena (možna) uporaba mnogo širša: kot metoda, s pomočjo katere oblikujemo naprednejše in strukturirane miselne sheme, metoda, ki jo lahko uporabljamo pri različnih oblikah svetovanja, kjer je poglobljeno razumevanje posameznika ključnega pomena, kar vključuje tudi psihoterapijo, kot metoda, ki prispeva k jasnejši razpravi in načrtovanju v manjših skupinah, in nenazadnje tudi kot metoda, s katero si raziskovalci lahko pomagajo pri oblikovanju anketnih vprašalnikov. Zato menimo, da ima metoda skladnega veriženja dobre možnosti, da postane širše uporabljena raziskovalna metoda.

18 Literatura

Ajala, Rafael. 2012. *Intelligence, practice, musical ability, and cognitive complexity.* Constructivist Psychology Network 15th biennial conference. Arlington, Teksas, ZDA. Dostopno prek: http://www.constructivistpsych.org/wp-content/uploads/2012/10/CPN-Conference-program-with-cover-no-emails.pdf (dec. 2012).

Athanasou, A. James in Van R. Esbroeck. 2008. *International handbook of career guidance*. Springer.

Aurifeille, Jacques-Marie in Pierre Valette-Florence. 1995. Determination of the dominant means-end chains: A constrained clustering approach. *International Journal of Research in Marketing* 12: 267–278.

Bagozzi, P. Richard, Geraldine Henderson, Prabitha A. Dabholkar, in Dawn Iacobucci. 1996. Network analyses of hierarchical cognitive connections between concrete and abstract goals: An application of consumer recycling attitudes and behaviors. V *Networks in Marketing*, ur. D. Iacobucci, London: Sage Publications.

Bannister, Don in J. M. M. Mair. 1968. *The Evaluation of Personal Constructs.* London: Academic Press.

Bassler, Markus, Helmmut Krauthauser in Sven O. Hoffmann. 1992. A New Approach To The Identification Of Cognitive Conflicts In The Repertory Grid: An Illustrative Case Study. *International Journal of Personal Construct Psychology* 5: 95–111.

Batagelj, Vladimir. 2003. CLUSE TV–programi za razvrščanje v skupine, priročnik. Dostopno prek: ***http://vlado.fmf.uni-lj.si/vlado/podstat/Cluse/CluseTV.pdf*** (maj 2012).

Batagelj, Zenel, Vladimir Batagelj, Bojan Korenini in Vanja Govednik. 2006. *Revealing hidden relevance in complex laddering networks.* Data science and classification / 10th Jubilee Conference of the International Federation of Classification Societies. Ljubljana.

Bell, C. Richard. 2004. A new approach to measuring inconsistency or conflict in grids. *Personal Construct Theory & Practice* 1: 53–59.

——. 2014. Did Hinkle prove laddered constructs are superordinate? A re-examination of his data suggests not. *Personal Construct Theory & Practice* 11: 1−4.

Bieri, James. 1955. Cognitive complexity-simplicity and predictive behavior. *The Journal of Abnormal and Social Psychology* 51 (2): 263–268.

Botschen, Günther, Eva M. Thelen, Rik Pieters. (1999). Using means-end structures for benefit segmentation – an application to services, European Journal of Marketing, 33 (1–2): 38–58.

Butt, Trevor. 1995. Ordinal relationships between constructs. *Journal of Constructivist Psychology* 8 (3): 227–236.

Cartwright, Dorwin in Frank Harary. 1956. Structural balance: A generalization of Heider's theory. *Psychological Review* 63: 277–293.

Chambers, W. William. 1983. Circumspection, preemption and personal constructs. *Social Behavior and Personality* 11 (2): 33–35.

Converse, H. Jean in Stanley Presser. 1986. *Survey Questions: Handcrafting the Standardized Questionnaire.* Sage Publications.

Coyne, T. Imelda. 1997. Sampling in qualitative research. Purposeful and Theoretical Sampling; Merging or Clear Boundaries*? Journal of Advanced Nursing* 26 (3): 623−630.

Crittenden, Nadia in Chantel Ashkar, C. 2012. The Self–Characterization Technique: Uses, Analysis and Elaboration. V *Personal Construct Methodology*, ur. Peter Caputi, Linda L. Viney, Beverly M. Walker Nadia Crittenden, 109–128. Chichester: John Wiley & Sons.

Crockett, H. Walter. 1965. Cognitive complexity and impression formation. V *Progress in experimental personality research*, ur. Brendan A. Maher, 47–90. New York: Academic Press.

de Nooy, Wouter, Andrej Mrvar, in Vladimir Batagelj. 2005. *Exploratory Social Network Analysis with Pajek.* Cambridge: Cambridge University Press.

Doreian, Patrick in Andrej Mrvar. 1996. A Partitioning Approach to Structural Balance. *Social Networks* 18: 149–168.

Doreian, Patrick, Vladimir Batagelj in Anuška Ferligoj. 2005. *Generalized blockmodeling*. Cambridge: Cambridge University Press.

Epting, R. Franz. 1981. An Appraisal of Personal Construct Psychoterapy. V *Personal Construct Psychology, Recent Advances in Theory and Practice*, ur. Han Bonarious, Ray Holland in Seymour Rosenberg.

Epting, R. Franz., James S. Probert in Steven D. Pittman. 1993. Alternative strategies for construct elicitation: Experimenting with experience. *International Journal of Personal Construct Psychology* 6: 79–98.

Epting, R. Franz, David I. Suchman in Carl J. Nickeson. 1971. An evaluation of elicitation procedures for personal constructs. *British Journal of Psychology* 62 (4): 513–517.

Ferligoj, Anuška in Vladimir Batagelj. 1982. Clustering with relational constraint, *Psychometrika* (47): 413–426.

———. 1983. Some types of clustering with relational constraints, *Psychometrika* (48): 541–552.

Ferligoj, Anuška. 1989. Razvrščanje v skupine. *Metodološki zvezki* 4. Ljubljana: FSPN.

Ferligoj, Anuška in Vladimir Batagelj. 1992. Direct multicriteria clustering algorithms. *Journal of Classification* 9 (1): 43−61.

Fransella, Fay. 1972. *Personal Change and Reconstruction.* London: Academic Press.

———. 1995. *George Kelly.* London: Sage Publications.

Fransella, Fay., Richard Bell, in Don Bannister. 2004. *A manual for repertory grid technique*. Chichester: John Wiley & Sons.

Gansner, R. Endem, Eleftherios Koutsofios in Stephen North. 2010. *Drawing graphs with dot.* Dostopno prek: http://www.graphviz.org/pdf/dotguide.pdf (apr. 2014).

Grice,W. James. 2004. Bridging the Idiographic–Nomothetic Divide in Ratings of Self and Others on the Big Five. *Journal of Personality* 72 (2). Blackwell Publishing.

Grice,W. James, Bobby J. Jackson in Brenda L. McDaniel. 2006. Bridging the Idiographic–Nomothetic Divide: A Follow–Up Study. *Journal of Personality* 74 (4): 1191–1218.

Groves, M. Robert in Mick C. Couper. 1998. *Nonresponse in Household Interview Surveys*. New York: John Willey & Sons.

Grunert, G. Klaus in Suzanne C. Grunert. 1995. Measuring subjective meaning structures by the laddering method: Theoretical considerations and methodological problems. *International Journal of Research in Marketing*, 12 (3): 209–225.

Grunert, G. Klaus, Suzanne C. Beckmann, in Elin Sorensen, E. 2001. *Means–end Chains and Laddering: An Inventory of Problems and an Agenda for Research.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Heckmann, Mark. 2014. *Package »Openrepgrid«*. Dostopno prek: http://cran.r-project.org/web/packages/OpenRepGrid/OpenRepGrid.pdf. (avg. 2014).

Hagans, L. Chad, Greg J. Neimeyer in Robert C. Goodholm Jr. 2000. The effect of elicitation methods on personal construct differentiation and valence. *Journal of Constructivist Psychology* 13: 155–173.

Harry, Beth., Keith M. Sturges in Janette K. Klingner. 2005. Mapping the process: An exemplar of process and challenge in grounded theory analysis. *Educational Research* 34 (1): 3–13.

Heider, Fritz. 1946. Attitudes and cognitive organization. *Journal of Psychology* 21: 107–112.

Henry, M. Rachael. 1991. The logical relations grid: A new measure of construct implications and inconsistencies. *Educational and Psychological Measurement* 51: 287–304.

Hergenhahn, B. in Tracy Henley. 2013. *An Introduction to the History of Psychology.* Belmont, Kalifornija: Cengage Learning.

Hinkle, Dennis Neil. 1965. *The change of personal constructs from the viewpoint of a theory of construct implications*. Neobjavljena disertacija. Columbus: The Ohio State University.

Hofstede, F., Anke Audenaert in Jan–Benedict E.M. Steenkamp. 1998. An Investigation into the Association Pattern Technique as a Quantitative Approach to Measuring Means–end Chains. *International Journal of Research in Marketing* 15: 37–50.

Hofstede, Frenkel, Jan–Benedict E.M. Steenkamp in Michel Wedel. 1999. International Market Segmentation Based on Consumer–Product Relations. *Journal of Marketing Research* XXXVI: 1–17.

Jug, Janez. 1989. Razvrščanje binarnih enot s podprogramom cluster v SPSS/PC+, *Blejsko metodološko srečanje '89, Metodološki zvezki 5*: 118 – 125.

Keen, R. Terence in Richard C. Bell. 1980. One thing leads to another: a new approach to elicitation in the repertory grid technique. *International Journal of Man–Machine Studies* 13: 25–38.

Kelly, A. George. 1955. A theory of personality. *The Psychology of Personal Constructs* 1. London: Routledge.

———. 1963. A theory of Personality; The Psychology of Personal Constructs. New York: W. W. Norton & Company.

———. 1969. Man's construction of his alternatives. V *Clinical Psychology and Personality: The Selected Papers of George Kelly*, ur. Maher, B. New York: John Wiley & Sons.

Korenini, Bojan. 1998. Evalvacija metode veriženja ter vloga metode v oglaševanju. FDV, Ljubljana.

———. 2006. Teoretske in metodološke dileme ter dopolnitve Reynolds–Gutmanove metode veriženja na področju trženja. FDV, Ljubljana.

———. 2012a. Conducting consistent laddering interviews using CLAD. Metodološki zvezki, Advances in methodology and statistics 9 (2): 155–174.

———. 2012b. *Understanding Interviewees By Using A New Approach To Laddering Technique.* Constructivist Psychology Network 15th biennial conference. Arlington, Teksas, ZDA. Dostopno prek: *http://www.constructivistpsych.org/wp-content/uploads/2012/10/CPN-Conference-program-with-cover-no-emails.pdf* (nov. 2012).

——. Consistent Laddering: A New Approach to Laddering Technique. *Journal of Constructivist Psychology* 27 (4): 317–328.

——. What does Hinkle's Impgrid data really say about laddering? (Članek sprejet v objavo).

Korenini, Bojan in Zenel Batagelj. 2000. Aplikacija nove metode veriženja: primer segmentacije potrošnikov na podlagi koristi. *Zbornik prispevkov 5. marketinške konference.* Portorož: Društvo za marketing Slovenije.

——. 2001. Segmenting the market according to consumer's benefits and value orientations — the application of structurally determined laddering method. International Sunbelt XXI Social Network Conference. Budimpešta.

Lamiell, T. James, Mark A. Foss, Randy J. Larsen in Ann M. Hempel. 1983. Studies in intuitive personology from an idiothetic point of view: Implications for personality theory. *Journal of Personality* 51 (3): 438–467.

Landfield, W. Alvin. 1971. *Personal construct systems in psychotherapy.* Chicago: Rand McNally.

Lauterbach, W. 1975. Assessing psychological conflict. *The British Journal of Social and Clinical Psychology* 14 (1): 43–47.

Lester, David. 2006. *Theories of personality: A systems approach*. Washington DC: Taylor and Francis.

Lincoln, S. Yvonna in Egon G. Guba, G. E. 1985. *Naturalistic Inquiry*. Newbury Park: Sage Publications.

Lloyd, P. Stuart. 1982. Least squares quantization in PCM. *IEEE Transactions on Information Theory* 28: 129–137.

McKinley, Runyan. 1983. Idiographic goals and methods in the study of lives. *Journal of Personality* 51 (3): 413–437.

Neimeyer, Greg in Robert A. Neimeyer. 1994. Constructivist methods of marital and family therapy: A practical precis. J*ournal of Mental Health Counseling* 16 (1).

Neimeyer, A. Robert. 1993. Constructivist approaches to the measurement of meaning. V Constructivist *assessment: A casebook*, ur. Neimeyer, G. J., 58–103. Newbury Park: Sage Publications.

Neimeyer, A. Robert, Adam Anderson in Leslie Stockton. 2001. Snakes versus ladders: A validation of laddering technique as a measure of hierarchical structure. *Journal of Constructivist Psychology* 14 (2): 85–106.

Pieters, Rik, Hans Baumgartner in Doug Allen. 1995. A means–end chain approach to consumer goal structures. *International Journal of Research in Marketing* 12, 227–244.

Pike, D. Steven. 2007. Repertory grid analysis in group settings to elicit salient destination image attributes. *Current Issues in Tourism* 10 (4): 378–392.

Pirotte, Cristophe in Vanja Govednik. 2006. Reveal hidden relevance in complex laddering networks. *South East European Marketing Research Conference*. Beograd.

Reynolds, J Thomas. in Jerry Gutman. 1984. Laddering: Extending the Repertory Grid Methodology to Construct Attribute–Consequences–Value Hierarchies. V *Personal Values & Consumer Psychology,* ur. Pitts, R. in Woodside, A. G. 155–167. Toronto: Lexington Books.

Robertson, Adrian. 2003. Making Sense of the "Group Mind". V *International Handbook of Personal Constructs Psychology*, ur. Fay Fransella, 339–348. West Sussex: John Willey & Sons.

Rokeach, Milton. 1973. *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.

Rosenzweig, Saul. in Sherry L. Fisher. 1997. "Idiographic" vis–a–vis "Idiodynamic" in the historical perspective of personality theory: Remembering Gordon Allport, 1897–1997. *Journal of the History and Behavioral Sciences* 33 (4): 405–419.

Rowe, Dorothy. 1976. Poor prognosis in a case of depression as predicted by the repertory grid. *The British Journal of Psychiatry* 118 (544): 297–300.

Saldaja, Johnny. 2010. *The Coding Manual for Qualitative Researchers.* London: Sage Publications.

Salmon, P. 1976. Grid measure with child subjects. V *Explorations of intrapersonal space*, ur. Patrick Slater, 15–46. New York: Wiley.

Sheehan, M. J. 1981. Constructs and 'conflict' in depression. *British Journal of Psychology* 72 (2): 197–209.

Slade, P. D. in Sheehan, M. J. 1979. The measurement of “conflict” in repertory grids. British Journal of Psychology 70 (4): 519–524.

Stein, Miriam., Elaine Atkinson in Anne Fraser. 2012. Personal Construct Psychotherapy Techniques with Adolescents. V *Personal Construct Methodology*, ur. Peter Caputi, Linda L. Viney, Beverly M. Walker Nadia Crittenden, 287–318. Chichester: John Wiley & Sons.

Strauss, Anslem. in Juliet Corbin. 1998. *Basics of Qualitative Research*. Newbury Park: Sage Publications.

ten Kate, Herman. 1981. A theoretical explication of Hinkle's implication theory. V *Personal construct psychology; recent advances in theory and practice*, ur. Bonarius, H., Holland, R. in Rosenberg, S. 168–175. New York: St. Martin's press.

van Rekom, Johan in Berend Wierenga. 2007. On the hierarchical nature of means–end relationships in laddering data. *Journal of Business Research* 60: 401–410.

Vriens, Marco in Frenkel Hofstede, T. 2000. Linking Attributes, Benefits and Consumer Values. *Marketing Research* 12 (3): 5–10.

Walker, M. Beverly in Nadia Crittenden, N. 2012. The Use of Laddering: Techniques, in Personal Construct Methodology. V *Personal Construct Methodology*, ur. Peter Caputi, Linda L. Viney, Beverly M. Walker Nadia Crittenden, N., 71–87. Chichester: John Willey & Sons.

Winter, A. David. 1983. Logical inconsistency in construct relationships: Conflict or complexity? *British Journal of Medical Psychology 56* (1): 79–87.

Yorke, D. Mantz. 1978. Repertory grids in educational research: Some methodological considerations. *British Educational Research Journal* 4: 63–74.

———. 1983. Straight or bent? An inquiry into rating scales in repertory grids. *British Educational Research Journal* 9: 141–151.

Young, Shirley in Barbara Feigin. 1975. Using the Benefit Chain for Improved Strategy Formulation. *Journal of Marketing* 39 (3): 72–74.

Zaman, Bieke in Vero Vanden Abeele. 2010. *Laddering with young children in user experience evaluations: theoretical groundings and practical case*. IDC '10 Proceedings of the 9th International Conference on Interaction Design and Children. 156–165. New York: ACM.

19 Priloge

Priloga A:
Nagovor v metodi Impgrid

V izvajanju metode Impgrid je Hinkle intervjuvanim podal sledeča navodila:

> *Za trenutek razmislite o konstruktu (konstrukt 1). Torej, če bi se morali spremeniti sem in tja, z ene strani na drugo – torej, če bi se nekega jutra prebudili in ugotovili, da vas najbolje opisuje neka stran konstrukta, medtem ko bi vas dan prej najbolje opisovala nasprotna stran konstrukta – če bi ugotovili, da ste se spremenili v tem smislu – kateri izmed preostalih devetnajstih konstruktov bi se spremenili z vašo spremembo zgolj na tem konstruktu? Sprememba z ene strani na drugo na samo tem konstruktu bo verjetno povzročila, da se boste spremenili še na drugih konstruktih. Katerih? Bodite pozorni na to, da je sprememba na tem konstruktu vzrok, medtem ko je sprememba na ostalih konstruktih posledica, ki jo povzroči sprememba z ene strani na drugo na tem konstruktu. Želel bi izvedeti, na katerih od teh konstruktov verjetno pričakujete spremembo, ki bi nastala kot posledica vašega zavedanja, da ste se spremenili z ene strani na drugo le glede tega konstrukta. Zavedanje vaše umestitve le na tem konstruktu bi verjetno lahko uporabili za določanje vaše umestitve na katerih od preostalih konstruktov? (Hinkle 1965, 37–8).*

Besedilo se v izvornem, angleškem jeziku glasi sledeče:

> *»Consider this construct for a moment (construct 1). Now, if you were to be changed back and forth from one side to the other—that is, if you woke up one morning and realized that you were best described by one side of this construct while the day before you had been best described by the opposite side—if you realized that you were changed in this one respect—*

what other constructs of these nineteen remaining ones would be likely to be changed by a change in yourself on this one construct alone? Changing back and forth on just this one construct will probably cause you to predictably change back and forth on which other constructs? Remember, a change on just this one construct is the cause, while the changes on these other constructs are the effects implied by the changes from one side to the other on this construct alone. What I'd like to find out, then, is on which of these constructs do you probably expect a change to occur as the result of knowing that you have changed from one side to the other of this one construct alone. A knowledge of your location on this one construct could probably be used to determine your location on which of these remaining constructs?« (Hinkle 1965, 37–8).

Priloga B:
Seznam najkrajših poti v omrežju konceptov v Rekom in Wierengovi raziskavi

Rekom in Wierenga (2007) sta izvedla raziskavo, na podlagi katere sta izrazila dvom glede hierarhične organiziranosti konceptov, ki jih ugotavljamo v metodi veriženja. V prvem, kvalitativnem, delu raziskave sta po metodi veriženja opravila intervjuje z dvajsetimi študenti in na podlagi analize odgovorov sestavila vprašalnik, ki je vključeval enajst konceptov. V drugem, kvantitativnem, delu raziskave sta na novem vzorcu študentov preverjala povezave med obravnavanimi koncepti in prišla do zaključka, ki nasprotuje predpostavljeni hierarhični organiziranosti konstruktov, kot to ugotavljamo v kvalitativni metodi veriženja. V nalogi smo izrazili dvom glede veljavnosti merjenja v drugem sklopu njunega preučevanja in navedli, da podatki v matriki povezav predstavljajo polno povezan usmerjen graf, če v analizo vključimo tudi posredne povezave med ugotovljenimi koncepti. To dokazujemo z navedbo najkrajših poti od vsakega do vsakega drugega koncepta za podatke, predstavljene v njunem članku (ibid. 403).

Od: 1 do: 2 1 ➔2
Od: 1 do: 3 1 ➔ 3
Od: 1 do: 4 1 ➔ 4
Od: 1 do: 5 1 ➔ 5
Od: 1 do: 6 1 ➔ 2 ➔ 6
Od: 1 do: 7 1 ➔ 4 ➔ 7
Od: 1 do: 8 1 ➔ 3 ➔ 8
Od: 1 do: 9 1 ➔ 5 ➔ 9
Od: 1 do: 10 1 ➔ 3 ➔ 8 ➔ 10
Od: 1 do: 11 1 ➔ 4 ➔ 11

Od: 2 do: 1 2 ➔ 1
Od: 2 do: 3 2 ➔ 1 ➔ 3
Od: 2 do: 4 2 ➔ 1 ➔ 4
Od: 2 do: 5 2 ➔ 1 ➔ 5
Od: 2 do: 6 2 ➔ 6
Od: 2 do: 7 2 ➔ 1 ➔ 4 ➔ 7
Od: 2 do: 8 2 ➔ 6 ➔ 8
Od: 2 do: 9 2 ➔ 1 ➔ 5 ➔ 9
Od: 2 do: 10 2 ➔ 6 ➔ 8 ➔ 10
Od: 2 do: 11 2 ➔ 1 ➔ 4 ➔ 11

Od: 3 do: 1 3 ➔ 1

Od: 3 do: 2 3 ➔ 1 ➔ 2

Od: 3 do: 4 3 ➔ 1 ➔ 4

Od: 3 do: 5 3 ➔ 5

Od: 3 do: 6 3 ➔ 8 ➔ 6

Od: 3 do: 7 3 ➔ 1 ➔ 4 ➔ 7

Od: 3 do: 8 3 ➔ 8

Od: 3 do: 9 3 ➔ 5 ➔ 9

Od: 3 do: 10 3 ➔ 8 ➔ 10

Od: 3 do: 11 3 ➔ 1 ➔ 4 ➔ 11

Od: 4 do: 1 4 ➔ 1

Od: 4 do: 2 4 ➔ 2

Od: 4 do: 3 4 ➔ 3

Od: 4 do: 5 4 ➔ 5

Od: 4 do: 6 4 ➔ 2 ➔ 6

Od: 4 do: 7 4 ➔ 7

Od: 4 do: 8 4 ➔ 8

Od: 4 do: 9 4 ➔ 5 ➔ 9

Od: 4 do: 10 4 ➔ 8 ➔ 10

Od: 4 do: 11 4 ➔ 11

Od: 5 do: 1 5 ➔ 1

Od: 5 do: 2 5 ➔ 2

Od: 5 do: 3 5 ➔ 1 ➔ 3

Od: 5 do: 4 5 ➔ 1 ➔ 4

Od: 5 do: 6 5 ➔ 9 ➔ 6

Od: 5 do: 7 5 ➔ 1 ➔ 4 ➔ 7

Od: 5 do: 8 5 ➔ 1 ➔ 3 ➔ 8

Od: 5 do: 9 5 ➔ 9

Od: 5 do: 10 5 ➔ 1 ➔ 3 ➔ 8 ➔ 10

Od: 5 do: 11 5 ➔ 1 ➔ 4 ➔ 11

Od: 6 do: 1 6 ➔ 1

Od: 6 do: 2 6 ➔ 2

Od: 6 do: 3 6 ➔ 1 ➔ 3

Od: 6 do: 4 6 ➔ 1 ➔ 4

Od: 6 do: 5 6 ➔ 1 ➔ 5

Od: 6 do: 7 6 ➔ 1 ➔ 4 ➔ 7

Od: 6 do: 8 6 ➔ 8

Od: 6 do: 9 6 ➔ 8 ➔ 9

Od: 6 do: 10 6 ➔ 8 ➔ 10

Od: 6 do: 11 6 ➔ 1 ➔ 4 ➔ 11

Od: 7 do: 1 7 ➔ 1

Od: 7 do: 2 7 ➔ 2

Od: 7 do: 3 7 ➔ 1 v 3

Od: 7 do: 4 7 ➔ 1 ➔ 4

Od: 7 do: 5 7 ➔ 1 ➔ 5

Od: 7 do: 6 7 ➔ 2 ➔ 6

Od: 7 do: 8 7 ➔ 8

Od: 7 do: 9 7 ➔ 8 ➔ 9

Od: 7 do: 10 7 ➔ 8 ➔ 10

Od: 7 do: 11 7 ➔ 1 ➔ 4 ➔ 11

Od: 8 do: 1 8 ➔ 1

Od: 8 do: 2 8 ➔ 2

Od: 8 do: 3 8 ➔ 3

Od: 8 do: 4 8 ➔ 4

Od: 8 do: 5 8 ➔ 5

Od: 8 do: 6 8 ➔ 6

Od: 8 do: 7 8 ➔ 4 ➔ 7

Od: 8 do: 9 8 ➔ 9

Od: 8 do: 10 8 ➔ 10

Od: 8 do: 11 8 ➔ 4 ➔ 11

Od: 9 do: 1 9 ➔ 1

Od: 9 do: 2 9 ➔ 2

Od: 9 do: 3 9 ➔ 1 ➔ 3

Od: 9 do: 4 9 ➔ 1 ➔ 4

Od: 9 do: 5 9 ➔ 1 ➔ 5

Od: 9 do: 6 9 ➔ 6

Od: 9 do: 7 9 ➔ 1 ➔ 4 ➔ 7

Od: 9 do: 8 9 ➔ 6 ➔ 8

Od: 9 do: 10 9 ➔ 6 ➔ 8 ➔ 10

Od: 9 do: 11 9 ➔ 1 ➔ 4 ➔ 11

Od: 10 do: 1 10 ➔ 1

Od: 10 do: 2 10 ➔ 2

Od: 10 do: 3 10 ➔ 1 ➔ 3

Od: 10 do: 4 10 ➔ 1 ➔ 4

Od: 10 do: 5 10 ➔ 1 ➔ 5

Od: 10 do: 6 10 ➔ 6

Od: 10 do: 7 10 ➔ 1 ➔ 4 ➔ 7

Od: 10 do: 8 10 ➔ 8

Od: 10 do: 9 10 ➔ 9

Od: 10 do: 11 10 ➔ 1 ➔ 4 ➔ 11

Od: 11 do: 1 11 ➔ 4 ➔ 1

Od: 11 do: 2 11 ➔ 4 ➔ 2

Od: 11 do: 3 11 ➔ 4 ➔ 3

Od: 11 do: 4 11 ➔ 4

Od: 11 do: 5 11 ➔ 5

Od: 11 do: 6 11 ➔ 4 ➔ 2 ➔ 6

Od: 11 do: 7 11 ➔ 4 ➔ 7

Od: 11 do: 8 11 ➔ 4 ➔ 8

Od: 11 do: 9 11 ➔ 5 ➔ 9

Od: 11 do: 10 11 ➔ 4 ➔ 8 ➔ 10

Priloga C:
Omrežja konstruktov, ugotovljena v raziskavi, opravljeni po metodi skladnega veriženja

V raziskavi, ki smo jo opravili po metodi skladnega veriženja, v kateri smo obravnavali štiri učbenike za učenje slovenščine kot drugega ali tujega jezika, smo opravili 11 intervjujev. Te v grafični obliki predstavljamo v tej prilogi. Zaradi večje jasnosti razumevanja in tudi ekonomičnosti zapisa predstavljamo omrežja po prvem krogu kodiranja, v katerem smo poenotili ubeseditve polov konstruktov.

Omrežja so grafično predstavljena na način, kot smo ga določili v našem računalniškem programu CLAD. Omrežja so zaradi večje preglednosti barvno kodirana. Barvno kodiranje, ki se nanaša na izhodiščne in končne konstrukte v verigah, kot ga uporabljamo v CLAD-u, služi predvsem lažjemu in hitrejšemu razumevanju.

V predstavljenih omrežjih se kode nanašajo na sledeče prednostne pole konstruktov:

01) pogosta ponovitev besedišča v različnih dejavnostih, **02**) slovnična struktura jezika je bolj pregledno prikazana, **03**) grafično oblikovanje in besedilo sta dobro povezana, **04**) fizično večji format učbenika, **05**) boljši vizualni prikaz slovnice, **06**) enostavnejše besedišče, **07**) večja raznovrstnost tem, **08**) enotnejši tipi nalog, **09**) besedišče, ki je bolj uporabno v vsakdanjem življenju, **10**) enotnejši tipi dejavnosti, **11**) razlaga slovnice pogosto izhaja iz primerov, **12**) raven zahtevnosti je dobro prilagojena stopnji znanja študentov, **13**) učbenik vsebuje več sporazumevalnih dejavnosti, **14**) dobra tehnična podpora, **15**) slovnični pristop ima v učbeniku prednost pred komunikacijskim, **16**) sodobnejše besedišče, **17**) vsebuje več vaj na slovnično enoto, **18**) vsebina je dobro prilagojena potrebam ciljne skupine, **19**) pogosto vključuje povzetke

slovničnih struktur, **20**) v lekcijah so pogosto prisotna avtentična besedila, **21**) pogosteje opisuje situacije iz vsakdanjega življenja, **22**) komunikacijski pristop ima v učbeniku prednost pred slovničnim, **23**) učinkovitejši način učenja sestavljenih povedi, **24**) enostavnejši način učenja novih besed, **25**) enostavnejši način učenja fraz, **26**) grafično bolj pregledno oblikovan, **27**) boljše omogoča postopno usvajanje znanja, **28)** vsebina je predstavljena na razumljivejši način, **29**) večja usmerjenost v praktično uporabo jezika, **30**) dobro odraža način, kako ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju, **31**) dobro motivira za samostojno utrjevanje snovi, **32**) boljše omogoča hitro učenje slovničnih struktur, **33**) boljše vzpodbuja natančno izražanje, **34**) študent lahko hitreje usvoji strukturo jezika, **35**) boljše vzpodbuja samostojno izražanje, **36**) omogoča enostavno razlago vsebine, **37**) dobro omogoča hitro razumevanje snovi, **38**) navaja k učinkovitejši rabi jezika, **39**) hitra integracija v slovensko družbo, **40**) enostavneje srečuje nove ljudi, **41**) lažje opravlja službo v slovenskem jeziku, **42**) boljše omogoča »preživetje«, **43**) študent v slovenskem okolju lažje deluje neodvisno, **44**) lažje se druži z ljudmi v slovenskem okolju.

Slika 1: Intervju št. 1

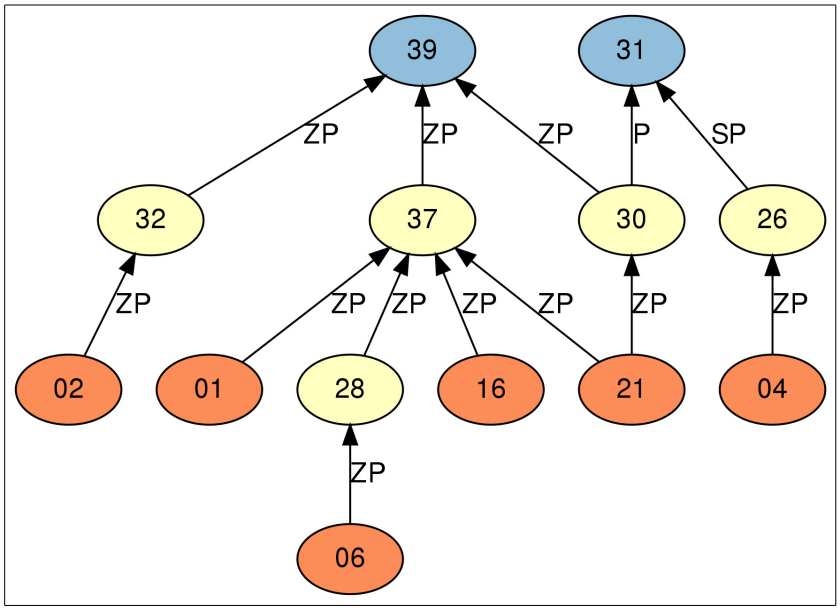

Slika 2: Intervju št. 2

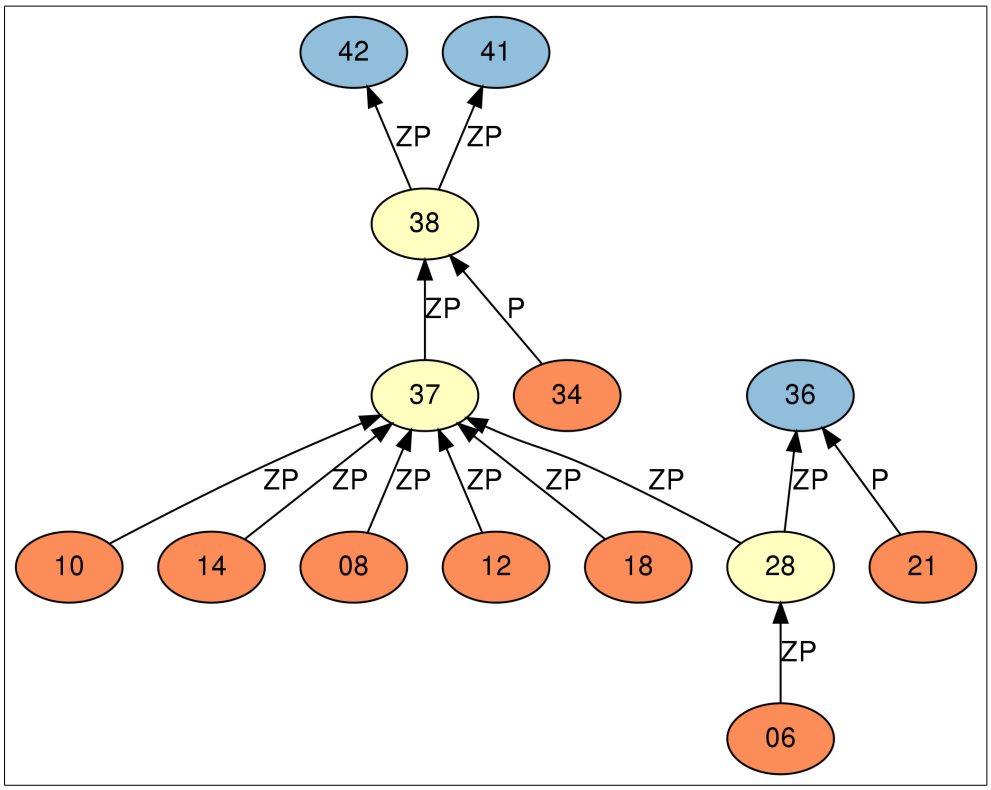

Slika 3: Intervju št. 4

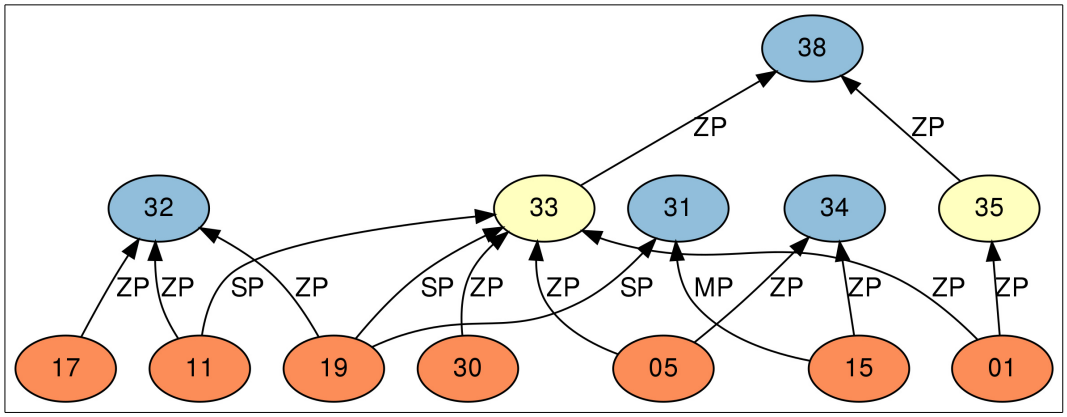

Slika 4: Intervju št. 3

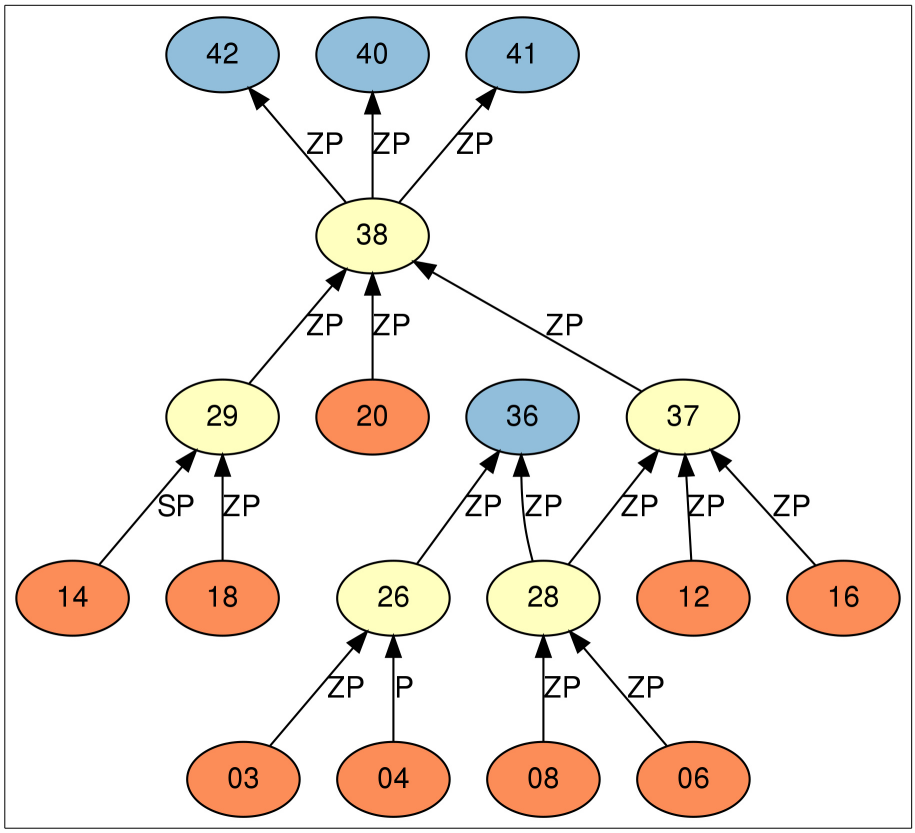

Slika 5: Intervju št. 5

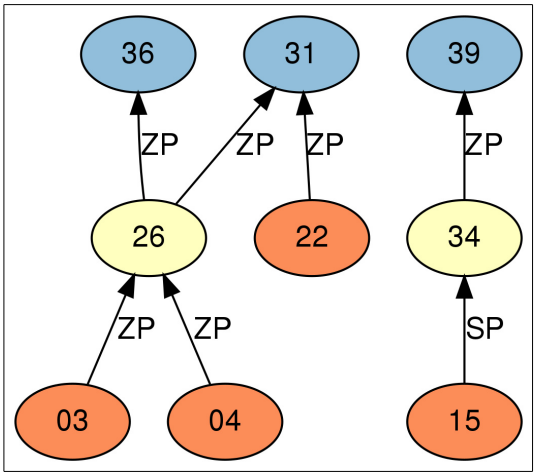

Slika 6: Intervju št. 6

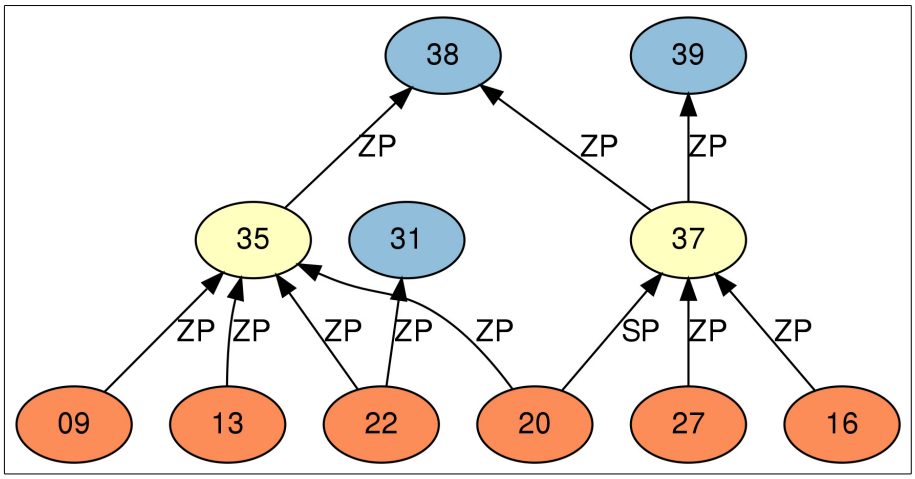

Slika 7: Intervju št. 7

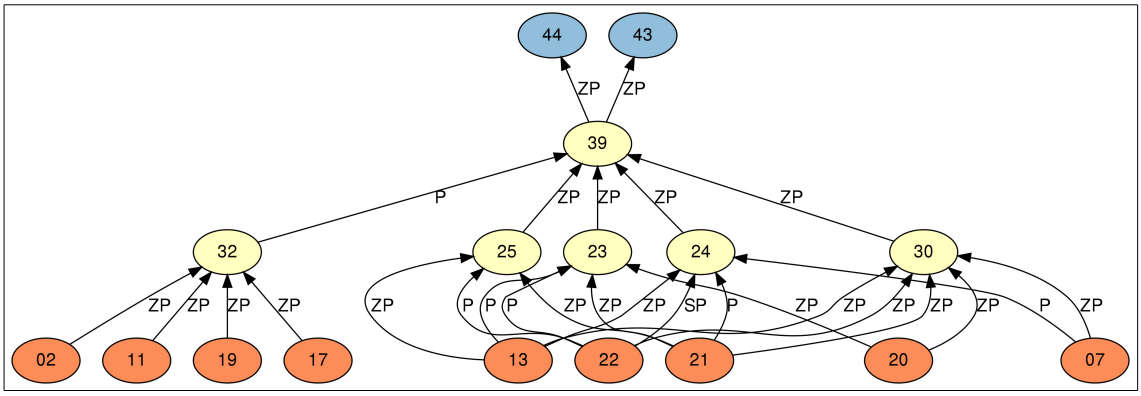

Slika 8: Intervju št. 8

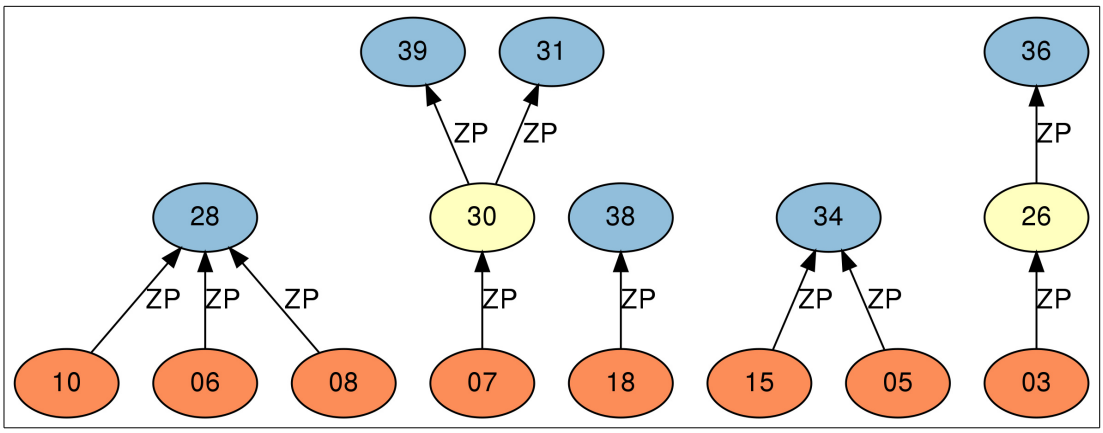

Slika 9: Intervju št. 9

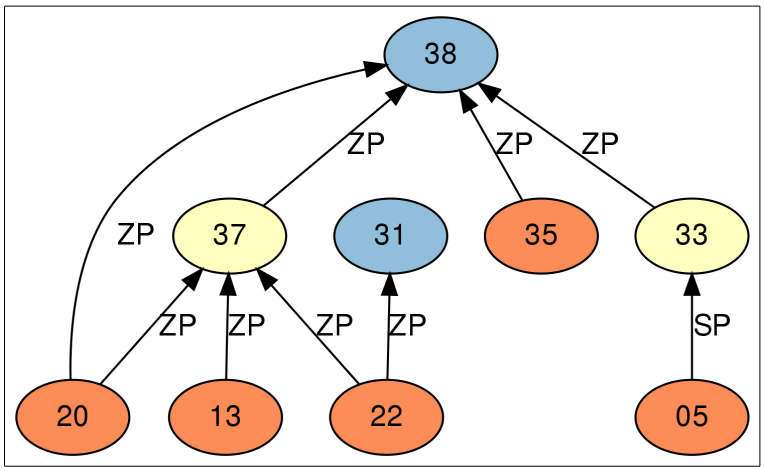

Slika 10: Intervju št. 10

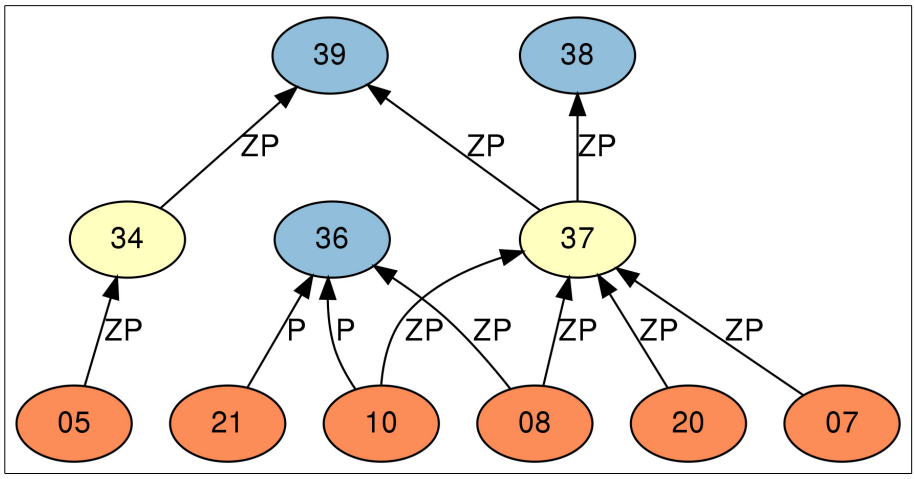

Slika 11: Intervju št. 11

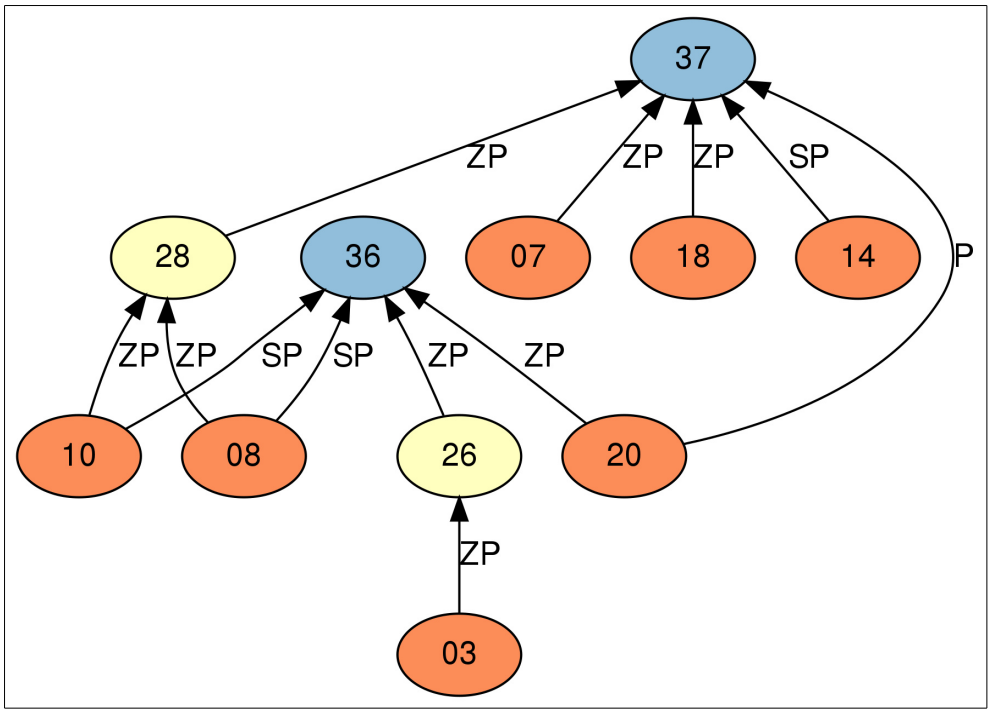

Priloga Č:
Poli in protipoli ugotovljenih konstruktov po prvem krogu kodiranja

V enajstih intervjujih opravljenih po metodi skladnega veriženja smo ugotovili 44 konstruktov. V tej prilogi predstavljamo ugotovljene osebne konstrukte s poenotenimi ubeseditvami, kar smo opravili v prvem krogu kodiranja podatkov. Ugotovili smo sledeče konstrukte:

01) pogosta ponovitev besedišča v različnih dejavnostih – manj pogosta ponovitev besedišča v različnih dejavnostih

02) slovnična struktura jezika je bolj pregledno prikazana – slovnična struktura jezika je manj pregledno prikazana

03) grafično oblikovanje in besedilo sta dobro povezana – grafično oblikovanje in besedilo sta slabše povezana

04) fizično večji format učbenika – fizično manjši format učbenika

05) boljši vizualni prikaz slovnice – slabši vizualni prikaz slovnice

06) enostavnejše besedišče v učbeniku – manj enostavno besedišče v učbeniku

07) večja raznovrstnost tem v učbeniku – manjša raznovrstnost tem v učbeniku

08) enotnejši tipi nalog – manj enotni tipi nalog

09) besedišče, ki je bolj uporabno v vsakdanjem življenju – besedišče, ki je manj uporabno v vsakdanjem življenju

10) enotnejši tipi dejavnosti – manj enotni tipi dejavnosti

11) razlaga slovnice pogosto izhaja iz primerov – razlaga slovnice manj pogosto izhaja iz primerov

12) raven zahtevnosti je dobro prilagojena stopnji znanja študentov – raven zahtevnosti je slabše prilagojena stopnji znanja študentov

13) učbenik vsebuje več sporazumevalnih dejavnosti – učbenik vsebuje manj sporazumevalnih dejavnosti

14) dobra tehnična podpora – slabša tehnična podpora (avdio, internet ipd.)

15) slovnični pristop ima v učbeniku prednost pred komunikacijskim – slovnični pristop v učbeniku nima prednosti pred komunikacijskim

16) učbenik ima sodobnejše besedišče – učbenik ima manj sodobno besedišče

17) učbenik vsebuje več vaj na slovnično enoto – učbenik vsebuje manj vaj na slovnično enoto

18) vsebina učbenika je dobro prilagojena potrebam ciljne skupine – vsebina učbenika je slabše prilagojena potrebam ciljne skupine

19) pogosto vključuje povzetke slovničnih struktur – manj pogosto vsebuje povzetke slovničnih struktur

20) v lekcijah so pogosto prisotna avtentična besedila – v lekcijah so manj pogosto prisotna avtentična besedila

21) pogosteje opisuje situacije iz vsakdanjega življenja – manj pogosto opisuje situacije iz vsakdanjega življenja

22) komunikacijski pristop ima v učbeniku prednost pred slovničnim – komunikacijski pristop v učbeniku nima prednosti pred slovničnim

23) učinkovitejši način učenja sestavljenih povedi – manj učinkovit način učenja sestavljenih povedi

24) enostavnejši način učenja novih besed – manj enostaven način učenja novih besed

25) enostavnejši način učenja fraz – manj enostaven način učenja fraz

26) grafično bolj pregledno oblikovan – grafično manj pregledno oblikovan

27) boljše omogoča postopno usvajanje znanja – slabše omogoča postopno usvajanje znanja

28) vsebina je predstavljena na razumljivejši način – vsebina je predstavljena na manj razumljiv način

29) večja usmerjenost v praktično uporabo jezika – manjša usmerjenost v praktično uporabo jezika

30) dobro odraža način, kako ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju – slabše odraža način, kako ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju

31) dobro motivira študente za samostojno utrjevanje snovi – slabše motivira študente za samostojno utrjevanje snovi

32) boljše omogoča hitro učenje slovničnih struktur – slabše omogoča hitro učenje slovničnih struktur

33) boljše vzpodbuja natančno izražanje študenta – slabše vzpodbuja natančno izražanje študenta

34) študent lahko hitreje usvoji strukturo jezika – študent manj hitro usvoji strukturo jezika

35) boljše vzpodbuja samostojno izražanje – slabše vzpodbuja samostojno izražanje

36) učitelju dobro omogoča enostavno razlago vsebine – učitelju slabše omogoča enostavno razlago vsebine

37) študentu dobro omogoča hitro razumevanje snovi – študentu slabše omogoča hitro razumevanje snovi

38) študenta dobro navaja k učinkovitejši rabi jezika – študenta slabše navaja k učinkovitejši rabi jezika

39) hitra integracija študenta v slovensko družbo – manj hitra integracija študenta v slovensko družbo

40) enostavneje srečuje nove ljudi – manj enostavno srečuje nove ljudi

41) lažje opravlja službo v slovenskem jeziku – težje opravlja službo v slovenskem jeziku

42) boljše omogoča »preživetje« – slabše omogoča »preživetje« (npr. klic na pomoč, kupovanje v trgovini ipd.)

43) študent v slovenskem okolju lažje deluje neodvisno – študent v slovenskem okolju težje deluje neodvisno (npr. samostojno izpolnjuje obrazce na uradih)

44) lažje se druži z ljudmi v slovenskem okolju – težje se druži z ljudmi v slovenskem okolju

Priloga D:
Besedilo povabila k sodelovanju v spletni anketi

Pozdravljeni,

kot absolvent doktorskega študija na FDV sem pripravil anketno raziskavo o učbenikih za učenje slovenščine kot drugega/tujega jezika. S to anketno raziskavo preverjam novo raziskovalno metodo, ki sem jo razvil v okviru doktorskega študija.

Za sodelovanje v raziskavi kliknite na povezavo:
{SURVEYURL}
Za vaše odgovore na anketna vprašanja se vam iskreno zahvaljujem.
Bojan Korenini

{ADMINEMAIL}

Anketa je popolnoma anonimna. Anketa ni javna, v njej ne more sodelovati kdorkoli, zato za dostop potrebujete geslo. Podatki o geslu za dostop do spletne ankete in naslovu vaše elektronske pošte se v podatkovni bazi ne hranijo skupaj s podatki o odgovorih na anketna vprašanja. Služijo zgolj kot informacija, če ste že (oz. še niste) odgovorili na anketo. Za dodatna pojasnila o sami raziskavi, o poteku raziskave in kasneje o rezultatih mi lahko pišete na elektronski naslov:
{ADMINEMAIL}
Za sodelovanje v raziskavi kliknite na povezavo:
{SURVEYURL}

Priloga E:
Besedilo opomnika za sodelovanje v spletni anketi

Pozdravljeni,
pred kratkim ste prejeli povabilo k sodelovanju v anketi o učbenikih za učenje slovenščine kot drugega/tujega jezika. Opazil sem, da ankete še niste izpolnili, zato bi vas rad obvestil, da je anketa še vedno na voljo za izpolnjevanje, če želite sodelovati.
Prosim vas, da izpolnite anketni vprašalnik o učbenikih za učenje slovenščine kot drugega/tujega jezika.

Za sodelovanje v raziskavi kliknite na navedeno povezavo.
{SURVEYURL}

Za vaše sodelovanje v anketi se vam že vnaprej iskreno zahvaljujem.
Bojan Korenini

{ADMINEMAIL}

Anketa je popolnoma anonimna. Anketa ni javna, v njej ne more sodelovati kdorkoli, zato za dostop potrebujete geslo. Podatki o geslu za dostop do spletne ankete in naslovu vaše elektronske pošte se v podatkovni bazi ne hranijo skupaj s podatki o odgovorih na anketna vprašanja. Služijo zgolj kot informacija, če ste že (oz. še niste) odgovorili na anketo. Za dodatna pojasnila o sami raziskavi, o poteku raziskave in kasneje o rezultatih mi lahko pišete na elektronski naslov:
{ADMINEMAIL}
Za sodelovanje v raziskavi kliknite na povezavo:
{SURVEYURL}

Če v anketi ne želite sodelovati in ne želite več prejemati povabil k sodelovanju, kliknite na naslednjo povezavo:
{OPTOUTURL}

Priloga F:

Anketni vprašalnik

Vsebina vprašalnika anketne raziskave, ki smo jo izvedli v okviru naše naloge je bila sledeča:

C26) Učbenik je grafično pregledno oblikovan.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	⊙
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	⊙

C03) V učbeniku sta grafično oblikovanje (npr. ilustracije, preglednice) in besedilo učinkovito povezana.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	⊙
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	⊙

C16) Učbenik uporablja sodobno besedišče.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	⊙
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	⊙

C06) Besedišče v primerih je enostavno.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	⊙
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	⊙

C09) Učbenik vključuje besedišče, ki ga lahko študent uporablja v vsakdanjem življenju.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	◉
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	◉
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	◉
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	◉

C01) Učbenik vključuje večkratno ponovitev besedišča v različnih dejavnostih (npr. branje, govorjenje).

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	◉
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	◉
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	◉
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	◉

C28) V učbeniku je nova vsebina podana na študentu lahko razumljiv način.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	◉
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	◉
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	◉
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	◉

C36) Vsebine učbenika so podane tako, da jih lahko učitelj enostavno obravnava.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	◉
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	◉
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	◉
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	◉

C18) Vsebina učbenika je dobro prilagojena potrebam ciljne skupine.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	⊙
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	⊙

C12) Raven zahtevnosti učbeniškega gradiva je prilagojena ravni znanja ciljne skupine.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	⊙
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	⊙

C07) Učbenik vsebuje raznovrsten nabor tem.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	⊙
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	⊙

C30) Učbenik zadovoljivo odraža način, na katerega ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	⊙
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	⊙

C15) V učbeniku ima slovnični pristop prednost pred komunikacijskim.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	◉
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	◉
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	◉
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	◉

C05) Učbenik ima dober vizualni prikaz slovnice.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	◉
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	◉
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	◉
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	◉

C34) Učbenik omogoča, da študent hitro usvoji strukturo jezika.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	◉
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	◉
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	◉
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	◉

C27) Učbenik omogoča postopno usvajanje znanja.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	◉
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	◉
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	◉
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	◉

C31) Učbenik motivira študente, da samostojno utrjujejo snov tudi doma.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	◉
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	◉
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	◉
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	◉

C37) Učbenik omogoča študentu hitro razumevanje snovi.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	⊙
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	⊙

C38) Učbenik vodi študenta k učinkoviti rabi jezika.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	⊙
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	⊙

C39) Učbenik omogoča hitro integracijo v slovensko družbo.

	Zelo se strinjam 1	2	3	4	5	6	Sploh se ne strinjam 7	Brez odgovora
Odkrivajmo slovenščino	○	○	○	○	○	○	○	⊙
S slovenščino nimam težav	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Slovenska beseda v živo 2	○	○	○	○	○	○	○	⊙
Gremo naprej	○	○	○	○	○	○	○	⊙

Na to, da lahko učitelj enostavno obravnava vsebine učbenika, po vašem mnenju vpliva:

P_C20_C36 da so v lekcijah pogosto uporabljena avtentična besedila

Zelo vpliva 1	2	3	4	Sploh ne vpliva 5	Brez odgovora
○	○	○	○	○	⊙

P_C08_C36 da se v učbeniku pogosto pojavljajo enotni tipi nalog (npr. povezovanje, dopolnjevanje)

Zelo vpliva 1	2	3	4	Sploh ne vpliva 5	Brez odgovora
○	○	○	○	○	⊙

P_C10_C36 da se v učbeniku pogosto pojavljajo enotni tipi dejavnosti (npr. pripovedovanje, opisovanje, branje)

P_C21_C36 da učbenik pogosto opisuje situacije iz vsakdanjega življenja

Na to, da učbenik omogoča hitro razumevanje snovi, po vašem mnenju vpliva:

P_C08_C37 da se v učbeniku pogosto pojavljajo enotni tipi nalog (npr. povezovanje, dopolnjevanje)

P_C10_C37 da se v učbeniku pogosto pojavljajo enotni tipi dejavnosti (npr. pripovedovanje, opisovanje, branje)

P_C20_C37 da so v lekcijah pogosto uporabljena avtentična besedila

P_C01_C37 da učbenik vključuje večkratno ponovitev besedišča v različnih dejavnostih (npr. branje, govorjenje)

Na to, da učbenik motivira študente, da samostojno utrjujejo snov tudi doma, po vašem mnenju vpliva:

P_C22_C31 da ima v učbeniku komunikacijski pristop prednost pred slovničnim

P_C15_C31 da ima v učbeniku slovnični pristop prednost pred komunikacijskim

P_C30_C31 da učbenik zadovoljivo odraža način, na katerega ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju

P_C19_C31 da učbenik vključuje povzetke slovničnih struktur

Na to, da učbenik študente dobro spodbuja k natančnemu izražanju, po vašem mnenju vpliva:

P_C30_C33 da učbenik odraža način, na katerega ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju

P_C01_C33 da učbenik vključuje večkratno ponovitev besedišča v različnih dejavnostih (npr. branje, govorjenje)

P_C11_C33 da so slovnična poglavja izpeljana iz besedila

P_C19_C33 da učbenik vključuje povzetke slovničnih struktur

P_C05_C33 da ima učbenik dober vizualni prikaz slovnice

Na to, da učbenik študente dobro spodbuja k samostojnemu izražanju, po vašem mnenju vpliva.

P_C18_C35 da so v lekcijah pogosto uporabljena avtentična besedila

P_C13_C35 da učbenik vsebuje več sporazumevalnih dejavnosti (npr. branje, poslušanje, govorjenje, pisanje)

P_C22_C35 da ima v učbeniku komunikacijski pristop prednost pred slovničnim

P_C09_C35 da učbenik vključuje besedišče, ki ga lahko študent uporablja v vsakdanjem življenju

P_C01_C35 da učbenik vključuje večkratno ponovitev besedišča v različnih dejavnostih (npr. branje, govorjenje)

Približno ocenite, koliko let že poučujete slovenščino kot drugi/tuji jezik.

_____ let

Priloga G:
Sumarnik podatkov anketne raziskave

V anketni raziskavi smo se ukvarjali z dvema tipoma vprašanj. Prvi tip vprašanj predstavlja ocenjevanje obravnavanih elementov, torej učbenikov za poučevanje slovenščine kot drugega ali tujega jezika, na 7–stopenjskih merskih lestvicah, ki ustrezajo konstruktom, kjer je ocena 1 na lestvici pomenila, da se respondent zelo strinja s trditvijo, ocena 7 pa, da se s trditvijo sploh ne strinja. Drugi tip vprašanj pa se nanaša na pomembnost povezav med dvema konstruktoma, kar smo ugotavljali s pomočjo 5–stopenjskih merskih lestvic Likertovega tipa, kjer je ocena 1 pomenila, da je trditev zelo pomembna, ocena 5 pa, da ta sploh ni pomembna v okviru izhodiščne trditve.

Za naraščajoče vrednosti na lestvicah smo se odločili, ker je bila takšna zastavitev, glede na naravo anketnih vprašanj, najlažje razumljiva za respondente. Takšna predstavitev pa je v kontekstu predstavitve rezultatov raziskave manj razumljiva. Ni intuitivno razumljiva.

Za predstavitev rezultatov pa smo zato smer lestvic preračunali tako, da so najvišje vrednosti ocen na lestvici tiste, ki najbolje ustrezajo prednostnim polom konstruktov. Tako imajo elementi, ki so bližje prednostnemu polu nekega konstrukta višjo oceno. Takšna smer lestvic je za bralce razumljivejša. Na enak način smo smer merskih lestvic za predstavitev rezultatov spremenili tudi v primeru ocen pomembnosti ugotovljenih konstruktov. Preračunana vrednost lestvice za 5 torej pomeni zelo veliko stopnjo pomembnosti nizka vrednost ocene pa zelo majhno stopnjo pomembnosti.

Način zapisa merskih lestvic smo izbirali tako, da je ta za bralca najenostavnejši. V primeru prikaza frekvenčnih porazdelitev smo uporabili prikaz lestvic, kot so zapisane v anketnem vprašalniku, v primeru prikaza povprečnih vrednosti spremenljivk, ki dopolnjujejo prikaze v besedilu naloge pa smo uporabili preračunane vrednosti lestvic. V primeru prikaza frekvenčnih porazdelitev zato prikazujemo smer lestvic, ki ustreza tistim v vprašalniku, v

prikazu povprečnih vrednosti pa uporabljamo preračunane vrednosti lestvic, enako kot v predstavitvi rezultatov v nalogi.

Priloga G1:

Frekvenčne porazdelitve merjenih spremenljivk

C26) Učbenik je grafično pregledno oblikovan.

C26_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	7	17.50	18.42
2	5	12.50	13.16
3	5	12.50	13.16
4	8	20.00	21.05
5	8	20.00	21.05
6	3	7.50	7.89
7	2	5.00	5.26
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C26_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	8	20.00	20.00
2	14	35.00	35.00
3	9	22.50	22.50
4	5	12.50	12.50
5	3	7.50	7.50
6	1	2.50	2.50
Skupaj	40	100.00	100.00

C26_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	19	47.50	48.72
2	12	30.00	30.77
3	5	12.50	12.82
4	1	2.50	2.56
5	2	5.00	5.13
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C26_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	15	37.50	40.54
2	6	15.00	16.22
3	11	27.50	29.73
4	3	7.50	8.11
5	1	2.50	2.70
6	1	2.50	2.70
NA	3	7.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C03) V učbeniku sta grafično oblikovanje (npr. ilustracije, preglednice) in besedilo učinkovito povezana.

C03_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	9	22.50	23.68
2	5	12.50	13.16
3	9	22.50	23.68
4	2	5.00	5.26
5	5	12.50	13.16
6	6	15.00	15.79
7	2	5.00	5.26
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C03_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	8	20.00	20.51
2	12	30.00	30.77
3	12	30.00	30.77
4	4	10.00	10.26
5	2	5.00	5.13
6	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C03_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	15	37.50	38.46
2	13	32.50	33.33
3	5	12.50	12.82
4	5	12.50	12.82
5	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C03_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	17	42.50	48.57
2	8	20.00	22.86
3	5	12.50	14.29
4	2	5.00	5.71
5	1	2.50	2.86
6	2	5.00	5.71
NA	5	12.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C16) Učbenik uporablja sodobno besedišče.

C16_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	2	5.00	5.26
2	4	10.00	10.53
3	10	25.00	26.32
4	4	10.00	10.53
5	5	12.50	13.16
6	7	17.50	18.42
7	6	15.00	15.79
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C16_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	6	15.00	15.00
2	14	35.00	35.00
3	10	25.00	25.00
4	5	12.50	12.50
5	2	5.00	5.00
6	3	7.50	7.50
Skupaj	40	100.00	100.00

C16_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	15	37.50	37.50
2	15	37.50	37.50
3	7	17.50	17.50
4	2	5.00	5.00
6	1	2.50	2.50
Skupaj	40	100.00	100.00

C16_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	21	52.50	55.26
2	13	32.50	34.21
3	3	7.50	7.89
4	1	2.50	2.63
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C06) Besedišče v primerih je enostavno.

C06_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	6	15.00	15.38
2	12	30.00	30.77
3	10	25.00	25.64
4	3	7.50	7.69
5	3	7.50	7.69
6	3	7.50	7.69
7	2	5.00	5.13
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C06_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	11	27.50	28.21
2	14	35.00	35.90
3	8	20.00	20.51
4	4	10.00	10.26
5	2	5.00	5.13
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C06_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	7	17.50	17.95
2	12	30.00	30.77
3	9	22.50	23.08
4	5	12.50	12.82
5	4	10.00	10.26
6	2	5.00	5.13
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C06_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	12	30.00	32.43
2	15	37.50	40.54
3	3	7.50	8.11
4	4	10.00	10.81
5	1	2.50	2.70
7	2	5.00	5.41
NA	3	7.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C09) Učbenik vključuje besedišče, ki ga lahko študent uporablja v vsakdanjem življenju.

C09_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	7	17.50	18.42
2	7	17.50	18.42
3	8	20.00	21.05
4	7	17.50	18.42
5	7	17.50	18.42
6	2	5.00	5.26
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C09_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	15	37.50	37.50
2	9	22.50	22.50
3	10	25.00	25.00
4	4	10.00	10.00
5	2	5.00	5.00
Skupaj	40	100.00	100.00

C09_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	18	45.00	46.15
2	11	27.50	28.21
3	5	12.50	12.82
4	4	10.00	10.26
5	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C09_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	22	55.00	61.11
2	3	7.50	8.33
3	6	15.00	16.67
4	4	10.00	11.11
7	1	2.50	2.78
NA	4	10.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C01) Učbenik vključuje večkratno ponovitev besedišča v različnih dejavnostih (npr. branje, govorjenje).

C01_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	3	7.50	7.89
2	3	7.50	7.89
3	7	17.50	18.42
4	6	15.00	15.79
5	6	15.00	15.79
6	10	25.00	26.32
7	3	7.50	7.89
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C01_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	9	22.50	22.50
2	10	25.00	25.00
3	8	20.00	20.00
4	6	15.00	15.00
5	5	12.50	12.50
6	2	5.00	5.00
Skupaj	40	100.00	100.00

C01_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	19	47.50	48.72
2	11	27.50	28.21
3	7	17.50	17.95
4	1	2.50	2.56
6	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C01_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	16	40.00	43.24
2	13	32.50	35.14
3	3	7.50	8.11
4	3	7.50	8.11
5	2	5.00	5.41
NA	3	7.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C28) V učbeniku je nova vsebina podana na študentu lahko razumljiv način.

C28_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	4	10.00	10.53
2	8	20.00	21.05
3	10	25.00	26.32
4	6	15.00	15.79
5	3	7.50	7.89
6	6	15.00	15.79
7	1	2.50	2.63
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C28_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	8	20.00	20.51
2	10	25.00	25.64
3	13	32.50	33.33
4	8	20.00	20.51
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C28_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	10	25.00	25.64
2	16	40.00	41.03
3	9	22.50	23.08
4	2	5.00	5.13
5	2	5.00	5.13
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C28_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	14	35.00	40.00
2	11	27.50	31.43
3	5	12.50	14.29
4	2	5.00	5.71
5	1	2.50	2.86
6	2	5.00	5.71
NA	5	12.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C36) Vsebine učbenika so podane tako, da jih lahko učitelj enostavno obravnava.

C36_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	6	15.00	16.22
2	7	17.50	18.92
3	11	27.50	29.73
4	1	2.50	2.70
5	5	12.50	13.51
6	4	10.00	10.81
7	3	7.50	8.11
NA	3	7.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C36_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	13	32.50	32.50
2	12	30.00	30.00
3	9	22.50	22.50
4	4	10.00	10.00
5	1	2.50	2.50
7	1	2.50	2.50
Skupaj	40	100.00	100.00

C36_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	20	50.00	51.28
2	14	35.00	35.90
3	3	7.50	7.69
4	2	5.00	5.13
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C36_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	15	37.50	40.54
2	13	32.50	35.14
3	6	15.00	16.22
4	2	5.00	5.41
5	1	2.50	2.70
NA	3	7.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C18) Vsebina učbenika je dobro prilagojena potrebam ciljne skupine.

C18_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	4	10.00	11.11
2	9	22.50	25.00
3	9	22.50	25.00
4	4	10.00	11.11
5	2	5.00	5.56
6	8	20.00	22.22
NA	4	10.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C18_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	14	35.00	35.00
2	13	32.50	32.50
3	8	20.00	20.00
4	2	5.00	5.00
5	2	5.00	5.00
6	1	2.50	2.50
Skupaj	40	100.00	100.00

C18_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	18	45.00	46.15
2	12	30.00	30.77
3	6	15.00	15.38
4	2	5.00	5.13
5	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C18_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	15	37.50	42.86
2	9	22.50	25.71
3	4	10.00	11.43
4	3	7.50	8.57
5	2	5.00	5.71
6	2	5.00	5.71
NA	5	12.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C12) Raven zahtevnosti učbeniškega gradiva je prilagojena ravni znanja ciljne skupine.

C12_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	5	12.50	12.82
2	14	35.00	35.90
3	7	17.50	17.95
4	6	15.00	15.38
5	4	10.00	10.26
6	2	5.00	5.13
7	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C12_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	14	35.00	35.00
2	17	42.50	42.50
3	7	17.50	17.50
4	1	2.50	2.50
5	1	2.50	2.50
Skupaj	40	100.00	100.00

C12_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	20	50.00	51.28
2	14	35.00	35.90
3	3	7.50	7.69
4	1	2.50	2.56
5	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C12_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	20	50.00	55.56
2	10	25.00	27.78
3	4	10.00	11.11
6	2	5.00	5.56
NA	4	10.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C07) Učbenik vsebuje raznovrsten nabor tem.

C07_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	12	30.00	31.58
2	6	15.00	15.79
3	11	27.50	28.95
4	7	17.50	18.42
5	1	2.50	2.63
6	1	2.50	2.63
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C07_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	20	50.00	51.28
2	12	30.00	30.77
3	6	15.00	15.38
4	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C07_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	28	70.00	71.79
2	7	17.50	17.95
3	3	7.50	7.69
4	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C07_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	25	62.50	67.57
2	8	20.00	21.62
3	4	10.00	10.81
NA	3	7.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C30) Učbenik zadovoljivo odraža način, na katerega ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju.

C30_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	1	2.50	2.70
2	6	15.00	16.22
3	8	20.00	21.62
4	5	12.50	13.51
5	6	15.00	16.22
6	7	17.50	18.92
7	4	10.00	10.81
NA	3	7.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C30_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	8	20.00	20.00
2	10	25.00	25.00
3	12	30.00	30.00
4	5	12.50	12.50
5	3	7.50	7.50
6	2	5.00	5.00
Skupaj	40	100.00	100.00

C30_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	14	35.00	35.90
2	14	35.00	35.90
3	7	17.50	17.95
4	2	5.00	5.13
5	2	5.00	5.13
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C30_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	14	35.00	38.89
2	10	25.00	27.78
3	8	20.00	22.22
4	2	5.00	5.56
5	2	5.00	5.56
NA	4	10.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C15) V učbeniku ima slovnični pristop prednost pred komunikacijskim.

C15_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	17	42.50	44.74
2	8	20.00	21.05
3	5	12.50	13.16
4	6	15.00	15.79
5	1	2.50	2.63
7	1	2.50	2.63
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C15_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	7	17.50	17.50
2	7	17.50	17.50
3	6	15.00	15.00
4	10	25.00	25.00
5	4	10.00	10.00
6	4	10.00	10.00
7	2	5.00	5.00
Skupaj	40	100.00	100.00

C15_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	5	12.50	12.82
2	5	12.50	12.82
3	7	17.50	17.95
4	8	20.00	20.51
5	7	17.50	17.95
6	4	10.00	10.26
7	3	7.50	7.69
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C15_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
2	3	7.50	8.57
3	1	2.50	2.86
4	5	12.50	14.29
5	6	15.00	17.14
6	10	25.00	28.57
7	10	25.00	28.57
NA	5	12.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C05) Učbenik ima dober vizualni prikaz slovnice.

C05_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	6	15.00	15.79
2	11	27.50	28.95
3	7	17.50	18.42
4	4	10.00	10.53
5	3	7.50	7.89
6	1	2.50	2.63
7	6	15.00	15.79
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C05_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	13	32.50	33.33
2	12	30.00	30.77
3	7	17.50	17.95
4	6	15.00	15.38
6	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C05_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	21	52.50	53.85
2	12	30.00	30.77
3	5	12.50	12.82
4	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C05_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	16	40.00	43.24
2	6	15.00	16.22
3	8	20.00	21.62
4	5	12.50	13.51
7	2	5.00	5.41
NA	3	7.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C34) Učbenik omogoča, da študent hitro usvoji strukturo jezika.

C34_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	6	15.00	15.79
2	11	27.50	28.95
3	14	35.00	36.84
4	1	2.50	2.63
5	2	5.00	5.26
6	4	10.00	10.53
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C34_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	14	35.00	35.00
2	14	35.00	35.00
3	3	7.50	7.50
4	4	10.00	10.00
5	2	5.00	5.00
6	3	7.50	7.50
Skupaj	40	100.00	100.00

C34_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	12	30.00	30.77
2	14	35.00	35.90
3	7	17.50	17.95
4	4	10.00	10.26
5	1	2.50	2.56
6	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C34_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	15	37.50	42.86
2	7	17.50	20.00
3	1	2.50	2.86
4	3	7.50	8.57
5	2	5.00	5.71
6	1	2.50	2.86
7	6	15.00	17.14
NA	5	12.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C27) Učbenik omogoča postopno usvajanje znanja.

C27_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	8	20.00	21.62
2	13	32.50	35.14
3	8	20.00	21.62
4	2	5.00	5.41
5	4	10.00	10.81
7	2	5.00	5.41
NA	3	7.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C27_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	16	40.00	40.00
2	13	32.50	32.50
3	7	17.50	17.50
4	2	5.00	5.00
5	2	5.00	5.00
Skupaj	40	100.00	100.00

C27_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	19	47.50	48.72
2	12	30.00	30.77
3	5	12.50	12.82
5	3	7.50	7.69
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C27_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	16	40.00	42.11
2	10	25.00	26.32
3	3	7.50	7.89
4	2	5.00	5.26
5	2	5.00	5.26
6	1	2.50	2.63
7	4	10.00	10.53
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C31) Učbenik motivira študente, da samostojno utrjujejo snov tudi doma.

C31_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
2	4	10.00	10.81
3	8	20.00	21.62
4	5	12.50	13.51
5	7	17.50	18.92
6	8	20.00	21.62
7	5	12.50	13.51
NA	3	7.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C31_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	5	12.50	12.50
2	5	12.50	12.50
3	12	30.00	30.00
4	5	12.50	12.50
5	7	17.50	17.50
6	4	10.00	10.00
7	2	5.00	5.00
Skupaj	40	100.00	100.00

C31_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	9	22.50	23.68
2	15	37.50	39.47
3	6	15.00	15.79
4	2	5.00	5.26
5	5	12.50	13.16
7	1	2.50	2.63
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C31_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	6	15.00	16.67
2	13	32.50	36.11
3	7	17.50	19.44
4	4	10.00	11.11
5	4	10.00	11.11
6	2	5.00	5.56
NA	4	10.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C37) Učbenik omogoča študentu hitro razumevanje snovi.

C37_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	5	12.50	13.16
2	7	17.50	18.42
3	5	12.50	13.16
4	7	17.50	18.42
5	7	17.50	18.42
6	4	10.00	10.53
7	3	7.50	7.89
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C37_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	10	25.00	25.00
2	13	32.50	32.50
3	9	22.50	22.50
4	6	15.00	15.00
5	1	2.50	2.50
7	1	2.50	2.50
Skupaj	40	100.00	100.00

C37_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	11	27.50	28.21
2	17	42.50	43.59
3	4	10.00	10.26
4	6	15.00	15.38
5	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C37_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	13	32.50	36.11
2	15	37.50	41.67
3	5	12.50	13.89
4	1	2.50	2.78
5	1	2.50	2.78
6	1	2.50	2.78
NA	4	10.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C38) Učbenik vodi študenta k učinkoviti rabi jezika.

C38_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	2	5.00	5.26
2	7	17.50	18.42
3	9	22.50	23.68
4	8	20.00	21.05
5	6	15.00	15.79
6	4	10.00	10.53
7	2	5.00	5.26
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

C38_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	8	20.00	20.51
2	15	37.50	38.46
3	11	27.50	28.21
4	4	10.00	10.26
5	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C38_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	11	27.50	28.21
2	23	57.50	58.97
3	5	12.50	12.82
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C38_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	16	40.00	43.24
2	9	22.50	24.32
3	6	15.00	16.22
4	5	12.50	13.51
5	1	2.50	2.70
NA	3	7.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C39) Učbenik omogoča hitro integracijo v slovensko družbo.

C39_a) Odkrivajmo slovenščino

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	2	5.00	5.41
2	8	20.00	21.62
3	8	20.00	21.62
4	4	10.00	10.81
5	4	10.00	10.81
6	8	20.00	21.62
7	3	7.50	8.11
NA	3	7.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C39_b) S slovenščino nimam težav

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	10	25.00	25.00
2	9	22.50	22.50
3	12	30.00	30.00
4	3	7.50	7.50
5	2	5.00	5.00
6	1	2.50	2.50
7	3	7.50	7.50
Skupaj	40	100.00	100.00

C39_c) Slovenska beseda v živo 2

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	10	25.00	25.64
2	15	37.50	38.46
3	6	15.00	15.38
4	4	10.00	10.26
5	3	7.50	7.69
7	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

C39_d) Gremo naprej

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	9	22.50	24.32
2	11	27.50	29.73
3	4	10.00	10.81
4	9	22.50	24.32
5	3	7.50	8.11
7	1	2.50	2.70
NA	3	7.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

Na to, da lahko učitelj enostavno obravnava vsebine učbenika, po vašem mnenju vpliva:

... da so v lekcijah pogosto uporabljena avtentična besedila,

P_C20_C36

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	9	22.50	22.50
2	11	27.50	27.50
3	15	37.50	37.50
4	1	2.50	2.50
5	4	10.00	10.00
Skupaj	40	100.00	100.00

… da se v učbeniku pogosto pojavljajo enotni tipi nalog (npr. povezovanje, dopolnjevanje),

P_C08_C36

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	6	15.00	15.00
2	16	40.00	40.00
3	11	27.50	27.50
4	5	12.50	12.50
5	2	5.00	5.00
Skupaj	40	100.00	100.00

… da se v učbeniku pogosto pojavljajo enotni tipi dejavnosti (npr. pripovedovanje, opisovanje, branje),

P_C10_C36

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	10	25.00	25.64
2	16	40.00	41.03
3	9	22.50	23.08
4	3	7.50	7.69
5	1	2.50	2.56
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

… da učbenik pogosto opisuje situacije iz vsakdanjega življenja.

P_C21_C36

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	22	55.00	55.00
2	11	27.50	27.50
3	3	7.50	7.50
4	4	10.00	10.00
Skupaj	40	100.00	100.00

Na to, da učbenik omogoča hitro razumevanje snovi, po vašem mnenju vpliva:

… da se v učbeniku pogosto pojavljajo enotni tipi nalog (npr. povezovanje, dopolnjevanje),

P_C08_C37

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	9	22.50	22.50
2	18	45.00	45.00
3	9	22.50	22.50
4	3	7.50	7.50
5	1	2.50	2.50
Skupaj	40	100.00	100.00

… da se v učbeniku pogosto pojavljajo enotni tipi dejavnosti (npr. pripovedovanje, opisovanje, branje),

P_C10_C37

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	9	22.50	22.50
2	18	45.00	45.00
3	9	22.50	22.50
4	3	7.50	7.50
5	1	2.50	2.50
Skupaj	40	100.00	100.00

… da so v lekcijah pogosto uporabljena avtentična besedila,

P_C20_C37

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	10	25.00	25.00
2	9	22.50	22.50
3	12	30.00	30.00
4	7	17.50	17.50
5	2	5.00	5.00
Skupaj	40	100.00	100.00

… da učbenik vključuje večkratno ponovitev besedišča v različnih dejavnostih (npr. branje, govorjenje).

P_C01_C37

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	31	77.50	77.50
2	9	22.50	22.50
Skupaj	40	100.00	100.00

Na to, da učbenik motivira študente, da samostojno utrjujejo snov tudi doma, po vašem mnenju vpliva:

… da ima v učbeniku komunikacijski pristop prednost pred slovničnim,

P_C22_C31

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	5	12.50	13.16
2	9	22.50	23.68
3	10	25.00	26.32
4	10	25.00	26.32
5	4	10.00	10.53
NA	2	5.00	
Skupaj	40	100.00	100.00

… da ima v učbeniku slovnični pristop prednost pred komunikacijskim,

P_C15_C31

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	9	22.50	23.08
2	6	15.00	15.38
3	8	20.00	20.51
4	6	15.00	15.38
5	7	17.50	17.95
6	1	2.50	2.56
7	2	5.00	5.13
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

… da učbenik zadovoljivo odraža način, na katerega ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju,

P_C30_C31

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	19	47.50	48.72
2	16	40.00	41.03
3	4	10.00	10.26
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

… da učbenik vključuje povzetke slovničnih struktur.

P_C19_C31

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	16	40.00	40.00
2	16	40.00	40.00
3	4	10.00	10.00
4	2	5.00	5.00
5	2	5.00	5.00
Skupaj	40	100.00	100.00

Na to, da učbenik študente dobro spodbuja k natančnemu izražanju, po vašem mnenju vpliva:

… da učbenik odraža način, na katerega ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju,

P_C30_C33

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	22	55.00	55.00
2	12	30.00	30.00
3	3	7.50	7.50
4	3	7.50	7.50
Skupaj	40	100.00	100.00

… da učbenik vključuje večkratno ponovitev besedišča v različnih dejavnostih (npr. branje, govorjenje),

P_C01_C33

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	31	77.50	77.50
2	7	17.50	17.50
3	1	2.50	2.50
4	1	2.50	2.50
Skupaj	40	100.00	100.00

… da so slovnična poglavja izpeljana iz besedila,

P_C11_C33

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	20	50.00	50.00
2	12	30.00	30.00
3	6	15.00	15.00
4	2	5.00	5.00
Skupaj	40	100.00	100.00

… da učbenik vključuje povzetke slovničnih struktur,

P_C19_C33

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	19	47.50	47.50
2	15	37.50	37.50
3	3	7.50	7.50
4	3	7.50	7.50
Skupaj	40	100.00	100.00

… da ima učbenik dober vizualni prikaz slovnice.

P_C05_C33

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	25	62.50	62.50
2	10	25.00	25.00
3	3	7.50	7.50
4	2	5.00	5.00
Skupaj	40	100.00	100.00

Na to, da učbenik študente dobro spodbuja k samostojnemu izražanju, po vašem mnenju vpliva:

… da so v lekcijah pogosto uporabljena avtentična besedila,

P_C18_C35

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	20	50.00	50.00
2	13	32.50	32.50
3	6	15.00	15.00
4	1	2.50	2.50
Skupaj	40	100.00	100.00

… da učbenik vsebuje več sporazumevalnih dejavnosti (npr. branje, poslušanje, govorjenje, pisanje),

P_C13_C35

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	30	75.00	75.00
2	7	17.50	17.50
3	3	7.50	7.50
Skupaj	40	100.00	100.00

… da ima v učbeniku komunikacijski pristop prednost pred slovničnim,

P_C01_C35

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	18	45.00	46.15
2	6	15.00	15.38
3	7	17.50	17.95
4	5	12.50	12.82
5	3	7.50	7.69
NA	1	2.50	
Skupaj	40	100.00	100.00

… da učbenik vključuje besedišče, ki ga lahko študent uporablja v vsakdanjem življenju,

P_C09_C35

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	35	87.50	87.50
2	4	10.00	10.00
3	1	2.50	2.50
Skupaj	40	100.00	100.00

… da učbenik vključuje večkratno ponovitev besedišča v različnih dejavnostih (npr. branje, govorjenje).

P_C01_C35

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
1	33	82.50	82.50
2	6	15.00	15.00
3	1	2.50	2.50
Skupaj	40	100.00	100.00

Približno ocenite, koliko let že poučujete slovenščino kot drugi/tuji jezik.

leta

Ocena	Frekvenca	Odstotek	Veljavni %
3	1	2.50	2.50
5	5	12.50	12.50
6	2	5.00	5.00
7	3	7.50	7.50
8	2	5.00	5.00
9	1	2.50	2.50
10	7	17.50	17.50
11	2	5.00	5.00
13	3	7.50	7.50
14	1	2.50	2.50
15	4	10.00	10.00
16	1	2.50	2.50
17	1	2.50	2.50
18	2	5.00	5.00
20	4	10.00	10.00
25	1	2.50	2.50
Skupaj	40	100.00	100.00

Priloga G2:
Povprečne vrednosti in standardni odkloni merjenih spremenljivk

V tej prilogi so predstavljene povprečne vrednosti in standardni odkloni merjenih spremenljivk. V tabelah so prikazane tudi vrednosti za vsako od skupin, ki smo jih ugotovili na podlagi večkriterijskega razvrščanja v skupine.

C26) Učbenik je grafično pregledno oblikovan.

	Povprečna vrednost			
	C26_a	**C26_b**	**C26_c**	**C26_d**
Prva skupina	6,00	6,29	6,86	4,57
Druga skupina	4,16	5,21	6,03	6,01
Skupaj	4,48	5,40	6,17	5,76

	Standardni odklon			
	C26_a	**C26_b**	**C26_c**	**C26_d**
Prva skupina	1,41	0,76	0,38	1,27
Druga skupina	1,68	1,32	1,13	1,14
Skupaj	1,77	1,30	1,08	1,28

C03) V učbeniku sta grafično oblikovanje (npr. ilustracije, preglednice) in besedilo učinkovito povezana.

	Povprečna vrednost			
	C03_a	**C03_b**	**C03_c**	**C03_d**
Prva skupina	6,14	6,00	6,29	4,43
Druga skupina	4,35	5,33	5,88	6,23
Skupaj	4,67	5,45	5,95	5,92

	Standardni odklon			
	C03_a	**C03_b**	**C03_c**	**C03_d**
Prva skupina	0,90	1,00	0,49	2,07
Druga skupina	1,97	1,24	1,22	0,99
Skupaj	1,94	1,22	1,13	1,40

C16) Učbenik uporablja sodobno besedišče.

	Povprečna vrednost			
	C16_a	**C16_b**	**C16_c**	**C16_d**
Prva skupina	4,14	4,86	5,71	6,14
Druga skupina	3,74	5,27	6,06	6,46
Skupaj	3,81	5,20	6,00	6,41

	Standardni odklon			
	C16_a	**C16_b**	**C16_c**	**C16_d**
Prva skupina	1,68	1,07	0,76	0,38
Druga skupina	1,99	1,46	1,14	0,82
Skupaj	1,92	1,40	1,09	0,76

C06) Besedišče v primerih je enostavno.

	Povprečna vrednost			
	C06_a	**C06_b**	**C06_c**	**C06_d**
Prva skupina	5,71	5,71	4,71	3,14
Druga skupina	4,82	5,71	5,30	6,28
Skupaj	4,97	5,71	5,20	5,73

	Standardni odklon			
	C06_a	**C06_b**	**C06_c**	**C06_d**
Prva skupina	0,76	0,95	1,38	1,57
Druga skupina	1,79	1,18	1,42	0,71
Skupaj	1,69	1,13	1,42	1,50

C09) Učbenik vključuje besedišče, ki ga lahko študent uporablja v vsakdanjem življenju.

	Povprečna vrednost			
	C09_a	**C09_b**	**C09_c**	**C09_d**
Prva skupina	5,57	5,71	6,00	4,14
Druga skupina	4,77	5,79	6,06	6,54
Skupaj	4,91	5,78	6,05	6,12

	Standardni odklon			
	C09_a	**C09_b**	**C09_c**	**C09_d**
Prva skupina	1,27	1,11	0,82	1,57
Druga skupina	1,56	1,24	1,17	0,83
Skupaj	1,53	1,21	1,11	1,34

C01) Učbenik vključuje večkratno ponovitev besedišča v različnih dejavnostih (npr. branje, govorjenje).

	Povprečna vrednost			
	C01_a	**C01_b**	**C01_c**	**C01_d**
Prva skupina	4,71	5,29	6,43	4,43
Druga skupina	3,60	5,12	6,07	6,21
Skupaj	3,79	5,15	6,13	5,90

	Standardni odklon			
	C01_a	**C01_b**	**C01_c**	**C01_d**
Prva skupina	1,50	1,50	0,79	1,27
Druga skupina	1,84	1,54	1,14	1,08
Skupaj	1,82	1,51	1,08	1,30

C28) V učbeniku je nova vsebina podana na študentu lahko razumljiv način.

	Povprečna vrednost			
	C28_a	**C28_b**	**C28_c**	**C28_d**
Prva skupina	4,86	5,71	6,00	3,86
Druga skupina	4,52	5,40	5,72	6,23
Skupaj	4,58	5,46	5,77	5,82

	Standardni odklon			
	C28_a	**C28_b**	**C28_c**	**C28_d**
Prva skupina	0,69	0,76	0,58	1,57
Druga skupina	1,79	1,09	1,12	0,84
Skupaj	1,65	1,03	1,05	1,34

C36) Vsebine učbenika so podane tako, da jih lahko učitelj enostavno obravnava.

	Povprečna vrednost			
	C36_a	**C36_b**	**C36_c**	**C36_d**
Prva skupina	3,71	6,43	6,71	4,71
Druga skupina	4,91	5,55	6,21	6,34
Skupaj	4,70	5,70	6,30	6,06

	Standardni odklon			
	C36_a	**C36_b**	**C36_c**	**C36_d**
Prva skupina	1,80	0,79	0,49	0,95
Druga skupina	1,86	1,37	0,89	0,73
Skupaj	1,89	1,32	0,85	0,99

C18) Vsebina učbenika je dobro prilagojena potrebam ciljne skupine.

	Povprečna vrednost			
	C18_a	**C18_b**	**C18_c**	**C18_d**
Prva skupina	4,29	6,14	6,14	4,43
Druga skupina	4,92	5,73	6,09	5,96
Skupaj	4,81	5,80	6,10	5,69

	Standardni odklon			
	C18_a	**C18_b**	**C18_c**	**C18_d**
Prva skupina	1,60	0,90	0,69	0,98
Druga skupina	1,80	1,33	1,10	1,41
Skupaj	1,76	1,26	1,03	1,45

C12) Raven zahtevnosti učbeniškega gradiva je prilagojena ravni znanja ciljne skupine.

	Povprečna vrednost			
	C12_a	**C12_b**	**C12_c**	**C12_d**
Prva skupina	5,29	6,86	6,57	5,00
Druga skupina	4,98	5,88	6,27	6,41
Skupaj	5,03	6,05	6,33	6,17

	Standardni odklon			
	C12_a	**C12_b**	**C12_c**	**C12_d**
Prva skupina	0,95	0,38	0,53	1,41
Druga skupina	1,64	0,93	0,98	1,02
Skupaj	1,53	0,93	0,92	1,21

C07) Učbenik vsebuje raznovrsten nabor tem.

	Povprečna vrednost			
	C07_a	**C07_b**	**C07_c**	**C07_d**
Prva skupina	5,71	6,57	6,71	6,00
Druga skupina	5,52	6,27	6,58	6,72
Skupaj	5,55	6,33	6,60	6,59

	Standardni odklon			
	C07_a	**C07_b**	**C07_c**	**C07_d**
Prva skupina	1,11	0,53	0,49	0,58
Druga skupina	1,39	0,88	0,79	0,62
Skupaj	1,34	0,83	0,74	0,67

C30) Učbenik zadovoljivo odraža način, na katerega ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju.

	Povprečna vrednost			
	C30_a	**C30_b**	**C30_c**	**C30_d**
Prva skupina	4,14	5,57	6,00	4,43
Druga skupina	3,91	5,15	5,88	6,16
Skupaj	3,95	5,22	5,90	5,86

	Standardni odklon			
	C30_a	**C30_b**	**C30_c**	**C30_d**
Prva skupina	1,21	0,98	0,82	1,13
Druga skupina	1,93	1,46	1,17	0,90
Skupaj	1,81	1,39	1,10	1,14

C15) V učbeniku ima slovnični pristop prednost pred komunikacijskim.

	Povprečna vrednost			
	C15_a	**C15_b**	**C15_c**	**C15_d**
Prva skupina	6,29	5,71	4,86	2,57
Druga skupina	5,48	4,33	4,06	2,92
Skupaj	5,62	4,58	4,20	2,86

	Standardni odklon			
	C15_a	**C15_b**	**C15_c**	**C15_d**
Prva skupina	0,76	1,38	1,68	1,27
Druga skupina	1,71	1,76	1,77	1,71
Skupaj	1,60	1,77	1,76	1,63

C05) Učbenik ima dober vizualni prikaz slovnice.

	Povprečna vrednost			
	C05_a	**C05_b**	**C05_c**	**C05_d**
Prva skupina	5,43	6,00	6,86	3,43
Druga skupina	4,56	5,70	6,26	6,17
Skupaj	4,71	5,75	6,37	5,69

	Standardni odklon			
	C05_a	**C05_b**	**C05_c**	**C05_d**
Prva skupina	2,07	1,15	0,38	1,72
Druga skupina	1,98	1,24	0,83	0,98
Skupaj	2,00	1,21	0,80	1,53

C34) Učbenik omogoča, da študent hitro usvoji strukturo jezika.

	Povprečna vrednost			
	C34_a	**C34_b**	**C34_c**	**C34_d**
Prva skupina	5,57	6,14	6,14	1,86
Druga skupina	5,13	5,52	5,69	5,91
Skupaj	5,21	5,62	5,77	5,20

	Standardni odklon			
	C34_a	**C34_b**	**C34_c**	**C34_d**
Prva skupina	0,79	0,69	0,69	1,21
Druga skupina	1,55	1,66	1,30	1,64
Skupaj	1,45	1,55	1,22	2,21

C27) Učbenik omogoča postopno usvajanje znanja.

	Povprečna vrednost			
	C27_a	**C27_b**	**C27_c**	**C27_d**
Prva skupina	6,29	6,43	6,43	2,57
Druga skupina	5,19	5,88	6,07	6,12
Skupaj	5,38	5,97	6,13	5,50

	Standardni odklon			
	C27_a	**C27_b**	**C27_c**	**C27_d**
Prva skupina	0,76	0,79	0,79	1,81
Druga skupina	1,64	1,17	1,20	1,36
Skupaj	1,57	1,12	1,14	1,97

C31) Učbenik motivira študente, da samostojno utrjujejo snov tudi doma.

	Povprečna vrednost			
	C31_a	**C31_b**	**C31_c**	**C31_d**
Prva skupina	4,00	5,00	5,71	3,86
Druga skupina	3,54	4,27	5,34	5,46
Skupaj	3,62	4,40	5,41	5,18

	Standardni odklon			
	C31_a	**C31_b**	**C31_c**	**C31_d**
Prva skupina	1,73	1,73	1,11	1,35
Druga skupina	1,76	1,68	1,53	1,30
Skupaj	1,74	1,69	1,46	1,43

C37) Učbenik omogoča študentu hitro razumevanje snovi.

	Povprečna vrednost			
	C37_a	**C37_b**	**C37_c**	**C37_d**
Prva skupina	4,71	5,43	6,00	5,29
Druga skupina	4,29	5,55	5,76	6,12
Skupaj	4,37	5,53	5,80	5,97

	Standardni odklon			
	C37_a	**C37_b**	**C37_c**	**C37_d**
Prva skupina	1,60	1,27	0,58	1,38
Druga skupina	1,91	1,35	1,17	1,00
Skupaj	1,85	1,32	1,09	1,11

C38) Učbenik vodi študenta k učinkoviti rabi jezika.

	Povprečna vrednost			
	C38_a	**C38_b**	**C38_c**	**C38_d**
Prva skupina	4,86	5,71	6,14	4,43
Druga skupina	4,24	5,64	6,16	6,26
Skupaj	4,35	5,65	6,16	5,94

	Standardni odklon			
	C38_a	**C38_b**	**C38_c**	**C38_d**
Prva skupina	1,07	0,95	0,69	0,53
Druga skupina	1,71	1,03	0,62	0,97
Skupaj	1,63	1,00	0,62	1,15

C39) Učbenik omogoča hitro integracijo v slovensko družbo.

	Povprečna vrednost			
	C39_a	**C39_b**	**C39_c**	**C39_d**
Prva skupina	5,71	5,86	5,57	4,29
Druga skupina	3,85	5,03	5,55	5,54
Skupaj	4,17	5,17	5,55	5,32

	Standardni odklon			
	C39_a	**C39_b**	**C39_c**	**C39_d**
Prva skupina	1,11	1,07	1,27	0,95
Druga skupina	1,84	1,81	1,44	1,47
Skupaj	1,87	1,72	1,40	1,47

C36) Na to, da lahko učitelj enostavno obravnava vsebine učbenika, po vašem mnenju vpliva:

C20) … da so v lekcijah pogosto uporabljena avtentična besedila,
C08) … da se v učbeniku pogosto pojavljajo enotni tipi nalog (npr. povezovanje, dopolnjevanje),
C10) … da se v učbeniku pogosto pojavljajo enotni tipi dejavnosti (npr. pripovedovanje, opisovanje, branje),
C21) … da učbenik pogosto opisuje situacije iz vsakdanjega življenja.

	Povprečna vrednost			
	P_C20_C36	**P_C08_C36**	**P_C10_C36**	**P_C21_C36**
Prva skupina	2,71	4,00	4,29	3,71
Druga skupina	3,67	3,36	3,68	4,39
Skupaj	3,50	3,48	3,78	4,28

	Standardni odklon			
	P_C20_C36	**P_C08_C36**	**P_C10_C36**	**P_C21_C36**
Prva skupina	0,95	0,82	0,76	1,38
Druga skupina	1,16	1,08	1,02	0,86
Skupaj	1,18	1,06	0,99	0,99

C37) Na to, da učbenik omogoča hitro razumevanje snovi, po vašem mnenju vpliva:

C08) … da se v učbeniku pogosto pojavljajo enotni tipi nalog (npr. povezovanje, dopolnjevanje),
C10) … da se v učbeniku pogosto pojavljajo enotni tipi dejavnosti (npr. pripovedovanje, opisovanje, branje),
C20) … da so v lekcijah pogosto uporabljena avtentična besedila,
C01) … da učbenik vključuje večkratno ponovitev besedišča v različnih dejavnostih (npr. branje, govorjenje).

	Povprečna vrednost			
	P_C08_C37	**P_C10_C37**	**P_C20_C37**	**P_C01_C37**
Prva skupina	3,57	3,71	5,00	5,00
Druga skupina	3,82	3,79	3,12	4,73
Skupaj	3,77	3,77	3,45	4,78

Standardni odklon

	P_C08_C37	P_C10_C37	P_C20_C37	P_C01_C37
Prva skupina	0,53	0,49	0,00	0,00
Druga skupina	1,04	1,05	1,05	0,45
Skupaj	0,97	0,97	1,20	0,42

C31) Na to, da učbenik motivira študente, da samostojno utrjujejo snov tudi doma, po vašem mnenju vpliva:

C22) ... da ima v učbeniku komunikacijski pristop prednost pred slovničnim,
C15) ... da ima v učbeniku slovnični pristop prednost pred komunikacijskim,
C30) ... da učbenik zadovoljivo odraža način, na katerega ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju,
C19) ... da učbenik vključuje povzetke slovničnih struktur.

Povprečna vrednost

	P_C22_C31	P_C15_C31	P_C30_C31	P_C19_C31
Prva skupina	1,86	5,00	4,00	4,00
Druga skupina	3,35	2,38	4,48	4,06
Skupaj	3,09	2,84	4,40	4,05

Standardni odklon

	P_C22_C31	P_C15_C31	P_C30_C31	P_C19_C31
Prva skupina	0,38	0,00	0,58	0,82
Druga skupina	1,19	1,55	0,67	1,14
Skupaj	1,23	1,73	0,67	1,08

C33) Na to, da učbenik študente dobro spodbuja k natančnemu izražanju, po vašem mnenju vpliva:

C30) ... da učbenik odraža način, na katerega ljudje komunicirajo v vsakdanjem življenju,
C01) ... da učbenik vključuje večkratno ponovitev besedišča v različnih dejavnostih (npr. branje, govorjenje),
C11) ... da so slovnična poglavja izpeljana iz besedila,
C19) ... da učbenik vključuje povzetke slovničnih struktur,
C05) ... da ima učbenik dober vizualni prikaz slovnice.

	Povprečna vrednost				
	P_C30_C33	**P_C01_C33**	**P_C11_C33**	**P_C19_C33**	**P_C05_C33**
Prva skupina	3,57	4,86	4,00	4,43	4,57
Druga skupina	4,48	4,67	4,30	4,21	4,42
Skupaj	4,33	4,70	4,25	4,25	4,45

	Standardni odklon				
	P_C30_C33	**P_C01_C33**	**P_C11_C33**	**P_C19_C33**	**P_C05_C33**
Prva skupina	1,40	0,38	1,00	0,98	0,79
Druga skupina	0,71	0,69	0,88	0,89	0,87
Skupaj	0,92	0,65	0,90	0,90	0,85

C35) Na to, da učbenik študente dobro spodbuja k samostojnemu izražanju, po vašem mnenju vpliva:

C18) … da so v lekcijah pogosto uporabljena avtentična besedila,
C13) … da učbenik vsebuje več sporazumevalnih dejavnosti (npr. branje, poslušanje, govorjenje, pisanje),
C22) … da ima v učbeniku komunikacijski pristop prednost pred slovničnim,
C09) … da učbenik vključuje besedišče, ki ga lahko študent uporablja v vsakdanjem življenju,
C01)… da učbenik vključuje večkratno ponovitev besedišča v različnih dejavnostih (npr. branje, govorjenje).

	Povprečna vrednost				
	P_C18_C35	**P_C13_C35**	**P_C22_C35**	**P_C09_C35**	**P_C01_C35**
Prva skupina	5,00	4,86	2,29	4,86	5,00
Druga skupina	4,15	4,64	4,15	4,85	4,76
Skupaj	4,30	4,67	3,83	4,85	4,80

	Standardni odklon				
	P_C18_C35	**P_C13_C35**	**P_C01_C35**	**P_C09_C35**	**P_C01_C35**
Prva skupina	0,00	0,38	0,76	0,38	0,00
Druga skupina	0,83	0,65	1,23	0,44	0,50
Skupaj	0,82	0,62	1,36	0,43	0,46

Približno ocenite, koliko let že poučujete slovenščino kot drugi/tuji jezik.

	Povprečna vrednost	Standardni odklon
	leta	**leta**
Prva skupina	14,71	5,41
Druga skupina	10,97	5,19
Skupaj	11,62	5,36

Imensko kazalo

Ajala, R. 254
Athanasou, J. A. 254
Aurifeille, J. M. 237, 254

Bagozzi, P. R. 157, 254
Bannister, D. 18, 33, 39, 42, 43, 47, 117, 137, 140, 242, 243, 254, 257
Bassler, M. 9, 65, 73, 74, 106, 108, 254
Batagelj, V. 17, 52, 66, 185, 195, 196, 197, 211, 212, 213, 214, 215, 221, 249, 250, 251, 254, 255, 256, 257, 260
Batagelj, Z. 17, 52, 66, 185, 195, 196, 197, 211, 212, 213, 214, 215, 221, 249, 250, 251, 254, 255, 256, 257, 260
Bell, R. C. 11, 33, 81, 82, 83, 148, 162, 163, 255, 257, 259
Bieri, J. 73, 255
Botschen, G. 236, 237, 255
Butt, T. 11, 134, 135, 147, 148, 153, 154, 155, 156, 165, 255

Cartwright, D. 65, 66, 67, 68, 249, 255
Chambers, W. W. 9, 63, 75, 76, 77, 78, 79, 255
Converse, J. H. 34, 255
Coyne, I. T. 126, 255
Crittenden, N. 55, 56, 143, 180, 256, 262, 263
Crockett, W. H. 33, 256
de Nooy, W. 185, 256
Doreian, P. 16, 66, 67, 185, 187, 249, 250, 251, 256

Epting, F. R. 32, 34, 35, 36, 57, 58, 256

Ferligoj, A. 1, 18, 66, 99, 102, 185, 211, 212, 213, 214, 215, 221, 249, 250, 251, 256, 257
Fransella, F. 19, 23, 37, 38, 39, 54, 58, 63, 64, 93, 112, 118, 134, 141, 147, 156, 168, 183, 257, 261

Gansner, E. R. 164, 257
Grice, J. W. 59, 60, 257
Groves, R. M. 199, 257
Grunert, K. G. 50, 56, 134, 163, 241, 257, 258

Hagans, C. L. 33, 35, 36, 258
Harry, B. 184, 258
Heckmann, M. 74, 258
Heider, F. 65, 66, 67, 68, 249, 255, 258
Henry, R. M. 10, 79, 80, 81, 258
Hergenhahn, B. 20, 21, 258
Hinkle, D. N. 6, 18, 24, 39, 42, 43, 45, 46, 48, 49, 51, 64, 65, 86, 87, 89, 93, 94, 106, 147, 158, 162, 163, 255, 258, 260, 262, 264, 265
Hofstede, F. 52, 195, 196, 237, 258, 259, 263
Jug, J. 187, 259

Keen, R. 33, 259
Kelly, G. A. 3, 6, 9, 10, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 45, 47, 48, 49, 51, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 80, 81, 85, 86, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 100, 103, 106, 107, 110, 113, 114, 116, 118, 125, 137, 141, 146, 147, 149, 171, 181, 193, 233, 239, 245, 252, 257, 259
Korenini, B. 1, 16, 17, 20, 35, 52, 85, 97, 114, 115, 124, 159, 162, 195, 196, 197, 236, 237, 255, 259, 260, 280, 281

Lamiell, T. J. 260
Landfield, W. A. 23, 32, 137, 260
Lauterbach, W. 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 260
Lester, D. 113, 260
Lincoln, Y. S. 126, 260
Lloyd, S. P. 216, 260

McKinley, R. 260
Mrvar, A. 66, 67, 185, 249, 250, 251, 256

Neimeyer 33, 35, 54, 58, 94, 131, 147, 155, 258, 261

Pieters, R. 156, 157, 236, 255, 261
Pike, S. D. 59, 261
Pirotte, C. 195, 196, 261

Reynolds, T. J. 3, 6, 9, 14, 16, 44, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 92, 104, 112, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 137, 156, 168, 170, 179, 195, 196, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 242, 243, 246, 248, 252, 259, 261
Robertson, A. 58, 261
Rokeach, M. 50, 261
Rosenzweig, S. 60, 262
Rowe, D. 113, 262

Saldaja, J. 262
Salmon, P. 262
Sheehan, M. J. 9, 65, 70, 71, 72, 73, 74, 106, 108, 113, 262
Slade, P. D. 9, 65, 70, 71, 72, 73, 74, 106, 108, 113, 262
Stein, M. 180, 262
Strauss, A. 126, 262

ten Kate, H. 11, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 262, 264
van Rekom, J. 11, 12, 156, 158, 159, 160, 161, 263, 266

Vriens, M. 263

Walker, B. M. 55, 56, 143, 256, 262, 263
Winter, D. A. 73, 263
Yorke, M. D. 33, 34, 35, 263
Young, S. 50, 263
Zaman, B. 246, 263

Stvarno kazalo

bipolarnost osebnih konstruktov 22, 24, 33, 50, 57, 150, 239

Chambersova metoda mreže usklajenosti 9, 75, 76, 77, 78, 79

dostavek

- o dihotomiji 27
- o individualnem 26, 59, 62
- o izbiri 27
- o izkustvu 28
- o konstruiranju 26
- o organiziranosti 25, 27
- o razdrobljenosti 26, 28, 103, 110
- o razponu 28
- o skupnem 29, 59
- o spremembah 28

elementi 23, 24, 25, 30, 31, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 50, 68, 69, 72, 76, 78, 82, 112, 115, 116, 135, 137, 207, 242, 291

Henryjeva mreža logičnih povezav 10, 79, 80, 81

idiografsko in nomotetično 60, 61, 62

Impgrid 9, 10, 12, 17, 24, 30, 42, 43, 47, 48, 49, 64, 86, 87, 88, 96, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 252, 260, 264

indeks uravnoteženosti 109, 110, 111, 173, 174, 244

kodiranje podatkov 180, 181, 183

konstrukti

- izkrivljeni 35, 56
- nasprotni pol 34, 35, 36, 44, 54, 83, 87, 88, 91, 96, 97, 150
- pomembnost 3, 10, 85, 92, 93, 94, 95, 101, 117, 119, 128, 131, 132, 135, 172, 197, 203, 207, 211, 233, 235, 237, 238, 291
- prednostni pol 44, 91, 130, 145
- razpon primernosti 25, 28, 35, 36, 77, 125, 126, 135, 137, 154, 155, 156, 200, 242

mera različnosti 84, 105, 109, 187

metoda upora spremembam 43

možnosti uporabe 4, 12, 14, 59, 233, 234

napaka predvidevanja 101, 102, 121, 132, 133, 137, 145, 174, 175, 242, 243, 244

paretovske razvrstitve 214, 216, 217, 218, 219

pomembnost konstruktov 3, 207, 233

predvidevanje konstruktov 3, 10, 16, 24, 27, 28, 42, 45, 48, 85, 86, 89, 90, 91, 92, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 110, 112, 119, 128, 131, 132, 133, 138, 139, 140, 143, 145, 152, 153, 175, 187, 188, 192, 193, 207, 208, 227, 228, 229, 233, 235, 237, 242, 243, 250, 251

prirejen postopek prestavljanj 11, 18, 212, 213, 214, 215, 216, 219, 220, 221, 223

računalniški program

CLAD 4, 5, 7, 8, 10, 13, 14, 17, 85, 99, 101, 105, 111, 114, 117, 119, 120, 123, 124, 125, 137, 144, 169, 172, 173, 175, 180, 182, 183, 215, 241, 243, 246, 247, 252, 259, 269

LadderUX 14

MECanalyst 14

OpenRepGrid 64, 258

Rep-test 9, 21, 37, 38, 39, 40, 48, 57, 106, 114, 125, 147

spletna anketa 200, 202, 205, 206, 280, 281

strukturna enakovrednost 190, 192

tehnika asociacijskih vzorcev 52, 195, 196, 237

tehnika kazalca 43

temeljni postulat 26, 85, 146

uravnoteženost trojic konstruktov 9, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 114, 174, 244, 249, 250, 251

urejanje trojic

samoopredelitvena oblika 31

zaporedna oblika 31

večkriterijsko razvrščanje v skupine 4, 5, 11, 18, 211, 212, 213, 214, 215, 238, 252, 320

veriženje

Hinklovo 3, 9, 16, 17, 18, 19, 24, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 56, 57, 64, 65, 86, 90, 92, 93, 94, 96, 104, 111, 112, 114, 118, 119, 128, 129, 146, 147, 162, 165, 167, 170, 189, 191, 233, 235, 236, 237, 239, 240, 242, 243, 245, 246, 252

navzdol 47, 117, 137, 140, 175, 242, 243

Reynolds-Gutmanovo 3, 9, 14, 16, 44, 49, 50, 56, 92, 104, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 137, 156, 168,

170, 179, 195, 196, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 242, 243, 246, 252

skladno 1, 3, 4, 5, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 30, 31, 32, 33, 38, 48, 56, 63, 81, 85, 92, 95, 98, 99, 104, 105, 107, 109, 111, 112, 114, 116, 117, 118, 119, 124, 125, 127, 128, 129, 133, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 167, 169, 170, 175, 177, 178, 179, 183, 197, 199, 200, 201, 211, 215, 221, 233, 234, 235, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 252, 253, 269, 276

strukturno determinirano 52, 195, 197

Wardova kriterijska funkcija 187, 210, 215, 221, 222, 223